

รายงานการวิจัย

วิเคราะห์ปาราชิก 4 ในสมันตปาสาทิกาตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน

AN ANALYSIS OF THE FOUR PARAJIKASIKKHA IN
SAMANTAPASADIKHA ACCORDING TO THE CURRENT THAI
SANGHA LAW

พระมหาชนบ สหายปญโญ

พระมหาสราวุธ ญาณโสภโณ

พระจาทูรงค์ อาจารย์สุโก

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
ทุนตามแผนการดำเนินงานโครงการพัฒนานักวิจัย คณะศาสนาและปรัชญา
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2565

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รายงานการวิจัย

วิเคราะห์ปาราชิก 4 ในสมันตปาสาทิกาตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน

AN ANALYSIS OF THE FOUR PARAJIKASIKKHA IN
SAMANTAPASADIKHA ACCORDING TO THE CURRENT THAI
SANGHA LAW

พระมหาชนบ สหายปญโญ

พระมหาสราวุธ ญาณโสภโณ

พระจัตตุรงค์ อาจารย์สุโก

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
ทุนตามแผนการดำเนินงานโครงการพัฒนานักวิจัย คณะศาสนาและปรัชญา
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2565

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ปาราชิก 4 ในสมันตปาสาทิกา ตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อนำเสนอประวัติและพัฒนาการของคัมภีร์สมันตปาสาทิกา 2) เพื่อวิเคราะห์การตัดสินปาราชิก 4 ตามแนวสมันตปาสาทิกา และ 3) เพื่อวิเคราะห์การตัดสินปาราชิก 4 ตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research)

ผลการวิจัยพบว่า ประวัติและพัฒนาการของคัมภีร์สมันตปาสาทิกา เป็นคัมภีร์ชั้นอรรถกถาอธิบายพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ภิกขุณีวิภังค์ มหาวรรค จุลวรรค และปริวาร มีผู้แต่งคือพระพุทธโฆษาจารย์ โดยอาศัยเค้าโครงอรรถกถาเดิม คือมหาอรรถกถา มหาปัจจรี และกรุนที่เป็นหลัก ด้านการวิเคราะห์การตัดสินปาราชิก 4 ตามแนวคัมภีร์สมันตปาสาทิกา พบว่า การตัดสินปาราชิกมีรูปแบบเฉพาะแต่ละข้อ ดังนี้ ปฐมปาราชิกต้องอาศัยบุคคลหลายฝ่ายตัดสิน, ทุตติยปาราชิกต้องสอบสวนรายละเอียดหลักฐาน 5 ประการ คือ วัตถุ กาล สถานที่ ราคา และการใช้สอย, ตติยปาราชิกต้องสอบสวนหลักฐานทางคดี 6 ประการ คือ วัตถุ เวลา สถานที่ อาวุธ อิริยาบถ และกิริยาพิเศษ, และจตุตถปาราชิก ต้องสอบสวนความน่าเชื่อถือ 6 ประการ คือ สิ่งที่ถูกมัดได้บรรลุ วิธีการ เวลา สถานที่ กิเลสที่กำจัดได้ และธรรมที่ได้บรรลุ นอกจากนี้ การวิเคราะห์การตัดสินปาราชิก 4 ตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน พบว่า ไม่ได้แยกเกณฑ์การตัดสินปาราชิกทั้ง 4 ออกเป็นข้อ ๆ แต่เป็นการตัดสินโดยภาพรวม โดยการนำกฏนิกหกรรมมาใช้ ทั้งนี้ การลงนิกหกรรมก็เปลี่ยนแปลงจากที่พระวินัยกำหนดมาเป็นกฎหมายกำหนด ส่งผลให้พระวินัยถูกมองว่ามีความสำคัญลดลง อีกทั้งการลงนิกหกรรมที่มีความซับซ้อน ส่งผลให้เกิดความไม่เข้าใจในการปฏิบัติ และปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ได้รับการตัดสินที่รวดเร็ว ก่อความมัวหมองแก่คณะสงฆ์โดยรวม

คำสำคัญ : 1. ปาราชิก 2. สมันตปาสาทิกา 3. กฎหมายคณะสงฆ์ไทย 4. นิกหกรรม

ABSTRACT

In studies on Samantapāsādikā scripture's Analysis of Pārājikasikkhā - which are the gravest of the four offences - The three main objectives of the present-day Thai Sangha Law are as follows: 1) To outline the background and progression of the Samantapāsādikā Scriptures 2) Examine the Pārājikasikkhā judgments found in the Samantapāsādikā Scriptures. 3) To evaluate the Pārājikasikkhā Decisions in accordance with Thai Sangha Law by utilizing documentary methods of research.

After researching the origins and evolution of these texts, it was discovered Buddhaghosacāriyā wrote commentaries on the Vinaya Pitaka, Mahāvibhaṅga (Rules for Monks), Bhikkhunūvibhaṅga (Rules for Nuns), Mahavagga (Greater Section), Culavagga (Smaller Section), and Parivāra (Epitome of the Vinaya) based on the original commentary outline; the Great Commentary, the Mahapaccarī, and the Kurundī. According to an examination of the Pārājikasikkhā verdicts found in the Samantapāsādikā texts, the first Pārājikasikkhā had to rely on a distinct form for each of the following, the second Pārājikasikkhā must investigate the specifics of 5 pieces of evidence while the first Pārājikasikkhā had to rely on several parties to decide: Object Time Place Price and Use, the third Pārājikasikkhā must investigate the six case-related evidence: item time place weapon posture and special action as well as the fourth Pārājikasikkhā had to rely on six aspects of credibility need to be investigated: his accomplishments technique setting removal of defilements and Dhamma achieved. Besides, analysis of the four Pārājikasikkhā judgments made in accordance with the most recent Thai Sangha Law revealed that the factors used to judge them were not broken down into individual categories but rather the overall verdict reached after applying the justice guidelines. In this respect, the justice process was altered from the Vinaya's instructions to the law. Consequently, the Vinaya became less significant as a result. Furthermore, the intricacy of the justice process led to significant miscommunication and a slow resolution of the issue, which damaged the Sangha as a whole.

Keywords: 1.The four Pārājikasikkhā 2. Samantapāsādikā scripture 3. Thai Sangha Law 4. The justice process

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ปาราชิก 4 ในสมันตปาสาทิกาตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทย ปัจจุบัน สำเร็จได้ด้วยดี เพราะอาศัยความร่วมมือของคณะผู้ร่วมวิจัย คือพระมหาสราวุธ ญาณโสภโณ,ป.ธ.9 จากคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และ พระจตุรงค์ อาจารย์สุโก, ดร. จากคณะพุทธศาสตร์ภาควิชาศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในการสืบค้นหาข้อมูล การหาสถานที่ตีพิมพ์บทความ

การวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากทุนตามแผนการดำเนินงานโครงการพัฒนานักวิจัย คณะศาสนาและปรัชญา สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2565 ตามคำปรารภของพระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร. คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา รวมทั้งได้รับการอนุเคราะห์จากหน่วยงานภายในมหาวิทยาลัย คือ สำนักงานคณะศาสนาและปรัชญา สถาบันวิจัยญาณสังวร ตลอดจนถึงผู้ทรงคุณวุฒิตรวจในกรงานวิจัย จนงานสำเร็จด้วยดี คณะผู้วิจัย จึงขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องทุกท่านมา ณ โอกาสนี้

พระมหาชนบ สหายปญโญ, ดร.
หัวหน้าโครงการวิจัยและคณะ
30 มกราคม 2567

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
สารบัญตาราง	ซ
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	6
1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	6
2 แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสมันตปาสาทิกา	7
2.2 ทฤษฎีว่าด้วยภาษาถิ่น	8
2.3 ประวัติและพัฒนาการ	10
2.4 ผู้แต่ง	11
2.5 จุดประสงค์ในการแต่ง	17
2.6 รูปแบบในการแต่ง	17
2.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	21
2.8 สรุปกรอบแนวความคิด	28
3 วิธีดำเนินการวิจัย	29
3.1 ขั้นตอนเตรียมการวิจัย	29
3.2 ขั้นตอนดำเนินการวิจัย	29

	จ
3.2.1 การเลือกแหล่งข้อมูล	29
3.2.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	29
3.2.3 การจัดกลุ่มตัวอย่าง	30
3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล	33
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	34
4.1 ปฐมปาราชิก ว่าด้วยการเสพเมถุน	34
4.2 ทุตติยปาราชิก ว่าด้วยการขโมย	54
4.3 ตติยปาราชิก ว่าด้วยการฆ่ามนุษย์	71
4.4 จตุตถปาราชิก ว่าด้วยการอวดอุตริมนุสธรรม	90
4.5 วิเคราะห์การตัดสินปาราชิก 4 ตามแนวสมันตปาสาทิกา กับกฎหมายคณะสงฆ์ ไทยปัจจุบัน	104
4.5.1 คุณสมบัติของพระวินัยธร	104
4.5.2 วิเคราะห์กระบวนการวินิจฉัยกรณีภิกษุเสพเมถุน	107
4.5.3 วิเคราะห์วิธีตัดสินอธิกรณ์กรณีลักขโมย	109
4.5.4 วิเคราะห์ปาณาติบาต	119
4.5.5 วิเคราะห์การตัดสินกรณีการอวดอุตริมนุสธรรม	125
4.5.6 การสอบสวนเพื่อหาความน่าเชื่อถือ 6 ประการ	127
4.5.7 การสอบสวนเชิงปฏิบัติของผู้อ้างว่าได้บรรลุนุสธรรม	128
4.6 กระบวนการทางกฎหมายของคณะสงฆ์ไทย	130
4.6.1 นิคหกรรม	130
4.6.2 วิธีการลงนิคหกรรม	131
4.6.3 คุณสมบัติตามพระธรรมวินัยของพระวินัยธร	133
4.7 ความแตกต่างระหว่างการลงนิคหกรรมตามพระวินัยและการลงนิคหกรรมของ มหาเถรสมาคม	135
4.7.1 ผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมตามกฎหมายคณะสงฆ์	136
4.7.2 ปัญหาของการใช้กฏนิคหกรรม	145
4.8 สรุป	147
5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	149
5.1 สรุปผลการวิจัย	149

5.1.1 ด้านประวัติและพัฒนาการของคัมภีร์สมันตปาสาทิกา	149
5.1.2 ด้านการวิเคราะห์การตัดสินปาราชิก 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์สมันต ปาสาทิกา	150
5.1.3 ด้านการวิเคราะห์การตัดสินปาราชิก 4 ตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทย ปัจจุบัน	152
5.2 อภิปรายผลการวิจัย	153
5.3 ข้อเสนอแนะ	154
5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ	155
5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	155
บรรณานุกรม	156
ภาคผนวก	160
ก. เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน	161
ข. เอกสารรับรองการตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร	162
ประวัตินักวิจัย	163

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

1. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล คณะสงฆ์คณะธรรมยุติ มูลนิธิมหา
มกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์ พิมพ์น้อมเกล้าถวาย สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช
สกลมหาสังฆปริณายก เนื่องในวโรกาสเจริญพระชนมายุ 90 พรรษา พุทธศักราช 2546 การวิจัยใช้ชื่อ
ย่อ ดังนี้

คำย่อชื่อคัมภีร์ในพระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.มหา.อ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	อรรถกถา (ภาษาไทย)

2. การระบุหมายเลขพระวินัยปิฎก

สำหรับตัวเลขจะระบุ ผู้วิจัยใช้แบบ 3 ตอน คือ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น วิ.มหา. (ไทย)
2/9/9 มีความหมายว่า ระบุถึงพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎกเล่มที่ 2 ข้อที่ 9
หน้า 9 เป็นต้น

สำหรับตัวเลข ที่อยู่หลังอรรถกถา ผู้วิจัยใช้แบบ 2 ตอน คือ เล่ม/หน้า เช่น วิ.มหา.อ.
(ไทย) 2/9 หมายถึง พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ อรรถกถา ฉบับภาษาไทย เล่มที่ 2 หน้า 9 เป็นต้น

สารบัญตาราง

ตารางที่	บทที่	เรื่อง	หน้า
2.1	2	แสดงพัฒนาการของคัมภีร์สมันตปาสาทิกา	16
2.2	2	กรอบแนวคิดในการวิจัย	28
3.1	3	แสดงกลุ่มตัวอย่างที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์แต่ละข้อ	30
4.1	4	เปรียบเทียบกรณีศึกษา 4 กับ ปาราชิก 4 สิกขาบท	42
4.2	4	แสดงมูลบัญญัติ อนุบัญญัติที่ 1 ที่ 2	46
4.3	4	แสดงการทำลายชีวิตสัตว์และระดับโทษ	89
4.4	4	แสดงอาหารประเภทต่าง ๆ	109
4.5	4	แสดงการถือเอาวัตถุสิ่งของต่าง ๆ และการสอบสวน	111
4.6	4	แสดงราคาทองทำตามระยะเวลา	112
4.7	4	ตัวอย่าง กรณีขโมยกระบวยที่ทำด้วยกะลามะพร้าว	113
4.8	4	แสดงลักษณะสิ่งของที่ผ่านการใช้สอยและการตีราคา	114
4.9	4	แสดงลักษณะของวิสาสะ	115
4.10	4	แสดงประเภทแห่งการลัก	119
4.11	4	แสดงอุตรินุสธรรม	125
4.12	4	แสดงการกล่าวอวดปฐมฉานด้วยอาการ 2 อย่าง	126
4.13	4	แสดงการกล่าวอวดปฐมฉานด้วยอาการ 4 อย่าง	126
4.14	4	แสดงการกล่าวอวดปฐมฉานด้วยอาการ 5 อย่าง	126
4.15	4	แสดงการกล่าวอวดปฐมฉานด้วยอาการ 6 อย่าง	126
4.16	4	แสดงการกล่าวอวดปฐมฉานด้วยอาการ 7 อย่าง	127
4.17	4	แสดงขั้นตอนการลงนิกกรรมตามพระธรรมวินัย	132
4.18	4	แสดงขั้นตอนการรับเข้าหมู่คณะ	132
4.19	4	แสดงนิกกรรม ลักษณะและโทษ	132
4.20	4	แสดงลักษณะการดำเนินการลงนิกกรรม	138
4.21	4	แสดงผู้มีอำนาจพิจารณา	139
4.22	4	แสดงระดับของผู้มีอำนาจลงนิกกรรม	143

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระวินัยปิฎกแบ่งออกเป็น 5 คัมภีร์ คือ มหาวิภังค์ ภิกขุณีวิภังค์ มหาวรรค จุลวรรค และปริวาร มีอรรถกถาชื่อสมันตปาสาทิกา อันเป็นผลงานของพระเถระชาวชมพูทวีป ชื่อพุทธโฆษาจารย์ วจนาชั้น เมื่อพระพุทธศาสนาว่างไปแล้วประมาณพันปี พระเถระรูปนี้เป็นมหาปราชญ์ ที่พุทธศาสนานิกชนรู้จักกันมากในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท เพราะท่านได้แปลคัมภีร์อรรถกถาพระไตรปิฎกจากภาษาสิงหลมาเป็นภาษาบาลี จัดว่าเป็นงานใหญ่ชิ้นสำคัญ เป็นมรดกตกทอดมาถึงเราทั้งหลายจนถึงปัจจุบันนี้ เมืองไทยได้ใช้คัมภีร์ที่ท่านรจนาไว้เป็นหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมตั้งประโยค ป.ธ. 3 ถึงประโยค ป.ธ.9 โดยเฉพาะสมันตปาสาทิกาอรรถกถาพระวินัยปิฎกที่ท่านรจนาขึ้น โดยยึดเค้าโครงอรรถกถาเดิมคือ มหาอรรถกถา มหาปัจจรี และกฐนที่เป็นหลักเค้าโครงอรรถกถาเดิม (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2557 : คำนำ ก)

จากคำกล่าวข้างบนนี้ ผู้ศึกษาจะเห็นว่าความสำคัญของคัมภีร์สมันตปาสาทิกา คือเป็นคัมภีร์อธิบายพระวินัยปิฎกทั้ง 5 คัมภีร์ เป็นงานที่แสดงให้เห็นถึงสติปัญญา วิริยะอุตสาหะอย่างยิ่งยวดของผู้แต่ง เพราะต้องแปลมาจากภาษาสิงหลมาสู่ภาษาบาลี สมันตปาสาทิกานั้นแบ่งออกเป็น 3 ภาค คือ ภาคที่ 1 อธิบายเนื้อหาในคัมภีร์วิภังค์ โดยเริ่มตั้งแต่พาหิรนิทาน เวิร์ชุกัณฑ์ และปาราชิกตามลำดับ ส่วนภาคที่ 2 อธิบายเนื้อหาในส่วนของมหาวิภังค์ เริ่มแต่สังฆาติเสส ถึงเสขยวัตร และในภิกขุณีวิภังค์ ภาคที่ 3 อธิบายเนื้อหาในส่วนของ มหาวรรค จุลวรรค และสุดท้ายคือปริวาร

จากความสำคัญดังกล่าวนี้ คณะสงฆ์ไทยได้กำหนดใช้สมันตปาสาทิกาทั้ง 3 ภาคนี้ เป็นคู่มือในการศึกษาบาลีในระดับเปรียญโทและเปรียญเอก กล่าวคือ กำหนดให้ ภาค 1-2 เป็นหลักสูตรการศึกษาประโยค ป.ธ.7 วิชาแปลมคธเป็นไทย และใช้เป็นหลักสูตรศึกษาประโยค ป.ธ.8 วิชาแปลไทยเป็นมคธ ภาคที่ 3 กำหนดเป็นหลักสูตรประโยค ป.ธ. 6 วิชาแปลมคธเป็นไทย

อรรถกถาทั้งหลาย ซึ่งแก้ความพระบาลีนั้น พระอรรถกถาจารย์ผู้รจนามีความมุ่งหมายเพียงเพื่อจะเปิดเผยเนื้อความที่ยังลึกลับ โดยอรรถหรือโดยพยัญชนะให้ปรากฏชัดเท่านั้น หาได้มุ่งหมายจะอธิบายบทพระบาลีทุกข้อไม่ เพราะฉะนั้น ลักษณะของอรรถกถาจึงมีวิธีการเป็น 2 ประการ คือ อธิบายบทพยัญชนะอย่างหนึ่ง อธิบายความหมายอย่างหนึ่ง และทั้ง 2 วิธีนี้ ก็หาได้จัดสรรให้เป็นหมวดเป็นหมู่ไม่ ท่านทำคละกันไปตามลำดับบทแห่งพระบาลีที่มาถึงเข้า ที่อธิบายไว้เป็นเรื่องสั้น ๆ

ก็มี เป็นเรื่องยาว ๆ ก็มี ล้วนเป็นเรื่องที่เกี่ยวแก่ความรู้ความเข้าใจของผู้ใคร่ศึกษาทุกอย่าง ไม่เฉพาะแต่ในเรื่องพระศาสนาเท่านั้น ยังเป็นเครื่องส่องให้มองเห็นความเป็นไปของคนในสมัยสองพันกว่าปีล่วงมาแล้วอีกด้วยว่า มีความประพฤติอย่างไร มีจารีตประเพณีอย่างไร เรื่องเหล่านี้ เป็นเครื่องเทียบความเจริญความเสื่อมของหมู่ชน ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับพระศาสนา เชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบันให้ต่อกัน เพราะฉะนั้น ปกรณ์รรถกถา จึงจัดว่าเป็นเรื่องที่น่าอ่าน น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2557: คำนำ ก)

อนึ่ง ในส่วนเนื้อหาของคัมภีร์สมันตปาสาทิกา ภาคที่ 1 ซึ่งมีเนื้อหาว่าด้วยการอธิบายเนื้อหาในคัมภีร์วิภังค์ โดยเริ่มตั้งแต่พาหิรินิทาน เวยัญชกัณท์ และปาราชิก อันควรจะนำมากล่าวถึงเพื่อตอบประเด็นปัญหาอันเกิดขึ้นแก่คณะสงฆ์ในปัจจุบัน โดยเฉพาะในมิติการอธิบายพระวินัยบางข้อในจุดตลปาราชิก ว่าสามารถตอบโจทย์กฎหมายในปัจจุบันได้อย่างไรบ้าง หรือมิติทางกฎหมายในปัจจุบันที่ทางการ (รัฐ) นำมาจัดการต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในวงการคณะสงฆ์ มีความสอดคล้องหรือขัดแย้งกันกับการอธิบายพระวินัยที่ปรากฏอยู่ในสมันตปาสาทิกาหรือไม่ หรือการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นในวงการพระศาสนา รัฐควรใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการจัดการ หรือการจัดการนั้นควรจักยึดหลักการอธิบายพระวินัยควรคู่กันไปด้วย

พุทธศาสนามีพระธรรมวินัยเป็นหลัก แห่งความประพฤติของผู้อยู่ในสังคมบรรพชิต แต่ก็ เป็นธรรมดาของสังคมใหญ่ที่มีบุคคลอยู่ รวมกันเป็นจำนวนมาก ย่อมมีทั้งคนดีและคนไม่ดีเมื่อมีกฎหมายหรือระเบียบของสังคมก็ย่อมมีบุคคลไม่ดีฝ่าฝืนหรือละเมิดกฎหมายของสังคม ฝ่ายพระพุทธรูปก็เกิดมี อธิกรณ์ขึ้น เมื่อเกิดมีอธิกรณ์ขึ้น ก็มีกระบวนการในการระงับ อธิกรณ์และมีวิธีการลงโทษตามควรแก่ โทษานุโทษ บรรพชิตหรือนักบวชเป็นสังคม ที่มีรูปร่างแตกต่างไปจากสังคมของฆราวาส มี กฎระเบียบของสังคมแตกต่างกันกับการกระทำ บางอย่างที่บรรพชิตทำแล้วมีความผิดอย่างร้ายแรง ฆราวาสทำ อย่างนั้นอาจจะไม่ผิดเลย เช่น ความสัมพันธ์ทางเพศ กับเพศตรงข้ามสำหรับฆราวาส เป็น เรื่องธรรมดา และธรรมชาติ หากเป็นการปฏิบัติที่ไม่ผิดทำนองคลองธรรม ก็ไม่เป็นความผิดหรือความเสียหายแต่อย่างใด แต่ถ้าภิกษุปฏิบัติในทำนอง เดียวกัน ก็เป็นความผิดร้ายแรงถึงกับขึ้นขาดจาก ความเป็นภิกษุ และกลับบวชใหม่ไม่ได้อีกตลอดไป อนึ่ง สังคมบรรพชิตนอกจากจะต้อง ปฏิบัติตาม กฎระเบียบของสังคมของตนแล้ว ยังต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองด้วย การกระทำบางอย่าง ของภิกษุนอกจากจะผิดพระวินัยพุทธบัญญัติแล้ว ยังผิดและต้องรับโทษตามกฎหมายของบ้านเมือง ด้วย เช่น การ ฆ่าคน และการลักขโมย เป็นต้น (พระครูธรรมธร เจตยาภิบาล, 2016:339-345)

พระสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายพระวินัย กฎหมายบ้านเมือง กฎหมายคณะสงฆ์ และพระภิกษุสงฆ์ ก็เป็น ผู้ที่สืบทอดพระศาสนาโดยตรง พระพุทธศาสนาน่าจะเจริญรุ่งเรืองหรือเสื่อมก็ขึ้นอยู่กับสถาบัน ของสงฆ์ เมื่อมีเหตุการณ์ทางบ้านเมืองเข้ามากระทบสิทธิและเสรีภาพของสงฆ์ ก็มีผลกระทบต่อ

พระพุทธศาสนาโดยตรง จะกล่าวว่า พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องของจิตใจอย่างเดียวก็ไม่ได้ เมื่อนักบวชของพระพุทธศาสนาผู้ที่มีหน้าที่ในการรักษาพระพุทธศาสนาโดยตรง และมีความจำเป็นที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องและอยู่ใต้กฎหมายพระพุทธศาสนา จำเป็นต้องอาศัยอำนาจบ้านเมืองเป็นหลัก และอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของบ้านเมือง ถ้าไม่ทำเช่นนั้น ความสงบสุขเรียบร้อยของสังคมก็เกิดขึ้นไม่ได้ (สุขวัฒน์ อนนทจารย์: ออนไลน์)

ด้านแนวคิด หลักการ และทฤษฎีทางกฎหมายเกี่ยวกับการสละสมณเพศเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พบว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้ให้อำนาจศาลเกี่ยวกับการสืบพยานไว้มากมาย เพราะในคดีอาญาการพิจารณา คดีจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลยผู้ที่มีบทบาทในการดำเนินคดี คือ คู่ความศาล เป็นเพียงผู้คอยควบคุมกติกา ให้เป็นไปตามกฎกติกาและให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยเท่านั้น ด้านมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการสละสมณเพศเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาและพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ของต่างประเทศและประเทศไทย พบว่า ปัญหาของ พระสงฆ์ไทยที่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย มีสาเหตุสำคัญจาก 2 ประการ คือ ปัญหาเกิดจาก การปกครองคณะสงฆ์ และปัญหาเกิดจากการศึกษาของคณะสงฆ์ มาตรการทางกฎหมายที่ เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการสละสมณเพศคือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวล กฎหมายอาญา และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ด้านแนวทางการแก้ไขที่เหมาะสมกับ ประเทศไทย การบัญญัติกฎหมาย เพื่อคุ้มครองพระพุทธศาสนา เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาได้ อย่างยั่งยืนคือ มาตรา 29 เพื่อมิให้พนักงานสอบสวนใช้อำนาจดุลยพินิจเพียงฝ่ายเดียว แต่ควรกำหนดให้ฝ่ายพุทธจักรต้องเข้าไปรับตัวไว้ควบคุมเพื่อไต่สวนให้เป็นที่ประจักษ์เพื่อตัดสินลงโทษ ตามพระธรรมวินัยเสียก่อน และมาตรา 30 ในกรณีที่ศาลมีคำสั่งชัง จะทำได้เฉพาะพระภิกษุที่ กระทำความผิดซึ่งหน้า หรือต้องโทษอาญามาก่อน และตั้งศาลวินัยสงฆ์ โดยเฉพาะ และข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป คือ ควรมีการแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติพระสงฆ์ พุทธศักราช 2535 และกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 11 ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ซึ่งควรกำหนดวิธีการดำเนินการด้านพระธรรมวินัย ในรูปของการสอบสวน มีคณะกรรมการสอบสวนคล้ายกับรูปแบบของการลงโทษทางด้านวินัย ของข้าราชการพลเรือน และควรมีคณะกรรมการที่มีความรู้ทางด้านกฎหมายเพิ่ม เพื่อช่วยเหลือในคำแนะนำ (พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย และคณะ, 2021: 143-159)

พ.ร.บ.คณะสงฆ์ มาตรา 27 (2) พระภิกษุที่ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัยไม่ว่าจะเรื่องเดียวกันหรือหลายเรื่องเป็นอาจณ (เป็นประจำ) ต้องสละสมณเพศตามกฎหมายเถรสมาคม โดยกฎหมายเถรสมาคมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ คือ กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 21 พ.ศ. 2528 ว่าด้วยการให้พระภิกษุสละสมณเพศ กฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 21 กำหนดให้เจ้าอาวาสวัดซึ่งพระภิกษุนั้นอยู่ในสังกัด หรือ

เจ้าอาวาสวัดที่พระภิกษุนั้นพำนักอาศัยอยู่ มีอำนาจหน้าที่แนะนำ ชี้แจง ตักเตือน ถ้าพระภิกษุประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัย เพื่อให้ให้พระภิกษุรูปนั้นประพฤติตามพระธรรมวินัย โดยคำแนะนำ ชี้แจง ตักเตือน ต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษร กำหนดเวลาให้ปฏิบัติ หากพระภิกษุรูปนั้นไม่ปฏิบัติตามภายในเวลาที่กำหนด ให้เจ้าอาวาสวัดรายงานตามลำดับ จนถึงเจ้าคณะอำเภอเจ้าสังกัดเพื่อวินิจฉัยให้สละสมณเพศต่อไป ซึ่งเมื่อมีคำวินิจฉัยให้พระภิกษุสละสมณเพศแล้ว ให้เป็นอันถึงที่สุด กล่าวคือ พระภิกษุผู้ที่ต้องคำวินิจฉัยนั้นต้องปฏิบัติตาม จะโต้แย้งไม่ได้อีกแล้ว หลังจากมีคำวินิจฉัยให้พระภิกษุสละสมณเพศแล้ว เจ้าอาวาสซึ่งพระภิกษุรูปนั้นสังกัดหรือพำนักอาศัย ต้องแจ้งผลคำวินิจฉัยให้พระภิกษุรูปนั้นทราบ และจัดการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศ กรณีที่ไม่พบตัวพระภิกษุรูปนั้นหรือพระภิกษุรูปนั้นไม่ยอมรับทราบคำวินิจฉัย ก็ต้องปิดประกาศคำวินิจฉัยไว้ ณ ที่พำนักอาศัยของพระภิกษุรูปนั้น และถือว่าพระภิกษุรูปนั้นทราบคำวินิจฉัยดังกล่าวแล้ว ซึ่งพระภิกษุผู้ต้องคำวินิจฉัย ก็ต้องสึกภายในสามวันนับแต่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัย หรือนับแต่วันที่ประกาศคำวินิจฉัยนั้นถูกปิดไว้ ณ ที่พำนักอาศัย กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 21 ยังได้กำหนดอีกว่า กรณีที่พระภิกษุรูปนั้นไม่สึกภายในสามวัน ให้พระภิกษุผู้มีหน้าที่จัดการให้พระภิกษุรูปนั้นสละสมณเพศขออารักขาต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายราชอาณาจักร เพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามคำวินิจฉัย (ILAW, 2564: ออนไลน์)

กระบวนการยุติธรรมในพระธรรมวินัยคือ การลงโทษภิกษุบรรพชิตผู้ละเมิดพระวินัย กับกระบวนการยุติธรรมในกฎหมายของไทย คือการลงโทษชาวบ้านคดีผู้กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายบ้านเมืองนั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกัน กล่าวคือการลงโทษภิกษุบรรพชิตนั้นไม่มีแต่เฉพาะที่เป็นบัณฑิตวิเศษ คือกระทำโดยไม่มีเจตนาที่เป็นการล่วงละเมิดพระวินัย เพิ่มเติมเข้าไปด้วยแล้วก็ต้องรับโทษทาง โลกวิเศษ เพิ่มเติมเข้าไปอีกด้วย ซึ่งทางชาวบ้านนั้น โดยหลักฐานแล้วการกระทำที่จะเป็นความผิด ต้องกระทำไปโดยมีเจตนา เช่น เจตนาฆ่าคน ลักทรัพย์ เป็นต้น แต่การกระทำบางครั้ง แม้ไม่มีเจตนาที่เป็นความผิดด้วย เช่น จอดรถยนต์ในที่ห้ามจอด แม้ผู้กระทำไม่ได้ดูว่ามีเครื่องหมายห้ามจอดหรือไม่ก็มีความผิดแล้ว หรือความผิดโทษต่าง ๆ ในประมวลกฎหมายอาญา ผู้กระทำไปโดยไม่มีเจตนากระทำผิด ก็ต้องได้รับโทษด้วย เป็นต้น (อิริราช มณีนาถ, 2546 :137)

ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้กำหนดการลงโทษ ซึ่งเรียกว่า กฎนิกหกรรม แก่พระสงฆ์ผู้ละเมิดพระธรรมวินัยไว้ในกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลงนิกหกรรม นิกหกรรมจึงเป็นวิธีการลงโทษภิกษุตามพระธรรมวินัยเพื่อให้เข็ดหลาบใช้เพื่อลงโทษภิกษุผู้ก่อความเสียหาย เช่น ก่อการทะเลาะวิวาท ก่อความอื้อฉาว มีศีลวิบัติ ติเตียนพระรัตนตรัย ประพฤติอนาจาร ละล้างพระบัญญัติ นิกหกรรมเป็นกิจอย่างหนึ่งของผู้ปกครองหมู่คณะ คู่กับปักหะคือการยกย่อง ทั้งสองอย่างนี้เป็นเครื่องมือในการปกครอง มีความสำคัญเท่า ๆ กัน ทั้งนี้เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งสงฆ์ เมื่อมีผู้ประพฤติมิ

ชอบ สมควรแก่นิคกรรม พระพุทธเจ้าก็ทรงประทานอนุญาตให้สงฆ์ทำนิกกรรมแก่ผู้นั้นตามพระธรรมวินัย พระสงฆ์ที่ละเมิดพระวินัยร้ายแรง ประเด็นสำคัญของการลงนิกกรรมก็คือ รูปแบบที่เปลี่ยนไปจากเดิมที่การลงนิกกรรมเป็นเรื่องของพระธรรมวินัย มาเป็นเรื่องของกฎหมายคือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ตลอดจนถึงผู้มีอำนาจในการพิจารณาลงนิกกรรมก็เปลี่ยนไปจากเดิมที่สงฆ์เป็นใหญ่ มาเป็น ผู้พิจารณา และ คณะผู้พิจารณา ซึ่งถูกแต่งตั้งโดยกฎหมายเป็นใหญ่ ดังนั้นเมื่อเกิดกรณีพระภิกษุกระทำผิด หรือถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดพระวินัยร้ายแรงโดยเฉพาะการละเมิดปาราชิกทั้ง 4 ข้อ ข้อใดข้อหนึ่ง จึงทำให้เกิดการถกเถียงว่าจะยึดแบบการลงโทษตามพระวินัย หรือจะยึดแบบการลงโทษ ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลงนิกกรรม ประเด็นนี้ นาวาอากาศเอกทองย้อย แสงสินชัยได้กล่าวไว้ว่า เรื่องเกี่ยวกับพระ ถ้าจับหลักพระวินัยให้ถูกต้องได้ก็ไม่ยาก พระวินัยมีหลักการทำนองเดียวกับกฎหมาย คือมีองค์ประกอบหรือ "เกณท์" ที่ท่านกำหนดไว้ชัดเจนว่า การกระทำเช่นไรผิด เช่นไรไม่ผิด เพราะฉะนั้นจึงไม่ขึ้นอยู่กับความเข้าใจหรือความเชื่อความเห็นของใคร แต่ขึ้นอยู่กับเกณท์ หรือหลักการ หรือองค์ประกอบที่ท่านกำหนดไว้ (นาวาอากาศเอกทองย้อย แสงสินชัย, 2564 : ออนไลน์) ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ปาราชิก 4 ในสมันตปาสาทิกาตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1.2.1 เพื่อนำเสนอประวัติและพัฒนาการของคัมภีร์สมันตปาสาทิกา
- 1.2.2 เพื่อวิเคราะห์การตัดสินปาราชิก 4 ตามแนวคัมภีร์สมันตปาสาทิกา
- 1.2.3 เพื่อวิเคราะห์การตัดสินปาราชิก 4 ตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ปาราชิก 4 ในสมันตปาสาทิกากับกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

- 1.3.1 คัมภีร์สมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยปิฎก ปฐมภาค บาลี/ไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย
- 1.3.2 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. 2505 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 2 พ.ศ. 2535 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 3 ฉบับ 2560
- 1.3.3 กฎมหาเถรสมาคมว่าด้วยกฏนิกกรรม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลงนิกกรรม

1.4 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1.4.1 ปาราชิก 4 หมายถึง อาบัติที่มีโทษร้ายแรงในทางพระวินัย ทำให้ขาดจากความเป็นภิกษุ

1.4.2 สมันตปาสาทิกา หมายถึง คัมภีร์อรรถกถาพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ในงานวิจัยนี้
หมายถึงเฉพาะ ตอนที่อธิบายว่าด้วยปาราชิก 4 สิกขาบทเท่านั้น

1.4.3 กฎหมายคณะสงฆ์ไทย หมายถึง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับ 2505 แก้ไข
เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ฉบับที่ 2) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์
(ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 และกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยกฏนิคหกรรมเท่านั้น

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.5.1 ได้ทราบประวัติและพัฒนาการของคัมภีร์สมันตปาสาทิกา

1.5.2 ได้ทราบแนวทางการตัดสินปาราชิก 4 ตามแนวคัมภีร์สมันตปาสาทิกา

1.5.3 ได้แนวทางตัดสินปาราชิก 4 ตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน

1.5.4 สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลทางการศึกษา การตัดสินอาบัติปาราชิก 4 ได้
เป็นอย่างดี

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสมันตปาสาทิกา

สมันตปาสาทิกา เกิดจากแนวคิดของพระพุทธโฆษาจารย์ที่ต้องการอธิบายพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์และจุฬวิภังค์ให้สามารถเข้าใจได้ง่าย โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานที่ว่า เมื่อผู้ใดได้ศึกษาแล้วย่อมเกิดความเลื่อมใสในพระวินัยปิฎกยิ่งขึ้น ดังนั้น คำว่า “สมันตปาสาทิกา” จึงมีความหมายว่า คัมภีร์ที่ก่อให้เกิดความน่าเลื่อมใสโดยรอบ เหตุผลที่ตั้งชื่อคัมภีร์นี้ว่า สมันตปาสาทิกา แนวคิดนี้ปรากฏชัดเจน ดังที่ผู้แต่ง (พระพุทธโฆษาจารย์) ได้กล่าวไว้ในตอนท้ายแห่งปฐมปาราชิก ดังนี้

อาจารย์ปรมปรโต	นิทานวัตถุอุปเภทที่ปนโต
ปรมสมยวิวัชชนโต	สกสมยวิสุทธิโต เจว
พยุชนปริโสธนโต	ปทตถโต ปาลีโยชนกมโต
สิกขาบทวินิจฉยโต	วิภังคนยเภททสสนโต
สมปัสสตี น ทิสสตี	กัญจิก อปสาทิกัม ยโต เอตถ
วิญญณมมยํ ตสมา	สมนตปาสาทิกเตว
สัณณนา ปวตตา	วินยสส วินยทมนกฺสเลน
วุตตสส โลกนาถน	โลกานุกมปมาเนนาตี ฯ

(มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2557 : 341)

คำแปล

เมื่อผู้ศึกษาทั้งหลาย สอดส่องอยู่โดยลำดับแห่งอาจารย์ โดยการแสดงประเภทแห่งนิทาน และวัตถุ โดยความเว้นลัทธิอื่น โดยความหมัดจดแห่งลัทธิของตน โดยการชำระพยัญชนะให้เรียบร้อย โดยเนื้อความเฉพาะบท โดยลำดับแห่งบาลีและโยชนาแห่งบาลี โดยการวินิจฉัยสิกขาบท โดยการชี้ความต่างแห่งวินัยในวิภังค์ คำน้อยหนึ่งซึ่งไม่ชวนให้เกิดความเลื่อมใส ย่อมไม่ปรากฏในสมันตปาสาทิกานี้ เพราะฉะนั้น สังวรธรรณาแห่งพระวินัยที่พระโลกนาถ ผู้อนุเคราะห์สัตว์โลก ฉลาดในการฝึกเวไนยสัตว์ ได้ตรัสไว้นี้ จึงปรากฏโดยชื่อว่า “สมันตปาสาทิกา” แล (วิ.มหา.(ไทย) 1/829)

จากคำแปลนี้ จะเห็นได้ว่า ผู้แต่งอ้างว่า เมื่อผู้ศึกษาพิสูจน์อยู่ในทุกประเด็น ก็จะไม่พบข้อความแย้งอย่างหนึ่ง ที่ก่อให้เกิดความไม่น่าเลื่อมใส ไม่ว่าจะเป็นการนำพระวินัยสืบมาโดยลำดับ อาจารย์ (อาจารย์ปรมปรโต) ด้านการแสดงนิทาน (นิทานวัตถุอุปเภทที่ปนโต) คือการแสดง เหตุ ที่มาต้นเรื่อง ความเป็นมาแต่เดิม หรือเรื่องเดิมที่เป็นมา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) 2561), : 183.) ด้านการไม่กล่าวถึงความคิดเห็นของผู้อื่น (ปรมสมยวิวัชชนโต) ด้านการมุ่งแสดงความเห็นของตนล้วน ๆ (สกสมยวิสุทธิโต) ด้านความหมัดจดของพยัญชนะ (พยุชนปริโสธนโต) ด้านการยกขึ้น

แปลทีละบท (ปทตถโต) ด้านลำดับบาลีและโยชนาแห่งบาลี (पालโยชนกมโต) ด้านการวินิจฉัยสิกขาบท (สิกขาบทวินิจจยโต) และ ด้านการจำแนกความแตกต่างวินัยในวิภังค์ (วิภังคณยเภททสสนโต)

ดังนั้น โดยสรุปแล้ว แนวคิดในการแต่งคัมภีร์สมันตปาสาทิกาก็คือการอธิบายคัมภีร์พระวินัย ปิฎก เพื่อให้เกิดความเลื่อมใสแก่ผู้ศึกษา คำกล่าวของผู้แต่งทั้งหมดนี้เสมือนเป็นการทำให้ผู้ศึกษาได้พิสูจน์ได้ว่า ความผิดพลาดหรือความผิดพลาดอันจะก่อให้เกิดความไม่น่าเลื่อมใสในผลงานที่ผู้เขียนได้รจนาไว้นี้ไม่มีแม้แต่นิดเดียว ดังนั้น คัมภีร์ที่แต่งขึ้นเพื่ออธิบายพระวินัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้จึงชื่อว่า “สมันตปาสาทิกา” แปลว่า ก่อให้เกิดความเลื่อมใสรอบด้าน

2.2 ทฤษฎีว่าด้วยภาษาถิ่น

ทฤษฎีภาษาถิ่นเป็นอีกทฤษฎีหนึ่ง ที่พระพุทธโฆษาจารย์นำมาใช้ในการแต่งคัมภีร์สมันตปาสาทิกา ภาษาถิ่นในที่นี้คือภาษาสิงหล โดยท่านมีความเชื่อว่าภาษาสิงหลอาจเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาลัทธิธรรมทั้งนี้เพราะในยุคของท่านคัมภีร์ต่าง ๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาได้ถูกจารึกด้วยภาษาสิงหล การที่ถูกรจารึกด้วยภาษาของชาวสิงหลนี้เอง ท่านจึงมองว่ามีได้อำนวยประโยชน์ไร ๆ แก่ภิกษุในท้องถิ่นอื่น อีกทั้งท่านยังตระหนักถึงคำเชิญของพระเถระนามว่า พุทธสิริ ที่ให้เดินทางมายังเกาะสิงหลเพื่อแปลคัมภีร์พระพุทศาสนา ดังปรากฏในข้อความตอนหนึ่งในสมันตปาสาทิกาวา

น กิณฺจิ อตถํ อภิสมฺภูณฺาติ
 ที่ปนฺตเร ภิกฺขุชนฺสส ยสมฺมา
 ตสมฺมา อิมํ ปาฬินยานุรูปํ
 สํวณฺณนํ ทานิ สารภิสฺสํ
 อชฺฌเณสนํ พุทฺธสิริวหฺยสฺส
 เถรสฺส สมฺมา สมฺนฺนุสฺสรนฺโต
 สํวณฺณนํ ตถจฺจ สมฺมารภฺนฺโต
 ตสมฺมา มหาอภฺจจฺจํ สิริริ
 กตฺวา มหาปจฺจริยํ ตถว
 กุรฺนฺทินามาทิสฺสุ วิสฺสุตาสุ
 วินิจฺฉโย อภฺจจฺจกฺกาสุ วุตฺโต
 โย ยุตฺตมตฺถํ อปฺริจฺจชนฺโต
 ตโตปิ อนฺโตคฺชเธรวาทํ
 สํวณฺณนํ สมฺม สมฺมารภิสฺสํ ฯ

(มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2557 : 341)

คำแปล

กระนั้น เพราะสังฆวรรณานี้ มิได้อำนวยประโยชน์ไร ๆ แก่ภิกษุในเกาะอื่น เพราะท่านเรียบเรียงไว้ด้วยภาษาของชาวสิงหล ฉะนั้น ข้าพเจ้าผู้ระลึกถึงอยู่ด้วยดีถึงคำเชิญของพระเถระนามนามว่า พุทธสิริ จึงจักเริ่มด้วยดีซึ่งสังฆวรรณานี้ อันควรแก่นัยแห่งพระบาลีในบัดนี้ และเมื่อจะเริ่มด้วยดีซึ่งสังฆวรรณานั้น จักเอามหาอรรถกถาเป็นโครงของสังฆวรรณานั้น ไม่ละข้อความอันควรแม้จากวินิจฉัย ซึ่งท่านกล่าวไว้ในอรรถกถาหาปัจจัย และอรรถกถาอันปรากฏด้วยดีโดยชื่อว่ากุรุนที่เป็นต้น กระทำเถรวาทไว้ภายในแล้ว จึงจักเริ่มต้นด้วยดีโดยชอบซึ่งสังฆวรรณา (วิมทา.อ.(ไทย) 1/20)

จากบทอรรถกถานี้ แสดงให้เห็นว่า พระพุทธโฆสจารย์แต่งคัมภีร์สมันตปาสาทิกาตามคำเชิญของพระพุทฺธิเถระ แม้จะด้วยเหตุผลอื่นใดก็ตาม แต่อย่างหนึ่งก็คือเหตุผลด้านภาษา

จากบทอรรถกถานี้ จะเห็นได้ว่า ท่านพระพุทธโฆสจารย์ท่านเห็นว่า คัมภีร์เดิมซึ่งมีอยู่ในเกาะลังกาในสมัยนั้น ยังไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ภิกษุในสถานที่อื่นเท่าที่ควร เพราะถูกจารึกไว้ด้วยภาษาของชาวสิงหล ดังนั้น จุดประสงค์อย่างหนึ่งของท่านก็คือ การแปลอรรถกถาเหล่านั้นกลับคืนสู่ภาษาบาลีเช่นเดิม เพราะจะอำนวยประโยชน์แก่ภิกษุเหล่านั้นได้มากกว่า และทุกคนสามารถเข้าถึงได้ด้วยภาษามคธ (บาลี) อีกประการหนึ่งในการแต่งอรรถกถานั้นท่านพระพุทธโฆสจารย์มิได้แต่งโดยใช้แต่ความเห็นของตนล้วน ๆ แต่ต้องอาศัยอรรถกถาเดิมซึ่งมีอยู่แล้วหลาย ๆ ฉบับ เป็นเค้าโครง แต่ทั้งหมดก็ต้องตั้งอยู่ในแนวคำสอนแบบเถรวาท

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้กล่าวประวัติของพระพุทธโฆสจารย์ไว้ดังนี้ พระพุทธโฆสจารย์ชาวเมืองพุทฺธคยาในชมพูทวีป ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญทางคันถธุระออกไปถึงลังกาทวีป ได้ไปแปลอรรถกถาซึ่งเป็นภาษาสิงหล กลับเป็นภาษามคธ แลได้แต่งหนังสือขึ้นใหม่ในภาษามคธหลายเรื่อง มีหนังสือวิสุทธิมรรคเป็นต้น การที่พระพุทธโฆสจารย์ไปแปลหนังสือในลังกาทวีปครั้งนั้น นับในตำนานว่าเป็นสังคายนาครั้งที่ 6 ตามความสันนิษฐานของข้าพเจ้า เข้าใจว่าพระพุทธโฆสจารย์นี้ เห็นจะถือลัทธิพระธรรมวินัยอย่างข้างฝ่ายใต้ เพราะอยู่ในแคว้นมคธราชฎร์ พระพุทธโฆสจารย์ได้เล่าเรียนชำนาญทางคันถธุระแต่ยังอยู่ในชมพูทวีป แล้วไปถึงเกาะลัง ไปแลเห็นพระไตรปิฎกในลังกาทวีป วิปลาสปะปนกันทั้งฝ่ายเหนือฝ่ายใต้ ทั้งเป็นภาษามคธบ้าง เป็นภาษาสิงหลบ้าง จึงชักชวนภิกษุชาวสิงหลที่เป็นผู้รู้พระไตรปิฎกช่วยกันสอบสวน บางทีจะได้ฉบับพระไตรปิฎกจากชมพูทวีปมาสอบทานด้วยก็จะเป็นได้ เห็นคัมภีร์ใดที่เข้าใจว่าถูกต้องตามพุทธวจนะ ก็รวบรวมไว้ส่วนหนึ่ง แม้ที่เป็นภาษาสิงหลอยู่ ก็แปลกลับเป็นภาษามคธให้เข้าเป็นระเบียบอันเดียวกัน คัมภีร์ใดที่เห็นว่าไม่เป็นประโยชน์ ไม่ควรจะคงไว้ให้คนหลง ก็ให้เผาทำลายเสีย เมื่อทำการอันนี้แล้ว จึงแต่งหนังสือขึ้นใหม่อีกคัมภีร์หนึ่ง คือ หนังสือวิสุทธิมรรค เป็นต้น หนังสือที่แต่งใหม่ในครั้งพระพุทธโฆสจารย์ ตามความที่กล่าวไว้ในตำนาน ดูเหมือนว่าพระพุทธโฆสจารย์จะทำแต่องค์เดียว แต่ข้าพเจ้าได้สดับจากท่านผู้ชำนาญภาษามคธ ท่านได้ตรวจตราเห็นว่า หนังสือซึ่งกล่าวว่าพระพุทธโฆสจารย์เป็นผู้

แต่นั้น สันเกตได้ว่าเป็นหลายสำนวน มิใช่สำนวนคน ๆ เดียว ความจริงการที่พระพุทฺธโฆษาจารย์ ออกไปทำในเรื่องพระไตรปิฎก น่าจะได้ทำพร้อมด้วยพระชาวสิงหลอีกหลายองค์ด้วยกัน ถ้าจะนับเป็นสังคายนา จะเรียกว่าเป็นสังคายนาที่ 3 ในสิงหลทวิก็ควรอยู่ (กรมศิลปากร, 2544 : 62-70)

จากประวัติที่กล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่าการที่ท่านพระพุทฺธโฆษาจารย์ได้เดินทางไปยังเกาะลังกา เพื่อที่จะแปลพระไตรปิฎกและอรรถกถากลับมาเป็นภาษามคธตามเดิมนั้น ท่านคงไม่ได้กระทำ แต่เพียงผู้เดียว การที่ท่านจะทำอย่างนี้ได้ท่านน่าจะมิพระไตรปิฎกจากอินเดียมาเป็นฉบับสำหรับสอบทาน และแน่นอนว่างานใหญ่แบบนี้ท่านคงไม่ได้ทำแต่เพียงลำพัง แต่ท่านคงจะมีพระภิกษุชาวลังกาหลายรูปเป็นกำลังคอยช่วย

จากที่กล่าวประวัติของท่านพระพุทฺธโฆษาจารย์จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ นี้ จะเห็นได้ว่า ข้อมูลส่วนใหญ่กล่าวประวัติของท่านคล้าย ๆ กันคือ ท่านเป็นพรหมณ์โดยกำเนิด เรียนจบไตรเพท ต่อมาได้อุปสมบทในพระพุทธศาสนา มีความแตกฉานในพระไตรปิฎก สมัยต่อมาได้ออกเดินทางไปยังเกาะสิงหลด้วยตั้งใจจะแปลอรรถกถาพระไตรปิฎกซึ่งถูกเขียนด้วยภาษาสิงหลมาเป็นภาษาบาลี สมันตปาสาทิกาก็เป็นหนึ่งในคัมภีร์ที่ท่านพระพุทฺธโฆษาจารย์ได้แปลจากภาษาสิงหลมาเป็นภาษาบาลีแล้ว นำกลับไปยังอินเดีย

ประวัติพระพุทฺธโฆษาจารย์อันมีมาต่าง ๆ กันในคัมภีร์ต่าง ๆ กันนั้น ในคัมภีร์มหาวงศ์ กล่าวไว้ว่า ประวัติของท่านมีหลากหลายก็จริงอยู่ แต่ก็ไม่ควรแคลงใจว่า ท่านไปยังเกาะสิงหลเขียนไตรปิฎกและทำอรรถกถา จะถือเอาเป็นประมาณได้หรือไม่ แต่อย่างไรก็ตาม พระพุทฺธโฆสะก็ได้เขียนไตรปิฎกแล้วกลับมาสู่ชมพูทวีป (พระปัญญาสามิ, 2540: 49)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นว่าคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแม้จะถูกบันทึกด้วยภาษาอื่นซึ่งมิใช่ภาษามคธ ก็อาจถูกมองได้ว่าเป็นอุปสรรคต่อการศึกษาเล่าเรียน หรืออาจถูกมองได้ว่า วิปลาสคลาดเคลื่อนไปจากหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าไม่ควรที่จะเก็บรักษาไว้ การที่พระพุทฺธโฆษาจารย์รับคำเชื้อเชิญจากพระมหาเถระนามว่าพุทฺธสิริไปยังลังกาทวีป เพื่อแปลคัมภีร์จากภาษาสิงหลเป็นภาษามคธแล้วนำกลับมายังอินเดีย แม้จะด้วยเหตุผลว่าคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้สูญหายไปจากอินเดียแล้วก็ตาม แต่เหตุผลอย่างหนึ่งก็คือ คัมภีร์เหล่านั้นถูกบันทึกอยู่ในภาษาถิ่นของชาวสิงหล ซึ่งถูกมองว่าเป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงเนื้อหา การที่จะทำลายกำแพงอุปสรรคเหล่านั้นได้ ก็คือต้องแปลกลับมาเป็นภาษามคธดั้งเดิม

2.3 ประวัติและพัฒนาการ

พระวินัยปิฎกแบ่งออกเป็น 5 คัมภีร์ คือ มหาวิงศ์ ภิกขุณีวิงศ์ มหาวรรค จุลวรรค และปริวาร มีอรรถกถาชื่อสมันตปาสาทิกา อันเป็นผลงานของพระเถระชาวชมพูทวีป ชื่อพุทฺธโฆษาจารย์ รจนาขึ้นเมื่อพระพุทธศาสนาล่วงไปแล้วประมาณพันปี พระเถระรูปนี้เป็นมหาปราชญ์ ที่

พุทธศาสนิกชนรู้จักกันมากในประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท เพราะท่านได้แปลคัมภีร์ อรรถกถาพระไตรปิฎกจากภาษาสิงหลมาเป็นภาษาบาลี จัดว่าเป็นงานใหญ่ชิ้นสำคัญ เป็นมรดกมาถึงเราทั้งหลายจนถึงปัจจุบันนี้ เมืองไทยได้ใช้คัมภีร์ที่ท่านรจนาไว้เป็นหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรม ตั้งประโยค ป.ธ. 3 ถึงประโยค ป.ธ.9 โดยเฉพาะสมันตปาสาทิกาอรรถกถาพระวินัยปิฎกที่ท่านรจนาขึ้น โดยยึดเค้าโครงอรรถกถาเดิมคือ มหาอรรถกถา มหาปัจจรี และกุรุนทีเป็นหลักเค้าโครงอรรถกถาเดิม (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2557 : คำนำ ก.)

จากคำกล่าวข้างบนนี้ ผู้ศึกษาจะเห็นว่าความสำคัญของคัมภีร์สมันตปาสาทิกา คือเป็นคัมภีร์อธิบายพระวินัยปิฎกทั้ง 5 คัมภีร์ เป็นงานที่แสดงให้เห็นถึงสติปัญญา วิริยะอุตสาหะอย่างยิ่งยวดของผู้แต่ง เพราะต้องแปลมาจากภาษาสิงหลมาสู่ภาษาบาลี สมันตปาสาทิกานั้นแบ่งออกเป็น 3 ภาค คือ ภาคที่ 1 อธิบายเนื้อหาในคัมภีร์วิภังค์ โดยเริ่มตั้งแต่พาหิรนิทาน เจริญชกัณท์ และปาราชิกตามลำดับ ส่วนภาคที่ 2 อธิบายเนื้อหาในส่วนของมหาวิภังค์ เริ่มแต่สังฆาติเสส ถึงเสขียวัตตร และในภิกขุณีวิภังค์ ภาคที่ 3 อธิบายเนื้อหาในส่วนของ มหาวรรค จุลวรรค และสุดท้ายคือปริวาร

จากความสำคัญดังกล่าวนี้ คณะสงฆ์ไทยได้กำหนดใช้สมันตปาสาทิกาทั้ง 3 ภาคนี้ เป็นคู่มือในการศึกษาบาลีในระดับเปรียญโทและเปรียญเอก กล่าวคือ กำหนดให้ ภาค 1-2 เป็นหลักสูตรการศึกษาประโยค ป.ธ.7 วิชาแปลมคธเป็นไทย และใช้เป็นหลักสูตรศึกษาประโยค ป.ธ.8 วิชาแปลไทยเป็นมคธ ส่วนภาคที่ 3 นั้นกำหนดเป็นหลักสูตรประโยค ป.ธ. 6 วิชาแปลมคธเป็นไทย

อรรถกถาทั้งหลาย ซึ่งแก้ความพระบาลีนั้น พระอรรถกถาจารย์ผู้รจนามีความมุ่งหมายเพียงเพื่อจะเปิดเผยเนื้อความที่ยังลึกลับ โดยอรรถหรือโดยพยัญชนะให้ปรากฏชัดเท่านั้น หาได้มุ่งหมายจะอธิบายบทพระบาลีทุกข้อไม่ เพราะฉะนั้น ลักษณะของอรรถกถาจึงมีวิธีการเป็น 2 ประการ คือ อธิบายบทพยัญชนะอย่างหนึ่ง อธิบายความหมายอย่างหนึ่ง และทั้ง 2 วิธีนี้ ก็หาได้จัดสรรให้เป็นหมวดเป็นหมู่ไม่ ท่านทำคละกันไปตามลำดับบทแห่งพระบาลีที่มาถึงเข้า ที่อธิบายไว้เป็นเรื่องสั้น ๆ ก็มี เป็นเรื่องยาว ๆ ก็มี ล้วนเป็นเรื่องที่เกื้อกูลแก่ความรู้ความเข้าใจของผู้ใคร่ศึกษาทุกอย่าง ไม่เฉพาะแต่ในเรื่องพระศาสนาเท่านั้น ยังเป็นเครื่องส่องให้มองเห็นความเป็นไปของคนในสมัยสองพันกว่าปีล่วงมาแล้วอีกด้วยว่า มีความประพฤติอย่างไร มีจารีตประเพณีอย่างไร เรื่องเหล่านี้ เป็นเครื่องเทียบความเจริญความเสื่อมของหมู่ชน ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับพระศาสนา เชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบันให้ต่อกัน เพราะฉะนั้น ปกรณ์อรรถกถา จึงจัดว่าเป็นเรื่องที่น่าอ่าน น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2557 : คำนำ ข)

2.4 ผู้แต่ง

สมันตปาสาทิกา นี้เป็นผลงานรจนาของ พระพุทธโฆษาจารย์ ท่านผู้นี้เป็นใคร ขอสรุปประวัติของท่านตามที่มีปรากฏในศาสนวงศ์ หรือประวัติศาสนาดังนี้ พระพุทธโฆษาจารย์นั้นเกิดใน

สกุลพรหมณ์ เมื่อครั้งที่เด็กนั้นคลอดออกมา พวกพรหมณ์ป่าวร้องกันว่า เชิญกินกันเถิดเจ้าข้า ต่อมกันเกิดเจ้าข้า บิดามารดาจึงตั้งชื่อเด็กนั้นว่า “โฆส” กุมารนั้นเรียนจบไตรเพทเมื่อตอนอายุได้ 7 ขวบ ครั้งหนึ่งโฆสกุมารนั้นได้สนทนาเรื่องพระเวทกับพระอรหันต์องค์หนึ่ง พอจบเรื่องพระเวทแล้ว พระอรหันต์นั้นก็ถามกุมารถึงพุทธมนต์ชื่อ “ปรมัตถเวท” เป็นต้นว่า กุสลา ฐมา อกุสลา ฐมา อวยากตา ฐมา โฆสกุมารนั้นได้ฟังปรมัตถเวทนั้นแล้ว ประสงค์จะเรียน จึงบวชในสำนักของพระอรหันต์นั้น สาธยายพระไตรปิฎกทุกวัน จนสามารถท่องจำพระไตรปิฎกได้ด้วยปากเปล่า ในเวลาเพียงเดือนเดียวเท่านั้น วันหนึ่งสามเณรนั้นคิดว่า ใครจะเป็นผู้ฉลาดในพระไตรปิฎกมากกว่ากัน ระหว่างตนและอาจารย์ พระอาจารย์ทราบวาระจิตของโฆสภิกษุ จึงกล่าวดำนิ ภิกษุนั้นจึงมีสการขอขมาโทษ พระอุปัชฌาย์จึงสั่งให้ภิกษุนั้นไปยังเกาะสิงหล เพื่อให้แปลพระไตรปิฎกที่เขียนด้วยภาษาสิงหล ให้เป็นภาษาและหนังสือมคธ นั้นแหละจะเป็นการถ่ายโทษให้ ท่านพระพุทโฆสเถระจึงรับรับคำของอาจารย์แล้วเริ่มเดินทางไปยังเกาะสิงหลโดยทางเรือ

เมื่อพระพุทโฆสเถระเดินทางไปถึงเกาะสิงหล ท่านได้เข้าไปเฝ้าพระสังฆपालเถระก่อนแจ้งเหตุที่ท่านว่าเพื่อแปลพระไตรปิฎก เป็นภาษาบาลี พระภิกษุชาวสิงหลได้มอบบทประพันธ์ซึ่งขึ้นต้นด้วยคำว่า “สีเล ปติฏฺฐาย” แล้วบอกให้ท่านอธิบายเนื้อความของบทประพันธ์นี้ให้สอดคล้องกับพระไตรปิฎก

ในวันเดียวนั้นเอง พระพุทโฆสเถระได้แต่งวิสุทธีมรรค ยกบทประพันธ์ดังกล่าวขึ้นเป็นบทกระทุ้งตั้งแต่ตอนเย็นจนจบ พระสังฆपालเถระครั้งนั้นได้เห็นดังนั้นจึงได้มอบคัมภีร์ไตรปิฎกให้ เพราะเห็นว่าท่านพระพุทโฆสเถระมีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎกอย่างแท้จริง

ในคัมภีร์จุลวงค์กล่าวว่า พระพุทโฆสเถระเกิดในหมู่บ้านพรหมณ์แห่งหนึ่งใกล้ต้นมหาโพธิ์ เรียนจบไตรเพท ทั้งเฉลียวฉลาดในลัทธิไตรเพทนั้น ๆ ท่านชอบไล่เสียงสอนวนพวกถือลัทธิอื่น ๆ เทียวไปในพื้นแผ่นดินชมพูทวีป ถึงวัดแห่งหนึ่ง และได้สนทนากับพระเถระองค์หนึ่งนามว่าเรวัต พรหมณ์มาณพสนทนากับพระเถระนั้น ถามปัญหาเกี่ยวกับไตรเพท พระได้โต้ตอบปัญหาที่พรหมณ์นั้นถามมา แต่ปัญหาที่พระเถระถาม พรหมณ์นั้นตอบไม่ได้ พรหมณ์จึงถามว่า นี่เรียกว่ามนต์อะไร ท่านพระเถระจึงตอบว่า นี่เรียกว่าพุทธมนต์ พรหมณ์อยากจะเรียนเอาไว้ จึงบวชในสำนักของพระเถระแล้วเรียนพระไตรปิฎก ไม่นานนักก็ได้เรียนจบไตรปิฎก จึงปรากฏนามว่า พุทโฆสเถระ เพราะท่านมีชื่อเสียงโด่งดังก้องเหมือนพระพุทเจ้า และพระพุทโฆสเถระ คงอยู่ในสำนักพระเรวัต ได้แต่งคัมภีร์ชื่อญาโณทยะและคัมภีร์อัทธสาลีนี้ ภายหลังท่านปรารภใครจะแต่งอรรถกถาปริตร ครั้งนั้น ท่านพระเรวัตกล่าวแก่พระพุทโฆสเถระว่า ในชมพูทวีป บาลียังพอมืออยู่ แต่อรรถกถาไม่มี ในเกาะลังกา ยังมี อัจฉริยวาท (มหายาน) ที่แตกต่างกันก็ยังมี เพราะฉะนั้นอรรถกถาที่พระมหามหิณฑเถระนำมา และบาลีที่ขึ้นสังคีตทั้ง 3 (พระไตรปิฎกที่สังคายนาแล้ว) อีกทั้งกถามรรค ที่พระสารีบุตรเถระเป็นต้น

แสดงไว้ ยังมีอยู่ในเกาะสิงหล ให้พระพุทฺธโฆสะไปยังเกาะสิงหลแล้วแปลอรรถกถาเหล่านั้นเป็นภาษาบาลีแล้วนำมายังชมพูทวีป

พระพุทฺธโฆสะะไปยังเกาะสิงหลแล้วเข้าไปสู่มหาวิหารในอนูราชบุรี ได้ยินเถรวาท (ลัทธิหินยาน) พร้อมทั้งอรรถกถา (คำอธิบาย) ภาษาสิงหลในสำนักของพระสังฆपालเถระ จึงกราบเรียนพระเถระให้ทราบ ว่า ตนเองจะขอแต่งอรรถกถา ภิกษุชาวสิงหลจึงได้มอบคำประพันธ์อันขึ้นต้นด้วยคำว่า สีเล ปติฏฺฐาย ดังได้กล่าวในตอนต้น พระพุทฺธโฆสะได้แต่งวิสุทธิมรรคโดยประมวลไตรปิฎก พร้อมทั้งอรรถกถาเข้าไว้ด้วย (พระปัญญาสามิ, 2540 : 48-49)

ในวิสุทธิมรรคได้กล่าวประวัติของพระพุทฺธโฆสะอาจารย์ไว้ดังนี้

เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานไปแล้วได้ 956 ปี พระเจ้ามทานามทรงครองราชย์ในลังกาทวีป กล่าวกันในชมพูทวีป (อินเดีย) มีพราหมณ์หนุ่มผู้หนึ่งบังเกิดในตระกูลพราหมณ์ตระกูลหนึ่งใกล้สถานที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ พราหมณ์หนุ่มเชี่ยวชาญในศิลปะทั้งปวง เรียนจบไตรเพท ได้เดินทางท่องเที่ยวไปทั่วอินเดีย สถานที่ใดมีสมณพราหมณ์ทั้งหลายผู้เป็นบัณฑิตอาศัยอยู่ ก็เข้าไปยังสถานที่นั้น ๆ แล้วทำการสนทนาด้วยท่านเหล่านั้น ท่านผู้เป็นบัณฑิตเหล่านั้นไม่สามารถตอบปัญหาที่พราหมณ์หนุ่มนั้นถามได้ แต่เขาสามารถตอบปัญหาที่ท่านเหล่านั้นถามได้ ชื่อเสียงของเขาจึงระบือไปทั่วอินเดีย ครั้งหนึ่ง พราหมณ์หนุ่มได้เดินทางมายังวิหารแห่งหนึ่ง ในวิหารนั้นมีพระภิกษุอาศัยอยู่หลายร้อยรูป พระเถระนามว่า เรวัต เป็นสังฆเถระของภิกษุเหล่านั้น ท่านเป็นพระมหาชีนาสพได้บรรลุปฏิสัมภิตา 4 ครั้งนั้น พราหมณ์หนุ่มนั้นได้รายปตฺถุชลิมนต์ ให้มีปริมณฑล โดยสมบุรณ์บทยอยู่ตลอดคืน พระเถระครั้นได้ยินเสียงสาธยายมนต์ ก็ทราบได้ว่า พราหมณ์หนุ่มผู้นี้เป็นผู้มีปัญญามาก ควรฝึกเอาไว้ พราหมณ์หนุ่มถามปัญหาในไตรเพทกะ พระเถระโดยปกติพระเถระก็เป็นผู้เรียนจบไตรเพท และเป็นผู้บรรลุปฏิสัมภิตาโดยปกติ ท่านจึงวิสันหาปัญหาเหล่านั้นได้ในทันที ต่อจากนั้นท่านจึงถามปัญหาในอภิธรรมกะพราหมณ์หนุ่ม แต่เขาไม่สามารถตอบปัญหานั้นได้ จึงขอร้องให้พระเถระบอกพุทธมนต์ แต่พระเถระบอกว่าจะบอกให้ก็เฉพาะแก่บุคคลผู้ถือบวชเป็นสมณเพศเท่านั้น พระเถระจึงจัดการให้พราหมณ์หนุ่มบรรพชาอุปสมบทแล้วให้เล่าเรียนพระพุทฺธวจนะคือพระไตรปิฎก พระภิกษุหนุ่มนั้นได้ปรากฏนามในโลกว่า พระพุทฺธโฆสะ (สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ), 2546: 17-25)

เมื่อพระพุทฺธโฆสะนั้นอยู่ในวิหาร ท่านได้แต่งปกรณ์ชื่อว่า ญาโณทัย แล้วเริ่มรจนาคัมภีร์ชื่อว่า อัญญุสาลีนิ อันเป็นคัมภีร์อรรถกถาของอภิธรรมสังคณี เมื่อพระอุปฌาย์ได้เห็นคัมภีร์อรรถกถานั้นแล้ว จึงกล่าวว่า ในชมพูทวีปมีเฉพาะบาลีพระไตรปิฎกเท่านั้น ส่วนอรรถกถาของบาลีนั้นยังไม่มี แต่คัมภีร์อรรถกถาภาษาสิงหลที่พระเถระทั้งหลายได้ยกขึ้นสู่การสังคายนาครั้งที่ 3 และที่ท่านพระมหามหิณท์รจนานำไว้ด้วยภาษาสิงหลยังมีอยู่ ให้พระพุทฺธโฆสะไปยังเกาะสิงหลตรวจดูคัมภีร์ต่าง ๆ แล้วแปลกลับมาเป็นภาษาบาลี ก็จะเป็นประโยชน์แก่ชนเป็นอันมาก ท่านพระพุทฺธโฆสะก็ลาพระอุปฌาย์

เดินทางไปยังเกาะสิงหลโดยทางเรือ ในระหว่างทางได้พบกับท่านพระพุทธที่ตตะเถระ ได้สนทนากัน แล้วได้เดินทางต่อไปยังลังกา ในเวลานั้น พระราชาทรงพระนามว่า มหานาม เสวยราชย์อยู่ในลังกา ท่านพระพุทธโฆสะไปพบพระภิกษุสงฆ์ในมหาวิหาร ณ กรุงอนูราชปุระ แล้วไปยังสำนักของพระสังฆปาละ ได้ฟังอรรถกถาในภาษาสิงหลและเถรวาททั้งหมดแล้ว ก็ชี้ชัดได้ว่า เป็นพระบรมพุทธานิบาย จึงไปยังท่ามกลางสงฆ์แล้วขออนุญาตว่า ขอให้สงฆ์ได้มอบคัมภีร์แก่ตนเอง เพื่อรจนาอรรถกถาพระไตรปิฎก

ในหนังสือวรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ เล่ม 3 ได้กล่าวประวัติของพระพุทธโฆษาจารย์ไว้ ดังนี้

พระพุทธโฆษาจารย์นั้นเกิดในสกุลพราหมณ์ ใกล้พระมหาโพธิมณฑลในชมพูทวีป พราหมณ์นามพนันชานาญในศิลปะศาสตร์ทุกแขนง และได้เรียนจบไตรเพท ต่อมาพราหมณ์หนุ่มนั้นได้อุปสมบทในพระพุทธศาสนา และได้มีความแตกฉานในพระไตรปิฎก เป็นผู้มีความเชื่อเสียปรากฏไปทั่วเสมือนว่าพระพุทธเจ้า ท่านจึงได้ชื่อว่า พุทธโฆสะ อันมีความหมายว่า “เช่นกับพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่” ต่อมาท่านได้แต่งญาโณทยปกรณ์และอัฐสาลีนิพนธ์ และตั้งใจว่าจะแต่งอรรถกถาพระปริตรอีก ต่อพระเรวัตเถระผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ของท่านกล่าวแนะนำว่า ในชมพูทวีปนี้พระไตรปิฎกมีอยู่แต่ฉบับที่เป็นภาษาบาลีเท่านั้น ส่วนอรรถกถาทั้งหลายยังไม่มี ส่วนอรรถกถาที่พระเถระทั้งหลายได้ยกขึ้นสู่สังคีติครั้งที่ 3 เป็นภาษาสิงหลมีอยู่มากมาย และอรรถกถาที่พระมหามหันทเถระแปลเป็นภาษาสิงหลก็มีอยู่ พร้อมกับสั่งว่า ให้ท่านพระพุทธโฆสะไปยังเกาะสิงหลแล้วอรรถกถาเหล่านั้นมาเป็นภาษาบาลี เมื่อพระอุปัชฌาย์กล่าวดังนี้ ท่านพระพุทธโฆสะบังเกิดปีติโสมนัสเป็นอย่างมาก แล้วได้อำลาพระอุปัชฌาย์เดินทางไปยังเกาะสิงหล

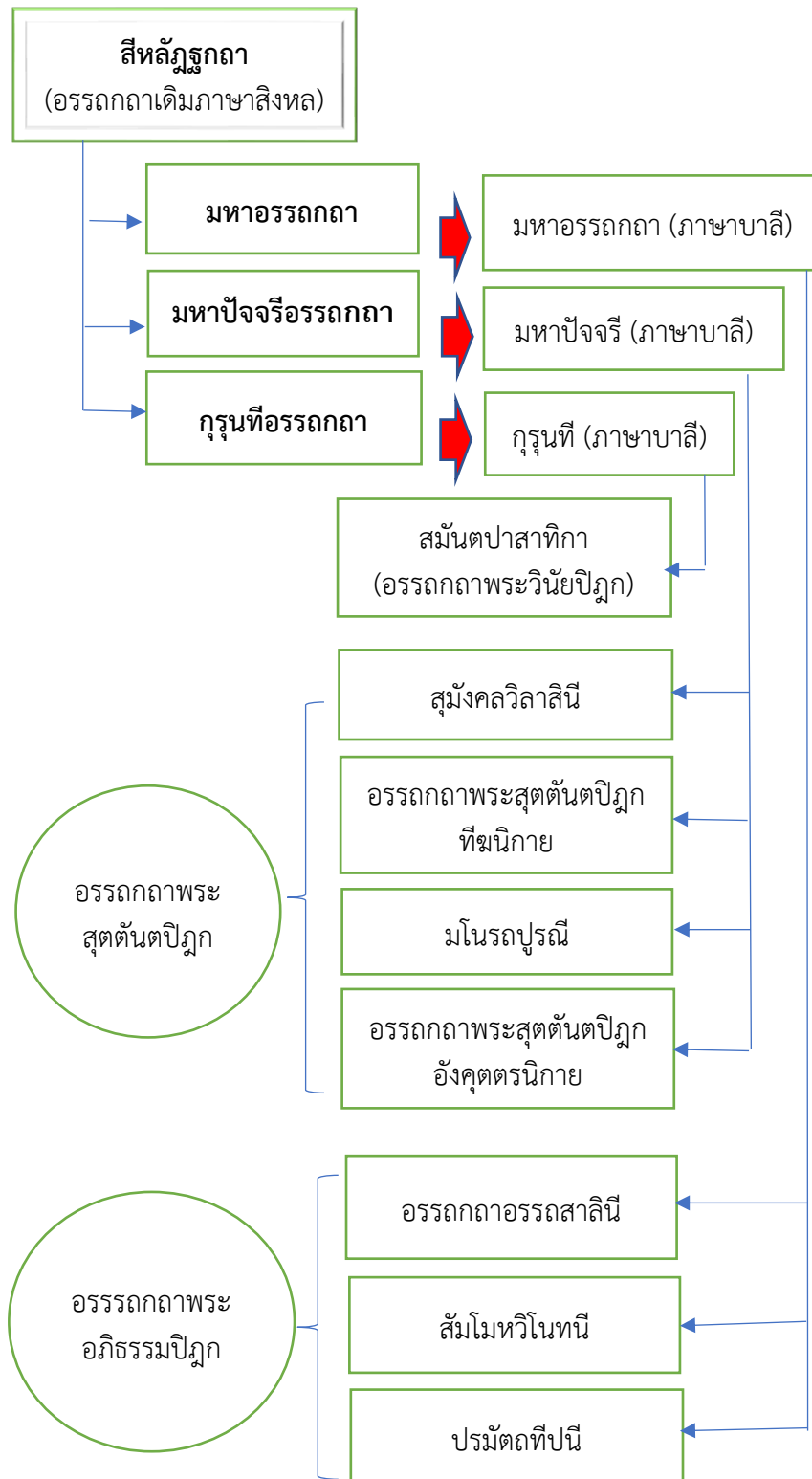
เมื่อไปถึงเกาะสิงหลแล้ว ท่านพระพุทธโฆสะได้เดินทางไปยังวัดมหาวิหารเมืองอนูราชปุระ ได้เข้าไปหาพระสังฆปาละเถระผู้เป็นสังฆเถระ ได้สดับอรรถกถาของชาวสิงหลก็ทราบได้ว่า ตรงกับอธิบายของพระพุทธเจ้า ต่อจากนั้นท่านไปยังสังฆสนธิบาตและได้กล่าวขออนุญาตต่อสงฆ์ว่า ขอให้สงฆ์ได้มอบคัมภีร์ไบบลานให้ เพื่อตนเองจะได้ทำอรรถกถาพระไตรปิฎก พระสงฆ์ยังไม่แน่ใจในความสามารถของท่านพระพุทธโฆสะ จึงได้มอบพระคทา 2 หมวด เพื่อให้ท่านได้แต่งอรรถกถาอธิบาย เมื่อท่านพระพุทธโฆสะได้แต่งอธิบายความพระคทาทั้งสองหมวดนั้นแล้วนั้นก็คือคัมภีร์วิสุทฺธิมรรค พระสงฆ์ทั้งหมดได้อ่านวิสุทฺธิมรรคนั้นเพียงแค่ครั้งเดียว ก็มีได้พบเนื้อหาตอนใดที่นอกเหนือหลักพุทธธรรม พระสงฆ์ทั้งหมดที่ประชุมกันอยู่ในมหาวิหารเห็นเป็นเหตุน่าอัศจรรย์ ก็พากันชื่นชมสาธุการว่า พระเมตไตรยโพธิสัตว์เสด็จมาแล้ว ก็มีมติมอบคัมภีร์ทั้งปวงให้ด้วยเห็นว่าท่านพระพุทธโฆสะเป็นผู้มีความรู้จริง

ครั้งนั้นท่านพระพุทธโฆสะ รับนหนังสือลานทั้งหมด พำนักอยู่ในปราสาทแห่งหนึ่งชื่อว่าปธานชระ ณ ด้านทิศใต้แห่งมหาวิหาร แล้วได้ลงมือแปลอรรถกถาสิงหลทั้งหมดกลับเป็นนิรุติภาษา

(ภาษาบาลี) ในครั้งนั้น อรรถกถาสิงหลมมีอยู่ 3 ประเภท คือ มหาอรรถกถา มหาปัจจรีอรรถกถา มหากรณทีอรรถกถา ทั้งสามประเภทนี้เรียกว่า สัทธรรคกถา

ครั้งนั้นท่านพระพุทธโฆสะได้แปลอรรถกถากรุณทีจากภาษาสิงหลมาเป็นภาษาบาลี ทำให้เป็นอรรถกถาพระวินัย เรียกชื่อว่าสมันตปาสาทิกา ต่อจากนั้นท่านได้นำมหาอรรถกถามาเป็นต้นแบบในการแต่งคัมภีร์สุมังคลวิลาสินี อรรถกถาพระสุตตันตปิฎกที่ขนิทาย มโนรปุรณี อรรถกถาพระสุตตันตปิฎกอังคตตรนิกาย และได้้นำคัมภีร์มหาปัจจรีเป็นต้นแบบในการแต่งอรรถกถาพระอภิธรรม คือ อรรถกถาสาลี สัมโมหวิโนทนี และ ปรมัตถทีปนี

สรุป จากที่กล่าวข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นพัฒนาการของคัมภีร์สมันตปาสาทิกา เริ่มตั้งแต่ท่านพระพุทธโฆษาจารย์ได้อาศัยคัมภีร์เดิมที่มีอยู่แล้วในเกาะลังกา มาเป็นแนวทางในการแต่งคัมภีร์ต่าง ๆ ของท่าน สมันตปาสาทิกานี้ท่านมิได้แต่งโดยใช้ความรู้ของท่านแต่เพียงอย่างเดียว แต่ก็อาศัยการค้นคว้าข้อมูลจากคัมภีร์ที่มีอยู่ก่อนแล้วมาประกอบในการเขียนงานของท่าน การเขียนในลักษณะเช่นนี้จึงมีลักษณะเป็นงานวิจัย เมื่อมีลักษณะเป็นงานวิจัย จึงเป็นสิทธิของผู้เขียนที่จะเห็นด้วย หรือคัดค้านแนวคิดที่มีอยู่ในคัมภีร์เดิมก็ได้ จะเห็นได้ว่า ท่านพระพุทธโฆษาจารย์มีทั้งเห็นด้วย และคัดค้านแนวคิดในคัมภีร์เดิม สิ่งใดที่ท่านเห็นด้วย ก็นำมาสนับสนุนในงานเขียนของท่าน ที่ไม่เห็นด้วย ท่านก็นำมาแสดงในงานของท่าน และท่านก็ชี้ให้เห็นว่า ไม่เห็นด้วยอย่างไร หรือไม่ก็แสดงให้เห็นว่า ความเห็นเหล่านั้นไม่ถูกต้องอย่างไร ดังนั้น สมันตปาสาทิกาจึงมีลักษณะเป็นงานวิจัย ด้วยเหตุผลตามที่กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นพัฒนาการของคัมภีร์สมันตปาสาทิกา แสดงในรูปของแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 2.1 : แสดงพัฒนาการของคัมภีร์สมันตปาสาทิกา

2.5 จุดประสงค์ในการแต่ง

2.5.1 เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระธรรมวินัย

ในตอนเริ่มต้นแห่งพาหิรนิทาน ซึ่งกล่าวถึงเหตุการณ์เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานใหม่ ๆ ครั้งนั้นท่านพระมหากัสสปเถระได้ปรารภถึงคำกล่าวจาบจ้วงพระพุทธเจ้าของสุภทัต วุฑฒบรพชิต ในทำนองว่าบัดนี้ภิกษุทั้งหลายจะได้ใช้ชีวิตอย่างสบาย เพราะไม่มีใครคอยออกกฎหมายห้ามปรามว่า อย่างนี้ไม่ควร อย่างนี้ไม่ควร คำกล่าวเช่นนี้ท่านพระมหากัสสปเถระใส่ใจอยู่ว่า จะปล่อยไปโดยถือว่าธุระไม่ใช่ นั่นมิใช่เรื่องดีแน่นอน เพราะต่อไปพวกภิกษุผู้หยาบช้า (ปาปิกษุ) จะพากันเข้าใจว่าพระพุทธเจ้าไม่อยู่แล้ว ได้สมัครพรรคพวกมากเข้าถือปฏิบัติอย่างนี้ ไม่นานโอกาสที่พระสัทธรรมจักเสียมสูญคงเกิดขึ้นได้ พระธรรมวินัยยังคงอยู่ตราบไต่ เท่ากับว่าพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ตราบนั้น และท่านได้ระลึกถึงพระดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ทรงประทานแก่ท่านพระอานนท์ว่า ธรรมวินัยที่พระองค์แสดงแล้ว จักเป็นศาสดาของพวกเธอโดยกาลล่วงไปแห่งพระองค์ ท่านพระมหากัสสปเถระจึงได้ปรารภที่ทำการสังคายนาพระธรรมวินัย ด้วยเห็นว่าเป็นวิธีการที่จะทำให้พระธรรมวินัยดำรงอยู่ได้นาน

2.5.2 เพื่อแสดงอานิสงส์แห่งการศึกษาพระวินัย

การแบ่งเนื้อหาในสมันตปาสาทิกา

พระพุทธโฆษาจารย์ได้แบ่งเนื้อหาในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา เริ่มด้วยการแสดงสถานที่ที่พระพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่ เมื่อครั้งที่พระองค์ทรงปรารภสาเหตุการบัญญัติพระวินัย หรือการกำหนดกฎเกณฑ์เป็นแนวทางในการปฏิบัติแก่พระสงฆ์สาวกเป็นครั้งแรกในพระศาสนา โดยท่านได้ยกพระบาลีตั้งเป็นบทแรก ดังนี้

“เตน สมเยน พุทฺโธ ภควา เวรฺถชาเย วิหฺรติ นเพรฺภูจิมฺนฺทมฺมฺเล มหฺตา ภิกฺขุสงฺเขน สทฺธี ปญฺจมตฺเตหิ ภิกฺขุสฺเตหิ” ฯลฯ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2524: 165)

แปลว่า โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โคนต้นสะเดาอันเป็นที่สถิตอยู่ของยักษ์ ชื่อว่านเพรฺ พร้อมกับภิกษุหมู่ใหญ่ จำนวน 500 รูป ฯลฯ

2.6 รูปแบบในการแต่ง

รูปแบบของการแต่งสมันตปาสาทิกานั้น ท่านพระพุทธโฆษาจารย์ได้เริ่มต้นด้วยบทที่เรียกว่า “อาร์มภกถา” อาร์มภกถา หรืออาร์มภบท เสมือนเป็นบทไหว้ครู ในการแต่งคัมภีร์โดยทั่วไปนั้น การไหว้ครูถือเป็นธรรมเนียมนิยมที่สำคัญ เพราะเป็นการแสดงถึงความเคารพต่อพระรัตนตรัย และความกตัญญูต่อครูบาอาจารย์ เป็นกำลังใจให้แก่ผู้แต่ง อีกทั้งยังมีความเชื่อว่าจะเป็นการป้องกัน

อันตรายทั้งปวงอันจะเกิดขึ้นแก่ผู้แต่งอีกด้วย อารัมภกถาหรือบทไหว้ครูนี้ มิได้ปรากฏเฉพาะ การแต่ง คัมภีร์ของอินเดียเท่านั้น จะเห็นได้ว่าการแต่งคัมภีร์อื่น ๆ ก็ลักษณะนิยมอย่างนี้ เช่นเดียวกัน

โย กปโปกฐีหิปี อปเมยย์
 กาล์ กโรนโต อติทุกกรานี
 เขทฺ คโต โลภิตาย นาโถ
 นโม มหาการุณิกสส ตสส
 อสมพุธฺ พุทฺธนิเสวิตํ ยํ
 ภวากรํ คจจติ ชิวโลโก
 นโม อวิชชาทิกิเลสชาล-
 วิทฺธสิโน ธมมวรสส ตสส
 คุณฺหิ โย สีลสมาธิปญญา
 วิมุตติญาณปฤตฺตีหิ ยุตุโต
 เขตตํ ชานานํ กุสลตถิกานํ
 ตมรียสงฆํ สิริสา นมามิ ฯ
 อิจฺเจวมจจนตนมสฺสเนยย์
 นมสฺสมานो รตนตตยํ ยํ
 ปุณฺณภาสิทนํ วิปุลํ อลตถํ
 ตสฺसानุภาเวน หตฺนตราโย”
 คำแปล

ข้าพเจ้าขอถวายนมัสการพระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นที่พึ่ง พระองค์ผู้ประกอบด้วยพระกรุณา ทรงกระทำสิ่งที่ทำได้ยากยิ่งตลอดกาลอันหาประมาณมิได้ ทรงประสบความลำบาก เพื่อประโยชน์แก่ สัตว์โลก ข้าพเจ้าขอถวายนมัสการพระธรรมอันประเสริฐ อันขจัดเสียซึ่งข่ายคือกิเลสคือวิชาเป็นอาทิ นำสัตว์โลกผู้ไม่หยิ่งรู้ทุกข์ ให้ท่องเที่ยวไปในภพน้อยใหญ่ ข้าพเจ้าขอกราบนมัสการพระอริยสงฆ์ผู้ทรง ศील สมาธิ ปัญญา วิมุตติ และวิมุตติญาณทัศนะ ผู้เป็นเนื่อบุญเขตของเหล่าชนผู้ต้องการกุศล ข้าพเจ้า ขอถวายนมัสการพระรัตนตรัยดังเอยมานี้ ขอให้ข้าพเจ้าประสบผลบุญอันไพบุลย์ อีกทั้งด้วยอานุภาพ กุศลผลบุญนั้น ขอให้ข้าพเจ้าจงปราศจากอันตราย (วิ.มหา.อ.(ไทย)1/19)

บทอารัมภกถาที่ปรากฏในคัมภีร์อื่น ๆ

สัททนีติปกรณํ ปทมมลา

สัททนีติปกรณํ เป็นผลงานของพระอัครคังสเถระ พระเถระนักปราชญ์ชาวเมืองอริมีทนะ หรือพุกามพม่า คัมภีร์สัททนีติได้รับการยกย่องจากนักไวยากรณ์เป็นจำนวนมากทั้งในประเทศพม่าเอง และในประเทศลังกา สมเด็จพระสังฆราชลังกาทรงพระนามว่าสิริราหุล ผู้รจนาคัมภีร์โมคคัลลานปัญจิ

กาปทีปะ ทรงยกย่องคัมภีร์นี้มาก (พระอัครวิงสเถระ, 2546: (11) ผู้เขียนได้กล่าวบทอารัมภกถาไว้ดังนี้

ธีเรหิ มคคณาเยน เยน พุทฺเธน เทสิโต

สิโต ฌมมิมิตฺถาย ฉายเต อมโต ปทํ

คำแปล

บัณฑิตทั้งหลาย ในโลกนี้ รู้มตรธรรมอันชาวสะเอาต ที่พระพุทธเจ้าผู้ทรงนำทางแก่ชาวโลก
พระองค์ใด ทรงแสดงไว้ (พระอัครวิงสเถระ, 2546: (59)

โต นมิตฺวา มหาวีริ สพฺพญฺญ โลกนํายกํ

มหาการุณิกํ เสฏฺฐ วิสุทฺธิ สุตฺติทายกํ

คำแปล

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระผู้มีพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้ทรงเปี่ยมด้วยพระมหากรุณา และ
พระวิริยะอุตสาหะอันยิ่งใหญ่ ผู้ทรงเป็นพระสัพพัญญู บริสุทธี ประเสริฐ ผู้นำสัตว์โลก ผู้ประทานพระ
นิพพานอันบริสุทธี (พระอัครวิงสเถระ, 2546: (60)

สงฺฆสฺส จญฺชลิ กตฺวา ปุณฺณกฺเขตฺตสฺส ตาทิโน

สีลสมํภาติปญฺญาทิ- วิสุทฺถคุณฺโชนิโน

คำแปล

และ (ข้าพเจ้า) ขอทำอัญชลีต่อพระสงฆ์สาวก ผู้เป็นเนื่อนาบุญ ผู้คงที่ (ไม่หวั่นไหวด้วยโลก
ธรรม 8) ผู้เจริญ งามงาม ด้วยคุณอันบริสุทธี มีศีล สมภาติ ปัญญา เป็นต้น (พระอัครวิงสเถระ, 2546: (60)

นมนฺสสนาทิปุณฺณสฺส กตฺสฺส รตนตฺตเย

เตชสาหํ ปหนฺตฺวาน อนฺตราเย อเสสโต

สาสนตฺถํ ปวกฺขามิ สทฺทนีติมนากุลํ.

คำแปล

ด้วยอานุภาพแห่งบุญมีการนอบน้อมเป็นต้น ที่ข้าพเจ้าได้กระทำแล้วในพระรัตนตรัย ขอให้
ข้าพเจ้าผ่านพ้นอันตรายทั้งปวง สามารถรจนาคัมภีร์สัตถนิตี มิให้ล้าถัน เพื่อประโยชน์แก่
พระพุทธศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบรมครูผู้ปราดเปรื่องในโลกนี้ติและสัตถนิตี (พระอัครวิงส
เถระ, 2546: (10-61)

คัมภีร์อภิธรรมาวตาร

อภิธรรมาวตาร เป็นผลงานการรจนาของพระเถระชาวทมิฬ ท่านเกิดที่เมืองอุโรปุระ แคว้น
โจฬะ ประเทศอินเดีย

อภิธรรมาวตาร เป็นคัมภีร์ชี้แนะพระอภิธรรม เป็นอรรถกถาสังเขยย่อความจากพระ
อภิธรรมปิฎก และอรรถกถาของพระพุทธโฆสจารย์ แต่งตามคำอาราธนาของพระสุเมตีเถระ (พระ
พุทธทัตตเถระ, 2555: 30 -31) ในอภิธรรมาวตาร ปราภุภทอารัมภกถา ดังนี้

อนนตกรุณาปถุญ ตถาคตมณุตตริ
 วนทิตวา สิริสา พุทธี ฌมมึ สาธุกณมปิ จ.
 คำแปล

ข้าพเจ้า (ผู้ชื่อว่าพุทธทัตตะ) ขออภิวัตพระตถาคตผู้ประเสริฐ ผู้มีพระกรุณา และพระ
 ปัญญาอันหาที่สุคติได้ พร้อมด้วยพระธรรม และหมู่พระอริยสงฆ์ ด้วยเศียรเกล้า (พระพุทธรูปทัตตะเถระ,
 2555: 30-31)

สุทตตรี ตรนตานิ อภิธมมโหทธิ
 สุทตตรี ตรนตานิ ตริว มกรากรี.
 อาภิธมมิกภิกขุณี หตถสสารมณุตตริ
 ปวกขามิ สมาสเนน ตั สุธณถ สมหาทิตา
 คำแปล

ข้าพเจ้าจักประพันธ์คัมภีร์นามว่า อภิธรรมาวตาร โดยย่อ อันไพเราะเจาะจงปัญหา เหล่า
 ภิกษุเพื่อความเป็นผู้ฉลาดในพระอภิธรรมอันเป็นปิฎกสูงสุคนั้น ซึ่งเป็นประดุจกุญแจดีเลิศใช้ไขบาน
 ประตูคือโมหะแก่ภิกษุทั้งหลาย ผู้เข้าไปสู่มหานครแห่งพระอภิธรรม อันเป็นสำเภาของภิกษุผู้ข้าม
 มหาสมุทรแห่งพระอภิธรรมที่ข้ามได้ยาก ดุจสำเภาของพ่อค้าผู้ข้ามมหาสมุทรที่ข้ามได้ยาก และ
 เหมือนดั่งรัตนชาติที่ทรงค่าที่วางไว้ในมือของภิกษุที่ศึกษาพระอภิธรรม ท่านทั้งหลายผู้มีใจตั้งมั่น จงสดับ
 คัมภีร์นี้เถิด (พระพุทธรูปทัตตะเถระ, 2555: 1-2)

มิลินทปัญหา (ไทย-บาลี)

ในหน้าคำของหนังสือเล่มนี้ ปรากฏคำอธิบายของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา
 ดำรงราชานุภาพว่า หนังสือมิลินทปัญหานี้ แต่งขึ้นเมื่อพุทธศตวรรษกาลประมาณ 500 พรรษา พระ
 คันธนาจารย์ประสงค์จะชี้แจงข้อพระธรรมวินัยในพระพุทธรศาสนาให้แจ่มแจ้ง พันวิมติข้อกังขา จึงเอา
 อติตนิทานเรื่องพระนาคเสนแก้ปัญหาพระยามิลินทโยกราช อันเป็นเรื่องที่มีความจริงเป็นเค้ามูล
 มาตั้งเป็นต้นเค้าแล้วแต่งอธิบายพระธรรมวินัยตามมติของท่าน (คัมภีร์มิลินทปัญหา, 2550: (40) ใน
 มิลินทปัญหา ใช้คำว่า “ประณามคาถา” แทนคำว่า อารัมภกถา แต่โดยความมุ่งหมายก็คือการนมาสการ
 พระรัตนตรัยเช่นเดียวกัน ปรากฏดังนี้

จரியา สัพพโลกสส ทิตา ยสส มหสิโน
 อจินตยานุภาวปี วนเทห์ โลกนายกั ฯ
 วิชชาจรณสมปนโน เยน นียติ นายโก
 สีลาทิกุณสมปนโน จโต มคคผลสุ โย
 วนเท อริยสงฆนตติ ปุณณกเขตตติ อนุตตริ ฯ
 อิติ ยั รตนตตยั นมสสเนยยั นมสสมานโน

ปุลณภิสนท วิปุล อลตถิ ตสสานุภาเวน หตุนตราโย ฯ

คำแปล

ข้าพเจ้าขอประณมอัญชลีเหนือเศียรเกล้าซึ่งสมเด็จพระบรมโลกนาถ ผู้มีอานุภาพอันสุดที่จะคิด ผู้พระสัพพัญญู ผู้ทรงโปรดเวไนยสัตว์ให้เข้าสู่พระนิพพาน ผู้ทรงแสวงหาคุณอันยิ่งใหญ่ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ชาวโลกทั้งปวง

สมเด็จพระบรมโลกนาถ ผู้บริบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ ผู้ทรงพระคุณอนเนกอนันต์ ทรงนำไปซึ่งเวไนยนิกรพ้นไปจากไตรโลก ด้วยพระนวลกุตตรธรรมและพระปริยัติธรรมใด ข้าพเจ้าขอน้อมเกล้าอภิวันท์ซึ่งพระนวลกุตตรธรรมและพระปริยัติธรรมนั้น อันองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงพิชิตมาร ทรงกระทำการบูชาทุกพระองค์สืบๆ กันมา

พระอริยสงฆ์หมู่ใด ประกอบด้วยคุณมีศีลเป็นต้น สถิตอยู่ในมรรคและผลทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระอริยสงฆ์นั้น ผู้เป็นบุญเขตต์อันยอดเยี่ยม เมื่อข้าพเจ้าน้อมน้อมพระรัตนตรัยใดอันควรเคารพกราบไหว้ อันให้เกิดกองบุญมีคุณอันวิเศษ ขอพระเดชานุภาพแห่งพระรัตนตรัยนั้น อันตรายทั้งปวงจงกำจัดไป อย่าได้มีแก่ข้าพเจ้าผู้แต่งคัมภีร์มิลินทปัญหา ในกาลบัดนี้ (คัมภีร์มิลินทปัญหา, 2550: 1)

สรุป ที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นถึงธรรมเนียมนิยมในการแต่งคัมภีร์ คือการเริ่มต้นด้วยการกล่าวบทธอบน้อมพระรัตนตรัย เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ผู้แต่ง บทธอบน้อมนี้ อาจเรียกว่า อารัมภกถา หรือ ปณามกถา หรือคันถารัมภกถา แต่จะเรียกอย่างไรก็แล้วแต่ก็สื่อความหมายเดียวกัน คือเพื่อความ เป็นสิริมงคลแก่ผู้แต่งนั่นเอง

2.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ปาราชิก 4 ในสมันตปาสาทิกาตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

อติราช มณีนาถ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระวินัยปิฎกกับกระบวนการยุติธรรมของกฎหมายไทย” สะท้อนให้เห็นว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการใช้บังคับต่อคณะสงฆ์โดยรวมเป็นกฎหมายของฝ่ายบ้านเมือง ซึ่งเป็นเครื่องมือในการรักษาและส่งเสริมพระธรรมวินัย พระภิกษุสงฆ์จึงเท่ากับต้องปฏิบัติตามกฎหมายในฝ่ายบ้านเมืองและในทางพระธรรมวินัย ดังผลการศึกษาพบว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์แต่ละฉบับมิใช่พระธรรมวินัย แต่เป็นกฎหมายแผ่นดิน ที่ฝ่ายอาณาจักรตราขึ้นไว้สำหรับเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการผดุงรักษาและส่งเสริมพระธรรมวินัย การตีความพระธรรมวินัยจะนำข้อกฎหมายมาหักล้างไม่ได้ แต่จะต้องตีความไปในทางรักษาพระธรรมวินัยให้เคร่งครัดที่สุด เมื่อเป็นเช่นนี้การประพฤติปฏิบัติของภิกษุ ทุกยุคสมัยมาจึงมีลักษณะแตกต่างไปจากประชาชนทั่วไป เพราะนอกจากจะต้อง

ประพศียึดมั่นอยู่ในพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดแล้ว ยังต้องปฏิบัติตามกฎหมายแผ่นดินและจารีตของแต่ละสังคมอีกด้วย ถ้าล่วงละเมิดส่วนใดส่วนหนึ่ง ก็จะมีผลเกี่ยวโยงไปถึงอีกส่วนหนึ่งด้วย (อิธิราช มณีนาถ, 2546: 135)

ส่วนในงานวิจัยของ ญัษฐาพร จินดาสวัสดิ์ เรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย กรณีศึกษา : มหาเถรสมาคม” สรุปรูปการบริหารจัดการในการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งประเด็นไปที่มหาเถรสมาคมดำเนินการต่อภิกษุที่ละเมิดพระธรรมวินัยร้ายแรงด้วยการออกกฏนิคหกรรมโดยมีการระบุอำนาจไว้อย่างชัดเจน ดังปรากฏในงานวิจัยว่า มหาเถรสมาคมทำหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์เหมือนคณะรัฐมนตรีของคณะสงฆ์ เมื่อถึงเวลาที่จะต้องกำกับดูแล และควบคุม กลไกต่าง ๆ ในการดำเนินงานให้เป็นไปตามกระบวนการและขั้นตอนที่ถูกต้อง มหาเถรสมาคมจึงมีหน้าที่ ออกกฏระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศต่าง ๆ พร้อมทั้งให้อำนาจ ที่จะเอื้อแก่การทำงานของกิจการคณะสงฆ์ และถือเป็นคำสั่งเด็ดขาด อย่างเช่น เรื่องการที่พระภิกษุสงฆ์ละเมิดพระธรรมวินัยที่ร้ายแรง มหาเถรสมาคมก็ได้ออกกฏนิคหกรรม บทลงโทษพระภิกษุสงฆ์ไว้แล้ว พร้อมทั้งได้ระบุอำนาจและหน้าที่ของผู้ที่จะตัดสิน และสามารถกระทำได้ โดยมีกระบวนการและขั้นตอนที่ระบุไว้ในกฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคมไว้อย่างชัดเจน และใช้เป็นกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ (ญัษฐาพร จินดาสวัสดิ์, 2558: 135)

ในขณะที่เดียวกันงานวิจัยของ วัลลภา แสงไพศรร์ค เรื่อง “การปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 : ศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข” งานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่าในการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ที่ไม่มีบุคลากรที่มาจากฝ่ายสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากพระราชบัญญัตินี้ ผลในการปฏิบัติคือเจ้าพนักงานของรัฐดูเหมือนไม่เข้าใจการปฏิบัติต่อพระสงฆ์ที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย ดังผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการขาดการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการบังคับใช้กฎหมายนั้น ๆ ซึ่งคณะกรรมการสถานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) ผู้มีหน้าที่ในการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ไม่มีบุคลากรที่มาจากฝ่ายสงฆ์ ทั้งที่ฝ่ายสงฆ์เป็นผู้ที่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับดังกล่าว ประเด็นสำคัญ รัฐต้องมีความเคารพและให้เกียรติสงฆ์ผู้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้า ที่มีพระธรรมวินัยเป็นกฎหมายสูงสุด ที่ต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด รัฐต้องมีความเคารพและเชื่อมั่นบุคลากรที่ไปจากฝ่ายสงฆ์ ในการเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ด้วยเหตุที่ว่า บุคลากรจากฝ่ายสงฆ์นั้น จะมีความรอบรู้ เข้าใจในข้อวัตรปฏิบัติและธรรมวินัยของสงฆ์อย่างแตกฉาน เพราะวัตรปฏิบัติและธรรมวินัยของสงฆ์เป็นเรื่องละเอียดอ่อน จะตีความง่าย ๆ มิได้ ต้องมีความรู้ความเข้าใจในธรรมวินัย และพระไตรปิฎกเป็นอย่างดี ซึ่งคณะกรรมการ (สนช.) นั้นไม่มีความรู้แตกฉานในด้านธรรมวินัยและข้อวัตรปฏิบัติได้อย่างลึกซึ้งเท่ากับฝ่ายสงฆ์เอง และเพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันทั้งกฎหมายฝ่ายรัฐ และกฎหมายฝ่ายสงฆ์ รัฐจึงต้องให้มืองค์กรที่ไปจากฝ่ายสงฆ์มีส่วนร่วมในการตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ด้วย (วัลลภา แสงไพศรร์ค, 2559: 72)

ส่วนงานวิจัยงานวิจัยของ คทาวุธ คุเวสภมโม (เพ็งที) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505” สะท้อนให้เห็นการใช้อำนาจทางการปกครองของพระธรรมวินัยโดยมีขอบเขต 4 ประการ ดังผลการวิจัยต่อดำเนินการโดยปัญหาข้อพิพาทคดีทางปกครององค์กรสงฆ์ ที่ระบุว่า การใช้อำนาจทางการปกครองพระธรรมวินัยมีขอบเขต 4 ประการ คือ 1) วิวาหาธิกรณ์ คือการถกเถียงหรือโต้แย้งกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัย 2) อนุวาหาธิกรณ์ คือการโจทก์หรือกล่าวหากันด้วยอาบัติต่าง ๆ 3) อาปัตตาธิกรณ์ คือ การต้องอาบัติ และ 4) กิจจาธิกรณ์ คือ กิจธุระที่สงฆ์จะต้องทำเมื่อเกิดมื่อธิกรณ์ขึ้น เมื่อมีข้อพิพาททางการปกครองของคณะสงฆ์ ตามพระธรรมวินัยอันถือเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะสงฆ์จะต้องวินิจฉัยตามหลักอธิกรณ์สมณะ 7 อีกทั้งหลักการดังกล่าวนี้ยังได้ปรากฏอยู่ในเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 มาตรา 24, มาตรา 25 ประกอบกับกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 11 (พ.ศ.2521) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ทำหน้าที่เสมือนเป็นศาลคือ ชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ และชั้นฎีกา ซึ่งในครั้งพุทธกาลยังมีการระงับเหตุพิพาททางการปกครองที่พระพุทธองค์ได้ให้ฝ่ายศาสนจักรและฝ่ายอาณาจักร ทำหน้าที่เป็นองค์คณะร่วมกันพิจารณาได้ส่วน เช่น กรณีข้อพิพาททางปกครองของคณะสงฆ์ที่พระเวทิตกล่าวหาว่านางภิกษุณีตั้งท้อง เป็นต้น (คทาวุธ คุเวสภมโม (เพ็งที), 2564: 321)

ในรายงานการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ข้อเด่นข้อด้อยขององค์การและกระบวนการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาของประเทศไทยในเชิงประสิทธิภาพด้านคุณค่าต่อพระพุทธศาสนาของ ดนัย เพิ่มปรีชาประสิทธิ์ พบว่า ปัญหาการบริหารจัดการอธิกรณ์ต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าพระภิกษุที่ทำผิดหลายกรณี แม้ว่าจะใช้อำนาจจาก พ.ร.บ. ด้วยการใช้อำนาจการปกครองและระบบสมณศักดิ์ซึ่งแม้แจ้งผู้มีอำนาจชั้นสูงขึ้นไปแล้ว ก็ยังวางเฉยปล่อยปละละเลย หรือมีการได้รับสินบนตามระบบอุปถัมภ์ จึงทำให้การบริหารจัดการไม่มีประสิทธิภาพ และทำลายศรัทธาของประชาชนมาหลายครั้ง และในบางกรณีที่มีการนำอำนาจกฎหมายทางโลก รวมถึงการขยายผลจากสื่อต่าง ๆ มาใช้เพื่อจะเอาผิดต่ออสังฆิเหล่านี้นี้ก็ไม่สามารถที่จะกระทำอะไรได้ เช่น กรณีอดีตพระยันตระ หลวงปู่เณรคำ วัดพระธรรมกาย ฯลฯ เพราะปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ที่โยงกันอย่างเป็นกลุ่มก้อนของระบบผลประโยชน์ที่ได้กล่าวแล้ว การแก้ไข พ.ร.บ. คณะสงฆ์อาจเป็นวิธีที่ทำให้ปัญหาต่าง ๆ ในการบริหารจัดการองค์กรคณะสงฆ์ลงได้ (ดนัย เพิ่มปรีชาประสิทธิ์, 2558: 142)

ผลการวิจัยดังกล่าวนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุรพงษ์ สิทธิกร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการการดำเนินคดีพระสงฆ์ที่พึงประสงค์ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน” สะท้อนให้เห็นปัญหาที่สำคัญคือ การใช้อำนาจของเจ้าพนักงานรัฐที่ขาดความรู้เกี่ยวกับพระธรรมวินัย เพราะแทนที่จะใช้หลักพระธรรมวินัยเป็นแกนกลางในการตัดสิน กลับใช้กฎหมายของรัฐเป็นหลัก จึงทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินคดีต่อพระสงฆ์ ดังผลการวิจัยที่พบว่า การดำเนินคดีต่อพระภิกษุสงฆ์มีปัญหาเกิดจากกฎหมาย หรือเจ้าพนักงานที่เกี่ยวข้องใช้อำนาจหน้าที่ในการปกครองพระภิกษุสงฆ์ แทนที่จะใช้หลัก

พระธรรมวินัยในการเข้ามาตัดสิน อีกทั้งระเบียบข้อบังคับหรือกฎหมายยังไม่สอดคล้องกับหลักพระธรรมวินัย และหากมีการดำเนินคดีต่อพระภิกษุสงฆ์จริง ควรมีแนวทางในการพัฒนาหรือควรจะมีศาลสงฆ์ ในการจัดการกับพระภิกษุสงฆ์ แทนที่จะเป็นฆราวาสเป็นผู้ตัดสินพระภิกษุสงฆ์แทน เพราะภิกษุสงฆ์ขาดความรู้ทางด้านกฎหมาย จึงทำให้เกิดปัญหาการดำเนินคดีต่อพระภิกษุสงฆ์ และเกิดความไม่เข้าใจขึ้นในสังคมไทยปัจจุบัน ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินคดีต่อพระสงฆ์ ควรมีทางออกหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างไร พบว่า แนวทางในการแก้ไขปัญหาในการดำเนินคดีต่อพระสงฆ์ ควรให้พระสงฆ์จัดการปัญหาตนเองจะดีกว่าที่เจ้าพนักงานของรัฐ หรือฆราวาสเข้ามาดำเนินการ และการดำเนินคดีต่อพระภิกษุสงฆ์ ไม่ควรนำหลักกฎหมายบ้านเมืองเข้ามาตัดสิน เพราะพระภิกษุสงฆ์มีพระธรรมวินัยควบคุมอยู่แล้ว (สุรพงษ์ สิทธิกร, 2562: 117)

และในงานวิจัยของพระครูวินัยธรสุริยา และคณะ เรื่อง “ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสละสมณเพศเนื่องจากการกระทำความผิดอาญา” ผลการวิจัยพบว่า การตัดสินคดีของพระภิกษุสงฆ์ ควรมีการดำเนินคดีในแบบพระวินัยสงฆ์ อีกทั้งมหาเถรสมาคม และควรมีการทบทวนข้อบัญญัติ พ.ร.บ.คณะสงฆ์เกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยกระบวนการไต่สวน สืบสวน พิจารณาคดีที่ใช้ต่อพระภิกษุในการใช้อำนาจศาล คือการถามคำให้การของจำเลย สิทธิในการมีทนายของจำเลย และสิทธิในการตรวจสอบพยานหลักฐาน ตลอดจนจนถึงควรระบุสิทธิความชอบธรรมที่พระสงฆ์ควรได้รับตั้งแต่การโดนกล่าวหา ระหว่างการดำเนินการ และเมื่อคดีสิ้นสุด หากไม่ได้รับความชอบธรรม ควรให้มีระบบอุทธรณ์ในศาลพระสงฆ์ (พระครูวินัยธรสุริยา และคณะ, 2564: 156)

นอกจากนั้นในงานวิจัยของ อดุลย์ นุแปงถา เรื่อง “การดำเนินการทางวินัยกับพระสงฆ์ที่กระทำความผิดพระวินัย: พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505” สะท้อนให้เห็นแนวคิดที่สอดคล้องกับงานวิจัยข้างต้น ในประเด็นที่ว่าควรมีการแก้ไข พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ว่าด้วยกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 การลงนิคหกรรมต่อพระสงฆ์ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดพระวินัยร้ายแรงควรมีเครื่องนุ่งห่มที่เหมาะสมแก่ภิกษุเหล่านั้นดังผลการศึกษาพบว่า ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ว่าด้วย กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 11 เกี่ยวกับ การลงนิคหกรรม เพื่อเน้นการปกป้องคุ้มครองผลเสียหายอันเกิดขึ้นต่อพระพุทธศาสนา เช่น ในกรณีที่พระภิกษุสงฆ์ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดร้ายอย่างร้ายแรง จนต้องถูกแต่งตั้งกรรมการสอบสวน หรือต้องหากระทำความผิดในคดีอาญา หากต้องมีการนำตัวไปศาลในฐานะจำเลย หรือระหว่างที่ผลของการพิจารณาดำเนินการด้านคดียังไม่ยุติ ควรมีการปรับเปลี่ยนเครื่องนุ่งห่มที่เหมาะสมแทนผ้ากาสาหวัด ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเพศบรรพชิตผู้ทรงศีล และเป็นการคุ้มครองพระพุทธศาสนาไม่ให้มีหมอง (อดุลย์ นุแปงถา, 2009: 287-292)

ในขณะที่ วรชัย แสนสีระ กล่าวว่าปัญหาการกระทำความผิดพระวินัยร้ายแรงของพระภิกษุ เกิดมาจากการขาดประสิทธิภาพในการปกครองคณะสงฆ์ โดยมองว่า กฎหมายฉบับนี้ได้มอบงานทั้งหมดให้ไปอยู่ในความรับผิดชอบของกรมการมหาเถรสมาคมแต่เพียงฝ่ายเดียว ทั้งทางด้านนิติบัญญัติ

บริหาร และการลงนิคหกรรม ส่งผลให้กรรมการมหาเถรสมาคมแต่ละรูปมีความจำเป็นต้องรับภาระมากมาย นอกจากนี้ อำนาจในการวินิจฉัยสั่งการในแต่ละครั้งจะต้องอาศัยมติร่วมกันของกรรมการมหาเถรสมาคม ไม่ว่าเรื่องนั้นจะเป็นเรื่องเล็กหรือเรื่องใหญ่ ซึ่งในหลายครั้งที่มีเรื่องสั้นสะท้อนวงการคณะสงฆ์เกิดขึ้น และอยู่ในความสนใจของประชาชนว่า คณะสงฆ์จะจัดการอย่างไร ปรากฏว่ากรรมการมหาเถรสมาคมแต่ละรูปยังทำอะไรไม่ได้ จนกว่าจะมีการประชุมกรรมการมหาเถรสมาคมเพื่อพิจารณาเรื่องนั้น (วรชัย แสนสิระ, 2552: 131-138)

ในงานวิจัยของ พีรพจน์ ปิ่นทองดี นิรันดร์ ทรงนิรันดร์ ศิริลักษณ์ ประสันแพงศรี ชาติชาย วิริยะเจริญกิจ และ ปรีชาวัชร เศรษฐภัทรไพศาล เรื่อง การกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาต่อพระสงฆ์ที่อาบัติปาราชิก กรณีอวดอุตริมนุสสรธรรม สะท้อนให้เห็นว่าการละเมิดพระวินัยโดยเฉพาะการอวดอ้างคุณวิเศษที่ไม่มีในตน อันเป็นโทษร้ายแรงตามพระวินัย แต่ภิกษุผู้อวดมักไม่ค่อยเกรงกลัว ทั้งนี้เพราะเป็นความผิดในทางพระวินัยเท่านั้น ไม่เข้าข่ายเป็นความผิดทางอาญา แต่หากในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์มีการกำหนดให้ความผิดนี้ เข้าข่ายเป็นความผิดทางอาญาด้วย ก็จะเป็นการป้องปรามมิให้มีการกระทำความผิดในลักษณะเช่นนี้ ดังผลการวิจัยที่ระบุว่า การอวดอุตริมนุสสรธรรมเป็นการกระทำที่ผิดพระธรรมวินัยบทหนัก คืออาบัติปาราชิก เมื่อได้รับโทษทางพระวินัยถึงที่สุดแล้ว ก็คือ ให้ขาดจากความเป็นพระสงฆ์และไม่สามารถกลับมาบวชได้อีก และควรจะต้องได้รับโทษตามกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองด้วย แต่กฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบันทั้งประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ยังไม่ได้กำหนดเป็นความผิดและโทษเอาไว้ จึงไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายต่อผู้ละเมิดพระธรรมวินัยได้ การกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาจึงเป็นแนวทางที่สามารถแก้ไขปัญหานี้ให้มีการละเมิดพระธรรมวินัย (พีรพจน์ ปิ่นทองดี, นิรันดร์ ทรงนิรันดร์, ศิริลักษณ์ ประสันแพงศรี, ชาติชาย วิริยะเจริญกิจ, ปรีชาวัชร เศรษฐภัทรไพศาล, 2565: 143-162)

ในงานวิจัยเรื่อง “ปัญหาการดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุสงฆ์ไทย” ของ ธวัช หนูคำ สะท้อนให้เห็นอีกมุมมองหนึ่งน่าสนใจว่าการล่วงละเมิดพระวินัยที่ร้ายแรงของพระสงฆ์บางกรณีมีความผิดเฉพาะทางพระวินัยเท่านั้น ไม่เป็นความผิดในทางกฎหมายบ้านเมือง เช่น กรณีการล่วงละเมิดทางเพศของพระสงฆ์แม้คู่กรณีจะยินยอม โทษสูงสุดคือขาดจากความเป็นพระ ต้องลาสิกขา แต่หากกฎหมายกำหนดให้กรณีดังกล่าว เป็นความผิดในทางกฎหมายบ้านเมืองด้วย ก็จะเป็นการป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิดดังกล่าว ดังผลการวิจัยที่พบว่า ในอดีตประเทศไทยเคยบัญญัติกฎหมายให้ความผิดฐานเสพเมถุนธรรมอันเป็นความผิดขั้นปาราชิก เป็นความผิดและมีโทษทางอาญา และถือว่าเป็นความผิดอย่างร้ายแรงต่อศาสนา และถือว่าได้ขาดจากความเป็นพระภิกษุสงฆ์แล้ว ต่อมาได้ยกเลิกไปโดยเห็นว่าความผิดดังกล่าวเป็นความผิดเฉพาะด้านพระธรรมวินัย เว้นแต่เป็นกรณีที่เกิดจากการกระทำชำเรา หรือการกระทำอนาจารที่ผู้เสียหายไม่ได้ยินยอม ซึ่งถือว่าเป็นความผิดในฐานะอาญาอีกส่วนหนึ่งต่างหาก แต่ในปัจจุบันความผิดฐานเสพเมถุน จะเป็นความผิดความผิดทางอาญา

ต้องพิจารณาเป็นเรื่อง ๆ ไป เมื่อวินิจฉัยว่าได้กระทำผิดวินัยถึงขั้นปาราชิก ก็มีโทษเพียงให้สึกออกไปเท่านั้น หากได้มีบทลงโทษในทางอาญาแต่อย่างใดไม่ จึงทำให้พระภิกษุสงฆ์อาจอาศัยช่องโหว่ของกฎหมายกระทำความผิดให้เห็นอยู่เสมอ (ธวัช หนูคำ, 2541: 116)

และในงานวิจัยชิ้นเดียวกัน ได้แนะทางออกว่า เมื่อมีการกระทำผิดอาญาเกิดขึ้น การดำเนินคดีทางอาญาฝ่ายบ้านเมืองก็ดำเนินไปต่างหาก ฝ่ายสงฆ์ก็ไม่ได้ติดตามเรื่องราวที่เกิดขึ้น เพื่อจะดำเนินการทางวินัยแต่อย่างใด ต้องรอให้มีการฟ้องร้องหรือเกิดความเสียหายขึ้นมาเสียก่อน และต้องมีโจทก์เป็นผู้เริ่มต้นคดี จึงทำให้การดำเนินการทางวินัยไม่บังเกิดผล ในส่วนของการดำเนินคดีอาญา หากเป็นความผิดทั่ว ๆ ไป เมื่อศาลพิจารณาพิพากษาแล้ว ก็ไม่มีกฎหมายหรือระเบียบบัญญัติให้ต้องแจ้งข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายเกี่ยวกับกรณีพระภิกษุสงฆ์ต้องหาคดีอาญาทราบแต่อย่างใด และผลคดีจะเป็นเช่นไรก็ได้ตรวจสอบแจ้งผลให้ทราบ ทำให้ต่างฝ่ายต่างกระทำไปตามอำนาจหน้าที่ของตน ซึ่งทั้งที่จะสามารถดำเนินการไปในเวลาพร้อม ๆ กันได้ ก็มีได้กระทำ เมื่อผลการดำเนินการทางพระวินัยยังไม่ยุติหรือยังมิได้ดำเนินการ สถานะของพระภิกษุสงฆ์ก็ยังคงอยู่ แต่การดำเนินการทางคดีอาญาต้องดำเนินการไปตามขั้นตอนของกฎหมาย ทำให้สถานะของพระภิกษุสงฆ์เข้าไปสู่องค์กรกระบวนการยุติธรรมทางอาญาฝ่ายบ้านเมืองให้เห็นอยู่เสมอ ซึ่งพุทธศาสนิกชนที่พบเห็น เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีต่อพระภิกษุสงฆ์ ตลอดจนบุคคลที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องของปฏิบัติตัวต่อพระภิกษุสงฆ์ที่เป็นผู้ต้องหา หรือจำเลยแตกต่างกัน สำหรับคดีอุกฉกรรจ์ และมีพยานหลักฐานน่าเชื่อว่าเป็นผู้กระทำความผิด และสมควรที่จะให้ฝ่ายสงฆ์รับทราบข้อเท็จจริง เพื่อพิจารณาสั่งการหรือดำเนินการ ให้พระภิกษุรูปนั้นสึก หรือสละสมณเพศไปในระหว่างการดำเนินคดีโดยเร็ว(ธวัช หนูคำ, 2541: 116)

ผลการวิจัยดังกล่าวนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูปริยัติสุวัฒนาภรณ์ (ประภาส จันทวนโณ) เรื่อง “ปัญหาการกระทำผิดพระวินัยว่าด้วยกรณีเสพเมถุนของพระภิกษุ เปรียบเทียบกับความผิดทางอาญาเกี่ยวกับเพศ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 276” สะท้อนให้เห็นว่าปัญหาอย่างหนึ่งของละเมิดพระวินัยข้อนี้ เกิดจากการที่ผู้ละเมิดไม่เกรงกลัวกระบวนการลงโทษของคณะสงฆ์ คือการลงนิคหกรรม เพราะการลงนิคหกรรมไม่มีผลในทางกฎหมายอาญา ดังผลการวิจัยที่พบว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ได้มีการยกเลิกบทลงโทษทางอาญาแก่พระภิกษุที่ เสพเมถุน ทำให้การประพดิล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ดังกล่าว ไม่เป็นที่เกรงกลัว และขาดการป้องปรามทางกฎหมายบ้านเมือง และกระบวนการพิจารณาไต่สวนความผิดของสงฆ์ ใช้วิธีพิจารณาลงนิคหกรรม นอกจากนี้ กฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วย การลงนิคหกรรมยังมีบทบัญญัติที่ไม่ชัดเจน และขาดสภาพบังคับตามกฎหมายที่ชัดเจนในการดำเนินการไต่สวน ผู้วิจัยเห็นว่า รัฐควรเข้ามามีบทบาทลงโทษพระภิกษุล่วงละเมิดปาราชิก ข้อเสพเมถุน และควรแก้ไขเพิ่มเติมเฉพาะพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 44 ให้แก้ไขเพิ่มเติม ลงโทษทางอาญาแก่พระภิกษุที่ล่วงละเมิด

พระธรรมวินัย ข้อเสพเมถุน โดยให้การดำเนินคดีอาญาแยกออกจากการดำเนินการไต่สวนตามกฎหมาย นิคคกรรม และให้มีการแก้ไขกฎหมายอาญาฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลงนิคคกรรมให้มีสภาพบังคับตามกฎหมาย และมีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น (พระครูปริยัติสุวัฒนาภรณ์, 2564: 154)

ในงานวิจัย ของ สมชาย บุญคงมาก และ ภูณัฐ รัตนชัย เรื่อง “ปัญหาการสละสมณเพศของพระภิกษุตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 : ศึกษากรณี การใช้อำนาจดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐในกระบวนการยุติธรรม” ได้เสนอทางออกที่น่าสนใจ กรณีที่พระภิกษุถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดอาญาว่าควรจะให้กระบวนการตัดสินในทางพระวินัยได้เสร็จสิ้นเสียก่อน จึงค่อยนำไปสู่กระบวนการทางกฎหมายอาญา ทั้งนี้เพื่อความเคารพต่อพระธรรมวินัย ดังผลการวิจัยที่ว่า หากพระภิกษุรูปใดถูกหาว่ากระทำความผิดอาญา ต้องรับโทษทางบ้านเมือง จะต้องเริ่มต้นที่สถานะของตัวบุคคลเสียก่อน เมื่อสถานะในขณะนั้นเป็นพระภิกษุ ก็สมควรอย่างยิ่งที่จะสละสมณเพศตามหลักพุทธวินัยให้สิ้นสุด ปราศจากข้อสงสัยเสียก่อน ถ้ามีความผิดก็รับโทษตามพุทธวินัยบัญญัติเสียเป็นเบื้องต้น (สมชาย บุญคงมาก และ ภูณัฐ รัตนชัย, 2561: 11-24)

ทั้งนี้ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาเสาร์ ธมฺมธโร (ใสแก้ว) เรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการลงโทษพระสงฆ์กับกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ไทย” ที่กล่าวว่า การลงโทษพระสงฆ์ผู้กระทำความผิดอาญาควรจะให้เสร็จสิ้นกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์เสียก่อน แล้วจึงปล่อยให้กระบวนการกฎหมายบ้านเมือง ดังผลการวิจัยที่ว่า กระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ ถึงแม้จะใช้กฎหมายบ้านเมืองในการวิเคราะห์ความผิดเบื้องต้น แต่การลงโทษจะเริ่มจากโทษฝ่ายศาสนาก่อน ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา 29 ให้อำนาจพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ และมาตรา 30 ให้อำนาจศาล มีอำนาจดำเนินการให้สละสมณเพศแก่พระภิกษุ มีจุดประสงค์ในการอำนวยความสะดวกแก่กระบวนการยุติธรรมฝ่ายบ้านเมือง จึงต้องลงโทษสละสมณเพศให้ก่อน จึงจะดำเนินการต่อไปในขั้นตอนอื่น ๆ ทั้งนี้คณะสงฆ์ยังต้องกำหนดโทษให้เป็นไปตามกฎหมายอาญา หากเป็นความผิดที่มีโทษทางกฎหมายอาญารวมอยู่ด้วย (พระมหาเสาร์ ธมฺมธโร (ใสแก้ว), 2565: 235-248)

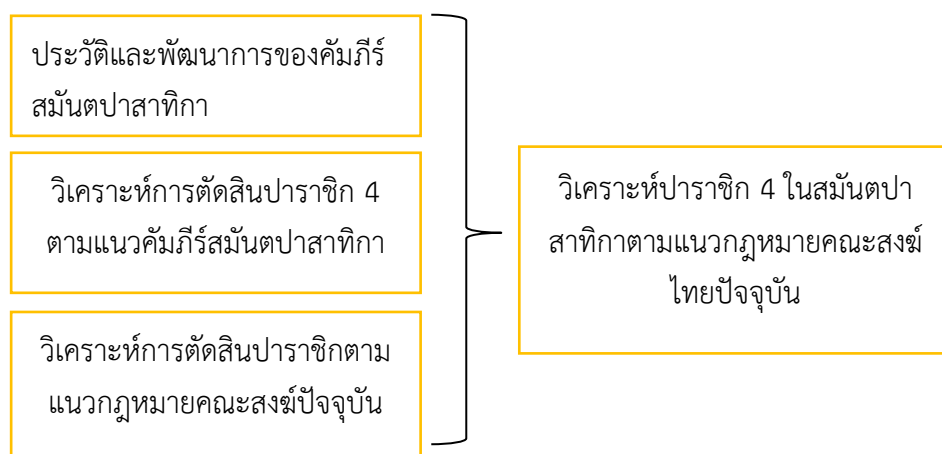
ในงานวิจัยของพระมหาอุดม สารเมธี(สารบรรณ) เรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีนิคคกรรมในพระวินัยปิฎกกับกฎหมายอาญาของมหาเถรสมาคม” แสดงให้เห็นความแตกต่างกันระหว่างผู้มีอำนาจลงนิคคกรรมของพระวินัยธรรมที่มาจากพระวินัยปิฎก และพระวินัยธรรมตามกฎหมายอาญา ดังผลการวิจัยที่พบว่า ผู้ตัดสินหรือพระวินัยธร เป็นผู้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการตัดสินคดีความต่าง ๆ ในพระวินัยปิฎก พระพุทธเจ้าทรงแสดงคุณสมบัติของผู้ตัดสินหรือพระวินัยธรไว้ ซึ่งแตกต่างจากคุณสมบัติของผู้ตัดสินหรือพระวินัยธรรมตามกฎหมายอาญา ที่ท่านได้กำหนดไว้ว่า จะต้องเป็นพระภิกษุที่ดำรงตำแหน่งเป็นพระสังฆาธิการ ผู้ปกครองสงฆ์ตั้งแต่ระดับเจ้าอาวาสขึ้นไป เป็นผู้มีอำนาจลงนิคคกรรม ทำให้บรรดาเจ้าอาวาสและเจ้าคณะทั้งหลายทุกชั้นมีตำแหน่งเพิ่มขึ้นอีกคือ ตำแหน่งผู้พิจารณาและ

ตำแหน่งคณะผู้พิจารณา ซึ่งเทียบได้กับตำแหน่งหน้าที่พระวินัยธรและคณะวินัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ที่ยกเลิกไปแล้ว หรือเทียบกับตำแหน่งผู้พิพากษาและคณะผู้พิพากษาของศาลฝ่ายบ้านเมือง (พระมหาอุตม สารเมธี(สารบรรณ), 2546: 141)

จากเอกสารและงานวิจัยที่กล่าวมานี้สามารถสรุปได้ว่า การดำเนินคดีต่อพระภิกษุที่ละเมิดพระธรรมวินัยร้ายแรง ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์อันเป็นกฎหมายที่ถูกบัญญัติโดยฝ่ายบ้านเมือง ยังมีความลึกลับในการปฏิบัติ กล่าวคือผู้ปฏิบัติยังขาดความรู้ทางด้านพระธรรมวินัยที่ดี ขาดการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อพระสงฆ์ผู้ถูกดำเนินคดี ในระหว่างที่คดียังไม่ถึงที่สุดจึงควรมีแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย ในกระบวนการปฏิบัติจึงควรดำเนินไปพร้อม ๆ กันระหว่างการพิจารณาคดีของเจ้าหน้าที่ฝ่ายบ้านเมือง และฝ่ายคณะสงฆ์ ทั้งนี้อย่างไรเสีย พระสงฆ์นอกจากอยู่ภายใต้ระบบพระธรรมวินัยแล้ว ก็ยังต้องอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎหมายของฝ่ายบ้านเมืองอีกด้วย จึงยากที่จะหลีกเลี่ยงต่อการปฏิบัติ หากตกเป็นผู้กล่าวหาว่าละเมิดพระวินัยร้ายแรง การปฏิบัติต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่าละเมิดพระธรรมวินัยร้ายแรง และอาจรวมถึงเป็นการละเมิดกฎหมายของฝ่ายบ้านเมืองด้วย จึงต้องดำเนินการอย่างละเอียด และรัดกุมที่สุด ผู้วิจัยจึงสนใจที่ศึกษาวิเคราะห์วิธีการดำเนินการตัดสินความผิดของพระสงฆ์ตามกระบวนการที่กล่าวไว้ในคัมภีร์สมันตปาสาทิกาโดยเปรียบเทียบกับแนวทางของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2505-จนถึงปัจจุบัน เพื่อนำเสนอเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อไป

2.8 สรุปกรอบแนวความคิด

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวความคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 2.2 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ปาราชิก 4 ตามแนวสมันตปาสาทิกา กับกฎหมายคณะสงฆ์ไทย ปัจจุบัน เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Document Research) โดยมีขั้นตอนในการศึกษา ดังนี้

3.1 ขั้นเตรียมการวิจัย

รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดให้ครอบคลุมประเด็นที่ศึกษา เหล่านี้ คือ ด้านประวัติความเป็นมาของคัมภีร์สมันตปาสาทิกา ด้านการอธิบายพระวินัยเฉพาะปาราชิก 4 สิกขาบท ในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา การตัดสินปาราชิก 4 ในมติกฎหมายคณะสงฆ์ไทย ปัจจุบันเฉพาะกฏนิกคหกรรมเท่านั้น

3.2 ขั้นตอนการวิจัย

3.2.1 การเลือกแหล่งข้อมูล

การวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ปาราชิก 4 ตามแนวสมันตปาสาทิกา กับกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Document Research) ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล ดังนี้

- 1) ห้องสมุดคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- 2) ห้องสมุดกลางมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- 3) ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- 4) แหล่งข้อมูลออนไลน์

3.2.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- 1) ประชากร

ประชากร (Population) ที่ใช้ในการวิจัยคือเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นปฐมภูมิ และทุติยภูมิ จากแหล่งข้อมูลดังกล่าวแล้วข้างต้น มีจำนวนทั้งหมด 200 เล่ม จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกจำนวน 30 เล่ม เพื่อมาเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล

- 2) กลุ่มตัวอย่าง

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยมีเกณฑ์ในการเลือกคือกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ประกอบด้วยลักษณะ 1) ความจริง 2) ความถูกต้อง น่าเชื่อถือ 3) การเป็นตัวแทน และ 4) ความหมาย (Scott, 1990: 1-2)

3.2.3 การจัดกลุ่มตัวอย่าง

การจัดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจะต้องมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย (McLeod, 2011) ซึ่งผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ (1) เพื่อนำเสนอประวัติและพัฒนาการของคัมภีร์สมันตปาสาทิกา (2) เพื่อวิเคราะห์การตัดสินปาราชิก 4 ตามแนวคัมภีร์สมันตปาสาทิกา (3) เพื่อวิเคราะห์การตัดสินปาราชิก 4 ตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน และตอบโจทย์การวิจัย แสดงในรูปตาราง ดังนี้

ตารางที่ 3.1 แสดงกลุ่มตัวอย่างที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์แต่ละข้อ

ที่	กลุ่มตัวอย่าง (เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง)	ผู้แต่ง/ปี	วัตถุประสงค์		
			1	2	3
1	วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ เล่ม 3	กรมศิลปากร (2544)	✓		
2	คัมภีร์มิลินทปัญหา ไทย-บาลี	กรมศิลปากร (2550)	✓	✓	
3	ปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505	คทาวุธ คเวสกรมโม (เพ็งที) (2564)			✓
4	ปัญหาการดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุสงฆ์ไทย	ธวัช หนูคำ (2541)			✓
5	ปัญหาการกระทำผิดพระวินัยว่าด้วยกรณีเสพเมถุนของพระภิกษุ เปรียบเทียบกับความผิดทางอาญาเกี่ยวกับเพศ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 266	พระครูปริยัติสุวัฒนาภรณ์ (ประภาส จนทวนโณ) (2564)		✓	✓
6	พระวินัย : กฎหมายพระสงฆ์	พระครูธรรมธร เจตติยาภิบาล (2016)			✓
7	พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล พระวินัยปิฎกมหาวิภังค์ ภาค 1 เล่ม 1	คณะสงฆ์ธรรมยุต มูลนิธิมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (2546)	✓	✓	
8	พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล พระวินัยปิฎกจุลวรรค ภาค 1 เล่มที่ 2	คณะสงฆ์ธรรมยุต มูลนิธิมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (2546)	✓	✓	

ที่	กลุ่มตัวอย่าง (เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง)	ผู้แต่ง/ปี	วัตถุประสงค์		
			1	2	3
9	พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล พระวินัยปิฎกจุลวรรค ภาค 1	คณะสงฆ์ธรรมยุต มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย (2546)		✓	
10	การปกครองคณะสงฆ์ ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2565 : ศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข	วัลทนา แสงไพศรร์ค (2559)			✓
11	คัมภีร์วิสุทธิมรรค	สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) (2546) แปลและเรียบเรียง	✓		
12	ศาสนวงศ์หรือประวัติศาสนา	พระปัญญาสามี (2540)	✓	✓	
13	ปฐมสมันตปาสาทิกาแปล เล่ม 1	มหามกุฏราชวิทยาลัย (2556)	✓	✓	
14	ปฐมสมันตปาสาทิกาแปล เล่ม 2	มหามกุฏราชวิทยาลัย (2554)	✓	✓	
15	เรื่องประดิษฐ์พระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกา ทวีป	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2503)	✓		
16	ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการลงโทษพระสงฆ์กับกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ไทย	พระมหาเสาร์ ธมฺมธีโร (ใส่แก้ว) (2565)			✓
17	การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีนิคหกรรมในพระวินัยปิฎกกับกฏนิกหกรรมของมหาเถรสมาคม	พระมหาอุดม สารเมธี(สารบรรณ) (2546)			✓
18	การกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาต่อพระสงฆ์ที่อาบัติปาราชิก กรณีอวดอุตริมนุสธรรม	พีรพจน์ ปิ่นทองดี, นิรันด์ทรงนิรันด์, ศิริลักษณ์ ประสันแพงศรี, ชาตชาย วิริยะเจริญกิจ, ปรีชาวัชร เศวตภัทรไพศาล (2565)		✓	✓

ที่	กลุ่มตัวอย่าง (เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง)	ผู้แต่ง/ปี	วัตถุประสงค์		
			1	2	3
19	การปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2565 :ศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข	วัลทนา แสงไพศรร์ค (2559)			✓
20	ปัญหาการละสมณเพศของพระภิกษุตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505 : ศึกษากรณี การใช้อำนาจดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ของของรัฐในกระบวนการยุติธรรม	สมชาย บุญคงมาก และ ภูณัช รัตนชัย (2561)			✓
21	กระบวนการการดำเนินคดีพระสงฆ์ที่พึงประสงค์ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน	สุรพงษ์ สิทธิกร (2562)			✓
22	คู่มือพระสังฆาธิการ (พ.ศ.2562)	สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม (2562)			✓
23	การดำเนินการทางวินัยกับพระสงฆ์ที่กระทำผิดพระวินัย: พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505	อดุลย์ นุแปงถา (2009)			✓
24	การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระวินัยปิฎกกับกระบวนการยุติธรรมของกฎหมายไทย	อธีราช มณีนาค (2546)		✓	✓
255	ปราชญ์ชาวพุทธ ซึ่งพระทำผิดหรือถูกต้องยึดหลักพระธรรมวินัย อย่าใช้ความเข้าใจส่วนตัวตัดสิน	นาวาอากาศเอกทองย้อย แสงสินชัย (2564:ออนไลน์)		✓	✓
26	ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการละสมณเพศเนื่องจากการกระทำความผิดอาญา	พระครูวินัยธรสุริยา และคณะ (2564)			✓
27	พ.ร.บ. คณะสงฆ์ฯ กับการปกป้องพระพุทธศาสนาในสถานการณ์ปัจจุบัน	วรชัย แสนสีระ (2552)			✓
28	การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย กรณีศึกษา : มหาเถรสมาคม	ณัฐราพร จินดาสวัสดิ์ (2558)			✓
29	การวิเคราะห์ข้อเด่นข้อด้อยขององค์การและกระบวนการบริหารจัดการองค์การ	दनัย เพิ่มปรีชาประสิทธิ์ (2558)			✓

ที่	กลุ่มตัวอย่าง (เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง)	ผู้แต่ง/ปี	วัตถุประสงค์		
			1	2	3
30	พระวินัย : กฎหมายพระสงฆ์	พระครูธรรมธร เจตียาภิบาล (2016)		✓	✓

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ซึ่งได้จากการศึกษาเอกสาร ในการวิเคราะห์เอกสารผู้วิจัยให้ความสำคัญบริบท (context) หรือสภาพแวดล้อมของข้อมูล เอกสารที่นำมาวิเคราะห์ประกอบด้วยว่า มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสองวิธีนี้จะเป็นข้อความแบบบรรยาย (descriptive) โดยจะวิเคราะห์ไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ จากนั้นนำข้อมูลที่วิเคราะห์เสนอด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) แล้วสรุปเป็นผลการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยจะแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ (1) ลักษณะการกระทำผิดปาราชิกทั้ง 4 ข้อ (2) การวิเคราะห์ข้อมูลการตัดสินปาราชิก 4 ตามแนวสมันตปาสาทิกา เปรียบเทียบกับกฎหมายคณะสงฆ์ไทย (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505) ปัจจุบันในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนที่สอง จะนำแนวทางการตัดสินอิทธิกรณของปาราชิกแต่ละข้อ มาเป็นตัวตั้ง แล้วนำพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2525 หมวดที่ 4 ซึ่งว่าด้วยการลงโทษ (นิคหกรรม) และกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม มาเปรียบเทียบกับเพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างเกณฑ์การตัดสินปาราชิกทั้ง 4 สิกขาบท กับรูปแบบการตัดสินตามกฎหมายคณะสงฆ์ ดังต่อไปนี้

4.1 ปฐมปาราชิก ว่าด้วยการเสพเมถุน

4.1.1 สุตินภานวาร กล่าวถึงเรื่องราวของพระสุทิน

ในเหตุการณ์กล่าวถึงชายหนุ่มนามว่าสุทิน บุตรชายของเศรษฐีชาวกลันทคาม วันหนึ่งสุทินเห็นคนเป็นจำนวนมากเดินทางไปฟังธรรม จึงมีความประสงค์จะไปฟังธรรมบ้าง เมื่อฟังธรรมแล้วก็คิดว่าอีกว่า ผู้ที่จะประพฤติตามธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสนั้นจะอยู่ในเพศฆราวาสมีอาจกระทำได้ง่าย เมื่อผู้คนหลีกออกไปได้ไม่นาน เขาจึงเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ชี้แจงความประสงค์ของตนให้พระพุทธเจ้าทรงทราบ พระพุทธเจ้าตรัสให้เขาไปขออนุญาตมารดาบิดาเสียก่อน จึงจะบวชได้ เขาจึงกลับบ้านบอกความนั้นแก่มารดาบิดา เมื่อท่านทั้งสองได้ทราบก็พูดกับสุทินว่า ในทำนองว่า สุทินเป็นลูกคนเดียวของพ่อแม่ และพ่อแม่ก็เลี้ยงดูมาอย่างดี ความทุกข์ยากแม้เพียงนิดเดียวสุทินก็ไม่เคยได้รับ เรื่องอะไรที่พ่อแม่จะให้ลูกบวช สุทินอ่อนวอนพ่อแม่อยู่อย่างนี้ถึง 3 ครั้งด้วยกัน เมื่อพ่อแม่อนุญาตจึงประท้วงด้วยการอดอาหารไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่ 1 มื้อ ไปจนถึง 7 มื้อ แต่พ่อแม่ก็ยังไม่ยอมอนุญาตอยู่นั่นเอง

ต่อมาเหล่าบรรดาเพื่อน ๆ ของสุทินเข้าไปหาพร้อมกับปลอมใจว่า สุทินเพื่อนรักเอ๋ย เพื่อนเป็นลูกคนเดียว เป็นที่รักที่ขบใจของพ่อแม่ เจริญเติบโตมาด้วยความสุขสบาย ได้รับการเลี้ยงดูมาอย่างดี ความทุกข์แม้เพียงนิดเพื่อนก็ยังไม่รู้จัก ถึงเพื่อนจะตายไป พ่อแม่ก็ไม่ปรารถนาจะจากเหตุฉนั้น พ่อแม่จะอนุญาตให้บวชเป็นบรรพชิต เพื่อนจงกิน จงดื่ม จงรื่นเริง พอใจกิน ดื่ม รื่นเริงใช้สอยโภคทรัพย์ทำบุญเถิด เมื่อเพื่อน ๆ พูดอย่างนี้ สุทินก็ได้นิ่งเฉย ต่อมาเพื่อนของสุทินเมื่อเห็นวาคำขอร้องของพวกเขาตนไม่ได้ผล และถ้าปล่อยไปสุทินคงเสียชีวิตเป็นแน่ จึงพร้อมใจกันเข้าไปหาพ่อแม่ของสุทินพูดให้เหตุผลว่า ถ้าสุทินไม่ได้บวชคงต้องเสียชีวิตแน่นอน ซึ่งก็ไม่มีประโยชน์อันใด แต่หาก

อนุญาตให้เขาบวช พ่อแม่ก็ยังไม่เห็นหน้าเขาได้อยู่ ถ้าเขาบวชแล้วอยู่ได้ไม่นาน ก็ต้องกลับมาหาพ่อแม่ อีก ด้วยเหตุผลดังนี้ พ่อแม่จึงยอมอนุญาตให้เขาบวช

4.1.2 สุทินออกบวช

เมื่อสุทินได้รับการอนุญาตจากมารดาบิดาให้บวชได้ ก็ดูแลร่างกายให้เกิดกำลัง แล้วเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าทูลขอการบวช พระพุทธเจ้าตรัสให้ภิกษุรูปหนึ่งให้การบรรพชาอุปสมบทแก่สุทิน ท่านเมื่อบวชได้ไม่นานก็ตั้งใจปฏิบัติในพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัด และสมาทานวัตรปฏิบัติให้เคร่งครัดขึ้นไปอีก คือ ถีอการบิณฑบาตเป็นวัตร ถีอผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ถีอการเที่ยวบิณฑบาตตามลำดับบ้าน ส่วนทางบ้านของท่านพระสุทินก็ได้จัดภัตตาหารไปถวายวันละ 60 สำหรับทุกวัน แต่ท่านก็ได้สละอาหารเหล่านั้นแก่ภิกษุเหล่าอื่น เพราะถีอการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรอย่างเคร่งครัดนั่นเอง

ครั้งหนึ่งท่านพระสุทินเดินทางไปเยี่ยมมารดาบิดา บรรดาญาติๆ เมื่อทราบข่าวว่าท่านพระสุทินจะมาเยี่ยมมารดาบิดา จึงได้จัดอาหาร 60 สำหรับไปถวาย และท่านก็ได้ยกอาหารเหล่านั้นไปถวายแก่ภิกษุเหล่าอื่น ส่วนตนเองได้เดินบิณฑบาตไปยังเรือนของมารดาบิดา ขณะนั้น นางทาสีกำลังนำขนมกุมมาสค้ำงขึ้นไปเททิ้ง พระสุทินพบเข้าจึงบอกแก่นางทาสีนั้นว่า ถ้าจะทิ้งก็ให้ทิ้งลงในบาตรของอาตมานี้เถิด ขณะที่นางกำลังเกลี่ยขนมมูลลงในบาตร นางก็จำคำมือ เท้า และน้ำเสียงของพระสุทินได้ จึงได้รับกลับไปยังบ้าน บอกแก่มารดาของพระสุทินว่าพระสุทินกลับมาแล้ว

ขณะที่พระสุทินกำลังนั่งฉันขนมอยู่ ณ ที่แห่งหนึ่งนั้น บิดาของท่านก็กลับจากทำงาน และได้พบเข้าพอดี เมื่อเห็นท่านกำลังฉันขนมอยู่ ณ ที่นั้น จึงได้พูดว่า ทำไมลูกถึงได้ฉันขนมแล้ว ลูกควรกลับไปบ้านมิใช่หรือ และพูดต่อไปเป็นทำนองตัดพ้อว่า ทรัพย์สินของเราก็มียู่มากมาย แล้วลูกมานั่งฉันขนมอยู่อย่างนี้ พ่อแม่จะมีลูกชาวบ้านเขาตีเตียนเอาว่าเป็นคนยากจนหรือ จะมีลูกชาวบ้านตีเตียนว่าตายแล้วหรือ ท่านมานั่งฉันขนมที่เขานำไปทิ้งประหนึ่งว่าเป็นขนมรสเลิศ ต่อจากนั้นบิดาก็นำพระสุทินไปยังบ้าน พร้อมนิมนต์ให้ฉันอีก แต่ท่านพระสุทินได้ปฏิเสธเสีย บิดาจึงนิมนต์ท่านให้มาฉันในอีกวัน ท่านก็รับนิมนต์

4.1.3 บิดาขอร้องให้พระสุทินลาสิกขา

ในวันรุ่งขึ้น บิดาของพระสุทินก็สั่งให้ลูกสะใภ้แต่งตัวให้สวยงามมารับพระสุทิน เมื่อพระสุทินมาถึงบ้าน นั่งบนอาสนะที่เขาจัดถวาย บิดาจึงเข้าไปหาแล้วพูดขอร้องให้พระสุทินสึก พร้อมทั้งบอกว่าทรัพย์ในบ้านมีมากมาย คือทรัพย์ที่ได้รับตกทอดมาตั้งแต่ปู่ย่า รอให้ลูกออกมาบริหารจัดการ ท่านพระสุทินก็ได้กล่าวปฏิเสธเสีย บิดาพูดต่อไปอีกว่า พระสุทินควรละเพศบรรพชิตอันสูงส่ง ซึ่งเป็นธงชัยแห่งพระอรหันต์ แล้วกลับมาสู่เพศคฤหัสถ์อันเป็นเพศที่ต่ำทรามเพื่อจะได้ใช้สอยทรัพย์สมบัตินี้ที่ลูกบวชเพราะหนีราชภัยก็หาไม่ได้ หลบหนีหนี้ก็หาไม่ได้ เมื่อบิดาพูดจบลง ท่านพระสุทินก็บอกว่า ถ้าบิดาไม่ขัดข้อง ตนเองก็ขอพูดบ้าง และก็พูดว่า ถ้าอย่างนั้น ขอให้โยมพ่อนำทรัพย์สินทั้งหมดบรรจุลง

ในกระสอบป่านใบใหญ่ ๆ บรรทุกเกวียนแล้วไปโยนทิ้งลงในแม่น้ำคงคาให้หมด เพราะโยมพ่อจะได้ไม่ต้องกังวล ไม่ต้องกลัว ไม่ต้องหวาดระแวงอันเกี่ยวของด้วยการต้องคอยดูแลทรัพย์สินสมบัตินั้น บิดาเมื่อได้ยินดังนั้น ก็ตัดพ้อว่า ทำไมลูกถึงพูดอย่างนี้

บิดาเมื่อเห็นว่าตนเองไม่สามารถโน้มน้าวให้พระสุทินสีกได้ จึงใช้ให้ลูกสะใภ้ไปพูดขอร้องบ้าง นางจึงเข้าไปหาพระสุทิน จับข้อท้าวท่านแล้วถามว่า หลวงพี่ นางอัปสรพวกไหนหนอ ที่เป็นต้นเหตุให้หลวงพี่ประพฤติพรหมจรรย์ ซึ่งพระสุทินก็บอกว่า “น้องหญิง” ตนเองไม่ได้บวชเพราะนางอัปสรเป็นเหตุหรอก นางเสียใจเป็นอย่างมาก เพราะคิดว่า วันนี้เป็นวันที่หลวงพี่เรียกตนเองด้วยคำว่า “น้องหญิง” ท่านคงไม่ปรารถนาเราแล้ว ท่านได้คิดกับเราผู้เป็นภรรยา เสมือนน้องสาวผู้ร่วมห้องมารดาเดียวกัน จึงเป็นลมสลบอยู่ที่นั่น

เมื่อท่านพระสุทินฉันทอาหารเรียบริ้วแล้ว มารดาของท่านจึงเข้าไปหา แล้วกล่าวขอร้องให้ท่านสีก ด้วยเหตุผลเดียวกับบิดา ซึ่งท่านก็ปฏิเสธเหมือนเดิม จนครั้งสุดท้าย มารดาจึงกล่าวว่า หากท่านไม่ยอมสีก ก็จงให้ผู้สืบเชื้อสายไว้ เพราะเจ้าลิขิตจะไม่ได้รับสมบัติมรดกของเราไป ซึ่งท่านก็รับปากมารดาว่า เรื่องนี้พอทำได้

ที่ท่านตกปากรับคำมารดาก็ด้วยพิจารณาว่า ตนเองผู้เดียวเท่านั้น จักเป็นเจ้าของทรัพย์สินมรดกของมารดาบิดา ไม่มีใครอื่น มารดาก็จะตามรบกวนตนเองอยู่เป็นนิตย์ เพื่อต้องการให้รักษาทรัพย์สินสมบัติ เพราะเหตุนี้ตนเองก็จักไม่มีเวลามาปฏิบัติสมณธรรม แต่หากท่านเหล่านั้นได้บุตรชาย ก็จะเลิกรบกวน ตนเองก็จะได้ปฏิบัติสมณธรรมอย่างเต็มที่ จึงได้รับปากมารดา

4.1.4 พระสุทินเสพเมถุนธรรม

หลังจากนั้น มารดาของพระสุทินก็เรียกลูกสะใภ้สั่งว่า เวลามีประจำเดือน (ปุ่ปุ่ ระบุประจำเดือน) ต่อมโหลहितก็จะเกิดขึ้น ก็ให้บอก

อรรถกถาอธิบายว่า คำว่า ปุ่ปุ่ หมายถึงโลหิตที่เกิดขึ้นในเวลาของผู้หญิงมีระดู ในเวลาที่ผู้หญิงมีระดู ต่อมสีแดงก็จะเกิดขึ้นในสถานที่ตั้งครรภ์ (มดลูก) แล้วเจริญขึ้น 7 วัน ก็สลายไป โลหิตก็จะไหลไปออกจากต่อมเลือดที่สลายออกไปแล้วนั้น คำว่า ปุ่ปุ่ จึงเป็นชื่อของโลหิตนั้น (ปุ่ปุ่ นดิ อตุกาเล อุปปนโนโลหิตสส นามิ ฯ มาตุคามสส ทิ อตุกาเล คพภปติภูฐานภูฐาน โโลหิตวณณนา ปีพกา สณจหิตวา สตต ทิวธานี วชตติวา ภิชชนติ ฯ ตโต โโลหิต ปคฺขรติ) (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2534 : 248) อรรถกถาอธิบายเพิ่มเติมอีกว่า โลหิตนั้นเป็นของมีกำลัง ไหลออกมากเพียงใด ปฏิสนธิ (ของสัตว์ผู้เกิดในครรภ์) ที่บิดาให้แล้ว ก็ตั้งอยู่ไม่ได้เพียงนั้น คือยอมไหลออกมาพร้อมกับโลหิต (มลทินแห่งโลหิต) แต่เมื่อโทษ (มลทินแห่งโลหิต) ไหลออกหมดแล้ว ปฏิสนธิของสัตว์ผู้เกิดในครรภ์ ที่บิดาให้แล้ว ในวัตถุ (รังไข่) ที่สะอาดก็ตั้งขึ้นได้เร็วพลัน (ต ปน ยาว พลว พุ ปคฺขรติ, ตาว ทินนาปี ปฏิสนธิ

น ตัญญา, โทเสเนว สหธิ ปคฆรติ, โทเส ปน ปคฆริเต สุทเธ วตถุมหิ ทินนา ปฏิสสนธิ ชิปปิ ปติฏฐาติ) (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2534 : 248)

ดังนั้น เมื่อนางมีประจำเดือนก็บอกแก่มารดา นางจึงให้หญิงสะใภ้แต่งกายด้วยชุดที่สามีเคยชอบ แล้วนำนางไปยังป่ามหาวันที่อยู่ของพระสุทิน และท่านพระสุทินก็ได้เสพเมถุนธรรมกับภรรยาเก่าของท่านถึง 3 ครั้ง และนางก็ได้ตั้งครรภ์

ในตอนนี้อรรถกถาอธิบายถึงเหตุผลที่ว่า ทำไมพระสุทินถึงได้ตัดสินใจเสพเมถุนกับภรรยาเก่าของท่าน ช่วงเวลานั้นเป็นพรรษาที่ 20 พระพุทธเจ้ายังไม่ได้ทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบท และสังฆาติเสสสิกขาบทไว้ แต่ได้ทรงบัญญัติสิกขาบทเล็กน้อย ข้ออื่น ๆ ไว้แล้ว อีกทั้งพระสงฆ์สาวกทั้งหมดก็ได้ประพฤติกว้างละเมิดในเรื่องแบบนี้ หากกล่าวโดยเฉพาะแล้ว ท่านพระสุทินท่านก็ได้บวชด้วยความศรัทธาอย่างเต็มเปี่ยม และกว่าจะได้บวชก็ต้องแลกด้วยชีวิตมา หากพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทไว้ โฉนเลยท่านจะล่วงละเมิดสิกขาบทนั้นแล้ว แต่เพราะท่านคิดว่าการล่วงละเมิดปาราชิกสิกขาบทข้อนี้ไม่มีโทษ (เพราะไม่มีข้อที่ห้ามไว้) ท่านจึงได้ทำสิ่งนั้นลงไป

4.1.5 เทพเจ้าประกาศความชั่วของพระสุทิน

ในตอนนี้อีกหลังจากท่านพระสุทินได้กระทำการสิ่งนั้นลงไปแล้ว อรรถกถาอธิบายว่า ขึ้นชื่อว่าความลับของคนผู้กระทำความชั่วย่อมไม่มีในโลก ตนของผู้กระทำความชั่วนั้น ย่อมรู้สิ่งนั้นก่อนใครอื่น ต่อมาอารักษ์เทพเจ้าย่อมรู้ ต่อมาเทพเจ้าผู้รู้วาระจิตของคนอื่นย่อมรู้ ดังนั้น ภูมเทพเจ้าทั้งหลายที่อาศัยอยู่ในราวป่า ซึ่งรู้วาระจิตของคนอื่น ก็ได้กระจายข่าวออกไปให้เทพเจ้าเหล่าอื่นได้รับทราบ ในช่วงขณะเดียวแห่งอัชฌาจารย์ของพระสุทิน ซึ่งก็หมายความว่า ในช่วงพริบตาเดียวชั่วนั้นก็ได้กระจายไปในทุกหมู่ชั้นเทวดา ในแง่มุมนี้เราจึงอาจตีความได้ว่าการที่คนเราได้ประพฤติกุศลต่าง ๆ จะในทีลับหรือที่แจ้งก็แล้วแต่ ถึงแม้ว่าจะไม่มีผู้ใครรับรู้ แต่เทวดาทั้งหลายก็รับรู้การกระทำนั้น ๆ อยู่ตลอดเวลา

ต่อภรรยาเก่าของท่านสุทินก็คลอดบุตร ซึ่งอรรถกถาใช้คำว่า ปัจฉิมภวิกสัตว์ อันหมายถึงสัตว์ผู้เกิดในภพนี้เป็นภพสุดท้าย พวกเพื่อนๆ ของพระสุทินได้พากันตั้งชื่อให้เด็กนั้นว่า เจ้าพีช ตามคำที่ย่าได้เอ่ยปากขอไว้ว่า จงให้พีชพันธุ์ไว้บ้าง และในเวลาที่เขาพีชมีอายุได้ 7-8 ขวบ ก็ได้บวชอยู่ในสำนักของภิกษุ ส่วนมารดาก็ได้บวชอยู่ในสำนักภิกษุณี และได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ในที่สุด เป็นอันว่าการบวชของทั้งสองแม่ลูกไม่ไร้ผลแต่ประการใด ส่วนพระสุทินกลับต้องมาเดือดร้อนใจเป็นที่สุด

หากจะว่ากันแล้ว การบวชของพระสุทินตั้งอยู่บนทุนแห่งศรัทธาที่หนักแน่น และท่านน่าจะได้รับผลแห่งการบวชนั้นอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย กล่าวคือการได้บรรลุพระอรหันต์ แต่การณ์มิได้เป็นไปอย่างนั้น ทั้งนี้เพราะการตัดสินใจที่ผิดพลาดอย่างมหันต์ของท่านนั่นเอง และเมื่อพลาดไปแล้วก็ไม่สามารถที่จะกู้คืนกลับให้เป็นปกติดังเดิมได้ การลงทุนของท่านจึงไม่ได้มีกำไรแต่อย่างใด

4.1.6 พระสุทินเดือดร้อนใจเพราะการกระทำของตน

ดังนั้น เมื่อกล่าวแล้ว พระสุทินในฐานะที่เป็นต้นบัญญัติ (อาทิกัมมิกะ) จึงไม่ถูกปรับเป็นอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุ ในกรณีอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน ภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติไม่มีความผิดในฐานะนั้น ๆ

ท่านพระสุทินไม่มีความผิดก็จริงอยู่ แต่ในฐานะที่ท่านได้ล่วงละเมิดสิกขาบทที่มีความผิดร้ายแรงถึงขั้นขาดจากความเป็นภิกษุ สิ่งหนึ่งที่ท่านไม่สามารถหลบหลีกได้คือ วิปปฏิสาร คือความเดือดร้อนใจนั่นเอง และเพราะความเดือดร้อนใจนั้น ท่านจึงซุบซอม หมองคล้ำ ซีดเหลือง เส้นเอ็นขึ้น สะพรั่ง มีเรื่องในใจ ใจหดหู่ เป็นทุกข์ เสียใจ เดือดร้อนใจ เศร้าซึม (วิ.ม. (ไทย). 1/37/25) ดังที่ปรากฏข้อความในพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ว่า ครั้งนั้นแล พระสุทินเกิดความกลุ้มใจเดือดร้อนใจว่า ไม่ใช่ลาภของเราเราหนอ เราไม่มีลาภหนอ เราได้ชั่วแล้วหนอ เราไม่ได้ดีแล้วหนอ ถึงจะเข้ามาบวชในพระธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ก็ยังไม่สามารถประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ได้ตลอดชีวิต (วิ.ม. (ไทย). 1/37/25)

ด้วยความเดือดร้อนใจนี้เอง จึงส่งผลให้พระสุทินไม่มีจิตใจที่จะบำเพ็ญสมณธรรม ปล่อยวันเวลาล่วงไปในแต่ละวัน จนเพื่อนภิกษุด้วยกันสงสัยที่เห็นพระสุทินเป็นเช่นนั้น วันหนึ่งท่านจึงตัดสินใจบอกเรื่องราวแก่นักภิกษุผู้เป็นเพื่อน เพื่อนภิกษุเมื่อได้ทราบ ก็ตำหนิพระสุทิน พร้อมกับนำพระสุทินไปหาพระพุทธเจ้า กราบทูลเรื่องราวนี้ให้ทรงทราบ

อรรถกถาอธิบายว่า ที่ภิกษุทั้งหลายทูลเรื่องนี้ให้พระพุทธเจ้าทรงทราบนั้น ก็ได้กราบทูลเพื่อให้พระพุทธเจ้าทรงโปรดปราน เพื่อให้เกิดความแตกร้าง เพื่อต้องการจะประจานความผิด หรือมิได้กราบทูลเพื่อหวังว่า พระพุทธเจ้าทรงทราบแล้วจักมิให้พระสุทินอยู่ในพระศาสนาก็หามิได้ แต่ได้กราบทูลเพราะหวังว่า พระพุทธเจ้าครั้งทรงทราบความเสียหายที่เกิดขึ้นในพระศาสนาแล้ว จักทรงหาทางป้องกันแก้ไข

ดังนั้น พระพุทธเจ้าเมื่อทรงทราบเรื่องราวนี้แล้ว ก็ทรงตำหนิพระสุทินโดยทรงใช้คำว่า “โมฆบุรุษ” ดังปรากฏข้อความว่า โมฆบุรุษ การกระทำของเธอไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำเลย เธอบวชในธรรมวินัยที่เรากล่าวดีแล้ว ไฉนจึงไม่สามารถประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ได้ตลอดชีวิตเล่า เราแสดงธรรมโดยประการต่าง ๆ เพื่อคลายความกำหนัด มิใช่เพื่อความกำหนัด เพื่อความพราก มิใช่เพื่อความประกอบไว้ เพื่อความไม่ถื้อมัน มิใช่เพื่อความถื้อมัน มิใช่หรือ เมื่อเราแสดงธรรมเพื่อความคลายความกำหนัด เธอยังจะคิดเพื่อความกำหนัด เราแสดงธรรมเพื่อความพราก เธอยังจะคิดเพื่อความประกอบไว้ เราแสดงธรรมเพื่อความไม่ถื้อมัน เธอยังจะคิดเพื่อยังมีความถื้อมัน เราแสดงธรรมโดยประการต่าง ๆ เพื่อสำรอกราคะ เพื่อความสว่างไสว เพื่อดับความกระหาย เพื่อถอนความอาลัย เพื่อตัดวิภวภูติ เพื่อสิ้นตัณหา เพื่อคลายความกำหนัด เพื่อดับทุกข์ เพื่อนิพพาน มิใช่หรือ เราบอกการละกาม การกำหนดรู้ความสำคัญในกาม

การกำจัดความกระหายในกาม การเพิกถอนความตริภักในกาม การระงับความก่อกวนเพราะกามไว้ โดยประการต่าง ๆ มีใช้หรือ (วิ.ม. (ไทย). 1/39/27)

โมฆบุรุษ ในการที่เธอเสพอสังขารธรรม ซึ่งเป็นประเวณีของชาวบ้าน มารยาทของชนชั้นต่ำ กิริยาที่ชั่วหยาบ มีน้ำเป็นที่สุด เป็นกิจที่ต้องทำในที่ลับ ต้องทำกันสองต่อสอง นี่มีโทษมาก เธอเป็น แรกที่ก่ออกุศลธรรมก่อนใคร ๆ การทำอย่างนี้มีได้ทำให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส หรือทำคนที่ เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้น แท้จริง กลับจะทำให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสก็ไม่เลื่อมใสไปเลย คนที่ เลื่อมใสอยู่แล้ว บางพวกก็จะกลายเป็นอื่นไป (วิ.ม. (ไทย). 1/37/25)

อรรถกถาได้อธิบายข้อความดังกล่าวข้างต้นดังนี้

คำว่า อสังขาร (อสทณมม) หมายถึงธรรมของอสังขารบุรุษ คือคนชั้นต่ำ ๆ อันหมายถึงว่า อสังขารนั้น อันคนชั้นต่ำเหล่านั้นพึงเสพ

คำว่า คามธมม หมายถึงเป็นเรื่องของชาวบ้าน หมายถึงเป็นกิจกรรมของพวกชนชาวบ้าน

คำว่า วสธมม หมายถึง เป็นธรรมของเหล่าชนผู้เป็นคนชั้นต่ำ เพราะเป็นที่หลังไหล ออกมาแห่งบาปธรรม หรือเป็นที่ไหลออกมาแห่งกิเลส

คำว่า ทุมฺมจฺจุลฺล หมายถึงเป็นของคนชั่ว เพราะถูกกิเลสทำร้าย และเป็นของหยาบ เป็นของ ไม่สุขุม ไม่ละเอียดย

คำว่า โอทกนฺติก หมายถึง เมถุนธรรม ชื่อว่ามีน้ำเป็นที่สุด

คำว่า รหสฺส หมายถึงเป็นกรรมที่ต้องทำในที่ลับ หมายถึงความว่าเมถุนนี้ใคร ๆ ไม่อาจทำใน ที่เปิดเผยได้ เพราะเป็นกรรมน่าเกลียด

คำว่า ทวยทวยสมปาตตี หมายถึง กรรมที่บุคคลถึงร่วมกันเป็นคู่ ๆ

4.1.7 ทรงประชุมสงฆ์บัญญัติสิกขาบท

ต่อจากนั้นพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบท แต่ในการทรงบัญญัติสิกขาบท ไม่ว่าจะ เป็นสิกขาบทประเภทไหนก็แล้วแต่ ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 4 ประการ คือ 1) มีผู้กระทำความผิด 2) มีผู้ติเตียน 3) มีผู้ฟ้องพระพุทธเจ้า 4) ทรงเรียกผู้กระทำความผิดมาสอบถาม ทรงตำหนิ ทรงชี้โทษและ ทรงบัญญัติสิกขาบทนั้น ๆ ในกรณีของพระสุทินก็เช่นเดียวกัน คือ มีผู้กระทำความผิด คือพระสุทิน มีผู้ ติเตียน คือกลุ่มพระสงฆ์ มีผู้ไปฟ้องพระพุทธเจ้า คือ กลุ่มพระสงฆ์ ต่อจากนั้นจึงทรงสอบถาม และ ทรงตำหนิ แล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบท และในการบัญญัติสิกขาบทนั้น ก็ทรงตั้งอยู่บนหลักการ 10 ประการ คือ

- 1) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ (สงฆสมฺมุจฺจตฺต)
- 2) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ (ผาสุวิหฺราราย)
- 3) เพื่อข่มบุคคลผู้หน้าด้าน (ทุมมจฺจฺญฺนํ ปุคฺคฺลานํ นิคฺคฺหาย)

- 4) เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก (เปสลานํ ภิกขุณฺ ฬาสุวิหาราย)
- 5) เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะเกิดในปัจจุบัน (ทิฏฐธมมิกาน อาสวานํ สํวราย)
- 6) เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะเกิดในอนาคต (สมปรายิกานํ อาสวานํ ปฏิกขาตาย)
- 7) เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส (อปปสนนानํ ปสาทาย)
- 8) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของคนที่เลื่อมใสอยู่แล้ว (ปสนนानํ ภิกขุโยภาย)
- 9) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม (สัทธมมานํ จตติยา)
- 10) เพื่อเอื้อเพื่อพระวินัย (วินยานุคคหยา)

(วิ.ม. (ไทย). 1/39/28, วิ.ป.(ไทย) 8/498/710 - 713., 500/714 - 716)

ในตอนนี้อรรถกถาอธิบายว่า การบัญญัติสิกขาบทของพระพุทธเจ้า นั้น พระองค์มิได้บัญญัติไปโดยอาการกตขี แต่หากจะมีพระภิกษุบางรูปไม่ยอมรับ (ซึ่งไม่มี) พระองค์ก็จะแสดงโทษในการไม่ยอมรับ และแสดงอานิสงส์ในการยอมรับแล้วจึงทรงบัญญัติ ดังนั้นเมื่อกันแล้วการที่จะทรงบัญญัติสิกขาบทนั้น ทรงกระทำไปโดยมีพื้นฐานอยู่ที่การยอมรับของพระสงฆ์ทั้งปวงนั่นเอง ในหลักการทั้ง 10 ประการนั้น อรรถกถาอธิบายเพิ่มเติมดังนี้

ข้อที่ 1 สงฆสุญฺจตาย เพื่อความยอมรับว่าดีแห่งสงฆ์ หมายถึงว่าทรงบัญญัติสิกขาบทโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานประชาธิปไตย

ข้อที่ 2 เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ (ฬาสุวิหาราย) หมายถึงว่า เพื่อให้สงฆ์อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

3) เพื่อข่มบุคคลผู้หน้าด้าน (ทุมมุงคานํ ปุคคานํ นิคคหยา) หมายถึงบุคคลผู้ทูลชื่อว่าผู้หน้าด้าน ผู้ทูลแม้ผู้อื่นจะให้เกิดความละอายเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก

4) เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก (เปสลานํ ภิกขุณฺ ฬาสุวิหาราย) หมายถึง ภิกษุที่มีศีลเป็นที่รัก ย่อมรู้ว่าอะไรควรไม่ควร อะไรมีโทษ หรือไม่มีโทษ ย่อมพากเพียรพยายามเพื่อให้ไตรสิกขาเต็มบริบูรณ์

5) เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะเกิดในปัจจุบัน (ทิฏฐธมมิกาน อาสวานํ สํวราย) หมายถึงเพื่อป้องกันการทุจริตทำร้ายกันด้วยฝ่ามือ ด้วยท่อนไม้ ความเสื่อมเสียชื่อเสียง ความเสื่อมยศ ความเดือดร้อน อันผู้ไม่สำรวมจะพึงประสบในอัตภาพนี้ ชื่อว่าอาสวะในปัจจุบัน การบัญญัติสิกขาบทก็เพื่อป้องกันอาสวะเหล่านี้

6) เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะเกิดในอนาคต (สมปรายิกานํ อาสวานํ ปฏิกขาตาย) หมายถึงทุกข์ชนิดที่เกิดจากการกระทำ อันบุคคลผู้ไม่สำรวมจะพึงได้รับในสัมปรายภพ ชื่อว่าอาสวะอันเป็นไปในสัมปรายภพ การบัญญัติสิกขาบทก็เพื่อป้องกันอาสวะเหล่านี้

7) เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส (อปปสนนानํ ปสาทาย) มีความหมายว่า เมื่อสิกขาบทได้ถูกบัญญัติไว้เรียบร้อยแล้ว คนผู้มีปัญญา แม้จะยังไม่เลื่อมใส ครั้นได้ทราบสิกขาบทบัญญัติหรือได้เห็นเหล่าภิกษุที่ปฏิบัติตามสิกขาบทบัญญัตินั้น ย่อมเกิดความอัศจรรย์ใจ และความเลื่อมใสว่า

พระสงฆ์สาวกสามารถเว้นขาดจากอาภรณ์ของโลกอยู่ได้ ชื่อว่าทำกิจที่ทำได้ยาก การบัญญัติสิกขาบท ชื่อว่าเพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส

8) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของคนที่เลื่อมใสอยู่แล้ว (ปสนนนานิ กิโยโยภาวาย) มีความหมายว่า บุคคลที่เลื่อมใสในพระศาสนาอยู่แล้ว ครั้นได้ทราบสิกขาบทบัญญัติ หรือได้พบเห็นเหล่าพระสงฆ์สาวกปฏิบัติตามสิกขาบทบัญญัติอย่างเคร่งครัด ก็ย่อมเลื่อมใสยิ่งขึ้น การบัญญัติสิกขาบทก็เพื่อความเลื่อมใสของคนที่เลื่อมใสอยู่แล้ว

9) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม (สทฺธมฺมานํ จิตฺตยา) หมายถึงสัทธรรม 3 ประการ คือ ปริยัติสัทธรรม ปฏิบัติสัทธรรม อริยมสัทธรรม พระพุทธพจน์ทั้งหมด ที่รวบรวมไว้ในพระไตรปิฎก ชื่อว่าปริยัติสัทธรรม ธรรมะที่เป็นส่วนของข้อปฏิบัติคือ ชั้นอวัตร 14 มหาวัตถ 82 ศิล สมาธิ วิปัสสนา ชื่อว่าปฏิบัติสัทธรรม ส่วนอริยมรรค 4 อริยมผล 4 นิพพาน 1 ชื่อว่าอริยมสัทธรรม เมื่อมีสิกขาบทบัญญัติ ภิกษุทั้งหลายก็ย่อมเล่าเรียนพระพุทธพจน์ทั้งหมด และเมื่อปฏิบัติตามสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ ก็ย่อมบรรลุโลกุตตรธรรมได้ด้วยข้อปฏิบัติ ดังนั้นพระสัทธรรมทั้งหมด ชื่อสามารถดำรงอยู่ได้นาน ด้วยสิกขาบทบัญญัติ ดังนั้น การบัญญัติสิกขาบทก็เพื่อให้พระสัทธรรมตั้งมั่นอยู่ได้นาน

10) เพื่อเอื้อเพื่อพระวินัย (วินยานุคฺคหยา) หมายความว่า เมื่อมีสิกขาบทบัญญัติ วินัย 4 อย่าง คือสังวรวินัย ปหานวินัย สมถวินัย บัญญัติวินัย ย่อมได้รับการเอาใจใส่เป็นอย่างดี ซึ่งหมายถึงว่า สิกขาบทบัญญัติจะเป็นมาตรการป้องกันคุ้มครอง สังวรวินัย ปหานวินัย สมถวินัย และบัญญัติวินัย ไปในตัว การบัญญัติสิกขาบทก็เพื่ออนุเคราะห์พระวินัย

อนึ่ง ในหลักการ 10 ประการของการบัญญัติพระวินัยนั้น หากพิจารณาแล้ว จะเห็นได้ว่า ครอบคลุมทุกประเด็น ไม่ว่าจะเป็นด้านส่วนรวม ส่วนบุคคล ประชาชน และพระศาสนา กล่าวคือ ข้อที่ 1, 2 ทรงบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมคือสงฆ์ ข้อ 3, 4 ทรงบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่บุคคล ข้อ 5, 6 ทรงบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่ความบริสุทธิ์หรือแก่ชีวิต ข้อ 7, 8 ทรงบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน ข้อ 9, 10 ทรงบัญญัติเพื่อประโยชน์แก่พระศาสนา

เมื่อพระองค์ทรงแสดงหลักการแห่งการบัญญัติพระวินัยทั้ง 10 ประการนี้แล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า อนึ่ง ภิกษุใด พึงเสพเมถุนธรรม ภิกษุนี้ ย่อมเป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้ (โย ปน ภิกษุ เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสเวยย ปาราชิกโก โทติ อสฺวาโส) (วิ.มทา. (ไทย). 1/39/29, มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2524 : 59)

4.1.8 วิเคราะห์อนุบัญญัติในปฐมปาราชิก

หลังจากที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทข้อที่หนึ่งไว้แล้ว หากมีผู้ล่วงละเมิด สิกขาบทดังกล่าวนี้ แน่นนอนว่าจะต้องเป็นผู้พ่ายแพ้จากพระสัทธรรม หรือจากพระธรรมวินัย เป็นผู้ไม่มีสังวาส (อสฺวาโส) หมายถึงว่าเป็นผู้ไม่มีที่อยู่ในพระธรรมวินัย หรือเป็นผู้ที่ไม่ควรอยู่ร่วมกันกับภิกษุ

สงฆ์โดยทั่วไป หรือถ้าพูดกันง่าย ๆ ก็คือไม่ควรอยู่ในพระธรรมวินัยนี้อีกต่อไป นอกจากจะเปลี่ยนสถานภาพตนเองไปเป็นอย่างอื่น

การบัญญัติสิกขาบทข้อนี้ นับว่าเป็นการห้ามโดยตรงมิให้นักบวชในพระพุทธศาสนามีกิจกรรมอันเกี่ยวข้องกับเรื่องทางเพศ ซึ่งไม่เฉพาะแต่ในนักบวชในพระพุทธศาสนาเท่านั้นที่เว้นเด็ดขาดจากกิจกรรมในด้านนี้ แม้แต่ในนักบวชต่างลัทธิในสมัยนั้นก็ถือการเว้นจากกามอย่างเด็ดขาด ดังนั้นการเว้นเด็ดขาดจากกิจกรรมทางเพศก็ถือว่าเป็นเรื่องปกติของนักบวชอยู่แล้ว หากจะตั้งคำถามว่าในช่วงระยะต้นพุทธกาลตั้งแต่ พุทธศาสดาจนถึงพระราชที่ 19 พระสงฆ์สาวกในสมัยนั้นท่านมีแนวปฏิบัติอย่างไร ในเมื่อสิกขาบทอันเกี่ยวกับปาราชิกโดยเฉพาะในข้อแรกพระพุทธเจ้ายังมิได้ทรงบัญญัติไว้ ก็ต้องตอบว่าพระสงฆ์สาวกในยุคแรกๆ นั้นถือว่าเป็นพระอริยบุคคลเสียเป็นส่วนใหญ่ พระสงฆ์สาวกผู้มีความดีสูงสุดก็เป็นถึงพระโสดาบันบุคคล ฉะนั้นท่านเหล่านั้นไม่มีการล่วงละเมิดความผิดในลักษณะนี้อย่างแน่นอน อีกประการหนึ่ง ถึงแม้ว่าพระพุทธเจ้าจะยังมิได้บัญญัติสิกขาบทในส่วนของปาราชิกไว้ก็จริงอยู่ แต่กฎระเบียบอีกประการหนึ่งซึ่งถือว่าพระสงฆ์สาวกต้องรับรู้มาตั้งแต่ต้น ก็คืออภรณ์ยกิจ 4 ประการ คือข้อที่บรรพชิตไม่ทำไม่ได้ หนึ่งในสี่ข้อนั้น ข้อที่หนึ่ง คือเสพเมถุน เพราะฉะนั้น ถึงแม้พระพุทธเจ้าจะยังทรงไม่ได้บัญญัติปาราชิกไว้ก็ตาม แต่พระสงฆ์สาวกท่านก็ปฏิบัติตามแนวแห่งอภรณ์ยกิจนี้อยู่แล้ว และเมื่อว่ากันแล้วอภรณ์ยกิจทั้ง 4 ประการนั้น ก็มีหลักการไม่ต่างจากสิกขาบทบัญญัติในส่วนของปาราชิกทั้ง 4 ข้อ ซึ่งสามารถเปรียบเทียบได้ดังนี้

อภรณ์ยกิจ 4 ประการ		ปาราชิก 4 สิกขาบท
1	อุปสมปณเนน ภิกขุณา เมถุนโธมโม น ปฏิเสวิตพโพ อนตมโส ตีรจฉานคตตายปี	โย ปน ภิกขุ ภิกขุณฺโณ สิกขาสาชีวะสมาปนโน สิกขิ อปปัจจกขาย ทุพพลยฺ อनावิกตวา เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสเวยย อนตมโส ตีรจฉานคตตายปี ปาราชิกโก โหติ อสฺวาโส
2	อุปสมปณเนน ภิกขุณา อทินนํ เถยยสงฆชาติ น อาทาตพพิ อนตมโส ตินสลาภํ อูปาทาย	โย ปน ภิกขุ คามา วา อรณฺเฑ วา อทินนํ เถยยสงฆชาติ อาทิเยยย ยถารูป อทินนาทาเน ราชานโน โจโรคเหตุวา หนฺนญฺ วา พนฺนญฺ วา ปพพาเชยยฺ วา โจโรสิ พาโลสิ มุฬโหสีติ ตถารูปิ ภิกขุ อทินนํ อาทิมานโน อยมปี ปาราชิกโก โหติ อสฺวาโส
3	อุปสมปณเนน ภิกขุณา สลยจิจจ ปาโณ ชีวิตา น โวโรเปตพโพ อนตมโส กุณฺณกิปิลลิกํ อูปาทาย	โย ปน ภิกขุ สลยจิจจ มนุสฺสวિકุคฺหํ ชีวิตา โวโรเปยย สตถหารกํ วาสส ปรีเยเสยย มรณฺวณฺณํ วา สลฺยญฺ มรณาย วา สมาทเปยย อมโห ปุริส กิ ตฺยหิมินา ปापเกน ทฺขชีวเตน มตฺนเต ชีวิตา เสยฺยติ อิติ จิตฺตมานโน

		จิตตสงกบุโป อนเนกปริยาเยน มรณวณณํ วา ส่วนณเณย มรณาย วา สมาทเปยย อยมปิ ปาราชิกโก โทติ อส์วาโส
4	อุปสมปนเนน ภิกขุณา อุตริ มนุสฺสธมโม น อุลลปิตพโพ อนตมโส สุลลาการเ อภิรมามิติ	โย ปน ภิกขุ อนภิขานํ อุตฺตริมนุสฺสธมมํ อตฺตูปนายิกํ อสมริยลาณทสฺสนํ สมฺทาจรเยย อิติ ขานามิ อิติ ปสฺสามิติ ตโต อปเรน สมเยน สมฺนุคฺคาหิยามาโน วา อสมฺนุค คาหิยามาโน วา อาปฺนฺโน วิสุทฺธาเปกฺโข เอวํ วเทย อชานเมวํ อาวุโส อวจํ ขานามิ อปสฺสํ ปสฺสามิ ตฺวจนํ มุสา วิลปินฺติ อณฺยตร อธิมานา อยมปิ ปาราชิกโก โทติ อส์วาโส

ตารางที่ 4.1 : เปรียบเทียบอภินิหาร 4 กับ ปาราชิก 4 สิกขาบท

ดังนั้น หลักการของปาราชิกทั้งสี่สิกขาบท และอภินิหารกิจ ก็ไม่ต่างกันแต่ประการใด แต่ที่ข้อพึงสังเกตว่า อภินิหารกิจนั้น เป็นส่วนหนึ่งของอนุศาสน์ ซึ่งหมายถึงคำสอนตามพุทธบัญญัติ ที่พระอาจารย์หรือพระอุปัชฌาย์พึงบอกแก่ผู้อุปสมบทเสร็จ ดังนั้นเมื่อเป็นคำสอนจึงอาจตีความได้ว่า อนุศาสน์นั้น เป็นแค่วิธีการสอนแก่ผู้เพิ่งอุปสมบทเสร็จใหม่ ซึ่งจะต้องรีบสอนหรือบอกกันเสียแต่ในบัดนั้น ที่ต้องรีบสอนในขณะนั้นก็เพื่อป้องกันผู้บวชใหม่กระทำความผิดโดยไม่รู้หรือโดยไม่ตั้งใจ ส่วนสิกขาบทบัญญัติเป็นวินัย เป็นกฎข้อห้ามมิให้ล่วงละเมิดใน ซึ่งมีการกำหนดโทษเอาไว้ตั้งแต่หนักสุด ปานกลาง และอย่างเบา

ครั้นเมื่อพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทที่หนึ่งได้ไม่นาน เรื่องราวในทำนองนี้ก็ได้เกิดขึ้นอีก กล่าวคือมีภิกษุที่อยู่ในป่ามหาวันได้เสพเมถุนกับลิงตัวเมีย

ถามว่าทำไมในเมื่อพระพุทธเจ้าบัญญัติสิกขาบทห้ามมิให้เสพเมถุนเอาไว้เช่นนั้นแล้ว แต่ก็ยังมีผู้ละเมิดสิกขาบทบัญญัตินั้นอีก คำตอบก็คือว่า สิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ในครั้งแรก หรือที่เรียกว่า มূলบัญญัติ (ข้อบัญญัติเดิม) นั้น ยังไม่ครอบคลุมเพียงพอ กล่าวคือ ทรงบัญญัติไว้ว่า “อนึ่ง ภิกษุใดพึงเสพเมถุนธรรม ภิกษุนี้ ย่อมเป็นปาราชิก หาสิ่งวาสนมิได้” จะเห็นได้ว่า ทรงระบุว่า เสพเมถุนธรรม ซึ่งความเข้าใจของภิกษุทั่วไปก็สามารถเข้าใจได้ว่า หมายถึงทรงห้ามเสพเมถุนกับมนุษย์ ดังนั้นเมื่อระบุว่าห้ามเสพเมถุนกับมนุษย์นั้น จึงอาจมีบุคคลบางคนอาศัยช่องว่าง ในเมื่อพระพุทธองค์ทรงระบุว่า ห้ามเสพเมถุนกับมนุษย์เท่านั้น นั่นก็หมายถึงว่า ทรงห้ามเฉพาะเมถุนกับมนุษย์เท่านั้น แต่ไม่ห้ามเมถุนกับสิ่งอื่นที่มีใช้มนุษย์ ดังนั้นจึงมีภิกษุบางรูปอาศัยช่องว่างแห่งสิกขาบทกระทำอชฌาจารย์ร้ายแรง อีกดังกล่าวแล้วข้างต้น

ถึงแม้จะมีภิกษุกลุ่มหนึ่งเห็นเหตุการณ์นั้นประจักษ์ตาเหมือนจับโจรได้พร้อมทั้งของกลาง กล่าวกับภิกษุนั้น ในทำนองว่า พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้วไม่ใช่หรือ เหตุไฉนท่านจึงเสพเมถุนธรรมกับนางลิงนี้เล่า ซึ่งคำตอบก็เป็นไปอย่างทีกล่าวแล้ว แต่ภิกษุนั้นกลับกล่าวอ้างว่า สิกขาบทนั้นใช้ได้เฉพาะหญิงมนุษย์เท่านั้น ไม่ใช่ในสัตว์เดรัจฉานตัวเมีย การอ้างเช่นนี้ อรรถกถาท่านใช้คำว่า คือการอ้างเลส ดังปรากฏข้อความในมหาวิภังค์ พระบัญญัตินั้นใช้ได้เหมือนกันกับทั้งในหญิงมนุษย์ และสัตว์เดรัจฉานตัวเมียมิใช่หรือ การกระทำของท่านไม่สมควร ไม่คล้อยตาม ไม่เหมาะสม ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำเลย ท่านบวชในพระธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว ไฉนท่านจึงไม่สามารถประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ได้ตลอดชีวิตเล่า ฯลฯ (วิ.มहा. (ไทย). 1/41/30)

ในอรรถกถากล่าวว่า แม้ในเพราะสัตว์เดรัจฉานตัวเมีย สิกขาบทนี้ก็ย่อมเป็นเช่นเดียวกันกับหญิงมนุษย์ ก็หมายถึงว่า ภิกษุเสพเมถุนธรรมในหญิงมนุษย์ สิกขาบทนี้ย่อมถึงที่สุดฉันทใด เมื่อภิกษุเสพเมถุนธรรมกับสัตว์เดรัจฉานตัวเมีย สิกขาบทนี้ย่อมถึงที่สุดฉันทนั้น ดังนั้นในเมื่อภิกษุเสพเมถุนธรรมในหญิงมนุษย์หรือในสัตว์เดรัจฉานจึงไม่มีความแตกต่างกันแต่อย่างใด (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2554: 62) ความหมายก็คือว่า หากภิกษุเสพเมถุนไม่ว่าจะเป็นในมนุษย์หรือในสัตว์เดรัจฉานก็ตาม ถือว่าต้องปาราชิกทั้งนั้น

ก่อนที่จะบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติม พระพุทธเจ้าทรงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ เรียกภิกษุนั้นเข้าเฝ้า ทรงตำหนิภิกษุนั้น แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมอีกว่า อนึ่งภิกษุใด เสพเมถุนธรรม โดยที่สุดแม้กับสัตว์เดรัจฉานตัวเมีย ภิกษุนั้นเป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้ (วิ.มहा. (ไทย). 1/42/31)

เพราะฉะนั้น จากสิกขาบทเดิมที่ทรงบัญญัติว่า “อนึ่ง ภิกษุใด พึงเสพเมถุนธรรม ภิกษุนี้นี้ย่อมเป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้” (โย ปน ภิกขุ เมถุนํ ธมฺมํ ปฏฺฐิเสเวยฺย ปาราชิโก โหติ อสฺวาโส) รวมกับที่ทรงบัญญัติเพิ่มเติมมาว่า โดยที่สุดแม้กับสัตว์เดรัจฉาน จึงเป็นว่า “อนึ่ง ภิกษุใด พึงเสพเมถุนธรรม โดยที่สุดแม้กับสัตว์เดรัจฉาน ภิกษุนี้นี้ย่อมเป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้” (โย ปน ภิกขุ เมถุนํ ธมฺมํ ปฏฺฐิเสเวยฺย อนตฺมโส ตฺริจฺฉานคตฺตยปิ ปาราชิโก โหติ อสฺวาโส)

สิกขาบทนี้จึงเป็นอันพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้แล้วด้วยประการอย่างนี้

4.1.9 วิเคราะห์อนุบัญญัติปฐมปาราชิกเรื่องที่สอง

หลังจากที่พระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติอนุบัญญัติเพิ่มเติมแล้ว เรื่องราวก็น่าจะจบเพียงแค่นั้น คือไม่น่าจะมีผู้ประพฤติก่ออหังการในลักษณะดังกล่าวนี้อีก แต่การณ์ก็ไม่ได้เป็นอย่างนั้น กล่าวคือได้มีภิกษุกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเรียกตัวเองว่าภิกษุกลุ่มวัชชีบุตร ได้ก่อให้เกิดความมัวหมองขึ้นในพระพุทธศาสนาอีก ซึ่งอรรถกถาท่านกล่าวไว้ว่า อุปัทเว โทษ ความเสียดจ้งไร ที่ได้เกิดขึ้นในพระศาสนานี้ ทั้งหมดนั้นเกิดขึ้นเพราะอาศัยภิกษุชาววัชชีบุตร แม้พระเทวทัตเอง เมื่อตอนที่ทำสังฆเภทได้อาศัยภิกษุชาววัชชีบุตรเหล่านั้นเป็นสมัคพรหมพวก และหลังจากพุทธปรินิพพานมาแล้วได้ 100 ปี

พวกภิกษุชาววัชชีบุตรเหล่าเช่นกันที่ได้แสดงคำสอนนอกระมนอกวินัย ประพฤติอะไรได้ตามชอบใจ แม้กระทั่งเสพเมถุนธรรมได้ตามชอบใจ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2554; 65)

จากที่อรรถกถาได้กล่าวไว้นี้แสดงให้เห็นว่า ภิกษุชาววัชชีบุตรเป็นกลุ่มตัวอย่างของภิกษุในสมัยพุทธกาล หรือแม้กระทั่งหลังพุทธปรินิพพานมาแล้วได้ 100 ปี ที่ก่อให้เกิดความหม่นหมองขึ้นในพระพุทธศาสนาหลายประการ เหตุการณ์ที่ปรากฏในอรรถกถาระบุว่า กลุ่มภิกษุเหล่านี้ ไม่บอกลาสิกขา ไม่เปิดเผยความท้อแท้ แล้วได้ลาสิกขาออกไป ต่อไม่นานเมื่อวัชชีบุตรเหล่านั้น ไม่สามารถอยู่ครองเรือนได้ เพราะญาติพี่น้องก็ประสบความวิบัติ ทั้งโรคจะสมบัติก็พินาศเสียหาย อีกทั้งโรคร้ายก็กลุ่มรุม จึงมีความคิดที่จะบวชอีก จึงเข้าไปหาท่านพระอานนท์เรียนให้ทราบ ดังปรากฏข้อความในมหาวิภังค์ว่า “ท่านพระอานนท์ พวกกระผมไม่ติเตียนพระพุทธ ไม่ติเตียนพระธรรม ไม่ติเตียนพระสงฆ์ พวกกระผมติเตียนตนเอง ไม่ติเตียนผู้อื่น พวกกระผมไม่มีวาสนา มีบุญน้อย บวชในพระธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ดีแล้ว แต่ไม่สามารถประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ได้ตลอดชีวิต บัดนี้ถ้ากระผมได้บรรพชา อุปสมบทในสำนักของพระผู้มีพระภาคอีก พวกกระผมพึงเห็นแจ้งกุศลธรรม หมั่นประกอบความเพียรในการในการเจริญโพธิปักขิยธรรมตั้งแต่ห้าวคำจนรุ่งสาง พวกกระผมขอโอกาส ท่านพระอานนท์ ได้โปรดกราบทูลเรื่องนี้แด่พระผู้มีพระภาคเถิด” (วิ.มहा. (ไทย). 1/43/32)

ท่านพระอานนท์จึงนำความนั้นไปกราบทูลแต่พระพุทธเจ้าทรงทราบ แต่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาตให้วัชชีบุตรเหล่านั้นได้บรรพชาอุปสมบทอีก ด้วยเหตุผลว่า มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่ตลาดจะพึงถอนสิกขาบทที่บัญญัติแก่สาวกทั้งหลาย เพราะเหตุแห่งพวกวัชชีบุตร หรือวัชชีบุตรเป็นเหตุ (วิ.มहा. (ไทย). 1/42/31) จากข้อความที่ยกมานี้แสดงให้เห็นว่า เหล่าวัชชีบุตรต่างก็มุ่งหวังว่าตนเอง จะได้รับการบรรพชาอุปสมบทในสำนักของพระพุทธเจ้าอีก ซึ่งหากเป็นไปอย่างนั้น พระพุทธเจ้าก็อาจต้องถอนสิกขาบทที่พระองค์ทรงบัญญัติไว้ เพื่อให้วัชชีบุตรเหล่านั้นสามารถบรรพชาอุปสมบทได้อีก เพราะในสิกขาบทบัญญัติแห่งปฐมปาราชิกระบุชัดเจนว่า “ภิกษุผู้เสพเมถุนธรรม เป็นปาราชิกหาสังวาสมิได้” คำว่าหาสังวาสมิได้ หมายถึงว่าผู้นั้นไม่มีที่อยู่ในพระธรรมวินัยนี้ แม้ว่าออกไปเป็นฆราวาสแล้วก็ตาม ก็ไม่สามารถจะเข้ามาอยู่ในพระธรรมวินัยนี้ได้อีกต่อไป ดังนั้นหากจะให้เหล่าวัชชีบุตรได้มีที่อยู่ในพระธรรมวินัยนี้อีก พระพุทธเจ้าก็จำเป็นต้องถอนสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้แล้ว ซึ่งไม่มีทางที่จะเป็นไปได้ ดังนั้น พระองค์จึงตรัสกับท่านพระอานนท์ว่า “มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่พระองค์จะยกเลิกสิกขาบทที่ได้ทรงบัญญัติไว้แล้ว” (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2554: 68)

ต่อจากนั้นพระผู้มีพระภาคจึงตรัสแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดเป็นภิกษุ ไม่บอกคืนสิกขา ไม่เปิดเผยความท้อแท้ เสพเมถุนธรรมทั้งที่ยังเป็นภิกษุ ผู้นั้นนับมาแล้ว สงฆ์ไม่พึงให้อุปสมบท แต่ผู้ใดเป็นภิกษุ บอกคืนสิกขา เปิดเผยความท้อแท้ แล้วเสพเมถุนธรรม ผู้นั้นมาแล้ว สงฆ์ไม่พึงให้อุปสมบท (วิ.มहा. (ไทย). 1/42/31)

จากข้อความที่กล่าวมานี้ ย่อมชี้ให้เห็นชัดเจนว่า ผู้ใดยังไม่ได้ลาสิกขาให้ถูกต้องตามขั้นตอนแล้วเสพเมถุนธรรมในขณะที่ยังเป็นพระภิกษุ แล้วออกไปใช้ชีวิตอย่างฆราวาส ผู้นั้นไม่สามารถที่จะได้รับการอุปสมบทได้อีก แต่ผู้ใดลาสิกขาไปตามขั้นตอน เมื่อประสงค์จะบรรพชาอุปสมบทอีกครั้งก็สามารถกระทำได้ แต่กระนั้นก็ตาม มิได้หมายความว่าพระพุทเจ้าพระองค์จะไม่ทรงอนุเคราะห์ต่อบุคคลเหล่านี้ ในอรรถกถาแสดงไว้ชัดเจนว่า ทรงแนะนำวิธีปฏิบัติต่อบุคคลจำพวกแรกว่า หากพวกเขามีประสงค์จะขออุปสมบทอีก ก็ไม่พึงอุปสมบทให้ แต่หากเขาคำรงอยู่ในภูมิของสามเณร ก็จะสามารถบำเพ็ญประโยชน์ตนได้ ดังนั้น ในกรณีอย่างนี้จึงหมายถึงว่า บุคคลนั้นไม่สามารถเป็นพระภิกษุได้ แต่สามารถบรรพชาเป็นสามเณรได้ หรือหรือภิกษุที่ต้องปาราชิกแล้ว ก็สามารถลดภูมิตนเองลง มาดำรงอยู่ในภูมิของสามเณรก็สามารถบำเพ็ญประโยชน์ตนได้

หลังจากนั้นพระพุทเจ้าองค์ก็ทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมอีกว่า อนึ่ง ภิกษุใด ถึงพร้อมด้วยสิกขาและสาขีของภิกษุทั้งหลายแล้ว ไม่กล่าวคืนสิกขา ไม่ได้ทำให้แจ้งความเป็นผู้ท้อแท้ เสพเมถุนธรรมโดยที่สุดแม้ในสัตว์เดรัจฉานตัวเมีย ภิกษุนั้นเป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้ (มหา. (ไทย). 1/44/32., มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2554: 69)

เกี่ยวกับการบัญญัติสิกขาบทนี้ หากเราจะนำไปวิเคราะห์กับ หลักการบัญญัติสิกขาบท 10 ประการ ข้อหนึ่งที่เราเห็นได้ชัดเจนก็คือ ทรงบัญญัติเพื่อข่มบุคคลผู้เก๋อยาก (หน้าด้าน) จะเห็นได้ว่าในอนุบัญญัติที่หนึ่ง เกิดขึ้นจากการที่ภิกษุรูปหนึ่งเสพเมถุนธรรมกับนางลิง ทั้ง ๆ ที่ในขณะนั้นปฐมปาราชิกสิกขาบทพระพุทเจ้าก็ได้ทรงบัญญัติไว้แล้ว แต่คนหน้าด้านก็สามารถอ้างเลสเข้าข้างตัวเองแบบดี ๆ ว่าสิกขาบทนี้พระพุทเจ้าทรงบัญญัติห้ามมิให้เสพเมถุนเฉพาะในหญิงมนุษย์เท่านั้น ไม่ได้ห้ามไปถึงสัตว์เดรัจฉานด้วย ส่วนอนุบัญญัติที่สอง กรณีของภิกษุชาววัชชีบุตร ก็เข้าข่ายเป็นบุคคลผู้หน้าด้านเช่นเดียวกัน กล่าวคือมิได้ลาสิกขาแล้วเสพเมถุนธรรม เมื่อออกไปใช้ชีวิตฆราวาสแต่ประสบความล้มเหลวในชีวิต ก็หันกลับมาจะบวชอีก โดยอ้างว่าถ้าได้บวชอีกครั้งก็จะตั้งใจปฏิบัติสมณธรรมอย่างเต็มที่

ดังนั้น เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ในปฐมปาราชิกสิกขาบทนี้ ประกอบด้วย มูลบัญญัติ หรือบัญญัติเดิม คือภิกษุเสพเมถุนในหญิงมนุษย์ และอนุบัญญัติอีกสอง คือ ภิกษุเสพเมถุนในสัตว์เดรัจฉานตัวเมีย และภิกษุมิได้ลาสิกขาอย่างถูกต้องแล้วเสพเมถุนธรรมไม่สามารถอุปสมบทได้อีก ดังตาราง

ปฐมปาราชิก	
1. มูลบัญญัติ	
อาทิกัมมิเก	พระสุทิน กลันทุบุตร
สาเหตุ	เสพเมถุนกับภรรยา
สิกขาบท	ก็ ภิกษุใดเสพเมถุนธรรม ภิกษุนั้นเป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้

2. อนุบัญญัติที่ 1	
อาทิกัมมิกะ	ภิกษุรูปหนึ่งไม่ปรากฏชื่อ
สาเหตุ	เสพเมถุนธรรมกับลิงตัวเมีย
สิกขาบท	อนึ่ง ภิกษุใด <u>เสพเมถุนธรรม โดยที่สุดแม้กับสัตว์เดรัจฉานตัวเมีย แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้</u>
3. อนุบัญญัติที่ 2	
อาทิกัมมิกะ	ภิกษุชาววัชชีบุตร
สาเหตุ	ไม่บอกลาสิกขาแล้วเสพเมถุนธรรมสึกออกไปแล้วกลับมาบวชอีก
สิกขาบท	อนึ่ง <u>ภิกษุใด ถึงพร้อมด้วยสิกขาและสาชีพของภิกษุทั้งหลาย ไม่บอกคืนสิกขา ไม่เปิดเผยความท้อแท้ เสพเมถุนธรรมโดยที่สุดแม้กับสัตว์เดรัจฉานตัวเมีย ภิกษุนั้นเป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้</u>

ตารางที่ 4.2 : แสดงมูลบัญญัติ อนุบัญญัติที่ 1 ที่ 2

4.1.10 อรรถกถาอธิบายความหมายของเมถุนธรรม

อนึ่ง ในบัญญัติแห่งปฐมปาราชิกนี้ มีการกล่าวถึงเมถุนธรรม ในคำว่า “เมถุน ฌมม ปฏิสเสวเยย” แปลว่า ภิกษุพึงเสพเมถุนธรรม คำว่า เมถุนธรรม นี้ ท่านให้ความหมายไว้อย่างไร และมีชื่อเรียกอย่างไรบ้าง เมถุนนี้มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันดังนี้

เรียกว่า อสัทธิธรรม เพราะเป็นธรรมของอัสถบุรุษทั้งหลาย คือคนต่ำช้า

เรียกว่า ความธรรม เพราะเป็นของที่ชาวบ้านเสพกัน

เรียกว่า วสลธรรม คือเป็นของถ้อย เพราะเป็นที่หลังไหลออกแห่งกิเลส

เรียกว่า ทฎฐจุลละ คือเป็นธรรมชั่วหยาบ เพราะเป็นที่ถูกประทุษร้ายด้วยกิเลส และเพราะเป็นของหยาบ

กิจทุกอย่างอันเกี่ยวข้องกับเมถุน ไม่ว่าจะเป็นการเห็น การจับ การลูบคลำ การถูกต้อง การเสียดสี อันเนื่องด้วยเมถุนนั้น จัดเป็นกรรมชั่วหยาบ จึงชื่อว่าเป็นของชั่ว และหยาบ กรรมชั่วหยาบนั้น ชื่อว่า “เมถุนธรรม”

เรียกว่า โอทกัณฑิกะ กรรมนั้นต้องอาศัยน้ำชำระให้สะอาดในเวลาเสร็จกิจ กรรมนั้นจึงชื่อว่า มีน้ำเป็นที่สุด กรรมที่มีน้ำเป็นที่สุดนั้น ชื่อว่า โอทกัณฑิกะ กรรมมีน้ำเป็นที่สุดนั้นชื่อว่า “เมถุนธรรม”

เรียกว่า รหัส เพราะเป็นกรรที่ต้องกระทำในที่ลับในที่ปิดบัง กรรมนั้นจึงชื่อว่า “เมถุนธรรม”

เรียกว่า กรรมของคนคู่ เพราะเป็นกรรมที่บุคคลพึงร่วมกันเป็นคู่ ๆ กรรมที่คนเป็นคู่ ๆ พึงถึงร่วมกันนั้น ชื่อว่า เมถุนธรรม

ถามว่า เพราะเหตุไร อสังกรรมนั้น ท่านจึงเรียกว่า เมถุนธรรม ตอบว่า เพราะเป็นของคนสองคนผู้กำหนด กำหนดจัด มีราคะชุ่ม มีจิตถูกราคะกลุ้มรุม ของคนผู้มีความรู้สึกอย่างนั้นปานกัน ดังนั้น จึงเรียกว่า “เมถุนธรรม”

4.1.11 อธิบายวินัย 4 อย่าง

หลังจากที่ท่านกล่าวอธิบายถึงลักษณะของอนุบัญญัติในปฐมปาสาสิกเรียบร้อยแล้ว อรรถกถาได้อธิบายวินัย 4 ประการไว้อีก อรรถกถาได้อ้างถึงคำกล่าวของพระภาคเสนที่ปรากฏอยู่ในมิลินทปัญหา จากการที่ท่านอ้างถึงคัมภีร์มิลินทปัญหา นั้นก็แสดงให้เห็นว่า มินลิตปัญหานี้มีมาก่อนสมันตปาสาทิก

วินัย 4 อย่างนั้นเป็นอย่างไร คือ 1) สูตร 2) สุตตานุโลม 3) อจารีวาท และ 4) อัตโนมติ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2554 : 70) บาลีใช้คำว่า กตมัม จตุพพิธัม. สุตตัม สุตตานุโลมัม อจารีวาทออตโตมตัม (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2524: 271) ในแต่ละอย่างมีอธิบาย ดังนี้

สูตร นั้นได้แก่บาลีในพระวินัยปิฎกทั้งหมด

สุตตานุโลม นั้นท่านหมายถึงมหาปเทศ 4

มหาปเทศ ได้แก่หลักการสำหรับอ้างอิงเพื่อการตัดสินใจ ในเมื่อเกิดกรณีว่าอะไรควรไม่ควร เป็นธรรมดาว่า ในหมู่ภิกษุสงฆ์ปุถุชนย่อมมีความสงสัยในสิ่งบางอย่าง ก็เมื่อเกิดความสงสัยก็เกิดความลังเล เมื่อความลังเลเกิดขึ้นก็ไม่สามารถที่จะตัดสินใจชี้ขาดสิ่งนั้นลงไปได้ควรหรือไม่ควร ในครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าพระองค์ยังทรงพระชนมอยู่ พระสงฆ์สาวกที่เกิดข้อสงสัยก็สามารถทูลถามพระองค์ได้ หรือไม่ก็สอบถามเอาจากอริยสาวกผู้ใหญ่ ก็สามารถบรรเทาความสงสัยเสียได้ แต่ในยุคปัจจุบันด้วยแล้ว โลกยิ่งเจริญขึ้นเท่าไร ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคมพระสงฆ์มากขึ้นเท่านั้น การดำรงชีวิตของพระสงฆ์จึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่จะต้องเกี่ยวข้องกับความจริงของโลก หลักของมหาปเทศทั้ง 4 จึงถือว่าเป็นหลักสำหรับตัดสินว่าสิ่งต่าง ๆ ที่พระสงฆ์ต้องเกี่ยวข้อง เหมาะหรือไม่อย่างไร หลักสำหรับตัดสินที่พระพุทธเจ้าทรงมอบไว้ คือ

1. ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใด เรามิได้ห้ามไว้ว่า “สิ่งนี้ ไม่ควร” ถ้าสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ปึงปะยขัดกับสิ่งที่ปึงปะย สิ่งนั้นไม่ควรแก่ท่านทั้งหลาย

ในข้อนี้ยกตัวอย่าง กรณีการขบถของพระภิกษุ หรือยานพาหนะชนิดอื่น ซึ่งพระพุทธเจ้ามิได้ทรงห้ามไว้ว่าห้ามพระภิกษุขบถ แต่เมื่อพิจารณาแล้วการขบถหรือยานพาหนะชนิดอื่นเป็นการไม่เหมาะสม เป็นกิริยาที่ขัดต่อสมณสาธูป ใคร ๆ พบเห็นก็ตำหนิติเตียน ซ้ำยังเป็นกมลพิษของการขบถของพระภิกษุจึงจัดเข้าในประเภทอกัปปิยะ (คือไม่เหมาะสม) และไปขัดกับสิ่งเหมาะสม (กัปปิยะ) ดังนั้นการขบถจึงสามารถตัดสินได้ว่าไม่เหมาะสม ไม่ควร

2. ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใด เรามิได้ห้ามไว้ว่า สิ่งนี้ไม่ควร ถ้าสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่กัปปิยะขัดกับสิ่งที่ปึงปะย สิ่งนั้นควรแก่ท่านทั้งหลาย

ข้อนี้หมายถึงว่าสิ่งใดที่พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงห้ามไว้ว่าไม่ควร แต่หากสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่ควร และขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นก็จัดว่าควร คือสามารถกระทำได้

ในกรณีนี้ขอยกตัวอย่าง เช่น กรณีการสร้างพระพุทธรูป ซึ่งในยุคแรกๆ นั้นท่านสร้างที่เฉพาะสัญลักษณ์ที่สื่อถึงพระพุทธเจ้าเท่านั้น มิได้สร้างอย่างเช่นในปัจจุบัน เพราะถือว่าเป็นการไม่ให้ความเคารพแต่พระพุทธองค์ การสร้างพระพุทธรูปถึงแม้พระพุทธองค์จะไม่ได้ห้ามว่าเป็นการไม่เหมาะสม แต่คนในยุคปัจจุบันสร้างพระพุทธรูปขึ้นก็เพื่อเป็นพุทธานุสติ เป็นการปลูกศรัทธาในเบื้องต้นที่จะนำตนเข้าถึงพระรัตนตรัย หรือเข้าถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มิได้มีเจตนาอื่นใดแอบแฝง การสร้างในลักษณะเช่นนี้ถือว่าเข้ากับสิ่งที่เป็นกัปปิยะ (คือเหมาะสม) และในทางตรงข้ามหากไม่สร้างไว้ก็ถือว่าไม่เหมาะสม (เป็นอกัปปิยะ) เพราะชาวบ้านจะไม่มีพระพุทธรูปไว้สำหรับกราบไว้ ดังนั้นการสร้างพระพุทธรูปในลักษณะเช่นนี้ก็ถือว่าเหมาะสม (เป็นกัปปิยะ)

3. ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใด เรามิได้อนุญาตว่า สิ่งนี้ควร แต่หากสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่เป็นอกัปปิยะ ขัดกับสิ่งที่เป็นกัปปิยะ สิ่งนั้นไม่ควรแก่ท่านทั้งหลาย

ข้อนี้ หมายถึงว่า สิ่งใดที่พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ว่าควร แต่เมื่อพิจารณาดูแล้วสิ่งนั้นจัดเข้าในสิ่งที่ไม่เหมาะสม (เป็นอกัปปิยะ) และขัดกับสิ่งที่เหมาะสม สิ่งนั้นก็เหมาะสม คือไม่ควรกระทำ ความหมายง่าย ๆ สิ่งใดที่ไม่เหมาะสม และขัดกับสิ่งที่เหมาะสม แม้พระพุทธเจ้าจะไม่ได้อนุญาตไว้ก็ตาม สิ่งนั้นก็จัดว่าไม่เหมาะสม

ในกรณีนี้ ยกตัวอย่างเช่น การฉันทเนื้อดิบ ถึงแม้พระพุทธเจ้าจะไม่ทรงอนุญาตไว้ก็ตาม อีกทั้งเมื่อพิจารณาดูแล้วการฉันทเนื้อดิบก็ไม่ควรอยู่ดี (เป็นอกัปปิยะ) ด้วยเหตุผลว่าอาจจะได้รับเชื้อโรคบางชนิด หรืออาจได้รับพยาธิบางชนิดเข้าสู่ร่างกาย อีกทั้งยังขัดสิ่งที่เหมาะสม (กัปปิยะ) กล่าวคือ การรับประทานเนื้อควรผ่านขั้นตอนการทำให้สุกเสียก่อนจึงปลอดภัย มีผลดีต่อสุขภาพ ช้ำ ยังถูกหลักอนามัยอีกด้วย ดังนั้นการฉันทเนื้อดิบจึงไม่ควร

4. ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใด เรามิได้อนุญาตว่า สิ่งนี้ควร แต่หากสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่เป็นกัปปิยะ ขัดกับสิ่งที่เป็นอกัปปิยะ สิ่งนั้นควรแก่ท่านทั้งหลาย

ข้อนี้หมายถึงว่า สิ่งใดที่เหมาะสม ขัดกับสิ่งที่ไม่เหมาะสม ถึงแม้ว่าพระพุทธเจ้าจะไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ก็ตาม สิ่งนั้นถือว่าเหมาะสม

ข้อนี้ ยกตัวอย่าง เช่น กรณีนี้ ขอยกตัว พระราชาบัญญัติคณะสงฆ์ ถึงแม้พระพุทธเจ้าจะไม่ได้ทรงอนุญาตไว้ว่าพระสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายพระ คือพระราชาบัญญัติคณะสงฆ์ เพราะพระสงฆ์มีพระธรรมวินัยเป็นธรรมนุญปกครองอยู่แล้ว แต่เมื่อพิจารณาดูแล้ว การที่มีพระราชาบัญญัติคณะสงฆ์ก็ถือเป็นสิ่งเหมาะสม เพราะช่วยให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม ในการปกครองคณะสงฆ์ อีกทั้งยังเป็นการอุดหนุนค้ำชูพระธรรมวินัยให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น ดังนั้น การมีพระราชาบัญญัติคณะสงฆ์จึงจัดเข้ากับสิ่งที่ควร (กัปปิยะ) ในทางกลับกัน หากไม่มีพระราชาบัญญัติคณะสงฆ์ ความวุ่นวายความไม่

เรียบร้อยดีงามก็อาจจะเกิดขึ้นในสังฆมณฑล เพราะลำพังเพียงพระธรรมวินัยบางครั้งก็ไม่สามารถกำราบบุคคลบางประเภทได้ การไม่มีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์จึงส่งผลเสียมากกว่าผลดี (เป็นอกัปปิยะ) ดังนั้นการมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์จึงเป็นสิ่งที่เหมาะสม (กัปปิยะ)

4.1.12 วิธีสอบสวนสูตรและสูตรานุโลม

อาจารย์วาท ถ้าแปลโดยความหมายได้แก่ “คำพูดของอาจารย์” อาจารย์วาทนั้น ท่านอธิบายว่า หมายถึงอรรถกถาที่วางไว้สำหรับวินิจฉัยนอกห้องเรื่อง นอกพระบาลี ซึ่งพระอรหันต์ 500 รูปร้อยกรองไว้ อัตโนมัตติ (มติของตน) คือคำพูดที่อยู่นอกเหนือจากสูตร สูตรานุโลม และอาจารย์วาท ดังนั้น อัตโนมัตตินั้นคือความคิดเห็นส่วนตัว ซึ่งได้จากการอนุมาน ด้วยการถือเอาตามนัย ด้วยการถือเอาตามใจความ

วิธีการแห่งอัตโนมัตตินี้ กล่าวได้ว่าเป็นวิธีการแห่งการใช้ความรู้ของตนเข้าไปตัดสิน ซึ่งความรู้ที่นั้นอาจจะได้จากประสบการณ์ จากการอนุมานเอาด้วยเหตุผล หรือจากการคาดคะเนโดยนัย วิธีการแห่งอัตโนมัตติจึงเชื่อว่ามีความน่าเชื่อถือน้อยกว่าที่สุด อรรถกถาท่านใช้คำว่ามีกำลังน้อย (สัพพทุกุพพลา) ดังนั้น การที่จะอ้างอัตโนมัตติจึงไม่ควรที่จะเชื่อมั่นมากเกินไป วิธีการที่ป้องกันความผิดพลาดได้ ก็คือควรเทียบเคียงกับหลักฐานชั้นสูง ๆ ขึ้นไป เช่น ควรนำไปเทียบเคียงกับบาลีและเนื้อความหรือนำไปเทียบเคียงกับอาจารย์วาทเสียก่อน ถ้าหากมีเนื้อความเป็นไปในทิศทางเดียวกัน สอดคล้องต้องกันแล้วจึงค่อยนำมากล่าว แต่ถ้าเทียบเคียงมันขัดแย้งกันไม่สอดคล้องกัน ก็ไม่ควรนำมากล่าว อาจารย์วาทจึงมีความน่าเชื่อถือกว่าอัตโนมัตติ

อาจารย์วาทก็เช่นเดียวกัน ผู้ที่จะอ้างอาจารย์วาทมากกล่าวก็ไม่ควรเชื่อถือให้มากจนเกินไป แต่ควรนำมาเทียบเคียงดูกับสูตรานุโลม เพราะว่าสูตรานุโลมมีความน่าเชื่อถือมากกว่าอาจารย์วาท เมื่อเทียบเคียงกันแล้วสอดคล้องกับสูตรานุโลมก็ควรเชื่อถือได้ แต่หากขัดแย้งกับสูตรานุโลม ก็ไม่ควรเชื่อถือ

ในฝ่ายสูตรานุโลมก็เช่นเดียวกัน ก็ควรที่จะเทียบเคียงดูกับสูตร เมื่อเห็นว่าเนื้อหาสอดคล้องกับปรากฏในสูตร สูตรานุโลมนั้นก็น่าเชื่อถือ แต่หากขัดแย้งกันก็ไม่น่าเชื่อถือ เมื่อถือกันโดยหลักฐานแล้ว สูตรถือวาทเป็นหลักฐานชั้นต้นที่น่าเชื่อถือที่สุด อรรถกถาอธิบายว่า สูตรนั้นอันใด ๆ ไม่สามารถจะคัดค้านได้ มีความสำคัญเทียบเท่ากับการกสงฆ์ (พระสงฆ์ผู้ทำการสังคายนาครั้งแรก) เหมือนกับพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2554 : 72) บาลีใช้คำว่า สูตรตี ติ อปฎิวัตติยการกสงฆสทิสฺส พุทธานํ ฐตกาลสทิสฺส (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2524: 272)

ดังนั้น ในการอ้างสิ่งใดขึ้นมายืนยันก็แล้วแต่ ก็ควรตรวจสอบกับหลักฐานชั้นต้น ๆ ขึ้นไปอีก ทั้งนี้เพื่อความถูกต้องเที่ยงตรงของสารที่จะสื่อออกไป ในการตัดสินชี้ผิดชี้ถูก ฝ่ายใดยืนยันความเห็นของตน แล้วสามารถตรวจสอบได้ว่าสอดคล้องกับหลักฐานชั้นอื่น ๆ เช่น ในสูตร สูตรานุโลมอาจารย์วาท และอัตโนมัตติ แสดงว่าหลักฐานของผู้ที่น่าเชื่อถือ และอีกฝ่ายก็ควรจะยอมตามการวินิจฉัยของผู้ที่ ประเด็นปัญหาอยู่ที่ว่าปัจจุบันนี้ผู้คนโดยทั่วไปมักให้ความสำคัญต่อความเห็นส่วนตัว

(อัตโนมติ) เสียมากกว่า ไม่สนใจที่ตรวจสอบกับแหล่งความรู้อื่น สารที่สื่อออกไปจึงมีความถูกต้องบ้าง ไม่ถูกต้องบ้าง ประเด็นนี้มีความสำคัญมาก เมื่อก้าวโดยเฉพาะในพระพุทธศาสนา ภารกิจที่ทำหน้าที่ในการตัดสินผิดถูกเกี่ยวกับพระวินัย ที่เรียกว่าพระวินัยธรจึงควรมีความเชี่ยวชาญในพระวินัย รู้ที่มาของพระวินัย ทั้งที่เป็นหลักฐานชั้นต้น หลักฐานชั้นรอง ๆ ลงมาตามลำดับ จึงจะสามารถตัดสินอภิกรรมได้อย่างถูกต้องเที่ยงธรรม ในอรรถกถาท่านกล่าวลักษณะของพระวินัยธรเอาไว้ดังนี้

4.1.13 คุณสมบัติของพระวินัยธร

คุณสมบัติของพระวินัยธรที่จะทำหน้าที่ในการตัดสินอภิกรรมนั้นท่านกำหนดเอาไว้ดังนี้

1. สามารถทรงจำสูตรคือพระพุทธพจน์ได้เป็นอย่างดี
2. เป็นผู้มั่นคง ไม่อ่อนแอจนคลอนแคลน
3. สามารถจดจำลำดับแห่งอาจารย์ได้อย่างขึ้นใจ

ที่ท่านกำหนดลักษณะของพระวินัยธรเอาไว้ดังนี้ เป็นการสื่อความหมายว่า ผู้ที่จะทำหน้าที่เหมือนตุลาการตัดสินความผิดความถูก จะต้องมีความรู้ที่ชัดเจน เพราะในการตัดสินนั้นจะต้องชี้แจงเหตุผล และในการอ้างเหตุผลนั้นจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจน นั่นก็คือสูตรหรือพระพุทธพจน์ สามารถอ้างสูตรหรือพุทธพจน์มาสนับสนุนได้ทันที ที่สำคัญคือจะต้องเป็นผู้หนักแน่น มิใช่ว่าจะตัดสินโอนเอนเข้าหาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือเป็นผู้ลุ่มลุ่มแก่อคติต่าง ๆ หรือบางครั้งพระวินัยธรที่เป็นประเภทลัทธิ แม้จะเป็นพหูสูตรแต่เมื่อติดในอามิสสินจ้าง ก็แก่งทำให้ผิดแบบแผน การตัดสินก็จะไม่เที่ยงธรรม ความเสียหายก็จะเกิดขึ้นในพระศาสนา ประการสุดท้ายคือสามารถอ้างลำดับแห่งอาจารย์ของตนได้ การอ้างอาจารย์ดูเหมือนว่าจะเกิดความผิดพลาดได้ เพราะหากอาจารย์ของตนศึกษากันมาอย่างผิด ๆ ตนเองก็พลอยศึกษาผิดไปด้วย แต่การมีครูอาจารย์ก็ย่อมดีกว่าการไม่มีครูอาจารย์เสียเลย

ดังนั้น พระวินัยธรผู้เพียบพร้อมด้วยลักษณะสามประการดังกล่าวแล้วนี้ เมื่อจะวินิจฉัยอภิกรรม เมื่อทุกอย่างพร้อมแล้วก็ไม่ควรตัดสินลงไปทันที แต่ควรสอบสวนฐานะ 6 ประการก่อน คือ 1) ควรตรวจดูเรื่อง 2) ควรตรวจดูมาติกา 3) ตรวจดูบทบาทวินัย 4) ตรวจดูติกปฏิบัติ 5) ตรวจดูอันตรายบัติ และ 6) ตรวจดูอนาบัติ

ควรตรวจดูเรื่องอย่างไร เรื่องหมายถึงเรื่องที่เกิดขึ้นแล้ว ดังนั้นเมื่อเรื่องเกิดขึ้นแล้ว และเมื่อตรวจสอบพิจารณา ก็ย่อมเห็นอาบัติบางอย่างในเรื่องนั้น ท่านยกตัวอย่างเช่น เมื่อภิกษุรูปหนึ่งมีจิวรหาย ภิกษุนั้นเมื่อมายังสถานที่วินิจฉัยอภิกรรมก็ไม่ควรเปลือยกายมา แต่ควรหาสิ่งของอย่างอื่นปกปิดกายมา และพระวินัยธรก็สามารถอ้างสูตรได้ว่า ภิกษุใดเปลือยกายมา ภิกษุนั้นต้องอาบัติทุกกฏ (วิ.มหา.อ. (ไทย). 1/735) พระวินัยธรนั้นเมื่อสามารถยกสูตรมาอ้างได้อย่างนี้ ก็จะสามารถระงับอภิกรรมได้

ควรตรวจดูมาติกาอย่างไร มาติกาคือตัวสิกขาบท หรือบทที่ตั้ง พระวินัยธรเมื่อตรวจดูมาติกา ก็จะเห็นอาบัติทั้ง 5 กอง หมายถึงว่า สามารถชี้ได้ว่าเป็นอาบัติชนิดนั้น ชนิดนี้ เช่นในอาบัติปาจิตตีย์ เมื่อมีผู้กล่าวเท็จทั้ง ๆ ที่รู้อยู่ ก็สามารถตัดสินได้ว่า เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะสัมปชานมุสาวาท หรือเป็นปาจิตตีย์ เพราะพูดส่อเสียดเป็นต้น เมื่อสามารถอ้างสูตรมากล่าวอย่างนี้ได้ ก็ชื่อว่าสามารถระงับอธิกรณ์ได้

ควรตรวจดูบทภาษณีย์อย่างไร บทภาษณีย์ คือบทอธิบายของมาติกา กรณีความผิดบางอย่างที่เกิดขึ้น เมื่อตรวจสอบดูแล้วบางครั้งก็ไม่ตรงกับบัญญัติโดยตรง จึงต้องไปดูในบทภาษณีย์คือการอธิบายเพิ่มเติมว่าท่านอธิบายไว้อย่างไรบ้าง เช่น กรณีภิกษุเสพเมถุนธรรมในหญิงมนุษย์ก็สามารถตัดสินได้ทันทีเลยว่าเป็นปาราชิก แต่หากนอกเหนือไปจากนั้น คือหากเสพเมถุนธรรมในชากศพมนุษย์ จะตัดสินอย่างไร ในกรณีเช่นนี้ ท่านจึงบอกว่าต้องไปดูในบทภาษณีย์ ดังนั้น เมื่อเกิดกรณีเช่นนี้ขึ้น พระวินัยธรจึงต้องดูบทภาษณีย์ ก็จะเห็นได้ว่า ในบทภาษณีย์ก็กล่าวไว้ว่า ภิกษุเสพเมถุนธรรม ในสรีระที่สัตว์ยังมีได้กักกิน ต้องอาบัติปาราชิก เสพเมถุนธรรมในสรีระที่สัตว์กินกินแล้วโดยมากต้องอาบัติตุลลัจจัย เมื่อสามารถนำสูตรมาจากบทภาษณีย์มาอ้างแล้ว ก็จะสามารถระงับอธิกรณ์ได้

ตรวจดูติกปริเฉทอย่างไร หมายถึงอาบัติที่ต้องด้วยการกำหนดถึงสามครั้ง ติกปริเฉทนี้มีทั้งติกสังฆาทิเสส ติกปาจิตตีย์ ติกทุกกฏ ยกตัวอย่างติกปาจิตตีย์ เช่น

ทสหาติกกนาคเต อติกกนตสณณ, นิสสคคิยํ ปาจิตตีย์, ทสหาติกกนาคเต เวมตโก, นิสสคคิยํ ปาจิตตีย์, ทสหาติกกนาคเต อนตีกกสณณ, นิสสคคิยํ ปาจิตตีย์ แปลว่า จีวรเก็บไว้เกิน 10 วัน ภิกษุสำคัญว่าเกินกำหนดแล้ว ต้องอาบัตินิสสคคิยปาจิตตีย์ จีวรเกินกำหนด 10 วัน ภิกษุไม่แน่ใจ ต้องอาบัตินิสสคคิยปาจิตตีย์ จีวรเก็บไว้เกิน 10 วัน ภิกษุสำคัญว่ายังไม่เกินกำหนด ต้องอาบัตินิสสคคิยปาจิตตีย์ (วิ.มหา.(ไทย). 2/468/6)

ตามความหมายของติกปาจิตตีย์นี้ มีการปรับอาบัติถึง 3 ขั้นตอนด้วยกัน ในสิกขาบทกล่าวไว้ว่า ภิกษุไม่พึงเก็บจีวรไว้เกิน 10 วัน หากเกิน 10 วันไป ต้องอาบัตินิสสคคิยปาจิตตีย์ แต่ในกรณีที่ภิกษุไม่แน่ใจว่าตนเก็บจีวรไว้เป็นระยะเวลาเท่าไร ท่านก็ปรับอาบัติตามระยะเวลาที่ตนไม่แน่ใจไว้ 3 ระดับ ดังนี้

1. เก็บไว้เกิน 10 วันแล้ว สำคัญว่าเกินกำหนดแล้ว ต้องอาบัตินิสสคคิยปาจิตตีย์
2. เก็บไว้เกินกำหนด 10 วัน ภิกษุไม่แน่ใจ ต้องอาบัตินิสสคคิยปาจิตตีย์
3. เก็บไว้เกิน 10 วัน สำคัญว่ายังไม่เกินกำหนด ต้องอาบัตินิสสคคิยปาจิตตีย์

ตรวจดูอันตราบัติอย่างไร อันตราบัติอาบัติที่บัญญัติไว้ในระหว่างสิกขาบท เช่น ภิกษุยกคิ้ว ต้องอาบัติทุกกฏ (วิ.มหา.อ. (ไทย). 1/735) ความหมายของสิกขาบทนี้ ก็คือว่า ภิกษุที่กำลังประพฤติกฎฐานวิธีเพื่อออกจากอาบัติสังฆาทิเสส หากแสดงกิริยาไม่เหมาะสมต่อสตรีเพศเช่น การยกคิ้วให้เป็นต้น แม้จะไม่ใช่เหตุให้ต้องอาบัติสังฆาทิเสสอีก แต่ก็ถือว่าต้องอาบัติอื่นในระหว่างที่กำลังประพฤติกฎฐานวิธีเพื่อออกจากอาบัติหลักคือสังฆาทิเสส อย่างนี้เรียกว่าอันตราบัติ

ตรวจดูอนาบัติอย่างไร พระวินัยธรเมื่อตรวจดูอนาบัติ ก็สามารถตัดสินได้ว่า ในกรณีนั้น ๆ ไม่เป็นอาบัติ เช่นสามารถยกพุทธพจน์มาอ้างได้ว่า อนาปัตติ อชานนตสส อสาทิยนตสส อุมมตตกสส ขิตตจิตตสส เวทนาฏฐสส อาทิกมมิกสส (วิ.มหา.(บาลี). 2/66/44) ภิคุชทั้งหลาย ไม่เป็นอาบัติแก่ ภิคุชผู้ไม่ยินดี ไม่มีโดยจิต ไม่มีความประสงค์จะให้ตาย ไม่มีความประสงค์จะอวด ไม่มีความประสงค์จะให้เคลื่อนจากฐาน ไม่แก้ง ไม่รู้ เพราะไม่มีสติ เมื่อสามารถอ้างสูตรมากล่าวอย่างนี้ได้ ก็จะสามารถระงับอธิกรณ์ได้

โดยสรุปแล้ว ภิคุชผู้ที่ฉลาดในวินัย 4 ประการ (สูตร สุตตานุโลม อัจฉริยวาท อัตโนมัตติ) ลักษณะ 3 ประการ (สามารถทรงจำสูตรคือพระพุทธรูปนี้ได้เป็นอย่างดี, เป็นผู้มั่นคง ไม่อ่อนแอจนคลอนแคลน สามารถจดจำลำดับแห่งอาจารย์ได้อย่างขึ้นใจ) สมบูรณ์ด้วยวิธีการทั้ง 6 ประการ ดังกล่าวแล้วข้างต้น ก็จะสามารถระงับอธิกรณ์ได้อย่างถูกต้อง เทียบธรรม การวินิจฉัยของภิคุชนั้นใคร ๆ ก็คัดค้านไม่ได้ ย่อมเป็นเช่นกับอธิกรณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงวินิจฉัยด้วยพระองค์เองทีเดียว

4.1.14 วิเคราะห์กระบวนการวินิจฉัยอธิกรณ์

การวินิจฉัยอธิกรณ์นั้นว่ามีความสำคัญทีเดียว เพราะเป็นตัดสินผู้ล่วงละเมิดสิกขาบทและผู้ล่วงสิกขาบทนั้นควรวางชีวิตของตนเป็นอย่างไรหลังจากการตัดสินนั้นสิ้นสุดลง ในอรรถกถาท่านอธิบายว่า หากมีภิคุชล่วงละเมิดสิกขาบทเข้าไปหาพระวินัยธรและสอบถามถึงความรังเกียจสงสัยของตน พระวินัยธรนั้นควรกำหนดให้ละเอียดว่า เป็นอาบัติอย่างไร ก็บอกไปตามนั้น หรือไม่เป็นอาบัติก็บอกว่าไม่เป็นอาบัติ แต่หากสอบสวนแล้ว ความผิดนั้นเข้าข่ายปาราชิก (อรรถกถาใช้คำว่าฉายาแห่งปาราชิกปรากฏ) ก็อย่าเพิ่งบอกว่าเป็นอาบัติปาราชิก โดยท่านให้เหตุผลว่า ภิคุชที่ล่วงปาราชิกในข้อเมถุนธรรม และอุตตริมนุสสรธรรมเป็นของหยาบ หมายถึงว่าการล่วงละเมิดสิกขาบทสองข้อนี้ ไม่ต้องเตรียมอะไรมากมาย หรือไม่ต้องเตรียมการอะไรมากมาย ส่วนการละเมิดอทินนาทานและมนุสสวิคคหะเป็นของสุขุม เนื่องจากเกี่ยวข้องกับชีวิตผู้คน และทรัพย์สินของผู้อื่น ดังนั้น ก่อนที่จะกระทำการลงไปก็ต้องเตรียมการให้ละเอียด ในขณะที่ทำการก็ต้องใช้ความระมัดระวังอย่าให้ฝ่ายตรงข้ามรู้ตัว ดังนั้นท่านจึงว่าเป็นของละเอียด อีกทั้งเมื่อทำลงไปแล้วก็ต้องปกปิดเอาไว้อย่างสุขุมไม่แพร่งพรายให้ผู้อื่นรู้เช่นกัน โดยความหมายก็คือว่า ก่อนทำก็ต้องละเอียด หลังทำก็ต้องละเอียด

ในกรณีนี้เมื่อมีภิคุชมาถามในลักษณะเช่นนี้ พระวินัยธรก็ไม่ควรตัดสินในทันทีว่าเป็นปาราชิก แต่ท่านมีวิธีปฏิบัติ กล่าวคือ ภิคุชผู้เป็นอาจารย์ของพระวินัยธรนั้นยังมีชีวิตอยู่ ก็ให้ส่งภิคุชนั้นไปสอบถามจากอาจารย์นั้น และหากอาจารย์นั้นบอกแก่ภิคุชนั้นว่า ยังพอแก้ไขได้ (สเทกัจฉา) ก็บอกภิคุชนั้นว่าให้เชื่อตามที่อาจารย์กล่าว แต่หากอาจารย์ของพระวินัยธรนั้นไม่อยู่แล้ว แต่ยังมีเพื่อนของอาจารย์อยู่ ก็ให้ส่งภิคุชนั้นไปหาท่าน และหากพระเถระรูปนั้นวินิจฉัยว่า ยังพอแก้ไขได้ (สเทกัจฉา) ก็บอกว่าให้เชื่อตามคำของพระเถระนั้น แต่หากเพื่อนของอาจารย์ก็ไม่อยู่แล้ว แต่ลูกศิษย์

ของท่านยังมีอยู่ แม้จะเป็นภิกษุหนุ่มก็ตาม ก็ให้ส่งไปหาภิกษุหนุ่มนั้นหากท่านวินิจฉัยว่า ยังพอแก้ไขได้ ก็ให้ทำตามคำของภิกษุหนุ่มนั้น และหากว่าภิกษุหนุ่มนั้นพิจารณาแล้วปรากฏว่าเข้าข่ายปาราชิกก็ไม่ควรบอกภิกษุผู้ต้องอาบัติว่าเป็นปาราชิก

ขั้นตอนของการวินิจฉัยนี้ดูแล้วค่อนข้างยุ่งยาก เพราะมีขั้นตอนหลายขั้นตอน ในแต่ละขั้นตอน บางท่านก็วินิจฉัยตรงกัน บางท่านก็วินิจฉัยไม่ตรงกัน แต่ประเด็นสำคัญอยู่ที่ว่า การที่พระวินัยธรส่งไปภิกษุผู้ต้องอาบัตินั้นไปหาบุคคลหลาย ๆ คน ก็เพื่อให้ท่านเหล่านั้นได้ช่วยกันวินิจฉัย เป็นการกลั่นกรองโดยบุคคลหลาย ๆ คน ก็จะทำให้การวินิจฉัยไม่ผิดพลาด ในกรณีเช่นนี้ พระวินัยธรท่านก็คงทราบโดยแน่ชัดแล้วว่าภิกษุนั้นต้องปาราชิกหรือไม่ ดังนั้น หากท่านทราบโดยแน่ชัดแล้วว่าภิกษุนั้นต้องปาราชิกอย่างแน่นอน ท่านก็มีวิธีปฏิบัติเพื่อให้ภิกษุผู้ต้องอาบัตินั้นสำนึกได้ด้วยตนเอง โดยที่ผู้วินิจฉัยไม่จำเป็นต้องบอก

ดังนั้น ในกรณีนี้ท่านจึงมีวิธีปฏิบัติก็คือ แนะนำให้ภิกษุนั้นไปนั่งกำหนดกัมมัฏฐาน แล้วสอบอารมณ์ ผู้ที่ยังมีศีลบริสุทธิ์กัมมัฏฐานย่อมปรากฏชัด และหากภิกษุนั้นสามารถกำหนดกัมมัฏฐานได้อย่างแน่วแน่ จิตเป็นสมาธิ แสดงว่าศีลของเธอยังหมดจด แต่หากนั่งกำหนดกัมมัฏฐานแล้ว จิตไม่สงบ มีแต่ความฟุ้งซ่าน กระวนกระวาย แสดงว่าศีลของเธอไม่บริสุทธิ์แล้ว (ต้องปาราชิก) ก็ควรบอกภิกษุนั้นให้จัดการตนเองตามที่ควรจะเป็น (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2552: 84)

ในปฐมปาราชิกนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงประทานอธิบายว่า อาบัติในสิกขาบทนี้เป็นสัจจิตกะ เพราะเหตุนี้ ภิกษุผู้ถูกลักหลับไม่รู้ตัว ภิกษุผู้ถูกข่มขืนไม่ยินดี ไม่เป็นอาบัติ และภิกษุอีก 4 ประเภท คือ ภิกษุเป็นบ้าคลั่งจนถึงไม่มีสัมปชัญญะ ภิกษุผู้เพ้อไม่รู้สีกตัว ภิกษุกระสับกระส่ายเพราะเวทนาคล้ำถึงไม่มีสติ และภิกษุผู้ก่อเหตุให้ทรงบัญญัติสิกขาบทนั้นไม่ต้องอาบัติในสิกขาบทนี้ (สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, 2557: 30)

4.2 ทุติยปาราชิก ว่าด้วยการขโมย

4.2.1 ข้อวินิจฉัยว่าด้วยทรัพย์

วัตถุนั้นเกี่ยวกับทรัพย์นั้น สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้อธิบายไว้ดังนี้ ทรัพย์ที่แสดงไว้ในคัมภีร์วิภังคินั้น รวมเข้าได้ 2 ประเภท คือสังหาริมะ คือทรัพย์ที่เคลื่อนที่ได้ อสังหาริมะ คือทรัพย์อันเคลื่อนที่ไม่ได้ ทรัพย์ที่เป็นสังหาริมะนั้นได้แก่ สัตว์ต่างชนิด เป็นต้นว่าปศุสัตว์ เช่น แพะ แกะ สุกร และสัตว์พวกพาหนะ ช้าง ม้า โค กระบือ เรียกสวิญญานกะก็มี ได้แก่พัสดุไม่มีวิญญาน เรียกอวิญญานกะ เป็นของตั้งอยู่ลอย ๆ ไม่ติดต่อกับที่ เช่น เงินทอง ฝ้านุ่นและเครื่องใช้สอย เป็นต้นก็มี ที่เป็นอสังหาริมะนั้น ทรัพย์โดยตรงได้แก่ที่ดินอย่างเดียว โดยอ้อมนับเป็นของที่ติดต่อกับที่นั้นด้วย เช่น ต้นไม้และเรือน เป็นต้น ทรัพย์ใดอันคนอื่นกำหนดเข้าถือเอา (ถือกรรมสิทธิ์) ถือเป็นของตน หรือไม่ใช่ของบุคคล แต่มีผู้เฝ้ารักษา เช่น เป็นของสาธารณทั่วไปมีของสงฆ์เป็นตัวอย่าง หรือเป็น

ของกลางสำหรับสถาน มีของเจดีย์เป็นตัวอย่าง อันเจ้าของก็ดี อันเจ้าหน้าที่ก็ดี ไม่ได้ให้แล้ว ไม่ได้สละ ให้เป็นสิทธิ์แล้ว ทรัพย์นั้นนับว่าเจ้าของไม่ได้ให้แล้ว เพราะคำว่า จากบ้านก็ดี จากปากก็ดี นั้นให้หยั่งสันนิษฐานว่า ทรัพย์นั้นอยู่ในความเก็บงำของเจ้าของ เช่น เงินทองก็ดี ทอดทิ้งไว้ในที่อื่น เช่น ต้นไม้ตัดลงแล้ว แต่ยังไม่ได้เข็นออกจากปากก็ดี นับว่าทรัพย์ที่เจ้าของไม่ได้ให้ทั้งนั้น

จากคำวินิจฉัยข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่า คำว่า ทรัพย์ นั้นมีความหมายที่กว้างมาก คนเรามัก เข้าใจว่า ทรัพย์นั้นคือสิ่งของที่มีเจ้าของชัดเจนเท่านั้น แต่โดยที่แท้แล้ว สิ่งของที่ไม่มีผู้อ้างเป็นเจ้าของ ก็นับเป็นทรัพย์ด้วยเช่นกัน อย่างเช่น สิ่งของอันเป็นสาธารณะต่าง ๆ เช่นถนนหนทาง หรือหรือปลูก สร้างอันเป็นสาธารณะ ผู้ที่เป็นเจ้าของ ของทรัพย์สินประเภทนี้ก็คือผู้สร้าง ผู้สร้างเช่น หน่วยงานทาง ราชการ กล่าวให้ชัดเจนก็คือว่า สิ่งของเหล่านั้นได้มาจากงบประมาณของทางราชการ ดังนั้น ผู้ที่เป็น เจ้าของก็คือราชการ เมื่อว่ากันแล้วไม่มีสิ่งของใดที่ไม่มีเจ้าของ ในทางพระวินัย การลักขโมย หรือการ ทำลายสิ่งของเหล่านั้นอันมีราคาตามที่กำหนด จึงมีโทษสูงสุดคือขาดจากความเป็นภิกษุ

4.2.2 ความเป็นมาของทุติยปาราชิก

เรื่องราวอันเกี่ยวข้องกับสิกขาบทในทุติยปาราชิกนี้ เกิดขึ้นเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าประทับ อยู่ ณ เขาคิชฌกูฏ เมืองราชคฤห์ ในสมัยนั้นเมื่อใกล้เวลาเช้าพรรษา เหล่าภิกษุต่างก็สร้างที่พักสำหรับ อยู่ในพรรษา ทั้งนี้เพราะพระวินัยกำหนดว่า ภิกษุที่ไม่มีที่อยู่ ไม่พึงจำพรรษา ภิกษุใดจำพรรษา ต้องอาบัติทุกกฏ ดังนั้น เมื่อใกล้จะเข้าพรรษาภิกษุทั้งหลายจึงต้องแสวงหาที่สำหรับอยู่จำพรรษา แต่หากรูปใดหาที่จำพรรษาไม่ได้ ต่อเสาะหาหัตถกรรม (ให้คนอื่นทำ) เมื่อหาหัตถกรรมไม่ได้ สร้างเองก็ได้ อันนี้เป็นระเบียบปฏิบัติ สำหรับภิกษุที่จะอยู่จำพรรษา เหล่าภิกษุต่างรูปต่างก็สร้างที่ พักง่าย ๆ คือสร้างกระท่อมมุงด้วยหญ้า หรือหญ้าคาพอกันฝนได้ ท่านพระธนิยะบุตรของนายช่าง หม้อ ก็ได้ทำเช่นเดียวกัน เมื่อออกพรรษาแล้วภิกษุส่วนมากก็ได้รื้อกุฏิที่สร้างนั้น เก็บไม้หญ้าไว้ในที่ ปลอดภัย แล้วก็พากันจาริกไปในที่อื่น

การดูแลรักษากุฏินี้ ในอรรถกถาท่านแสดงวิธีปฏิบัติไว้ว่า เมื่อออกพรรษาแล้วภิกษุรูปที่จะ จาริกไปในที่อื่น จะต้องรื้อกุฏิออก แต่ไม่ใช่การรื้อทุบทิ้งให้เสียหาย แต่เป็นการรื้อโดยการเก็บสิ่งของที่ สามารถนำมาใช้ได้อีก เช่น เชือก ไม้ หญ้าคา เป็นต้น แล้วเก็บไว้ในที่ปลอดภัยรอดพ้นจากปลวก หนู เป็นต้น หรือภิกษุใดสร้างกุฏิไว้ไกลจากวิหาร เมื่อจะไปที่อื่นก็ควรบอกภิกษุที่อยู่ประจำในวิหารให้ ช่วยดูแล หรือจะยกให้แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก็ได้ ไม่ควรหลีกไปเฉย ๆ เพราะกุฏิจะได้รับความเสียหาย

ฝ่ายพระธนิยะมิได้จาริกไปที่ไหน แต่อยู่ในที่ตลอดทั้ง 3 ฤดู แต่เกิดปัญหาว่า ในขณะที่ท่าน ออกไปบิณฑบาตนั้น ได้มีผู้มารื้อกุฏิของท่าน และเก็บหญ้าและไม้ไป ท่านก็หาหญ้าและไม้มาสร้างกุฏิ ใหม่ และมีผู้มารื้อกุฏิขึ้นไปอีก เป็นอย่างนี้จนถึง 3 ครั้งด้วยกัน จนท่านมีความคิดที่จะทำกุฏิด้วยดิน ล้วน และท่านก็ลงมือสร้างกุฏิดิน โดยการขุดดินมาผสมน้ำขยำแล้วนำมาสร้างกุฏิ ใช้เกรียงขัดจนผิว

เรียบเป็นมัน เมื่อแห้งแล้วท่านจึงนำดินแดงผสมด้วยน้ำมันมาฉาบผิวทั้งข้างในข้างนอก ต่อจากนั้นจึงหาหญ้าและไม้พินมาสุ่มกุนั้นแล้วจุดไฟ จนกุนั้นสุกมีสีแดงสวยงาม เนื่องจากพระธนิยะเป็นบุตรของช่างหม้อ มีความชำนาญเรื่องการปั้นดินเป็นอย่างดี ดังนั้นเครื่องเรือนทั้งหมดในกฐิของท่าน ไม่ว่าจะ เป็น ฝา อิฐมุง เครื่องไม้ท่านก็ทำด้วยดิน ยกเว้นแต่กรอบหน้าต่าง หรือบานหน้าต่าง เท่านั้น และสิ่งที่แสดงออกถึงฝีมือในเชิงช่างชั้นสูงของพระธนิยะก็คือ กฐินั้นเวลามีลมพัดมากระทบผ่านเข้ามาทางช่องประตู หน้าต่าง จะมีเสียงดังอย่างมีคณาเคาะกระดิ่ง ดังปรากฏข้อความในมหาวิงค์ว่า ท่านจึงขยำโคลนก่อกฐิตินล่วน และรวบรวมหญ้า ไม้และขี้วัวแห้งมาสุ่มไฟเผา กฐินั้นจนสุก กฐินั้นงดงามน่าดูชม มีสีแดงเหมือนสีแมลงค่อมทอง (เวลาลมพัด) ส่งเสียงเหมือนเสียงกระดิ่ง

ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เดินลงจากภูเขาศิขณกฐิ ทอดพระเนตรเห็นกฐินั้น ตรัสถามภิกษุ เมื่อทรงทราบความนั้นแล้วทรงติเตียนพระธนิยะ ดังที่ปรากฏในอรรถกถาว่า ภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระธนิยะโมฆบุรุษนั้นเบียดเบียน คือทำสัตว์เล็กสัตว์น้อยเป็นอันมากให้พินาศไปอยู่เพราะขุดดิน ขยำโคลน และตีไฟเผา ความเอ็นดู ความอนุเคราะห์ ความไม่เบียดเบียน แม้เป็นเพียงส่วนเบื้องต้นแห่งเมตตาและกรุณาในสัตว์ทั้งหลายนั้น ชื่อว่าไม่มีเลยแม้แต่น้อย

การที่ทรงติเตียนพระธนิยะอย่างนี้ ก็เพื่อเป็นตัวอย่างแก่ภิกษุในภายหลังว่าอย่าได้ถือพระธนิยะเป็นตัวอย่าง จึงทรงห้ามมิให้ภิกษุสร้างกฐิด้วยดินล่วน และทรงปรับอาบัติทุกกฐิแก่ภิกษุนั้น แต่ในกรณีนี้พระธนิยะชื่อว่าไม่เป็นอาบัติทุกกฐิ เพราะเป็นอาทิกัมมิกะ ภายหลังจากนี้ภิกษุอื่นที่ล่วงละเมิดสิกขาบทนี้ หรือภิกษุที่อยู่ในกฐิที่ภิกษุอื่นสร้างไว้ ย่อมเป็นอาบัติทุกกฐิ แต่กระนั้นก็ตาม ภิกษุผู้ขุดดินหรือขยำดินเอามาสร้างกฐิ แม้จะยังไม่ทำสัตว์ให้ถึงแก่ชีวิต ก็ทรงปรับอาบัติทุกกฐิอยู่ตนเอง แต่เมื่อการขุดดิน หรือขยำดินนั้นเป็นเหตุให้สัตว์ถึงแก่ชีวิต ก็เป็นอาบัติปาจิตตีย์อยู่แล้ว แล้วรับสั่งให้ภิกษุทำลายกฐินั้น

อนึ่งมีข้อสังเกตว่า ในกรณีนี้หากมีคำถามว่า กฐิที่สร้างด้วยดินแต่ผสมด้วยเครื่องเรือนอื่น หรือกฐิที่ก่อด้วยอิฐ จะใช้ได้หรือไม่ ต่อคำถามนี้ ในอรรถกถาอธิบายชัดเจนว่า กฐิที่สร้างผสมด้วยทัพพสัมภาระ จะเป็นของผสมด้วยอาการใด ๆ ก็ตาม ย่อมควร กฐิที่สำเร็จด้วยดินล่วนนั้นแล ไม่ควร ถึงแม้กฐินั้นที่ก่อด้วยอิฐ โดยอาการที่เชื่อกับที่ก่อด้วยอิฐ ก็ควร ดังนั้นในกรณีนี้ ท่านปรับอาบัติทุกกฐิแก่ภิกษุผู้สร้างกฐิที่ทำด้วยดินล่วน ๆ เท่านั้น แต่หากกฐินั้นผสมด้วยเครื่องเรือนชนิดอื่น ๆ อยู่ด้วย หรือกฐิที่ก่อด้วยอิฐก็ไม่เป็นอาบัติ

เมื่อพระพุทธเจ้ารับสั่งให้ภิกษุทำลายกฐิตินั้น ท่านพระธนิยะซึ่งอยู่ใกล้ ๆ ได้ยินเสียงก็เดินมาดูสอบถามถึงสาเหตุ เมื่อทราบแล้วท่านก็ได้โต้แย้งแต่ประการใด ทั้งยอมรับการตัดสินนั้น เพราะเป็นคนว่าง่าย เหตุผลที่ทรงให้ทำลายกฐิตินั้น นอกจากเพื่อไม่ให้เป็นอย่างแก่ภิกษุในอนาคตแล้ว อรรถกถาอธิบายว่าเพราะทรงเห็นว่าเป็นธง (เครื่องหมาย) ของพวกเดียรฉัย หมายถึงว่า กฐิเช่นนั้นเป็นที่อยู่ของพวกเดียรฉัย ดังนั้น หากพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุสร้างกฐิเช่นนั้นได้

สำนักของพระพุทธเจ้าก็ไม่ต่างไปจากที่อยู่ของพวกเดียรถีย์ ใคร ๆ ก็จะติเตียนได้ว่าที่อยู่ของพระสมณศากยบุตรไม่ต่างจากที่อยู่ของพวกเดียรถีย์

อนึ่งพระพุทธเจ้าไม่ทรงห้ามเฉพาะกฐิที่ไม่เหมาะสมเท่านั้น ถึงแม้บริวารอย่างอื่นที่ไม่เหมาะสมแก่สมณศารูปก็ทรงห้ามเช่นเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น ร่ม อรรถกถาอธิบายว่า ร่มที่มีรูปสัตว์ร้ายที่คันร่ม รูปหม้อน้ำ หรือมีการแกะสลักลวดลายวิจิตรไว้ที่คันร่ม ร่มชนิดนั้นไม่ควรใช้ แต่หากจะใช้จะต้องขูดรูป หรือลวดลายนั้นออกเสียก่อน จีวรที่มีลวดลายประดับที่ชายจีวรก็ไม่ควร บาตรจะมีลวดลายสลักเป็นรูปต่าง จะนำบาตรไปล้างให้เป็นเงางามก็ไม่ควร ดังนี้ เป็นต้น

4.2.3 พระธนิยะเริ่มสร้างกุฏิไม้

ท่านพระธนิยะ เมื่อกุฏิของท่านถูกทำลายแล้ว ท่านก็มีความคิดที่จะสร้างกุฏิด้วยวัสดุอย่างอื่น วัสดุที่ใช้ นั่นคือไม้ แต่ไม้ที่จะใช้นั้นหากเป็นไม้ตามธรรมชาติท่านก็ไม่สามารถไปตัดโคนมาได้ ดังนั้น ไม้ที่ท่านสามารถนำมาใช้ได้คือไม้ที่ตนเองไม่ต้องลงมือตัดเท่านั้น ท่านจึงเดินทางไปหาเจ้าพนักงานผู้ดูแลคลังไม้ของหลวง (ทารุคเหคนโก) แจ้งความประสงค์ของตนให้เจ้าพนักงานทราบว่าการไม้ไปสร้างกุฏิ เจ้าพนักงานบอกว่าไม่มีไม้ที่จะถวาย มีก็แต่เฉพาะไม้หลวง ที่เก็บไว้เพื่อจะปฏิสังขรณ์พระนครเท่านั้น พระธนิยะก็แจ้งแก่เจ้าพนักงานว่า พระเจ้าแผ่นดิน (พระเจ้าพิมพิสาร) ได้ออกพระโอรุ์พระราชทานไว้แล้ว เจ้าพนักงานก็หลงเชื่อคำของพระธนิยะด้วยคิดว่า พระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรเหล่านี้ ประพฤติธรรม ประพฤติสงบ ประพฤติพรหมจรรย์ พุทฺจจริง มีศีล มีกัลยาณธรรม แม้แต่พระเจ้าแผ่นดินยังเลื่อมใสมาก พระธนิยะคงไม่กล้าพูดสิ่งที่พระเจ้าแผ่นดินยังไม่ได้พระราชทานว่า ได้พระราชทานแล้ว และก็ได้อนุญาตให้พระธนิยะนำไม้ขึ้นไป ท่านพระธนิยะจึงสั่งให้ตัดท่อนไม้ตามขนาดกุฏิที่ท่านจะสร้างแล้วให้บรรทุกเกวียนกลับไป

ฝ่ายวัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์ของพระเจ้าพิมพิสารไปตรวจราชการ ครั้นเห็นไม้ในคลังหลวงลดน้อยลงไปก็ให้นึกสงสัยว่าเจ้าพนักงานทุจริต จึงไปกราบทูลแต่พระเจ้าพิมพิสาร อรรถกถาอธิบายว่า วัสสการพราหมณ์นั้นโดยปกติก็ไม่ค่อยชอบพอกับเจ้าพนักงานนั้นเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ดังนั้น เมื่อพระเจ้าพิมพิสารรับสั่งให้ไปจับกุมเจ้าพนักงานนั้น ก็ลงมือในทันที ขณะที่เจ้าพนักงานถูกจับกุมไปนั้น ท่านพระธนิยะก็ได้รับทราบ ฝ่ายเจ้าพนักงานก็ส่งข่าวให้พระธนิยะได้รับทราบเป็นเชิงขอความช่วยเหลือ ฝ่ายพระธนิยะก็คิดว่ามีเพียงตนผู้เดียวเท่านั้นที่จะช่วยเหลือเจ้าพนักงานผู้นี้ให้รอดพ้นจากการถูกประหารได้ เพราะเข้าใจดีว่าสาเหตุทั้งหมดเกิดมาจากตนเพียงผู้เดียว ในวันต่อมาท่านจึงได้เดินทางไปเฝ้าพระเจ้าพิมพิสาร พร้อมทั้งแจ้งเรื่องราวทั้งหมดให้พระองค์ทราบ และถามพระเจ้าพิมพิสารว่า เมื่อครั้งแรกขึ้นราชาภิเศก พระองค์ได้ตรัสเป็นปฐมบรมราชโองการว่า หญ้าไม้และน้ำข้าพเจ้าขอถวายแก่สมณพราหมณ์ทั้งหลาย ขอสมณพราหมณ์ทั้งหลายโปรดบริโภคใช้สอยเถิด พระวาจาที่พระองค์ยังทรงจำได้อยู่หรือ

อรรถกถาอธิบายว่า พระราชาทุกพระองค์พอเสด็จขึ้นครองราชย์ ก็รับสั่งให้เจ้าพนักงานตีกลองธรรมเภรีป่าวประกาศว่า หญ้าไม้และน้ำ ข้าพเจ้าขอถวายแก่สมณพราหมณ์ทั้งหลาย ขอสมณพราหมณ์ทั้งหลายโปรดบริโภคใช้สอยเถิด ท่านพระธนิยะได้หมายเอาคำประกาศเช่นนั้น จึงได้ไปอ้างกับเจ้าพนักงานว่า ไม้ที่นั่นพระเจ้าแผ่นดินได้ทรงพระราชทานไว้แล้ว การอ้างเช่นนี้นับว่าเป็นการอ้างเลศนัยเอง พระเจ้าพิมพิสารก็ทรงรับว่าได้ตรัสเช่นนั้นจริง แต่มิได้หมายถึงไม้ที่เก็บไว้ในคลังหลวง หมายถึงไม้ในป่าธรรมชาติ ซึ่งไม่มีผู้หวงแหนต่างหาก และสมณพราหมณ์ที่ว่า ก็หมายถึงผู้สงบและลอยบาปได้แล้ว มีความระมัดระวัง มักรังเกียจในเรื่องอันมิใช่วิสัยของสมณะ มิได้หมายถึงบุคคลอย่างพระคุณเจ้า ท่านอ้างเลศนัยให้หลงไป โทษของพระคุณเจ้าถึงประหารชีวิต แต่พระเจ้าแผ่นดินอย่างข้าพเจ้าจะสั่งให้ประหารชีวิต หรือจองจำ หรือขับไล่สมณพราหมณ์อย่างไรได้ ท่านทรงเพศบรรพชาจึงรอดพ้นโทษนี้ไปได้

ตามความที่ยกมานี้แสดงให้เห็นว่า ท่านพระธนิยะได้อ้างเลศ แห่งพระราชดำรัสของพระเจ้าพิมพิสารที่ตรัสไว้ในอีกความหมายหนึ่ง ตีความหมายเข้าหาตนเอง จนสามารถนำไม้ออกไปจากคลังหลวงได้ ซึ่งโดยปกติแล้วภิกษุทั้งหลายไม่ปฏิบัติกัน แต่ภิกษุอย่างพระธนิยะผู้ไร้ความตะขิดตะขวงใจสามารถทำได้ โทษฐานนี้เท่ากับนำของหลวงไปโดยมิชอบโทษหนักถึงขั้นประหารชีวิต แต่ยังมีพระเจ้าพิมพิสารทรงเห็นแก่ผ้ากาสาฬหพัศตร์ ท่านจึงรอดพ้นความตายไปได้ พระเจ้าพิมพิสารตรัสว่า ท่านพระธนิยะรอดพ้นโทษประหารเพราะอาศัยเพศบรรพชา

ในอรรถกถากล่าวอธิบายประกอบตัวอย่างว่า เปรียบเหมือนพวกนักเลงปรึกษากันว่าจะกินเนื้อ แล้วจับแพะตัวหนึ่งมา ต่างว่าชนแพะตัวนั้นมีราคาแพง (แต่นักเลงพวกนั้นไม่รู้ราคา) บังเอิญว่ามีบุรุษผู้หนึ่งผ่านมาเห็นแพะที่ถูกจับมัดไว้ นั่น คิดว่า เนื้อแพะนี้มีราคาเพียงน้อยนิด แต่ขนของมันทุก ๆ เส้นมีราคาทั้งหลายกหาปณะ จึงนำแพะสองตัวซึ่งไม่มีขนมาแลกกับแพะตัวนั้นไป แพะตัวนั้นจึงรอดตัวไปได้เพราะอาศัยขนฉนใด พระธนิยะก็เป็นฉนนั่น คือสมณครที่จักถูกประหาร ถูกกักขัง หรือถูกขับไล่ แต่เพราะทรงไว้ซึ่งธงชัยแห่งพระอรหันต์อันเป็นเพศแห่งบรรพชา จึงรอดตัวด้วยคุณคือชนกล่าวคือบรรพชาเทศน์

ในขณะที่พระเจ้าพิมพิสารทรงได้สวนโทษของพระธนิยะอยู่นั้น เหล่าประชาชนที่ได้รับฟังอยู่ด้วย ต่างก็พากันตำหนิติเตียนการกระทำของพระธนิยะไปในทางเสียหาย นอกจากนั้นได้กล่าวติเตียนลักษณะเหมารวม ดังปรากฏข้อความในมหาวิงค์ว่า พระสมณะเชื้อสายศากยบุตรเหล่านี้ ไม่มี ความละอาย หุศีล ชอบพูดเท็จ แต่ก็บัญญัติว่า ประพฤติธรรม ประพฤติสงบ ประพฤติพรหมจรรย์ พูดจริง มีศีล มีกัลยาณธรรม พวกท่านไม่มีความเป็นสมณะ ไม่มีความเป็นพราหมณ์ ความเป็นสมณะ ความเป็นพราหมณ์ของพวกท่านเสื่อมสิ้นไปแล้ว พวกท่านจะเป็นสมณะเป็นพราหมณ์ได้อย่างไร พวกท่านปราศจากความเป็นสมณะ ปราศจากความเป็นพราหมณ์ แม้พระเจ้าแผ่นดินก็ยังถูกสมณะ

เหล่านั้นหลอกลวงได้ โฉนคนอื่นจักไม่ถูกหลอกลวงเหล่า และก็ได้พากันประจานความผิด แต่งเรื่อง
กระจายข่าวให้แพร่สะพัดออกไปแทบจะทุกหนทุกแห่ง อรรถกถาอธิบายว่า เพ่งโทษ ตีเตียน โพนทนา

หากมองในแง่พฤติกรรมการเสพข่าวของคนในสมัยนั้นจะเห็นได้ว่า ไม่จำเป็นต้องมีสื่อ
เทคโนโลยีที่ทันสมัยอย่างเช่นในปัจจุบันนี้ ข่าวก็แพร่สะพัดออกไปได้ในเวลาไม่นาน โดยเฉพาะ
ผู้สื่อข่าวที่ทำหน้าที่สื่อข่าวออกจากปากต่อปาก การที่ข่าวในทำนองนี้ได้แพร่กระจายออกไปจนทั่ว
หากเป็นข่าวในทำนองเสียหาย ข่าวนั้นก็ยิ่งแพร่กระจายไปได้อย่างรวดเร็ว อีกประการหนึ่งหากจะ
มองว่า สังคมสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้นเป็นที่จับตามองของสังคม ดังนั้น หากมีภิกษุบางรูปประพฤ
ติทวนกระแสความเชื่อของกลุ่มชนในสมัยนั้น เช่น ความเชื่อว่า พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา มีปกติพูด
จริง มีศีล มีกัลยาณธรรม เป็นต้น ข่าวนั้นก็จะแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าความ
เสียหายได้เกิดขึ้นแล้วในสังฆมณฑล คือได้มีผู้กล่าวตีเตียนพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา

4.2.4 ประชุมสงฆ์บัญญัติสิกขาบท

ครั้งนั้น ภิกษุทั้งหลายได้ฟังคำตีเตียนนั้น จึงพากันไปกราบทูลพระพุทธเจ้าให้ทรงทราบ
พระองค์ทรงทราบแล้วจึงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ ตรัสถามพระธนิยะ ท่านก็รับเป็นสัตย์ ทรงตีเตียนแล้ว
บัญญัติสิกขาบท

วิธีการบัญญัติสิกขาบทข้อนี้ แตกต่างจากการบัญญัติสิกขาบทข้อที่หนึ่ง กล่าวคือในปฐม
ปาราชิก ทรงบัญญัติไปโดยไม่ต้องเทียบเคียงกับผู้รู้บัญญัติทางโลก แต่ในทุติยปาราชิกนี้ เนื่องจากการ
ขโมยนี้เกี่ยวข้องกับราคาสິงของ ดังนั้น พระองค์จึงสอบถามภิกษุผู้ซึ่งเคยเป็นมหาอำมาตย์มีตำแหน่ง
เป็นถึง “ผู้พิพากษา (โวหารโก)” ว่า พระเจ้าพิมพิสารพระราชแห่งแคว้นมคธ จับโจรได้แล้ว ทรงฆ่า
เสียบ้าง จองจำเสียบ้าง เนรเทศเสียบ้าง เพราะทรัพย์มีประมาณเท่าไร ภิกษุนั้นกราบทูลว่า
ด้วยทรัพย์ราคาบาทหนึ่ง หรือสิ่งของมีราคาเท่ากับบาทหนึ่ง ดังนั้น พระองค์จึงทรงบัญญัติสิกขาบทนี้โดย
ตั้งอยู่บนฐานทรัพย์ซึ่งมีราคาต่ำสุด คือ บาทหนึ่ง

การที่ทรงสอบถามอย่างนี้มิไม่หมายความว่าพระพุทธองค์จะไม่ทรงทราบบัญญัติในทาง
โลก อีกทั้งยังทรงทราบสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าในอดีตทรงบัญญัติไว้ว่า ทรงบัญญัติปาราชิกด้วยทรัพย์
มีประมาณเท่านี้ ถูกลักจี้ด้วยทรัพย์มีประมาณเท่านี้ หรือทุกกฏด้วยทรัพย์มีประมาณเท่านี้ จะเห็นได้
ว่าในบางกรณี พระพุทธเจ้ามิได้ทรงบัญญัติสิกขาบทโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของพระองค์เพียงอย่างเดียว
เท่านั้น แต่ทรงมองในทางโลกด้วยว่า ระเบียบปฏิบัติในทางโลกเป็นเช่นไร การบัญญัติพระวินัยควร
จะสอดคล้องกับกฎระเบียบบ้านเมืองอย่างไร ดังนั้น ในแง่นี้เราจึงมองเห็นความสอดคล้องกันระหว่าง
กฎหมายในทางโลก กับกฎหมายในทางธรรม

อรรถกถาอธิบายว่า หากพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงเทียบเคียงกับบทบัญญัติในทางโลก
แล้วทรงตรากฎหมายไปตามความประสงค์ของพระองค์ เช่นหากพระองค์ทรงบัญญัติปาราชิกด้วย

ทรัพย์เพียงบาทหนึ่งเท่านั้น ก็อาจจะมิผู้กล่าวในทำนองคัดค้านพระองค์ได้ ดังที่อรรถกถากล่าวไว้ว่า ชื่อว่าศีลสังวรของภิกษุรูปหนึ่ง ก็ประมาณไม่ได้ นับไม่ได้ กว้างขวางยิ่งนัก ดุจมหาปฐพี สมุทรร อากาศ พระผู้มีพระภาคเจ้า มาয়าศีลสังวรนั้นให้พินาศเสียแล้ว ด้วยทรัพย์เพียงบาทหนึ่ง หากมีผู้คัดค้านอย่างนี้ เหล่าภิกษุที่ไม่ทราบกำลังพระญาณของพระพุทธเจ้าก็จะไม่มีความเคารพในสิกขาบท อีกทั้งสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ก็จะอยู่ได้ไม่นาน แต่เมื่อทรงบัญญัติสิกขาบทโดยเทียบกับบัญญัติในทางโลก ก็จะไม่มีการคัดค้านบทบัญญัติของพระองค์ได้ แต่ในทางกลับกันก็จะมีผู้เห็นด้วยกับพระบัญญัติของพระองค์ว่า ในทางโลกเขายังฆ่าโจรบ้าง จองจำไว้บ้าง เนรเทศเสียบ้าง เพราะทรัพย์เพียงบาทหนึ่ง ไฉนเล่า พระพุทธเจ้าจึงไม่ยังบรรพชิตให้ฉิบหาย (หมายถึงต้องปาราชิก) ทั้งนี้เพราะบรรพชิตไม่ควรลักทรัพย์ของผู้อื่น แม้ทรัพย์นั้นจะเป็นเพียงเส้นหญ้าเส้นเดียว ด้วยเหตุดังนี้ พระองค์จึงทรงเทียบกับบัญญัติทางโลกแล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบทนี้

ดังนั้น พระพุทธเจ้าครั้งทรงดิเตียนพระธนิยะแล้ว จึงทรงบัญญัติตอหินนาทานปาราชิก สิกขาบทว่า ก็ ภิกษุใด ถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของมิได้ให้ โดยส่วนแห่งจิตคิดจะลัก มีมูลค่าเท่ากับอัตราโทษที่พระราชทานทั้งหลายจับโจรได้แล้วประหารเสียบ้าง จองจำบ้าง เนรเทศบ้าง บริภาษว่า เจ้าเป็นโจร เจ้าเป็นคนพาล เจ้าเป็นคนหลง เจ้าเป็นขโมย ดังนี้ เพราะถือนำทรัพย์ที่เจ้าของไม่ได้ให้เช่นใด ภิกษุผู้ถือนำทรัพย์ที่เจ้าของมิได้ให้เช่นนั้น แม้ภิกษุนั้นเป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้

4.2.5 วิเคราะห์เรื่องทรัพย์หนึ่งมาสก

ในกรณีทุติยปาราชิก มีประเด็นที่ถกเถียงกันว่า ทรัพย์ที่ภิกษุขโมย มีมูลค่าเท่ากับอัตราโทษที่ทางฝ่ายบ้านเมืองลงโทษ คือ ประหาร บ้าง จองจำบ้าง เนรเทศบ้าง เพราะลักขโมย และมูลค่าที่ว่านั้นคือ 5 มาสก 5 มาสกหากเทียบจำนวนเงินบาทไทย จะตกอยู่ที่เท่าไร อรรถกถาอธิบายว่า ในกรุงราชคฤห์ในสมัยนั้น กหาปณะ เท่ากับ 20 มาสก ฉะนั้น บาทหนึ่ง จึงเท่ากับ 5 มาสก โดยลักษณะนี้ ส่วนที่สี่ของกหาปณะจึงเท่ากับบาทหนึ่ง บาทหนึ่ง เมื่อเทียบกับเงินบาทของไทยจะได้เท่าไร เงินบาทสมัยพุทธกาล กับเงินบาทของไทย คือเงินชนิดเดียวกันหรือไม่

ประเด็นนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงประทานอธิบายไว้ว่า ทรัพย์อันเป็นวัตถุแห่งอาบัติปาราชิก ที่กำหนดไว้ในสิกขาบทว่า มีราคาเท่าทรัพย์เป็นวัตถุแห่งมหันตโทษแห่งโจรนั้น ในคัมภีร์วิภังค์ตอนนิทานกล่าวว่า บาทหนึ่ง ตอนบทภาษนีย์กล่าวว่า 5 มาสก ตามมาตรารูปียะที่ใช้กันอยู่ในแคว้นมคธ ณ ครั้งนั้น 5 มาสก เป็นบาทหนึ่ง 4 บาทเป็นกหาปณะหนึ่ง กหาปณะเป็นหลักมาตรา เช่น เงินบาทในกรุงสยาม ณ บัดนี้ รูปียะที่ใช้กันอยู่ในต่างแคว้น มีอัตราไม่เหมือนกัน ต้องมีมาตราสำหรับแลกเปลี่ยนอีกส่วนหนึ่ง มาตรารูปียะในแคว้นมคธ ณ ครั้งนั้น สันนิษฐานเปรียบเทียบกับมาตรารูปียะในบัดนี้ รู้ได้ยาก จะเทียบบาทในแคว้นมคธ ณ ครั้งนั้น กับบาทของเราในครั้งนี้ ด้วยสักว่าชื่อเหมือนกันก็ได้

จากคำอธิบายนี้แสดงให้เห็นว่า กหาปณะเป็นอัตราสูงสุด และมีอัตราย่อยลงไป บาท และ มาสก ส่วนเงินบาท กับเงินบาทของไทยมีใช้อัตราเงินชนิดเดียวกัน เป็นแต่ชื่อเหมือนกันเท่านั้น ดังนั้น จะเอาค่าเงินเทียบกันคงไม่ได้ การที่จะรู้ได้อย่างไรว่า บาทหนึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับแล้วจะมีราคาที่จะพอจะประมาณได้ว่าเท่าไร สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ได้ทรงประทานอธิบายเพิ่มเติมอย่างน่าสนใจว่า ในฎีกาทั้งหลาย ท่านแสดงว่า กหาปณะนั้น เป็นมาตราทองคำ ราคาเท่าทองคำหนัก 20 มาสก 1 มาสก มีราคาเท่าทองคำหนัก 4 เมล็ดข้าวเปลือก บาทหนึ่งเป็น 1 เสี้ยวที่ 4 ของกหาปณะ จึงมีราคา 5 มาสก คือเท่ากับทองคำหนัก 20 เมล็ดข้าวเปลือก

ประเด็นที่น่าสนใจของคำอธิบายนี้ก็คือว่า บาทหนึ่งมีราคาเท่ากับ 5 มาสก 5 มาสกมีราคาเท่ากับทองคำหนัก 20 เมล็ดข้าวเปลือก ดังนั้น บาทหนึ่งจึงเท่ากับทองคำหนักเท่ากับ เมล็ดข้าวเปลือก 20 เมล็ด เข้าใจง่าย ๆ ก็คือ ให้นำข้าวเปลือก 20 เมล็ดมาชั่งแล้วนำไปเทียบกับราคาทองคำ แล้วตีค่าออกมาเป็นจำนวนเงินก็จะได้ค่าเงินบาทหนึ่ง และหากนำมาเทียบกับเงินบาทไทยทองคำที่มีน้ำหนักเท่ากับเมล็ดข้าวเปลือก 20 เมล็ดคงไม่ใช่เท่ากับหนึ่งบาทแน่นอน แต่ไม่ว่าทรัพย์สินจะมากจะน้อยเท่าไรก็ตาม ในอนุศาสน์ ท่านก็ระบุว่า ภิกษุไม่พึงถือเอาสิ่งของ ของผู้อื่น แม้เป็นเพียงหญ้าเส้นเดียว

4.2.6 อนุบัญญัติ

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติทุกขิปาราชิกได้ไม่นาน กลุ่มภิกษุฉัพพัคคีย์ได้ไปยังลานตากผ้าของช่างย้อม และได้ขโมยห่อผ้ากลับมาয়วัด พวกภิกษุเหล่านี้จึงพูดกับภิกษุฉัพพัคคีย์ว่าเป็นผู้มีบุญ จึงได้จีวรเป็นอันมาก ภิกษุฉัพพัคคีย์จึงบอกว่า มีบุญมากที่ไหนกันเล่า ผ้าเหล่านี้ได้มาด้วยการขโมย จึงถูกภิกษุเหล่านั้นติเตียนว่าพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้วไม่ใช่หรือ เหตุไรพวกท่านจึงไปขโมยสิ่งของของผู้อื่น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์จึงบอกว่า พระพุทธเจ้าบัญญัติสิกขาบทห้ามไว้ก็จริง แต่สิกขาบทนั้นใช้ได้เฉพาะในบ้าน ไม่ใช่ในป่า ภิกษุเหล่านั้นจึงนำความนั้นไปกราบทูลให้พระพุทธเจ้าทรงทราบ พระองค์รับสั่งให้ประชุมสงฆ์ ทรงติเตียนภิกษุฉัพพัคคีย์เหล่านั้น แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมว่า

ก็ ภิกษุใด ถือเอาทรัพย์สินที่เจ้าของมิได้ให้โดยส่วนแห่งจิตคิดจะลัก จากหมู่บ้านก็ตาม จากป่าก็ตาม มีมูลค่าเท่ากับอัตราโทษที่พระราชาทิ้งหลายจับโจรได้แล้วประหารเสียบ้าง จองจำบ้าง เนรเทศบ้าง บริภาษว่า เจ้าเป็นโจร เจ้าเป็นคนพาล เจ้าเป็นคนหลง เจ้าเป็นขโมย ดังนี้ เพราะถือเอาทรัพย์สินที่เจ้าของไม่ได้ให้เช่นใด ภิกษุผู้ถือเอาทรัพย์สินที่เจ้าของมิได้ให้เช่นนั้น แม้ภิกษุนี้เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้

อนึ่ง มูลบัญญัติแห่งทุกขิปาราชิกนี้ บุคคลผู้มีจิตสำนึกโดยทั่วไปย่อมทราบได้ว่า สิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้นั้นใช้เหมือนกันทั้งในบ้านและในป่า แต่สำหรับบุคคลผู้ขาดจิตสำนึกแล้ว ก็อ้างได้ว่า สิกขาบทนั้นบัญญัติไว้เฉพาะที่เท่านั้น โดยอ้างว่าสิกขาบทนี้เกิดในบ้านมิได้เกิดในป่า ดังนั้น สิกขาบท

ที่ทรงบัญญัติก็ครอบคลุมเฉพาะในบ้านเท่านั้น ไม่รวมป่าเข้าด้วย การอ้างเช่นนี้ว่าเป็นการอ้างเสพระพุทธเจ้าก็ทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมเพื่อให้ครอบคลุมยิ่งขึ้น

ในทศตยปาราชิกนี้ ในบทภาษานี้ท่านแสดงสิ่งของ บุคคล และกิริยาที่เป็นเหตุให้ต้องปาราชิกไว้มากมาย ดังนี้ ทรัพย์ที่อยู่ในแผ่นดิน ทรัพย์ที่อยู่บนบก ทรัพย์ที่อยู่ในอากาศ ทรัพย์ที่อยู่ในที่แจ้ง ทรัพย์ที่อยู่ในน้ำ ทรัพย์ที่อยู่ในเรือ ทรัพย์ที่อยู่ในยาน ทรัพย์ที่นำติดตัวไปได้ ทรัพย์ที่อยู่ในสวน ทรัพย์ที่อยู่ในวัด ทรัพย์ที่อยู่ในนา ทรัพย์ที่อยู่ในพื้นที่ ทรัพย์ที่อยู่ในหมู่บ้าน ทรัพย์ที่อยู่ในป่า น้ำ ไม้ ชำระฟัน ต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ ทรัพย์ที่มีผู้นำไป ทรัพย์ที่เช่าฝากไว้ ด้านภาษี สัตว์มีชีวิต สัตว์ไม่มีเท้า สัตว์ 2 เท้า สัตว์ 4 เท้า สัตว์มีเท้ามาก ภิกษุผู้สั่ง ภิกษุผู้รับฝาก การชักชวนกันไปลัก การนัดหมาย การทำนิมิต

ในบทภาษานี้แสดงให้เห็นว่าสิ่งที่จะทำให้อันเจ้าของไม่ได้ให้ ในข้อหลักขโมย คือทรัพย์ประเภทต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นประเภทเคลื่อนที่ได้ เคลื่อนที่ไม่ได้ ตัวบุคคล หรือแม้กระทั่งกิริยาอาการที่เป็นเหตุให้เกิดการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้

4.2.7 วิเคราะห์ทรัพย์ที่เจ้าของถือกรรมสิทธิ์

ลักษณะของที่เรียกว่า อันเจ้าของไม่ได้ให้ เป็นอย่างไร ในบาลีมหาวิภังค์กล่าวไว้ดังนี้
 สิ่งของอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ผู้อื่นหวงแหน เป็นของมีเจ้าของ เจ้าของยังไม่ยอมไม่ได้ให้ด้วยกาย หรือด้วยวาจา สิ่งของนั้น เรียกว่า “สิ่งของที่เจ้าของยังไม่ได้ให้” (อทินน) ส่วนในอรรถกถาท่านได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ประกอบด้วยองค์ประกอบเหล่านี้ คือ

1. เจ้าของยังไม่ได้ละวาง เพราะเขายังไม่ได้สละพ้นจากมือของตน หรือจากที่วางอยู่เดิม (อนิสสญฺจ)
2. เจ้าของยังไม่ได้สละทิ้ง เพราะยังมีความเสียดาย (อปริจฺจตฺต)
3. เจ้าของยังรักษาไว้อยู่ (รกฺขิต)
4. เจ้าของคุ้มครองอยู่ (โคปิต) เพราะเก็บไว้ในตู้เป็นต้น
5. เจ้าของยังถือกรรมสิทธิ์ว่าเป็นของตนเอง (มมายิต)
6. ผู้อื่นยังหวงแหน (ปรปริคฺคหิต)

ดังนั้น วัตถุประสงค์ของทั้งหมด ที่จัดอยู่ในกรณีดังกล่าวนี้ เรียกว่า สิ่งของที่เจ้าของยังไม่ได้ให้
 ภิกษุถือเอาสิ่งของที่มีลักษณะดังกล่าว ชื่อว่าลักขโมย

4.2.8 วิธีตัดสินอธิกรณ์กรณีลักขโมย

ในอรรถกถาอธิบายถึงวิธีการตัดสินอธิกรณ์ในกรณีทศตยปาราชิกนี้ว่า หากมีภิกษุละเมิดสิกขาบทนี้ พระวินัยธรไม่ควรตัดสินในทันที แต่พึงสอบสวนรายละเอียดหลักฐาน 5 ประการ คือ 1) วัตถุ 2) กาล 3) สถานที่ 4) ราคา 5) การใช้สอย

1. วัตถุ (วัตถุ) หรือสิ่งของ พระวินัยธรควรสอบสวนให้ละเอียด เมื่อผู้ขโมยรับเป็นสัตย์ว่าได้ ขโมยมาจริง ก็อย่าเพิ่งยกอาบัติขึ้นปรับ ควรสอบสวนขึ้นไปอีกว่า สิ่งของนั้นมีเจ้าของหรือไม่ และหากว่าสิ่งของนั้นมีเจ้าของ ก็ควรสอบสวนว่าเจ้าของยังหวงแหนหรือไม่ หากว่าภิกษุขโมยมาในเวลาที่ เจ้าของยังหวงแหน ก็ควรตีราคาแล้วปรับอาบัติ แต่หากเจ้าของหมดความหวงแหนแล้วก็ไม่ควรปรับอาบัติ (ปาราชิก) แต่กระนั้น หากเจ้าของให้นำมาคืนก็พึงคืนให้ไป

เกี่ยวกับวัตถุที่ขโมยนี้ จะเห็นได้ว่าท่านให้สอบสวนไปถึงรายละเอียดที่ว่าวัตถุนั้นเจ้าของยังหวงแหนหรือไม่หวงแหนแล้ว หากผู้ขโมย ขโมยวัตถุสิ่งของที่เจ้าของไม่มีความอาลัยใยดี พระวินัยธรไม่ควรปรับเป็นอาบัติปาราชิก เป็นการแสดงความรอบคอบในการวินิจฉัยอธิกรณ์ของพระวินัยธร และเป็นการเป็นการเปิดโอกาสให้ภิกษุนั้นยังมีพื้นที่ในพระธรรมวินัย

ต่อกรณีนี้ อรรถกถาท่านได้ยกตัวอย่างประกอบดังนี้ ในรัชสมัยของพระเจ้าภคิยราช ภิกษุรูปหนึ่งพาดผ้าสีเหลืองยาว 7 ศอกไว้บนบ่า แล้วเข้าไปยังลานพระเจดีย์จากทิศทักษิณ เพื่อไหว้พระเจดีย์ และในขณะนั้นพระเจ้าภคิยราชก็ได้เสด็จมาเพื่อไหว้พระเจดีย์ด้วย ขณะที่เจ้าพนักงานกำลังไล่ต้อนฝูงเพื่อไม่ให้เบียดเสียดแออัดอยู่ในลานพระเจดีย์ ฝูงชนก็อลหม่านแตกตื่น ภิกษุรูปนั้นถูกฝูงชนเบียดเสียด ผ้าที่พาดไหลก็หล่นไปโดยไม่รู้ตัว เมื่อออกไปจากที่นั้นก็ได้ทราบในภายหลังว่าผ้านั้นหล่นหายไปแล้ว จึงคิดว่าตนเองคงจะหาผ้าผืนนั้นไม่ได้แล้ว เพราะผู้คนพลุกพล่าน จึงได้ตัดใจว่าผ้าผืนนั้นไม่เป็นของตนเองแล้ว ต่อมาภิกษุอีกรูปหนึ่ง เข้าไปยังลานพระเจดีย์และได้พบผ้าผืนนั้นเข้า จึงได้ถือเอาด้วยโดยจิต (จิตคิดจะขโมย) ต่อมาภิกษุนั้นจึงเกิดความเดือดร้อนจิตว่า ตนเองขาดจากความเป็นภิกษุแล้ว (เพราะขโมยผ้า) จึงประสงค์จะสึก แต่ก็คิดว่าควรจะสอบถามพระวินัยธรก่อน เพื่อต้องการรู้ให้แน่ชัดว่าเป็นอย่างไร

ในสมัยนั้น มีพระเถระรูปหนึ่งนามว่า สุมนเถระ ทรงปริยัติ อีกทั้งยังเป็นปาโมกขอาจารย์ทางพระวินัย คือเป็นอาจารย์ผู้ทรงพระวินัย (วินยาจริยปาโมกข์) ภิกษุนั้นได้เข้าไปหาพระเถระนั้น เล่าเหตุการณ์ให้ฟัง พร้อมกับสอบถามถึงความสงสัยของตน เมื่อฟังแล้วพระเถระก็ทราบว่าภิกษุนั้นเก็บผ้าผืนได้ในเวลาที่ฝูงชนแยกย้ายกันไป กรณีนี้ถือว่ายังพอช่วยเหลือภิกษุนั้นได้ จึงบอกแก่ภิกษุนั้นว่า ถ้าสามารถนำตัวภิกษุ (เจ้าของผ้า) นั้นมาได้ ตนเองสามารถจะให้การช่วยเหลือได้ ภิกษุรูปนั้นจึงใช้ความพยายามจนสามารถนำภิกษุนั้นมาหาพระเถระได้ เมื่อภิกษุรูปนั้นมาแล้ว พระเถระก็สอบถามจนได้ความทั้งหมด คือถามเจ้าของ ถามสถานที่ตก และได้ทราบการทอดธุระ (ตัดใจ) ของภิกษุนั้น พระเถระจึงกล่าวต่อภิกษุผู้เก็บผ้าผืนได้ว่า หากเก็บผ้าผืนด้วยจิตบริสุทธิ์ ก็จะไม่ต้องอาบัติอะไรเลย แต่เพราะถือเอาด้วยโดยจิต จึงเป็นแค่อาบัติทุกกฏ และบอกให้ภิกษุนั้นแสดงอาบัติทุกกฏ พร้อมกับแนะนำว่าให้อธิษฐานผ้าผืนนั้นเป็นของตนเอง แล้วถวายคืนกลับไปแก่ภิกษุผู้เป็นเจ้าของเดิม ภิกษุรูปนั้นได้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างยิ่ง ประหนึ่งว่าได้รับด้วยน้ำอมฤต

เรื่องที่ท่านกล่าวเป็นตัวอย่างนี้ แสดงให้เห็นถึงความละเอียดละออของพระวินัยธร ซึ่งมีใช้เพียงแต่ทำหน้าที่ตัดสินในทางวินัยเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นที่พึ่งของเหล่าภิกษุผู้มีความสงสัยอีกด้วย ตรงกันข้าม หากพระวินัยธรไม่ได้ใช้ความละเอียดในการตัดสินอธิกรณ์ หรือตัดสินด้วยอคติลำเอียงเพราะไม่พอใจกันเป็นการส่วนตัว เพียงเห็นว่าภิกษุนั้นเก็บฝ้านั้นด้วยไถยจิตก็ตัดสินว่าต้องอาบัติปาราชิก ก็เสมือนมีตราบาปติดตัวภิกษุนั้นไปตลอดชีวิต ตัวอย่างที่ท่านแสดงไว้นี้จึงสามารถนำมาบรรทัดฐานในการตัดสินอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

2. กาล (กาล) หรือระยะเวลา หมายถึงระยะเวลาที่ขโมย ที่ต้องพิจารณาถึงเรื่องเวลา ก็เพราะว่าสิ่งของบางอย่าง บางเวลาก็มีราคาแพง บางเวลาก็มีราคาลดลง พระวินัยธรพึงปรับอาบัติตามราคาของ ณ ขณะเวลาที่ภิกษุขโมยมา เช่น ภิกษุ ก.ขโมยทองคำหนักหนึ่งสลึง ราคา 5 มาสก (หนึ่งบาท) ในปี พ.ศ.2555 ต่อมาในปี 2556 ทองคำนั้นมีราคาลดลงเหลือแค่สลึงละ 4 มาสก กรณีนี้จะต้องปรับอาบัติปาราชิก แก่ภิกษุ ก. ตามช่วงเวลาที่ทองคำมีราคา 5 มาสก เพราะเป็นช่วงเวลาขโมย จะตัดสินว่าไม่ต้องปาราชิก เพราะทองคำมีราคาลดลงเหลือแค่ 4 มาสก ซึ่งราคาไม่ครบบาทไม่ได้

3. ประเทศ (เทศ) หมายถึงสถานที่ ๆ ขโมย ภิกษุขโมยสิ่งของนั้นมาจากสถานที่ใด พระวินัยธรก็พึงปรับอาบัติตามราคาของในสถานที่นั้น ด้วยเหตุผลว่า ของอย่างเดียวกันในสถานที่หนึ่งอาจมีราคาพอสมควร แต่ในอีกสถานที่หนึ่ง อาจมีราคาแพงขึ้น หรือในสถานที่หนึ่งมีราคาแพง แต่ในอีกสถานที่หนึ่งอาจมีราคาถูกลง ในอรรถกถายกตัวอย่างประกอบดังนี้

ในประเทศแถบฝั่งทะเล ภิกษุรูปหนึ่งได้กะลามาะพร้าวรูปร่างสวยงาม จึงได้ให้ช่างกลึงเป็นโอใสน้ำมีรูปรองสวยงาม แล้วเก็บไว้ในวิหาร ต่อจากนั้นจึงได้เดินทางไปยังเจตีย์ศรีวิหาร ต่อมาภิกษุอีกรูปหนึ่งเดินทางไปพักยังวิหารเห็นโอใสน้ำนั้นจึงได้ถือเอาด้วยไถยจิต แล้วก็เดินทางมายังเจตีย์ศรีวิหารนั้นเช่นเดียวกัน ขณะที่ภิกษุ (ผู้ขโมย) กำลังฉันอาหารอยู่ในเจตีย์ศรีวิหารนั้น ภิกษุเจ้าของโอใสน้ำได้พบเข้า แล้วสอบถามว่าภิกษุนั้นว่า ได้โอใสน้ำนั้นมาจากไหน ภิกษุรูปนั้นก็ตอบว่านำมาจากประเทศแถบฝั่งทะเล ภิกษุเจ้าของโอใสน้ำกล่าวว่า โอใสน้ำนี้ไม่ใช่ของท่าน ท่านขโมยมา ว่าดังนั้นแล้วก็ฉุดคร่าภิกษุนั้นมายังท่ามกลางสงฆ์ในเจตีย์ศรีวิหารนั้น ภิกษุทั้งหลายในเจตีย์ศรีวิหารนั้นก็ไม่สามารถชี้ขาดได้ จึงพากันเดินทางมายังมหาวิหาร แล้วให้ปาวประกาศให้สงฆ์ประชุมกันในมหาวิหาร ในครั้งนั้นพระเถระผู้ฉลาดในวินัยนามว่า อาภิธรรมิกโคทัตตเถระได้ประชุมอยู่ในที่นั้นด้วย ท่านรับหน้าที่ในการวินิจฉัย และสอบถามในที่ประชุมว่า ภิกษุนี้อันนี้มาจากไหน ได้รับคำตอบว่า จากประเทศคาบฝั่งทะเล ท่านถามต่อไปว่า ประเทศนั้น โอใสน้ำมีราคาเท่าไร ได้รับคำตอบว่า ไม่มีราคาค้างวดใด ๆ พระเถระกล่าวว่า โดยทั่วไปแล้ว ในประเทศนั้น ชาวบ้านกินเนื้อมะพร้าวแล้วก็ทิ้งกะลา กะลามาะพร้าวอันอย่างดีก็แค่นำมาทำพินเท่านั้น ต่อจากนั้นท่านจึงถามอีกว่า หัตถกรรม (ค่าฝีมือ) มีค่าเท่าไร ได้รับคำตอบว่า หนึ่งมาสก หรือต่ำกว่าหนึ่งมาสก เมื่อได้รับคำตอบเช่นนั้น พระเถระก็กล่าวในที่ประชุมว่ามีที่ไหนบ้าง ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติปาราชิกว่า (เป็นปาราชิก) เพราะทรัพย์หนึ่งมาสก หรือ หย่อน

กว่าหนึ่งมาสก (หมายความว่าทรงบัญญัติชี้ชัดลงไปเลยว่า ห้ามมาสก หรือเกินห้ามมาสก หรือมีราคาเท่ากับห้ามมาสก) เมื่อพระเถระกล่าวอย่างนี้ ภิกษุทั้งหลายก็เปล่งสาธุการพร้อมกันว่า พระเถระวินิจฉัยได้ถูกต้องแล้ว เรื่องราวการตัดสินอธิกรณ์นี้ ได้ทราบไปถึงพระเจ้าภคิยราช พระองค์รับสั่งให้ปาวประกาศว่า ในรัชสมัยของพระองค์ อธิกรณ์ที่เกิดขึ้นแก่ภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์ หรือแก่คฤหัสถ์ ที่พระเถระตัดสินแล้ว ให้ถือเป็นเด็ดขาด พระองค์จะลงพระราชอาชญาแก่ผู้ไม่ยอมรับการตัดสินนั้น

จากตัวอย่างประกอบนี้ จะเห็นได้ว่ากะลามะพร้าวในประเทศแถบฝั่งมหาสมุทรไม่ได้มีราคาแต่ประการ แต่หากจะนำมาแปรรูปของของใช้ เช่น ใสน้ำ เป็นต้น และเมื่อถูกนำมาอยู่อีกสถานที่หนึ่ง ก็อาจจะมีการขึ้นราคาขึ้นมามากเป็นค่าหัตถกรรม คือค่าฝีมือ ซึ่งมีราคาหนึ่งมาสก หรือหย่อนกว่าหนึ่งมาสก ดังนั้น ในกรณีเช่นนี้พระวินัยธรพึงปรับตามราคาส่งของที่เป็นต้นกำเนิดของสิ่งของนั้น ๆ ในกรณีนี้ใสน้ำนั้น มีราคาหนึ่งมาสก หรือต่ำกว่าหนึ่งมาสก ซึ่งจะนำมาเป็นมาตรฐานในการปรับเป็นอาบัติปาราชิกไม่ได้ เพราะสิกขาบทระบุชัดเจนว่า ปรับอาบัติปาราชิก เพราะขโมยทรัพย์ราคาห้ามมาสก

กรณีนี้จึงสรุปง่าย ๆ สิ่งของชนิดเดียวกันเกิดอยู่ในสถานที่ใด ๆ พึงปรับอาบัติตามราคาส่งของที่เกิดในสถานที่นั้น ๆ แต่หากสิ่งของนั้นเปลี่ยนไปอยู่ในอีกสถานที่หนึ่ง ซึ่งอาจจะมีการเพิ่มสูงขึ้นก็ได้ ก็ไม่พึงปรับอาบัติตามราคาส่งของ ของสถานที่ ๆ เปลี่ยนไปนั้น

4. ราคา (อคฺขมิ) หมายถึงราคาของ ของใหม่ ๆ ย่อมมีราคาแพงกว่าของเก่า ๆ พระวินัยธรไม่พึงตีราคาของด้วยราคาเดิมเสมอไป ยกตัวอย่างเช่น บาทร ชื้อมาใหม่ ๆ ยังไม่ได้ใช้ก็ย่อมมีราคาแพง และหากเป็นบาทรที่ทำด้วยวัสดุอย่างดี ก็ยิ่งแพงขึ้นไปอีก แต่เมื่อบาทรนั้นเปลี่ยนแปลงไปเช่น หล่นลงจนเสียรูปทรง มีรูทะลุ หรือขึ้นสนิมไปบ้าง ราคาก็ย่อมลดลง ดังนั้นจะปรับอาบัติตามราคาเดิมคงไม่ได้

5. การใช้สอย (ปริโภค) หมายถึงการใช้สอย สิ่งของเครื่องใช้ทุกอย่างย่อมมีราคาลดลง เพราะผ่านการใช้สอย พระวินัยธรไม่พึงปรับอาบัติตามราคาเดิม แต่ควรสอบถามให้ละเอียดว่าสิ่งของนั้นผ่านการใช้นาน้อยแค่ไหน กรณีนี้ท่านยกตัวอย่างภิกษุขโมยมิดของผู้หนึ่งมา ทั้งเจ้าของมิดและผู้ขโมย พระวินัยธรพินิจถามเจ้าของมิดว่า ชื้อมิดมาด้วยราคาเท่าไร เจ้าของมิดตอบว่า บาทหนึ่ง (ห้ามมาสก) ถามต่อไปว่าซื้อมาแล้วเก็บไว้ หรือนำไปใช้ เจ้าของมิดตอบว่า นำไปใช้งานหลายอย่าง เมื่อมันไม่คมก็นำไปลับ พระวินัยธรกล่าวว่า ราคาเดิมของมิดนั้นตกไปแล้ว

สิ่งของอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน หากผ่านการใช้สอย ราคาเดิมของมันก็ย่อมลดลง เพราะฉะนั้นสิ่งของชนิดใดชนิดหนึ่ง ที่มีราคาถึงบาท แต่เจ้าของทำให้มีราคาลดลงเพราะการใช้สอย พระวินัยธรก็ไม่พึงปรับภิกษุผู้ลักสิ่งของนั้นถึงปาราชิก

4.2.9 กิริยาแห่งการลัก 6 อย่าง

ในอรรถกถาได้อธิบายลักษณะของการลัก หรือการขโมยไว้ 6 ประการอย่างนี้

1. ตู (อาทิเยย) ภิกษุตู่เอาที่สวน ต้องอาบัติทุกกฏ ทำความสงสัยให้เกิดแก่เจ้าของสวน ต้องอาบัติถุลลัจจัย เจ้าของทอตรูระว่า สวนนั้นไม่เป็นของตนเองแล้ว ต้องอาบัติปาราชิก

การตู่เอาทรัพย์สินของผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของชนิดใดก็แล้วแต่ จะปรับเป็นอาบัติปาราชิก ได้ก็ต่อเมื่อเจ้าของทอตรูระ หรือตัดใจว่าสิ่งของนั้นมีใช่เป็นของตนเองแล้ว แต่ก่อนหน้านั้นภิกษุนั้น ย่อมต้องอาบัติอื่น ๆ ด้วย คือ ทุกกฏและถุลลัจจัย การที่ภิกษุตู่เอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตน อย่างด้าน ๆ เป็นอาบัติทุกกฏ เมื่อความสงสัยเกิดแก่เจ้าของทรัพย์ เช่น เขาอาจสงสัยว่าทรัพย์นี้เป็น ของตนเองหรือของภิกษุนี้ ทั้งที่ทรัพย์นั้นเป็นของตนเองแท้ ๆ อย่างนี้ต้องอาบัติถุลลัจจัย หรืออาจจะมี การฟ้องร้องกันเกิดขึ้น ภิกษุนั้นต้องอาบัติถุลลัจจัย และหากสุดท้ายศาลพิพากษาให้ทรัพย์สินนั้นตก เป็นของภิกษุผู้ตู่ ภิกษุนั้นต้องอาบัติปาราชิก แต่ในกรณีนี้ตัดสินกันที่ว่าเจ้าของทรัพย์ตัดใจจากทรัพย์ นั้นเมื่อไร เมื่อนั้นผู้ตู่ต้องปาราชิก

2. ลัก (หเรย) ภิกษุมิไถยจิต นำทรัพย์ของผู้อื่นไป ลูบคลำภาชนะบนศิระษะ ต้องอาบัติทุก กฏ ทำให้ไหว ต้องอาบัติถุลลัจจัย ปลงลงมาสู่คอ ต้องอาบัติปาราชิก

กิริยาลักนั้นคือ นำทรัพย์ของผู้อื่นไป มีการปรับอาบัติ 3 ขั้นตอน คือ

- 1) หากทรัพย์นั้นอยู่บนศิระษะของเจ้าของทรัพย์ ภิกษุเอามือจับต้อง เป็นอาบัติทุกกฏ
- 2) ทำให้เคลื่อนไหว เป็นอาบัติถุลลัจจัย
- 3) ทำทรัพย์นั้นให้ลงมาอยู่ที่คอ ต้องอาบัติปาราชิก

กิริยาลักนี้ กำหนดกิริยาที่ทำทรัพย์นั้นให้ย้ายจากที่หนึ่งมาอยู่อีกที่หนึ่ง ถึงแม้ทรัพย์นั้นจะ ยังติดอยู่กับตัวเจ้าของทรัพย์ก็ตาม เช่น ย้ายจากศิระษะมาลงมาอยู่ที่คอ อย่างนี้ถือว่าเข้าข่ายลัก

3. ฉ้อ (อวหเรย) เมื่อเจ้าของทวงของเขานำมาฝากไว้ว่า จงคืนทรัพย์ให้แก่ตนเอง ภิกษุ ผู้รับฝากปฏิเสธว่า ตนเองไม่ได้รับไว้ ต้องอาบัติทุกกฏ ทำความสงสัยแก่เจ้าของทรัพย์ ต้องอาบัติ ถุลลัจจัย เจ้าของทอตรูระว่า ภิกษุนี้จักไม่คืนแล้ว ต้องอาบัติปาราชิก

การรับฝากสิ่งของไว้แล้วกล่าวปฏิเสธว่าไม่ได้รับฝากไว้เพื่อยึดสิ่งของนั้นเป็นของตน อย่างนี้ เรียกว่าฉ้อ ปรับอาบัติสามขั้นตอนคือ

- 1) การปฏิเสธว่าไม่ได้รับฝากไว้ ต้องอาบัติทุกกฏ
- 2) เจ้าของเกิดความสงสัย (ว่าตนฝากไว้หรือไม่ได้ฝากไว้) ต้องอาบัติถุลลัจจัย
- 3) สุดท้ายเจ้าของทอตรูระคือตัดใจว่า ผู้รับฝากจักไม่คืนแน่นอน ต้องอาบัติปาราชิก
4. ทำอริยาบถให้กำเริบ (อิริยาบถ วิโกเปย) ภิกษุคิดว่า ตนเองจะนำของไปพร้อมทั้งคนที่ นำไปด้วย ให้ย่างเท้าแรก ต้องอาบัติถุลลัจจัย ให้ย่างเท้าที่สอง ต้องอาบัติปาราชิก

การทำอิริยาบถให้กำเริบหมายถึง ทำให้เปลี่ยนจากอิริยาบถหนึ่ง ไปสู่อีกอิริยาบถหนึ่ง เช่น จากยืน เป็นเดิน เป็นต้น แต่ทุกอิริยาบถต้องนำไปสู่การเดินเป็นที่สุด อิริยาบถมี 4 คือ ยืน เดิน นั่ง นอน กล่าวคือเมื่อภิกษุคิดจะนำทรัพย์สินของผู้อื่นไป แต่บังเอิญว่าทรัพย์สินนั้นติดอยู่กับตัวของผู้นั้น จึงคิดจะนำทรัพย์สินนั้นไปพร้อมกับนำคนไปด้วย อาบัติจะถึงที่สุดใดเมื่อผู้นั้นย่างเท้าที่สองไป ดังนั้น ในกรณีนี้จึงมีการปรับอาบัติ สองชั้นตอน คือ

- 1) ย่างเท้าแรก ต้องอาบัติถุลลัจจัย
- 2) ย่างเท้าที่สอง ต้องอาบัติปาราชิก

หรือในอิริยาบถอื่น เช่น หากผู้นั้นนั่งอยู่ ภิกษุคิดจะนำทรัพย์สินพร้อมทั้งเจ้าของไปด้วย แล้วให้ผู้นั้นลุกขึ้นเดินไป อย่างนี้เรียกว่าทำอิริยาบถให้กำเริบ อิริยาบถอื่นก็พึงเปรียบเทียบอย่างนี้

อนึ่ง อิริยาบถนี้จะใช้ได้เฉพาะกับคนและสัตว์เท่านั้น เพราะอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน ใช้ได้กับคนและสัตว์ หากทรัพย์สินนั้นติดอยู่กับสิ่งอื่นถึงแม้จะเคลื่อนไหวได้ เช่น ยานพาหนะ เป็นต้น การเคลื่อนไหวนั้นก็ไม่เรียกว่าอิริยาบถ ทรัพย์สินที่ติดอยู่กับยานพาหนะจึงต้องไปปรับใช้ในกรณีอื่น

5. การให้เคลื่อนจากที่ (จานา จาเวย) ภิกษุมีโดยจิต ลูบคลำของที่อยู่บนบก ต้องอาบัติทุกกฏ ทำให้ไหว ต้องอาบัติถุลลัจจัย ให้เคลื่อนจากที่ ต้องอาบัติปาราชิก

การทำให้เคลื่อนจากฐาน หมายถึงการทำให้เคลื่อนจากที่ ที่ของนั้นตั้งอยู่ กรณีนี้จึงต้องพิจารณาในสองส่วนคือ สิ่งของ และ ฐานที่ ๆ ของนั้นสัมผัสอยู่ เช่น สิ่งของที่วางอยู่บนพื้นดิน จึงมีสองส่วนคือ สิ่งของ และ ฐานคือพื้นดิน หากภิกษุเอามือจับต้องอาบัติทุกกฏ ทำให้เคลื่อนไหว ต้องอาบัติถุลลัจจัย ยกขึ้นให้เลยจากพื้นดิน ต้องอาบัติปาราชิก หรือสิ่งของที่มีน้ำหนักมากไม่สามารถยกขึ้นได้ แต่สามารถทำให้เคลื่อนไหวได้ เอามือจับ ต้องอาบัติทุกกฏ ทำให้ไหว ต้องอาบัติถุลลัจจัย ทำให้เคลื่อนเลยไปจากฐานที่สิ่งของนั้นสัมผัสอยู่แม้เพียงเส้นผม ต้องอาบัติปาราชิก ดังนั้น ในกรณีนี้ จึงมีการปรับอาบัติเป็นสามชั้นตอน คือ

- 1) เอามือจับ ต้องอาบัติทุกกฏ
- 2) ทำให้ไหว ต้องอาบัติถุลลัจจัย
- 3) ทำให้เคลื่อนจากที่ ต้องอาบัติปาราชิก

6. การให้เลยจากที่กำหนด (สงเกต วิดีนาเมย) ภิกษุยังเท้าที่หนึ่งให้ก้าวล่วง เลยที่กำหนดไว้ ต้องอาบัติถุลลัจจัย ให้เท้าที่สองก้าวล่วงไป ต้องอาบัติปาราชิก อีกประการหนึ่ง ยังเท้าแรกให้ก้าวล่วงด้านภาชี ต้องอาบัติถุลลัจจัย ยังเท้าที่สองให้ก้าวล่วงไป ต้องอาบัติปาราชิก

การให้ล่วงที่กำหนดไว้นี้ หมายถึงด้านภาชี ในข้อที่ผ่านมานั้นระบุถึงทรัพย์สินสิ่งของอันเป็นของผู้อื่น แต่ในข้อนี้หมายถึงทรัพย์สินของตนเอง ทรัพย์สินของตนเองก็เป็นเหตุให้ถูกปรับเป็นอาบัติปาราชิกได้เช่นเดียวกัน เช่น ในกรณีที่ภิกษุจงใจหลบหลีกด้านภาชี หากสิ่งของนั้นจะต้องเสียค่าภาชีมีราคาห้ามาสกขึ้นไป ต้องอาบัติปาราชิก ในกรณีมีการปรับอาบัติสองชั้นตอน คือ

1) อย่างเท่าแรกให้เลยด่านภาษี ต้องอาบัติอุลลัจจัย

3) อย่างเท่าที่สอง ต้องอาบัติปาราชิก

ในกรณีนี้มีข้อที่ภิกษุพึงระมัดระวัง เพราะในปัจจุบันมีพระภิกษุที่เดินทางไปต่างประเทศเป็นจำนวนมาก และหากนำสิ่งของที่จะต้องเสียภาษี ก็จำเป็นต้องดำเนินการให้ถูกต้อง มิฉะนั้นแล้วอาจตกเป็นผู้กระทำความผิดภาษี ต้องอาบัติปาราชิกโดยไม่รู้ตัว การเสียภาษีจึงเป็นสิ่งที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติ ไม่ยกเว้นแม้แต่ผู้นั้นจะเป็นพระภิกษุ ยกเว้นแต่จะมีด่านปลอดภาษี แต่สินค้าที่จะนำผ่านเข้ามาจะต้องอยู่ในจำนวนที่เขากำหนดเท่านั้น

เกี่ยวกับด่านภาษีนี้ อรรถกถาอธิบายเพิ่มเติม กรณีที่ภิกษุได้ซื้ออั้งไม่ต้องเสียภาษี ดังนี้

1. ได้รับการอนุญาตจากเจ้าหน้าที่

2. เจ้าหน้าที่ไม่อยู่ ณ ที่นั้น และภิกษุก็ออกปากเรียก ก็ไม่มีใครออกมา

3. ภิกษุถึงด่านภาษีแล้ว เกิดเหตุร้าย ต้องรีบออกไปจากที่นั้นโดยเร็ว

เกี่ยวกับด่านภาษีนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ประทานอธิบายเพิ่มเติมว่า ภิกษุนำของควรแก่ค่าภาษีมา จะผ่านที่เก็บภาษี ซ่อนของเหล่านั้นเสีย หรือของมาก ซ่อนให้เห็นน้อย ดังนี้ ต้องอาบัติถึงที่สุดขณะนำของนั้นล่องพ้นเขตภาษี เพื่อจำง่าย ควรเรียกว่า ครอบ อวหารบหนี่ แปลกกว่าบอื่นทั้งนั้น บอื่นเพ่งเอาทรัพย์สินของผู้อื่น ภิกษุเอามาเป็นของตน บหนี่เพ่งทรัพย์สินอันเป็นของตน แต่จะต้องเสียให้แก่ผู้ปกครองบ้านเมืองที่ตนนำของผ่านเข้าไป ข้อนี้แสดงให้เห็นว่า ฝ่ายพระยอมรับนับถือกรรมสิทธิ์ของท่านผู้ปกครองบ้านเมือง ในที่จะเก็บภาษีจากสินค้าทั้งหลาย เมื่อจะผ่านทางเข้าไป จึงจำจะต้องเสียทรัพย์สิน ซึ่งท่านจะพึงได้จากตนตามจำนวนสินค้า กิริยาเช่นนี้ เป็นความเสียความหายแก่คนสามัญมาแล้ว จึงได้จัดเอาไว้ในพวกอวหาร ในคัมภีร์วิภังค์ เรียกชื่อว่า สุงฆาตะ

อนึ่ง มีข้อสังเกตว่า กิริยาหลักทั้ง 6 ประการนี้ อรรถกถาอธิบายว่า ข้อที่หนึ่ง พระผู้มีพระภาคตรัสหมายถึงการตู่ ข้อที่สองตรัสหมายถึงภิกษุที่นำทรัพย์สินผู้อื่นไป ข้อที่สาม ตรัสหมายถึงทรัพย์สินที่เขาฝากไว้ ข้อที่สี่ ตรัสหมายถึงทรัพย์สินที่มีวิญญาณ ข้อที่ห้า ตรัสหมายถึงทรัพย์สินที่อยู่บนบก ข้อที่หก ตรัสหมายถึง ด่านภาษี

4.2.10 อรรถกถาอธิบายลักษณะที่ไม่ต้องอาบัติ

ลักษณะแห่งภิกษุผู้ไม่ต้องอาบัติในทุติยปาราชิก อรรถกถาได้อธิบาย ประการ ดังนี้

1. ภิกษุผู้มีความสำคัญว่าสิ่งของนั้นเป็นของตน (สกสณฺณสส) คือภิกษุถือเอาสิ่งของ ของผู้อื่นด้วยสำคัญว่าเป็นของตน อย่างนี้ไม่เป็นอาบัติ แต่หากถูกเจ้าของทักท้วงเพื่อขอคืน ก็ควรคืนให้ แต่หากไม่ยอมคืน เป็นอาบัติปาราชิกในขณะที่เจ้าของทอดธุระ

3. ถือเอาด้วยวิสาสะ (วิสาสะคคาเห) คือถือเอาด้วยความคุ้นเคยกัน แต่มิใช่ว่าถือวิสาสะด้วยความมั่งง่าย ดังนั้นจึงควรทราบองค์แห่งวิสาสะที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในมหาวิภังค์ว่า ภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติเพราะถือเอาด้วยวิสาสะ และว่า ภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้ภิกษุ ผู้ประกอบด้วยองค์ 5 ถือวิสาสะได้ คือ เคยเห็นกันมา เคยคบกันมา เคยพูดกันไว้ ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อถือเอาแล้วเขาย่อมพอใจ ดังนั้นการถือวิสาสะจึงขึ้นอยู่กับองค์ประกอบเหล่านี้ คือ

- 1) เคยเห็นกันมา ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อถือเอาแล้ว (เจ้าของ) ก็พอใจ
- 2) เคยคบกันมา ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อถือเอาแล้ว (เจ้าของ) ก็พอใจ
- 3) เคยพูดกันไว้ ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อถือเอาแล้ว (เจ้าของ) ก็พอใจ

แต่เพื่อนคนใด ยังมีชีวิตอยู่ แต่เมื่อผู้ถือนิสาสะถือเอาแล้ว ภายหลังไม่พอใจ ภิกษุก็ควรคืนสิ่งของนั้นกลับคืน แต่หากผู้นั้นตายไปแล้ว ก็ควรคืนให้แก่ภิกษุหรือญาติของผู้นั้นผู้มีอำนาจในการจัดการทรัพย์สินนั้น ส่วนภิกษุใด บอกแก่เพื่อนภิกษุด้วยกันว่า ตนเองนำสิ่งของบางอย่างไปใช้สอย และเพื่อนภิกษุนั้นกล่าวว่า สิ่งของนั้นจะถูกนำไปใช้โดยประการที่ซึ่งเกิด แต่ท่านควรนำสิ่งของนั้นมาไว้เช่นเดิม อย่างนี้ก็ต้องนำมาคืน

4. ถือเอาเป็นของยืม (ตาวกาลิก)ภิกษุที่ยืมสิ่งของ ของผู้อื่นไปแล้ว ตั้งใจอยู่ว่า จักนำไปคืน (แต่ยังไม่ได้คืน) ยังไม่เป็นอาบัติ แต่ถ้าบุคคล หรือ คณะซึ่งเป็นเจ้าของสิ่งของ อนุญาตไว้ เป็นอันได้ข้ออ้าง (ว่าเจ้าของอนุญาตแล้ว) แต่หากยังไม่อนุญาต เมื่อเขาทวงก็ควรคืน

5. สิ่งของนั้นเปรตหวงแหน (เปตปริคคเห) ในที่นี้หรือรถถาอธิบายว่า สัตว์ผู้เกิดในเปรตวิสัยก็ตาม เหล่าเทวดา มีเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกาเป็นต้นก็ตาม จัดอยู่ในจำพวกเปรตทั้งสิ้น และสิ่งของที่เปรตหวงแหน หากภิกษุจะถือเอาก็ไม่เป็นอาบัติ ท่านยกตัวอย่างว่า หากทำวสัฏกเทวราชจะประทับนั่งออกเรือนชายของ (ชายผ้า) ภิกษุรูปหนึ่งทราบว่าเป็นทำวสัฏกะ ถือเอาผ้าที่มีราคาตั้งแสนเพื่อนำไปทำจีวร แม้ทำวสัฏกะนั้นจะร้องห้ามมิให้เอาไป ก็ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุนั้น

6. สิ่งของนั้นเป็นของที่สัตว์เดรัจฉานหวงแหน (ติริจฉานคตปริคคเห) มีลักษณะเช่นเดียวกันกับข้อที่ผ่านมา ต่างแต่ว่าในข้อแรกเจ้าของทรัพย์สินเป็นประเภทเปรต แต่ในข้อนี้เจ้าของทรัพย์สินเป็นสัตว์เดรัจฉาน อรรถถาถาอธิบายว่า หากพญานาค หรือพญาครุฑแปลงตนเป็นมนุษย์ออกเรือนชายของ และหากมีภิกษุบางรูปนำสิ่งของบางอย่างนั้นไป ก็ไม่ปรับเป็นอาบัติ

ตามนัยนี้ แสดงว่ามนุษย์ไม่ยอมรับสิทธิในการถือครองสมบัติของสัตว์เดรัจฉาน ถึงแม้ในความเป็นจริงแล้วการครอบครองสมบัติมิได้มีในสัตว์เดรัจฉาน แต่สัตว์เดรัจฉานอาจมีความรู้สึกในสิ่งของที่ตนครอบครองนั้นว่าเป็นอาหารหรือเหยื่อเท่านั้น อีกทั้งสัตว์เดรัจฉานก็ยกคตศีลขึ้นฟ้องร้องใครไม่ได้ในเมื่อตนถูกแย่งอาหาร อย่างดีก็แค่เพียงทำร้ายผู้นั้นไปตามสัญชาตญาณ ในอรรถถาท่านจึงอธิบายต่อไปว่า หากราชสีห์ หรือเสือโคร่งฆ่าเหยื่อได้แล้ว ยังไม่ได้ลงมือกัดกิน ภิกษุอย่าเพิ่งไปแย่งเนื้อ

นั้นมาในทันที เพราะว่าอาจถูกสราซสิทธิ์หรือเสื่อโครงตะบปทำร้ายเอาก็ได้ เพราะมันกำลังหิว ต่อเมื่อมันกัดกินไปได้สักครู่หนึ่งแล้วจึงค่อยไถมันให้หนีไปแล้วนำเนื้อมา

สัตว์บางประเภทเช่น นกเหยี่ยว หากมันกำลังคาบเหยื่อบินไป ฝึกหัดจะทำให้มันตกใจแล้วทิ้งเหยื่อนั้นลง แล้วเก็บเอาไปก็ไม่ปรับเป็นอาบัติ

ทั้งสองกรณีนี้ อาจกล่าวได้ว่าสิทธิในการถือครองทรัพย์สิน อรรถกถาตีความว่ามีในเฉพาะในมนุษย์เท่านั้น ไม่ได้รวมถึงอมนุษย์ด้วย ดังนั้นหากภิกษุถือเอาสิ่งของ ของคนที่ไม่ใช่มนุษย์ ท่านจึงกล่าวว่าไม่เป็นอาบัติ แม้จะถือเอาโดยอาการมิชอบก็ตาม

กรณีนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ประทานอธิบายไว้ว่า ถ้าของนั้นเป็นของที่สัตว์เดรัจฉานหวงห้าม ภิกษุถือเอาท่านว่าไม่ต้องอาบัติ เพราะคำนี้ พิงสันนิษฐานว่าในครั้งนั้นตลอดมาจนในครั้งนี้ มนุษย์ไม่ยอมให้สัตว์เดรัจฉานมีกรรมสิทธิ์ ในอาหารที่มันหาได้และในที่อื่น ๆ ซ้ำกลับถือเอาของมันเป็นที่ทรัพย์สินของตนเสียด้วย ในพระวินัยก็รับรองตามนั้น จึงได้ยกสัตว์บางเหล่าขึ้นเป็นวัตถุแห่งอทินนาทาน และไม่ปรับอาบัติเพราะถือเอาของสัตว์เดรัจฉาน

ในกรณีที่มนุษย์ไม่ยอมรับการถือสิทธิในทรัพย์สินของสัตว์นี้ หากจะมีคำถามว่า หากภิกษุนำเนื้อที่เขาซื้อหามาเพื่อเลี้ยงสัตว์บางประเภท เช่น เสือ หรือ จระเข้ เป็นต้น และขโมยในเวลาที่เขาซื้อนั้นกำลังกัดแทะอยู่ โดยคิดว่าเป็นเนื้อของสัตว์เดรัจฉาน ภิกษุสามารถนำไปได้ ไม่ต้องอาบัติ กรณีนี้จะนำไปเปรียบเทียบกับกรณีข้างต้นไม่ได้ ด้วยเหตุผลว่า แม้เสือ และ จระเข้ ไม่ได้ถือสิทธิในการครอบครองเหยื่อนั้นก็จริงอยู่ แต่เจ้าของผู้ครอบครองที่แท้จริงก็คือผู้ที่เป็นเจ้าของสัตว์นั้นต่างหาก และเนื้อนั้นก็ เป็นของมีราคา เพราะซื้อหามาด้วยเงินทอง ดังนั้น หากเนื้อนั้นมีราคาเทียบเท่ากับหามาสก ภิกษุนั้นย่อมต้องปาราชิกโดยไม่ต้องสงสัย

ในวินิตวัตถุ คือกรณีตัวอย่างที่พระพุทธเจ้าได้เคยวินิจฉัยไว้ เช่น ภิกษุเดินทางผ่านด่านภาษี บุคคลอื่นผู้มาด้วยกันได้แอบซ่อนรัตนะไว้ในยาม แล้วเดินทางผ่านด่านภาษีเข้ามา อย่างนี้ไม่ต้องอาบัติ อีกกรณีหนึ่ง ท่านยกตัวอย่างสกุลอุปัฏฐานของพระปิลินทวัจฉะ ถูกโจรลักขโมยบุตร จำนวน 2 คนไป พระเถระได้บันดาลฤทธิ์นำเด็กสองคนนั้นกลับคืนมา กรณีนี้ทรงตัดสินว่าไม่เป็นอาบัติ เพราะวิสัยของท่านผู้มีฤทธิ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ ได้อธิบายว่า ที่ไม่ปรับอาบัติ เพราะเด็กนั้นยังเป็นสิทธิในการครอบครองของเจ้าของเดิม การที่ภิกษุช่วยตามกลับคืนมาแก่เจ้าของ ชื่อว่าไม่ต้องอาบัติ ถ้าหากความเข้าใจของข้าพเจ้าถูกต้อง ข้อนี้จะได้นำความเข้าใจผิดและเข้าใจเกินไปในเรื่องโจรลักของ จะได้เป็นตัวอย่างสำหรับวินิจฉัยด้วย

7. มีความสำคัญว่าเป็นของบังสุกุล (ปัสุกุลสณฺณสฺส) สำหรับภิกษุผู้คิดว่า สิ่งของนี้ไม่มีเจ้าของ เป็นของบังสุกุล ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุนั้น แต่หากมีเจ้าของ และเมื่อเจ้าของทวงคืน ก็ควรคืนกลับไป

ดังนั้น ตามข้อนี้ สิ่งของที่ภิกษุถือเอาด้วยสำคัญว่าเป็นของบังสุกุล (เปื้อนฝุ่น) วินัยก็ไม่ปรับอาบัติ

8. ภิกษุบ้า (อุมมตฺตกสฺส) สำหรับภิกษุผู้เป็นบ้า แม้กระทำการใด ๆ ลงไปก็ไม่ถือว่าเป็นอาบัติ

9. ภัคษุผู้เป็นต้นบัญญัติ (อาทิกมมิกสส) ในทุตติยปาราชิกนี้ จึงไม่เป็นอาบัติแก่พระธนิยะผู้เป็นต้นบัญญัติ แต่ภัคษุที่เหลือนอกจากนั้น มีฉัพคคัยเป็นต้น ถือว่าเป็นอาบัติ

4.3 ตติยปาราชิก ว่าด้วยการฆ่ามนุษย์

4.3.1 ความเป็นมาของตติยปาราชิก

เหตุการณ์เกี่ยวกับตติยปาราชิกนี้ เกิดขึ้นขณะที่พระพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลาปามหาวัน เขตกรุงเวสาลี ขณะนั้นพระองค์ได้ตรัสสอนอสุภกัมมัฏฐาน พรหมนาคุณอสุภกัมมัฏฐาน ตรัสสรเสริญการเจริญอสุภกัมมัฏฐาน แก่ภัคษุทั้งหลาย ต่อมาพระองค์ตรัสบอกแก่ภัคษุทั้งหลายว่า พระองค์ประสงค์เสด็จหลีกเร้นอยู่เพียงพระองค์เดียวสักครึ่งเดือน และทรงห้ามมิให้ผู้ใดเข้าไปหา ยกเว้นภัคษุผู้นำภัตตาหารเข้าไปถวาย ภัคษุทั้งหลายก็รับทราบพระประสงค์นั้น

เมื่อว่ากันแล้ว ไม่น่าจะมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น แต่หลังจากนั้นไม่นาน เหล่าภัคษุต่างประกอบความเพียรเจริญอสุภกัมมัฏฐาน จนกระทั่งเกิดความรู้สึกอึดอัดเบื่อหน่ายร่างกายของตน บางรูปฆ่าตัวตาย วานกันและกันให้ฆ่าบ้าง ให้คนวัดฆ่าบ้าง ดังปรากฏข้อความในมหาวิงค์ว่า

“... แล้วพากันประกอบความเพียรในการเจริญอสุภกัมมัฏฐานหลายประการ กระทั่งเกิดความรู้สึกอึดอัด เบื่อหน่าย รังเกียจร่างกายของตน เหมือนชายหรือหญิงที่เป็นหนุ่มสาวชอบแต่งตัวอาบน้ำ สระเกล้า มีซากศพงู ซากศพสุนัข หรือซากศพมนุษย์มาติดอยู่ที่คอ เกิดความรู้สึกอึดอัด เบื่อหน่าย รังเกียจ ภัคษุเหล่านั้นจึงฆ่าตัวตายบ้าง ให้กันและกันให้ฆ่าบ้าง ภัคษุบางกลุ่มพากันเข้าไปหาตาเถนมิคคณทิกะ บอกว่า ขอโอกาสหน่อยเถิด ท่านช่วยฆ่าพวกอาตมาที่เถิด บาตรและจีวรนี้จักเป็นของท่าน

จะเห็นได้ว่า ผลจากการเจริญอสุภกัมมัฏฐาน ทำให้ภัคษุเหล่านั้นเกิดความเบื่อหน่ายในร่างกายของตน ฝ่ายตาเถนมิคคณทิกะก็รับจ้างฆ่าภัคษุทั้งหลาย เพราะเห็นแก่บาตรและจีวร วันหนึ่งเขาถือดาบเปื้อนเลือดไปล้างที่ฝั่งแม่น้ำวัคคุมุทา และเกิดความเดือดร้อนใจว่าตนเองได้สร้างบาปไว้มหันต์เพราะฆ่าภัคษุไปหลายรูป แต่เขาก็กลับคิดอีกว่าที่ทำอย่างนี้เป็นการสังสมบุญต่างหาก เพราะได้ช่วยคนที่ยังไม่พ้นทุกข์ให้พ้นจากทุกข์ เมื่อกลับไปถึงวัดอีกจึงป่าวประกาศว่า ใครที่ยังไม่พ้นทุกข์ ข้าพเจ้าจะช่วยให้พ้นทุกข์ ต่อจากนั้นเขาก็ตั้งหน้าตั้งตาฆ่าภัคษุ ดังปรากฏข้อความในมหาวิงค์ว่า เวลานั้น เขาฆ่าภัคษุวันละ 1 รูปบ้าง 2 รูปบ้าง 3 รูปบ้าง 4 รูปบ้าง 5 รูปบ้าง 6 รูปบ้าง 7 รูปบ้าง 8 รูปบ้าง 9 รูปบ้าง 10 รูปบ้าง 20 รูปบ้าง 30 รูปบ้าง 40 รูปบ้าง 50 รูปบ้าง 60 รูปบ้าง

จากหลักฐานที่ปรากฏนี้จะเห็นได้ว่า จำนวนภัคษุที่ถูกมิคคณทิกะฆ่าได้เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ มากสุดวันละ 60 รูป ในอรรถกถากล่าวว่า จำนวนภัคษุที่ถูกฆ่ามีจำนวนถึง 500 รูป ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเอ็นใจอนาถมาก หากจะตั้งคำถามว่า เพราะเหตุไรภัคษุเหล่านั้นจึงถูกฆ่าถึงขนาดนั้น เพราะเหตุไร

พระองค์จึงทรงแสดงอสุภกถาแก่ภิกษุเหล่านั้น และพระองค์ไม่ทรงทราบหรือว่า ภิกษุเหล่านั้นวานกัน และกันให้ฆ่ากัน ต่อคำถามนี้มีคำอธิบายดังนี้

1. เพราะเหตุไรภิกษุเหล่านั้นจึงถูกฆ่าถึงขนาดนั้น

จากการที่ภิกษุจำนวน 500 รูปเหล่านั้นถูกฆ่า มิใช่เรื่องบังเอิญแต่อย่างใด และไม่ใช่เป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ อรรถกถาอธิบายว่ามันเป็นเรื่องกรรมเก่า โดยกล่าวว่า ในอดีตกาลนายพรานเนื้อประมาณ 500 คน นำท่อนไม้และเครื่องจับสัตว์เป็นอันมาก ล้อมป่าไว้ แล้วช่วยกันฆ่าสัตว์เป็นจำนวนมากเลี้ยงชีวิตเรื่อยมา เมื่อสิ้นชีพแล้วก็ไปบังเกิดในนรก พวกเขาถูกทรมานในนรกนั้นได้รับความเดือดร้อน เมื่อสิ้นกรรมแล้วก็บังเกิดในหมู่มนุษย์เพราะกุศลกรรมบางอย่างที่ได้กระทำไว้ และด้วยกุศลกรรมที่เคยได้บำเพ็ญมาบ้าง ทุกคนก็ได้บรรพชาอุปสมบทในของพระพุทธเจ้า แต่อุปปราปรเจตนาซึ่งหมายถึงเจตนาที่สืบเนื่องต่อ ๆ ไปจากกรรมนั้น ของพรานเหล่านั้น ซึ่งยังไม่ให้ผลยังมีอยู่ แต่ไม่สามารถให้ผลได้เพราะกุศลกรรมบางอย่างขัดขวางไว้ และในระหว่างครึ่งเดือนนั้นอุปปราปรเจตนานั้นก็ได้ออกาสที่จะให้ผลพอดี นั่นคือ ภิกษุเหล่านั้นได้ฆ่าตัวตายด้วยความพยายามของตนเอง และด้วยความพยายามของผู้อื่น พระพุทธองค์ทรงทราบการมรณภาพของภิกษุเหล่านั้น แต่เมื่อเป็นเรื่องของวิบากกรรม ก็ต้องปล่อยให้กรรมเป็นผู้จัดการ แม้พระองค์ก็เข้าไปจัดการไม่ได้ นี่คือเหตุผลที่ว่าทำไมภิกษุเหล่านั้นจึงถึงแก่กรรมภาพทั้งมากมาย

2. เพราะเหตุไรพระองค์จึงทรงแสดงอสุภกถาแก่ภิกษุเหล่านั้น

เหตุผลที่ทรงแสดงอสุภกถาก็มีภูฐานแก่ภิกษุเหล่านั้น ก็เพื่อให้เป็นอุบายในการคลายความยึดถือในอัตภาพ ในบรรดาภิกษุเหล่านั้น มีทั้งที่เป็นปุถุชน พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระชีนาสพ สำหรับภิกษุที่เป็นพระชีนาสพไม่มีปัญหาแต่ประการใด เพราะไม่มีการปฏิสนธิอีกต่อไป ส่วนพระอริยสาวกอนั้น เป็นผู้มีความคิดแน่นอนคือสุคติ ส่วนภิกษุที่ยังเป็นปุถุชน คิดของทำนเหล่านั้นยังไม่แน่นอน พระพุทธเจ้าทรงมีพระประสงค์จงสงเคราะห์ภิกษุปุถุชนเหล่านั้น ทรงดำริว่า “ภิกษุเหล่านี้กลัวต่อมรณภัย เพราะความรักด้วยอำนาจความพอใจในอัตภาพ จักไม่อาจชำระคติให้บริสุทธิ์ได้ เอาเถิด เราจะแสดงอสุภกถาเพื่อละความรักด้วยอำนาจความพอใจแก่เธอเหล่านั้น เธอเหล่านั้น ครั้นได้ฟังอสุภกถานั้นแล้ว จักทำการชำระคติให้บริสุทธิ์ได้ เพราะเป็นผู้ปราศจากความรักด้วยอำนาจความพอใจในอัตภาพ จักถือปฏิสนธิในสวรรค์ การบรรพชาในสำนักของเรา จักเป็นคุณชาติมีประโยชน์แก่เธอเหล่านั้น ด้วยอาการอย่างนี้”

ดังนั้น การแสดงอสุภกถาก็เพื่ออนุเคราะห์แก่ภิกษุที่ยังเป็นปุถุชน ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงทราบว่า ภิกษุเหล่านั้นต้องถูกฆ่าแน่นอน เป็นเรื่องของวิบากกรรมซึ่งพระองค์ไม่อาจห้ามได้ แต่สิ่งที่พระองค์สามารถกระทำได้ คือ การช่วยให้ภิกษุเหล่านั้นได้เจริญอสุภกถาเพื่อละฉันทราคะในร่างกาย ก่อนที่จะถูกฆ่า ซึ่งจะเป็นการชำระคติให้หมดจดได้ หรืออย่างน้อยก็เป็นหลักประกันได้ว่าตายไปก็จะได้ไปเกิดในสวรรค์แน่นอน ในทางกลับกัน หากภิกษุเหล่านี้ถูกฆ่าไปพร้อม

ด้วยความรู้สึกรักตัวกลัวตาย พวกเธอก็จักมีคติที่ไม่แน่นอน การบวชในสำนักของพระพุทธเจ้าแห่ง ภิคุเหล่านั้นก็จะไม่อันสงสันใด การแสดงอสุภกัมมัญฐานจึงมิใช่เพื่อการพรรณาคุณแห่งความ ตายแต่อย่างใด

3. พระองค์ไม่ทรงทราบหรือว่า ภิคุเหล่านั้นวานกันและกันให้ฆ่ากัน

หลังจากพระพุทธเจ้าทรงแสดงอสุภกัมมัญฐานแก่ภิคุเหล่านั้นแล้ว พระองค์ก็ทรงดำริว่า หากพระองค์ประทับอยู่ในที่นั่นตลอดครึ่งเดือน ภิคุเหล่านี้ก็จะมากราบทูลแต่พระองค์ว่า วันนี้มีภิคุ มรณภาพไปเท่านี้รูป เท่านี้รูป พระองค์หรือใครอื่น ก็ไม่สามารถห้ามกรรมวิบากได้ พระองค์แม้ทรง ทราบก็ไม่สามารถทำอะไรได้ ดังนั้น การนั่งฟังข่าวการมรณภาพของภิคุในแต่ละวันจึงไม่ก่อ ประโยชน์อันใด ดังนั้น พระองค์จึงสั่งแก่ภิคุทั้งหลายว่า พระองค์ประสงค์จะเสด็จหลีกเร้นอยู่เพียง ลำพังตลอดครึ่งเดือน และห้ามใคร ๆ เข้าไปเฝ้ายกเว้นภิคุผู้นำอาหารไปถวาย

ครั้งนั้นจำนวนภิคุในป่ามหาวันมีจำนวนลดน้อยลง เมื่อครึ่งเดือนผ่านไป พระพุทธเจ้า เสด็จออกจากที่เร้น ตรัสเรียกพระอานนท์มาตรัสถามว่าทำไมจำนวนภิคุจึงเหลือน้อยลง ท่านพระ อานนท์ก็กราบทูลเรื่องราวทั้งหมด พร้อมทั้งกราบทูลว่าให้พระพุทธเจ้าตรัสสอนวิธีอื่นที่จะให้ภิคุ บรรลุพระอรหันต์ จากคำกราบทูลนี้แสดงให้เห็นว่า ท่านพระอานนท์ก็ไม่ทราบว่ากรรมที่ภิคุเหล่านั้น มรณภาพเป็นเพราะกรรมในอดีต แต่เข้าใจว่าเป็นเพราะผลจากการเจริญอสุภกัมมัญฐาน ท่านจึงกราบ ทูลให้พระพุทธองค์แสดงกัมมัญฐานอย่างอื่นแก่ภิคุเหล่านั้น พระพุทธเจ้าจึงแสดงแสดงอานาปานัสส ตีกัมมัญฐาน แก่ภิคุเหล่านั้น ตามคำที่ท่านพระอานนท์กราบทูล

4.3.2 ทรงบัญญัติสิกขาบท

หลังจากที่พระพุทธเจ้าทรงปลอบประโลมน้ำใจภิคุเหล่านั้นด้วยอานาปานสติกัมมัญฐาน 16 ชั้น แล้ว ทรงอาศัยเหตุที่ภิคุทั้งหลายปลงชีวิตกันและกัน ทรงดำริ เพราะว่าการปลงชีวิต ตนเอง และการใช้ให้มีกลิ่นตักปลงชีวิตตนเอง ไม่จัดเป็นปาราชิก พระพุทธองค์จึงทรงเว้นการปลง ชีวิตแบบนั้น แต่ทรงหมายเฉพาะการปลงชีวิตกันและกันซึ่งจัดเป็นวัตถุแห่งปาราชิกเท่านั้น ต่อจากนั้นจึงประชุมสงฆ์แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทว่า “ก็ภิคุใด จงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือ แสวงหาศัสตราอันจะพรากกายมนุษย์นั้น แม้ภิคุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสงวาสมิได้”

จากบทบัญญัตินี้ ย่อมแสดงให้เห็นว่า ทรงปรับอาบัติแก่พระภิคุที่ฆ่าผู้อื่นตาย ในขณะที่เดียวกันพระองค์ไม่ทรงปรับอาบัติแก่พระภิคุที่ฆ่าตัวตายแต่ประการใด เนื่องจากภาวะของ ภิคุนั้น ได้ขาดลงพร้อม ๆ กับความตาย

มีข้อสังเกตว่า ในปฐมปาราชิก และทุติยปาราชิก ก่อนที่จะบัญญัติสิกขาบทนั้น พระพุทธเจ้ารับสั่งให้ประชุมสงฆ์ ทรงสอบถามและทรงดำริผู้กระทำผิด และทรงใช้คำว่า “โมฆ บุรุษ” ต่อภิคุนั้น แต่ในตติยปาราชิกนี้ ทรงดำริเช่นเดียวกัน แต่เนื่องจากภิคุผู้ก่อเหตุได้มรณภาพ

ไปแล้ว จึงทรงใช้คำว่า “ภิกษุเหล่านั้น” แต่เนื่องจากว่าในจำนวน “ภิกษุเหล่านั้น” มีภิกษุที่เป็นอริยสาวกอยู่ด้วยจึงไม่ทรงใช้คำว่า “โมฆบุรุษ”

อนุบัญญัติ

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทได้ไม่นาน เหตุการณ์อันเป็นเหตุให้ทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติม ก็ได้เกิดขึ้นอีก กล่าวคือภิกษุฉัพพัคคีย์ไปชอบพอรรรยาของอุบาสกคนหนึ่ง และได้พูดอวดคุณความดีในขณะที่อุบาสกนั้นป่วยหนัก เพื่อให้อุบาสกนั้นตายไป เพื่อจะได้ภรรยาของอุบาสกนั้นมา ดังปรากฏข้อความในมหาวิงค์ว่า อุบาสก ท่านทำคุณงามความดี ทำที่ด้านทานความฉลาดกลัวไว้แล้ว ไม่ได้ทำชั่ว ไม่ได้ทำบาปหยาบช้าทารุณอะไร ท่านสร้างแต่คุณงามความดี ไม่สร้างกรรมชั่วเลย จะมีชีวิตอยู่อย่างลำบากยากเข็ญไปทำไม ท่านตายเสียดีกว่า หลังจากตายแล้วจักไปบังเกิดในสุคติ โลกสวรรค์ จักเอบอ้อมพรั่งพร้อมด้วยกามคุณ 5 อันเป็นทิพย์

เมื่อภิกษุฉัพพัคคีย์กล่าวอย่างนั้น อุบาสกคล้อยตามคำกล่าวนั้น โดยเห็นว่าตนเองทำความดีไว้มาก จะทนป่วยไปทำไม ตายเสียดีกว่า เพราะหลังจากตายไปแล้วก็จะได้ไปเกิดในสวรรค์ จึงรับประทานแต่ของแสดลง จนอาการป่วยหนักขึ้น และได้เสียชีวิตไปในที่สุด ฝ่ายภรรยาของอุบาสกนั้นกล่าวตำหนิภิกษุเหล่านั้นที่เป็นต้นเหตุให้สามีของตนเสียชีวิต ชาวบ้านและภิกษุสงฆ์ที่ทราบข่าวก็ต่างพากันตำหนิภิกษุฉัพพัคคีย์

ภิกษุทั้งหลายนำความนั้นไปกราบทูลแด่พระผู้มีพระภาค พระองค์ทรงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์ทรงสอบถาม ทรงตำหนิ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมว่า อนึ่ง ภิกษุใด จงใจพรางกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหาศัสตราอันจะพรางกายมนุษย์นั้น กล่าวสรรเสริญคุณความดี หรือชักชวนเพื่อให้ตายว่า ท่านผู้เจริญ จะมีชีวิตอยู่อย่างลำบากยากเข็ญไปทำไม ท่านตายเสียดีกว่า ดังนี้ เธอมีจิตใจอย่างนี้ มีดำริในใจอย่างนี้ กล่าวพรรณนาคุณความดี หรือชักชวนเพื่อความตายโดยประการต่าง ๆ แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้

4.3.3 อรรถกถาอธิบายจิตดวงแรกของมนุษย์

ในสิกขาบทวิงค์ก็ได้อธิบายคำว่า กายมนุษย์ ว่า ได้แก่ จิตดวงแรกเกิด คือวิญญาณดวงแรกปรากฏขึ้นในครรภ์มารดา จนถึงเวลาตาย อรรถกถาในระหว่างนี้ชื่อว่า “กายมนุษย์” ดังนั้น ในที่ตติยปาราชิกนี้ กายมนุษย์นั้นนับตั้งแต่ปฏิสนธิเกิดขึ้น จิตดวงแรกนั้นคือปฏิสนธิของสัตว์ประเภทมีชั้น 5 ทุกประเภท กายมนุษย์แรกเริ่มนั้นประกอบด้วยอะไรบ้าง ก็คือ 1) จิตดวงแรก 2) อรูปชั้น 3) ที่เกี่ยวเกาะอยู่กับจิตดวงแรกนั้น 3) กลละรูปที่เกิดพร้อมกับจิตดวงแรกนั้น รูป 30 ถ้วน คือ 1) กาย 10, 2) วัตถุ 10, 3) ภาวะ 10 ของหญิงและชาย รูป 20 ถ้วน คือ 1) กาย 10, 2) วัตถุ 10 ของกะเทย รวมทั้งหมดนี้ ชื่อว่า กลละรูป

ในไตรภูมิภคกล่าวไว้สอดคล้องกันว่า เมื่อแรกเกิด มีรูป 8 รูป ได้แก่ รูปดิน รูปน้ำ รูปไฟ รูปลม รูปกายประสาท รูปหญิงหรือชาย รูปหัวใจ และชีวิตรูป (คือสิ่งทำให้มีธาตุยืนอยู่ได้) ในบรรดา รูปทั้งหมดนี้ เกิดมีชีวิตรูป 3 ก่อน คือ รูปกาย รูปหญิงหรือชาย และรูปหัวใจ รูปทั้งสามมีบริวารรูป ๑๖ ได้แก่ดิน น้ำ ไฟ ลม สี กลิ่น รส โอชา ถ้าเป็นบริวารของรูปกาย เมื่อรวมกับรูปกายจะรวมเป็น 9 ถ้าเป็นบริวารของรูปหญิงหรือชาย เมื่อรวมกับรูปหญิงหรือชาย จะรวมเป็น 9 และถ้าเป็นบริวารของรูปหัวใจ เมื่อรวมกับรูปหัวใจ จะรวมเป็น 9 กลุ่ม องค์ 9 นี้ รวมกับชีวิตรูป จะได้กลุ่มรูป 10 จำนวน 3 กลุ่ม เกิดมีขึ้นพร้อมกัน ตั้งแต่แรกมีการเกิดในครรภ์

หากจะตั้งคำถามว่า ขนาดของกลลระรูป อันกล่าวได้ว่าเป็นกายแรกเริ่มของมนุษย์มีขนาดเท่าไร อรรถกถาอธิบายว่า ให้ใช้ขนแกะแรกเกิดเส้นหนึ่ง ซ้อนปลายลงในหยดน้ำมันงาใส หยาดน้ำมันงาส่วนที่ติดอยู่ปลายขนนั้น นั่นคือกายมนุษย์แรกเริ่ม ซึ่งน่าจะมีขนาดที่เล็กมากอาจต้องใช้กล้องที่มีกำลังขยายสูง ๆ จึงมองเห็นได้ อรรถกถาจึงกล่าวว่า หยาดน้ำมันงา หรือสัปปิ ไส ไม่นูนมัว ฉันทิ รูปมีส่วนเปรียบด้วยสี ฉันทินั้น เรียกว่า กลลระรูป ในไตรภูมิภคกล่าวว่า สิ่งทีเรียกว่า กลลระ นั้น มีขนาดเหมือนนำเส้นผมของมนุษย์มาผ่าเป็น 8 ซีก แต่ละซีกมีขนาดเท่ากับผมของมนุษย์ในอุตตรกฐทวีป เมื่อนำเส้นผมของมนุษย์ชาวอุตตรกฐทวีปเส้นหนึ่งมาชุบน้ำมันงาอันใสงามมาสลัด 7 ครั้ง แล้วถือไว้ น้ำมันที่ไหลย่อยลงปลายเส้นผมยังใหญ่กว่า กลลระ นั้น หรือเทียบเหมือนขนของเนื้อทรายชื่อ อุณาโลม ที่อยู่ที่เชิงเขาหิมพานต์ เส้นขนของเนื้อทรายนั้นเล็กกว่าเส้นผมของชาวอุตตรกฐทวีป เมื่อนำขนทรายอันชื่อว่าอุณาโลมเส้นหนึ่ง ชุบน้ำมันที่ใสสะอาดงาม สลัดทิ้ง 7 ครั้ง น้ำมันที่หยดลงที่ปลายขนทรายนั้นจึงจะมีขนาดเท่ากลลระนั้น ดังนั้น สิ่งทีเรียกว่า กลลระ นี้ จึงมีขนาดที่เล็กมาก โบราณท่านจึงเปรียบเทียบอย่างนี้ แต่ปัจจุบันเราอาจมองเห็นด้วยสายตา โดยอาศัยเทคนิคทางการแพทย์

ดังนั้น มนุษย์แม้จะมีอายุ 120 หรือจะน้อยกว่านี้ก็ตาม ที่เจริญเติบโตมาตามลำดับในระหว่างนี้ คือตั้งแต่ยังเป็นส่วนที่เล็กที่สุด แล้วเจริญเติบโตไปจนสิ้นอายุ นี้เรียกว่ากายมนุษย์

ในอินทกสูตร สังยุตตนิกาย สคาถกวรรค อินทกยักษได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ได้กราบทูลถามพระพุทธเจ้าว่า

ผู้รู้ทั้งหลายกล่าวว่า รูปไม่ใช่ชีวิต สัตว์นี้จะมีร่างกายนี้ได้อย่างไรหนอ กระดูกและก้อนเนื้อมาจากไหน สัตว์นี้จะอยู่ในครรภ์ได้อย่างไร

ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบว่า

รูปนี้เป็นกลลระก่อน จากกลลระเกิดเป็นอัมพุทะ จากอัมพุทะเกิดเป็นเปสิ จากเปสิ เกิดเป็น

ขณะ จากขณะเกิดเป็นปุม 5 ปุม ต่อจากนั้น ผม ขนและเล็บจึงเกิดขึ้น

มารดาของสัตว์ผู้อยู่ในครรภ์นั้นบริโภคข้าน้ำโภชนาหารอย่างใด สัตว์ผู้อยู่ในครรภ์ มารดานั้น ก็ยังอัทภพให้เป็นไปในครรภ์ด้วยข้าน้ำโภชนาหารอย่างนั้น

จากคำถามของอินทโยักษ์ที่ถามว่า เมื่อรูปไม่ใช่ชีวะ (อินทโยักษ์มีความเชื่อว่ารูปกับชีวะอันเดียวกัน) แล้วสัตว์จะได้ร่างกายมาจากไหน จากคำตอบของพระพุทธเจ้า เราจะเห็นได้ว่า ชีวิตมีพัฒนาการแรกเริ่มมาจากกลละ และมีพัฒนาการต่อมาตามลำดับ จากกลละ เป็นอัพพุทะ จากอัพพุทะ เป็นเปสิ จากเปสิ เป็น ฆนะ จากฆนะ เป็นปัญจสาขา ต่อจากนั้นจึงเริ่มมี ผม ขน เล็บ เป็นต้น และในขณะที่สัตว์อาศัยอยู่ในครรภ์มารดา ก็ได้รับอาหารที่มารดารับประทานเข้าไปจนเจริญเต็มโตอยู่ในครรภ์ วินัยให้การยอมรับความเป็นมนุษย์ไม่เฉพาะแต่คลอดออกมาจากครรภ์มารดาเท่านั้น แต่ยังมองลึกไปยิ่งกว่านั้น คือนับแต่เริ่มปฏิสนธิ หรือเริ่มแต่จิตดวงแรกกันเลยทีเดียว

4.3.4 วิเคราะห์การปลง(ทำลาย)เสียจากชีวิต

การปลงเสียจากชีวิตคืออะไร คือการทำให้อินทรีย์ชีวิตให้ขาดไป หรือบั่นรอนอินทรีย์คือชีวิต ด้วยการ ناب การรีด การวางยา เป็นต้น ในเวลาที่สัตว์นั้นยังเป็นกลละบ้าง เป็นอัพพุทะบ้าง เป็นเปสิบ้าง เป็นฆนะบ้าง เป็นต้น อินทรีย์มี 2 อย่าง 1) รูปชีวิตินทรีย์ 2) อรูปชีวิตินทรีย์ ในสองประการนี้ อรูปชีวิตินทรีย์ใคร ๆ ก็ไม่สามารถฆ่าได้ (เพราะเป็นประเภทอรูป คือไม่ปรากฏรูปร่าง) แต่สำหรับรูปชีวิตินทรีย์สามารถฆ่าได้ อินทรีย์ประเภท “อรูป” อิงอาศัยอยู่กับอินทรีย์ประเภท “รูป” ดังนั้นเมื่อรูปชีวิตินทรีย์ถูกฆ่า อรูปชีวิตินทรีย์ก็พลอยดับไปด้วยเพราะมันอิงอาศัยอยู่กับรูปชีวิตินทรีย์นั่นเอง

มีคำถามว่า การที่จะปลง (ฆ่า) ชีวิตินทรีย์นั้น จะปลงส่วนที่เป็นอดีต หรือส่วนที่เป็นอนาคต อรรถกถาอธิบายว่า ไม่ใช่ส่วนที่เป็นอดีต ไม่ใช่ส่วนที่เป็นอนาคต เพราะทั้งสองประการนี้ ที่เป็นอดีตก็ดับไปแล้ว ที่เป็นอนาคตก็ยังไม่ปรากฏ เพราะฉะนั้นทั้งสองประการนี้ชื่อว่าไม่มี เมื่อไม่มีจึงปลง (ฆ่า) ไม่ได้ ในข้อนี้ อรรถกถาได้ยกคำอธิบายของท่านพระสารีบุตรเถระว่า ในขณะที่จิตที่เป็นอดีตสัตว์ทั้งหลายชื่อว่า เป็นอยู่แล้ว (คือผ่านไปแล้ว) ไม่ใช่กำลังเป็นอยู่ และไม่ใช่จักเป็นอยู่ ในขณะที่จิตที่เป็นอนาคต สัตว์ทั้งหลายชื่อว่าจักเป็นอยู่ (คือจักเกิดขึ้นต่อไป) ไม่ใช่เป็นอยู่แล้ว ไม่ใช่กำลังเป็นอยู่ ในขณะจิตที่เป็นปัจจุบัน สัตว์ทั้งหลายกำลังเป็นอยู่ ไม่ใช่เป็นอยู่แล้ว (คือผ่านไปแล้ว) ไม่ใช่จักเป็นอยู่เพราะฉะนั้น ชีวิตย่อมเป็นอยู่ในขณะจิตใด การปลง หรือการฆ่าก็ต้องเกิดขึ้นในขณะจิตนั้น (คือขณะที่สัตว์นั้นกำลังมีชีวิตอยู่) ดังนั้น บุคคลชื่อว่าย่อมปลงชีวิตินทรีย์ที่เป็นปัจจุบัน

จากคำกล่าวของพระเถระแสดงให้เห็นว่า การฆ่าย่อมสำเร็จได้ในขณะที่สัตว์นั้นเป็นปัจจุบันเท่านั้น ขณะจิตที่เป็นอดีต การฆ่าก็เกิดขึ้นไม่ได้ หรือขณะจิตที่เป็นอนาคต การฆ่าก็เกิดขึ้นไม่ได้ เช่น ปัจจุบัน ก. มีอายุ 20 ปี ข. ต้องการฆ่า ก. เมื่อครั้งที่ ก. มีอายุ 19 ปี หรือ จะฆ่า ก. เมื่อตอนอายุ 22 ปี อย่างนี้ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ เพราะ ข. ไม่สามารถย้อนอดีตไปฆ่า ก. หรือล่วงหน้าไปฆ่า ก. ได้ หาก ข. ต้องการฆ่า ก. ตอนอายุ 22 ปี ข. ก็ต้องรอไปจนถึงเวลานั้น และเมื่อถึงเวลานั้น สิ่งที ข. คิดว่าเป็นอนาคตก็จะเปลี่ยนมาเป็นปัจจุบัน คือ ข.สามารถฆ่า ก.ได้ในขณะจิตของ ก.ที่เป็นปัจจุบัน

เท่านั้น ดังนั้นเมื่อว่ากันแล้ว สิ่งที่เราเรียกว่า “อนาคต” จึงเป็นสิ่งที่ไม่มีอยู่จริง เพราะถ้ามีอยู่จริง ข. ก็จะสามารถดำเนินการได้ตามที่ต้องการนั่นคือ ฆ่า ก.ตายได้ในอนาคต อนาคตจึงเป็นเพียงเพียงภาพมายา การคาดการณ์หรือการวางแผนในอนาคตหรือในอดีต จึงไม่สามารถเกิดขึ้นได้ กาลเวลาที่แท้จริง จึงเป็นเรื่องปัจจุบันเท่านั้น

4.3.5 อรรถกถาอธิบายชีวิตที่เป็นปัจจุบัน

อรรถกถาอธิบายช่วงชีวิตของคนที่เป็นปัจจุบันไว้ 3 ขณะด้วยกัน หากมองให้ลึกลงไปแล้ว ช่วงชีวิตดังกล่าวนี้ก็มีความสอดคล้องกับกฎไตรลักษณ์ คือมีความเกิดขึ้น ทรงอยู่ และสลายไป ช่วงขณะที่แบ่งไว้ 3 ขณะคือ ขณะปัจจุบัน สันตติปัจจุบัน อัธธาปัจจุบัน 3 อย่างนี้ ปัจจุบันที่ความเกิดความเสื่อม และความตายกำลังทำหน้าที่ของตนเองตามธรรมดา อย่างนี้เรียกว่าขณะปัจจุบัน ที่เรียกว่าขณะปัจจุบัน เพราะเป็นช่วงเวลาที่ความเกิด ความเสื่อม และความตายกำลังเกิด หรือกำลังปรากฏ ช่วงชีวิตที่เรียกว่าขณะปัจจุบันนี้ ไม่มีใครสามารถปลง หรือฆ่าได้ เหตุผลก็เพราะว่าตัวมันเอง กำลังดับ (ตาย) อยู่ทุกขณะ หรือไม่ต้องมีใครมาฆ่ามันก็ดับของมันเอง ความตายในลักษณะนี้ ในวิสุทธิมรรคท่านเรียกว่า ขณิกขณะ คือความแตกดับในช่วงขณะแห่งสังขารทั้งหลาย

สันตติปัจจุบัน นั่นคือขณะจิตที่กำลังทำหน้าที่รับ โคร์ครวญ พิจารณาอารมณ์ ซึ่งเกิดขึ้นชั่ว 7 - 8 วาระ แล้วก็ดับไป ลักษณะของสันตติปัจจุบัน มีลักษณะการสืบต่อ หรือรับช่วงต่อระหว่างอารมณ์เก่ากับอารมณ์ใหม่ในลักษณะที่เกื้อกูลกัน ยกตัวอย่างเช่น เมื่อเราเดินมาจากกลางแจ้งที่อากาศร้อน แล้วเข้าไปนั่งในห้องแคบ ๆ ช่วงขณะที่เราเข้าไปในห้องนั้นสายตาก็ยังปรับเข้ากับสภาพภายในห้องยังไม่ได้ มันจึงมีแต่ความมืด เมื่อนั่งไปสักครู่หนึ่งสายตาก็เริ่มจะปรับสภาพได้ ก็จะมองเห็นอะไรได้ ช่วงขณะที่สายตายังมืดอยู่นั้น เรียกว่าสันตติปัจจุบัน หรือเมื่อเรามาจากสถานที่เย็น แล้วเข้าไปในห้องเล็ก ๆ ช่วงขณะที่เราเข้าไปนั้น ความเย็นที่มีติดตัวเราก่อนยังมีปรากฏอยู่ แต่เมื่อนั่งไปสักครู่ เมื่อความเย็นที่มีอยู่เดิมหายไป ก็จะเริ่มรู้สึกร้อน ช่วงขณะที่ความเย็นยังไม่หายไป ขณะนั้นเรียกว่าสันตติปัจจุบัน ดังนั้น ลักษณะของสันตติปัจจุบัน ก็คือสภาวะที่จิตดวงเก่าและจิตดวงใหม่ทำหน้าที่ส่งต่ออารมณ์ให้กันและกัน

อัธธาปัจจุบัน ก็คือตั้งแต่ปฏิสนธิ ไปจนถึงจุติ หรือตั้งแต่เกิดจนตาย ระหว่างนี้ชื่อว่าอัธธาปัจจุบัน ในตติยปาราชิกที่กล่าวถึงการฆ่า เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้อง จึงควรทำความเข้าใจเรื่องปาณะ (สัตว์มีชีวิต) ปาณาติบาต (การทำสัตว์มีชีวิตให้ตกไป) ปาณาติปาตี (บุคคลผู้ทำสัตว์มีชีวิตให้ตกไป) ประโยคแห่งปาณาติบาต (วิธีการแห่งปาณาติบาต) ปาณะ หรือปราณ โดยโวหาร คือโดยคำพูดทั่วไป หมายถึงสัตว์ แต่เมื่อว่าโดยปรมัตถ์ได้แก่ชีวิตินทรีย์ ดังนั้น ปาณะก็คือสัตว์มีชีวิตโดยทั่ว เป็นคำเรียกที่ทุกคนสามารถเข้าใจได้ทันที เป็นการเรียกด้วยความจริงขั้นสมมติ แต่เมื่อว่าด้วยความจริงอีกระดับหนึ่ง คือระดับปรมัตถ์ ปาณะ นั้นได้แก่ชีวิตินทรีย์

บุคคลที่ทำชีวิตินทรีย์นั้นให้ตกลงไป ท่านเรียกว่า ผู้ฆ่าสัตว์
 ปาณาติบาตนั้น ท่านหมายถึง ฆกเจตนา คือเจตนาในอันที่จะฆ่า
 บุคคลที่พร้อมไปด้วยวรกเจตนา ชื่อว่าผู้ทำปาณาติบาต (ปาณาติปาตี)

4.3.6 ประโยค (วิธีการ) แห่งการฆ่า 6 ประการ

ดังได้ทราบแล้วว่า การฆ่าที่ท่านมุ่งไปที่ “วรกเจตนา” เจตนา หรือจิตคิดจะฆ่า วรกเจตนา
 นั้นท่านแสดงไว้ 6 วิธีด้วยกันเรียกว่าประโยค(วิธีการการฆ่า) คือ 1) สาหตถิกะประโยค 2) อาณตติกป
 ระโยค 3) นิสสัคคิยประโยค 4) ถาวรประโยค 5) วิชขามยประโยค 6) อิทธิมยประโยค

สาหตถิกะประโยค (สาหตถิกโก) หมายถึงการฆ่าให้ตายด้วยกาย คือใช้อวัยวะบางส่วนเป็น
 เครื่องมือในการฆ่า เช่น ไข่ ไม้ หรือใช้เท้า เป็นต้น หรือด้วยของที่เนื่องด้วยกาย หมายถึงการใช้
 เครื่องมือชนิดใดชนิดหนึ่ง เช่น มีด ดาบ หอก เป็นต้น สาหตถิกะประโยคนี้ ระบุว่า ผู้ฆ่าต้องลงมือฆ่า
 เอง การสั่งให้ผู้อื่นฆ่าไม่จัดอยู่ในการฆ่าประเภทนี้

อาณตติกะประโยค (อาณตติกโก) การใช้ผู้อื่นฆ่า ด้วยการออกคำสั่งว่า จงฆ่าให้ตายด้วยวิธีการ
 อย่างนี้ ชื่อว่าอาณตติกะประโยค คือการออกคำสั่ง อาณตติกะประโยคนี้ โดยประเด็นหลักคือการออกคำสั่ง
 หรือการใช้คำพูด แต่ก็หมายรวมถึงวิธีการอย่างอื่นที่บ่งความหมายว่า “สั่ง” เช่นการเขียนจดหมาย
 บอกให้รู้ หรือการอาศัยเทคโนโลยีในปัจจุบัน เช่น การส่งข้อความบอกให้รู้ ดังนั้น “การใช้” จึงมิได้มี
 ความหมายแคบเพียงแค่การสื่อสารด้วยวาจาเท่านั้น แต่การอาศัยสื่อเทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสื่อสาร
 ให้ผู้อื่นได้ทราบแล้วไปทำการ (ฆ่า) ได้สำเร็จ ก็จัดอยู่ในประเภทการสั่งทั้งสิ้น

นิสสัคคิยะประโยค (นิสสัคคิโย) คือการชดเครื่องประหารชนิดใดชนิดหนึ่ง มีลูกศร เป็นต้น
 ด้วยกาย หรือของที่เนื่องด้วยกาย ของบุคคลที่ประสงค์จะฆ่าบุคคลอื่นซึ่งอยู่ไกลออกไป ชื่อว่านิส
 สัคคิยะประโยค ในข้อนี้มีการระบุว่า “ด้วยกาย” หรือ “ของที่เนื่องด้วยกาย”

ทำด้วยกาย หมายถึงกิริยาที่ขว้าง (ชด) วัตถุชนิดใดชนิดหนึ่งออกเพื่อหมายชีวิตของผู้อื่น
 เช่น ไข่มือขว้างหอก หรือของมีคมชนิดอื่นออกไป อย่างนี้เรียกว่าทำด้วยกาย

ด้วยของที่เนื่องด้วยกาย หมายถึงว่า ใช้เครื่องมือชนิดใดชนิดหนึ่งยิงออกไป เช่น ใช้ธนูยิง
 ออกไป ใช้ปืนยิงออกไป หรือใช้ยางยิงออกไป เป็นต้น อย่างนี้เรียกว่า ทำด้วยของที่เนื่องด้วยกาย

ถาวรประโยค (ถาวรปโยโค) การชดหลุมพราง วางกับดัก ด้วยเครื่องมือที่ไม่เคลื่อนที่ ชื่อ
 ว่า ถาวรประโยค วิธีนี้หมายถึงการชดพราง วางกับดัก วางบ่วง การลอบวางอาวุธไว้ใกล้ ๆ ตลอด
 จนถึงทางวางยาพิษ ชื่อว่าถาวรประโยค

ถาวรประโยคนี้ ในมหาวิภังค์ท่านกล่าวไว้ ดังนี้

ภิกษุชดหลุมพรางไว้เจาะจงมนุษย์ว่า บุคคลชื่อนี้ จงตกไปตาย ต้องอาบัติทุกกฏ เมื่อบุคคล
 ชื่อนั้นตกลงไปได้รับทุกขเวทนา ต้องอาบัติถุลลัจจัย เขาตาย ต้องอาบัติปาราชิก

ภิกษุวางศัสตราไว้ในที่พึง หรือทนายาพิช ทำให้ชำรุด หรือวางไว้ริมบ่อ เหวหรือที่ลาดชัน ตั้งใจว่า จะมีคนตกไปตายด้วยวิธีนี้ ต้องอาบัติทุกกฏ มีผู้ได้รับทุกขเวทนาเพราะต้องศัสตรา ถูกยาพิช หรือตกลงไป ต้องอาบัติถุลลัจจัย เขาตาย ต้องอาบัติปาราชิก

วิชขามยประโยค (วิชขามโย ปโยโค) แปลว่าความพยายามที่สำเร็จด้วยวิชา นับว่าเป็นวิธีการที่แปลก พระพุทธโฆษาจารย์ได้อ้างว่า วิธีการอย่างนี้มีที่มาจากอรรถกถาทั้งหลาย หมายถึงว่า พระพุทธโฆษาจารย์ท่านได้อ้างมาจากแหล่งอื่นว่า วิชขามยประโยค คือการร้ายมนต์เพื่อจะให้เขาตาย เช่น เมื่อเมืองถูกปิดล้อม หรือถูกข้าศึกประชิด เหล่าหมออาถรรพ์ประกอบพิธีกรรมร้ายมนต์เพื่อให้เกิดเสนียดจัญไร หรือก่อให้เกิดความอุบาทว์ในหมู่ข้าศึก เช่น ทำให้เกิดโรคจุกเสียด หรือโรคปวงเป็นต้น

การทำร้ายด้วยวิชขานี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงประทานอธิบายไว้ว่า ตัวอย่างในอรรถกถา เช่นภิกษุร้ายมนต์อาคมต่าง ๆ ใช้ภูติใช้ผีเพื่อทำให้ผู้อื่นเจ็บตาย ตัวอย่างที่จะพึงเห็นได้ในบัดนี้ เช่นการฆ่าด้วยกำลังไฟฟ้า ซึ่งประกอบด้วยอำนาจความรู้

จากที่กล่าวที่ข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นว่าคติความเชื่อเรื่องการทำให้ตายด้วยวิธีการใช้เวทมนต์คาถามีมาแล้วตั้งแต่สมัยโบราณ และสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้ จะเห็นได้ว่าในสังคมไทย ในบางภูมิภาคก็ยังมีคติความเชื่อแบบนี้อยู่ เช่น ความเชื่อในเรื่องของคุณไสย เวทมนต์ดำ หรือการทำยาสั่ง เป็นต้น

อิทธิมยประโยค (อิทธิมโย ปโยโค) การประกอบฤทธิ์อันเกิดจากผลกรรม ชื่อว่าอิทธิมยประโยค การฆ่าด้วยวิธีนี้ก็เป็วิธีที่แปลก เพราะเราจะไม่พบเห็นกันในปัจจุบัน และไม่เคยปรากฏข่าวว่ามีคนถูกฆ่าตายด้วยการใช้ฤทธิ์ และผู้คนในปัจจุบันนี้คงไม่เชื่อว่ามีฤทธิ์กันด้วยวิธีแบบนี้ด้วย แต่การนำปัจจุบันไปตัดสินอดีต แล้วปฏิเสธอย่างเด็ดขาด ก็คงไม่ถูกต้องนัก เหตุผลก็เพราะเหตุการณ์บางอย่างที่เคยเกิดขึ้นในอดีต ย่อมถูกบันทึกเอาไว้ในรูปแบบใดแบบหนึ่ง เช่น เป็นเรื่องเล่า หรือเป็นตำนาน หรือเป็นเอกสาร แล้วมีการถ่ายทอดออกมาให้เราได้รับรู้ในปัจจุบัน การศึกษาอดีตก็เพื่อให้รู้ว่าเคยเกิดเรื่องแบบนี้ขึ้นจริง หรือให้เราได้ว่าในอดีตผู้คนเคยมีคติความเชื่อในเรื่องทำนองนี้มาแล้ว ส่วนจะเชื่อหรือไม่เชื่อนั้นก็อยู่ในดุลยพินิจของแต่ละคน

อิทธิมยประโยคนี้ก็เช่นเดียวกัน ในอรรถกถากล่าวว่า ฤทธิ์อันเกิดแต่ผลกรรมนี้มีมากมายหลายอย่าง เช่น ฤทธิ์ของนาค ฤทธิ์ของสุบรรณ (ครุฑ) ฤทธิ์ของยักษ์ ฤทธิ์ของเทพ ฤทธิ์ของพระราชา และได้อธิบายฤทธิ์ของสัตว์แต่ละประเภทไว้ ดังนี้

ฤทธิ์นาค อรรถกถากล่าวว่า นาคทั้งหลายจะแผ่ฤทธิ์ในเวลาที่ยอมดู ขบกัด และสัมผัส เพราะฉะนั้นในเวลาที่ยอมดูสัตว์อื่นก็ตาม ขบกัดก็ตาม หรือแม้กระทั่งการสัมผัส สัตว์นั้นก็ถึงแก่ชีวิต ดังนั้นเพียงแค่อ้างดูนาคนั้นก็จะสามารถฆ่าสัตว์อื่นได้

ฤทธิ์สุบรรณ สุบรรณหรือครุฑ เป็นสัตว์พิเศษที่ไม่มีในโลกปัจจุบัน แต่มีปรากฏในเรื่องเล่าประเทศนิยาย โดยเฉพาะเรื่องราวที่เป็นการต่อสู้กันระหว่าง ครุฑกับนาค ครุฑได้สำแดงฤทธิ์ด้วยการจุดนาคขนาดความยาว 132 ขึ้นจากมหาสมุทร จึงเป็นที่มาของประติมากรรมครุฑจุดนาคซึ่งเห็นกันได้ทั่วไป

ฤทธิ์ยักษ์ อรรถกถากล่าวว่า พวกยักษ์ เวลาาก็ไม่ปรากฏตัว ไปก็ไม่ปรากฏตัว แต่สัตว์ที่ถูกพวกยักษ์ฆ่าก็ตายอยู่ในที่นั้น ยักษ์จึงน่าจะเรียกว่าฆาตรกรผู้ไม่ปรากฏตัว เพราะโดยทั่วไปแล้วฆาตรกรเมื่อจะไปฆ่าใครก็ย่อม ไม่เปิดเผยตนเอง ทำอะไรโดยอาการปกปิด ไปก็ไม่ใคร่รู้ ขณะทำการก็พยายามมิให้มีใครรู้ ทำการแล้ว ก็พยายามหลบหลีกมิให้ใครรู้อีก การแบบนี้จึงเป็นการตายที่หาตัวฆาตรกรไม่เจอ ผู้ตายจึงเข้าข่ายตายฟรี

เทวฤทธิ์ ฤทธิ์ของเทพ เทพในที่นี้ อรรถกถายกตัวอย่างท้าวเวสสุวรรณ ที่ฆ่ากุมภินท์เสียชีวิตมากมายด้วยนัยนาวุธ (อาวุธคือดวงตา)

ราชฤทธิ์ (ฤทธิ์ของพระราชา) อรรถกถาได้ยกตัวอย่างฤทธิ์ของบุคคลสามประเภทคือ พระเจ้าจักรพรรดิสามารถเหาะเหินเดินอากาศได้ พระเจ้าอโศกมหาราช ที่สามารถแผ่พระราชอำนาจไปได้ไกล พระเจ้าปิตุราชกษัตริย์ชาวสิงหล ที่สามารถฆ่ากุมภินท์ที่จุมสมณะด้วยการตอกเขี้ยว

จากฤทธิ์ของบุคคลทั้งสามนี้ จะเห็นได้ว่า การเหาะเหินเดินอากาศของพระเจ้าจักรพรรดิ หากมองในแง่ของอิทธิปาฏิหาริย์ก็เป็นเรื่องธรรมดา เพราะวิสัยของผู้มีฤทธิ์จะบันดาลให้เกิดสิ่งใดก็ได้ หากมองในแง่ของความเป็นจริงก็ยิ่งธรรมดาเข้าไปอีก ผู้ที่จะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิได้นั้นต้องเพียบพร้อมพระราชอำนาจในทุกด้าน โดยเฉพาะพระราชอำนาจภายนอก เช่น กำลังทหารในเหล่าต่าง ๆ และพระราชอำนาจภายใน คือบุญญาบารมี เป็นธรรมดาที่บุคคลระดับพระเจ้าจักรพรรดิจะเสด็จไปก็ย่อมเสด็จไปได้ดังประสงค์ ไม่มีอะไรขัดขวางหรือเป็นอุปสรรคต่อการเสด็จของพระองค์ได้ ดังนั้น พระองค์จะเสด็จไปไหน หรือมีพระประสงค์จำทำการสิ่งใด แม้กระทั่งพระองค์มีพระประสงค์จะครอบครองโลกทั้งโลกทุกคนก็พร้อมที่จะดำเนินการสิ่งนั้นให้แก่พระองค์ สิ่งนี้แหละที่เรียกว่าฤทธิ์ของพระเจ้าจักรพรรดิ

การทำร้ายด้วยฤทธิ์ การทำร้ายด้วยวิชานี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงประทานอธิบายไว้ว่า ภิกษุมิตาเป็นอาวุธ (ดังกล่าวว่าเป็นคุณสมบัติของพระยม) และโกรธถึงตาแลดูผู้อื่นด้วยหมายจะให้ตาย ตัวอย่างในบัดนี้ยังไม่ชัด แต่เพราะพิษงูก็เรียกว่าฤทธิ์นาคปล่อยให้สัตว์มีพิษเช่นงูให้กัด หรือปล่อยสัตว์ร้ายเช่น เสือ ให้กัด ตลอดถึงเอาพิษของสัตว์ฉีดเข้าเส้นโลหิตเพื่อให้อายุ จัดเข้าในบพนี้กระมัง

ตามคำอธิบายของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าฯ การให้สัตว์มีพิษ เช่น งู เป็นต้นกัด ก็จัดเข้าในการทำร้ายด้วยฤทธิ์ ซึ่งก็สมด้วยความเชื่อของคนในปัจจุบันที่มีความเชื่อว่า งูก็เป็นนาค และนาคก็สัตว์วิเศษในความเชื่อของคน เมื่อเป็นสัตว์วิเศษก็ย่อมมีคุณสมบัติที่พิเศษ เช่น สามารถพันพิษทำร้ายสัตว์อื่นได้เป็นต้น

นอกจากนั้นในอรรถกถา พระพุทธโฆษาจารย์ได้อ้างถึงอาจารย์บางพวก ที่แสดงพระสูตรบางสูตรโดยอ้างว่าเป็นพุทธพจน์ดังนี้ว่า สมณพราหมณ์บางพวก ถึงความเป็นผู้ชำนาญทางจิต (มีฤทธิ์ทางจิต) สามารถใช้พลังจิตเพ่งไปยังเด็กที่อยู่ในครรภ์ เพื่อให้เด็กนั้นได้รับอันตราย อย่างนี้ก็นับเป็นการเบียดเบียนสัตว์ที่อยู่ในครรภ์ แต่อย่างไรก็ตาม พระพุทธโฆษาจารย์ท่านก็กล่าวว่า ที่ยกมากล่าวนั้นเป็นเพียงความต้องการของอาจารย์เหล่านั้น แสดงว่าท่านเองก็ไม่เห็นด้วยกับอาจารย์เหล่านั้น โดยท่านให้เหตุผลว่า ภวานามยฤทธิ์ หรือฤทธิ์ที่เกิดจากการภavana หากจัดเข้าในกุสลัตติกะ เป็นได้ทั้งกุศล และอัปยอกฤต ส่วนปาณาติบาต เป็นอกุศล หากจัดเข้าในเวทนต์ติกะ ภavana ก็สัมปยุตด้วยอทุกขมสุข ส่วนปาณาติบาตสัมปยุตด้วยทุกข์ หากจัดเข้าในวิตักกัตติกะ ภavana เป็นวิตักกอวิจาระ ส่วนปาณาติบาตเป็นสวิตักกสวิจาระ หากจัดเข้าในปริตตัตติกะ ภavana เป็นมมหัคคตะ ปาณาติบาต เป็นปริตตะกะ

กล่าวโดยสรุปก็คือว่า การเจริญภavana เป็นฝ่ายกุศลธรรม เมื่อเป็นกุศลธรรม จึงอยู่กับคนละฝ่ายกับ (ปาณาติบาตซึ่งเป็น) อกุศลธรรม ดังนั้น บุคคลจะเจริญภavana ไปด้วย ทำปาณาติบาตไปด้วย จึงไม่มีทางเป็นไปได้ หรือบุคคลจะใช้ภavana เป็นเครื่องมือไปฆ่าคน เป็นสิ่งที่เป็นไปได้

4.3.7 การตรวจสอบหลักฐานทางคดี กรณีสั่งฆ่า

ในอรรถกถา กล่าวถึงการตรวจสอบหลักฐานทางคดีหากเกิดกรณีการสั่งฆ่า การตรวจสอบนี้เป็นหน้าที่ของพระวินัยธร การที่จะวินิจฉัยว่าการสั่งฆ่านั้นสำเร็จ ต้องพิจารณาหลักฐานทางคดี 6 ประการ คือ วัตถุ กาล โอกาส อาวุธ อิริยาบถ และกิริยาพิเศษอย่างละเอียดและรอบคอบ มีอะไรที่จะต้องตรวจสอบ คือ

1. วัตถุ (วัตถุ) ได้แก่ผู้ที่จะพึงถูกฆ่า
2. กาล (กาล) ได้แก่เวลาที่ทำการ เช่น เช้า เย็น เป็นต้น และรวมถึงช่วงระยะเวลาของวัยด้วย
3. โอกาส (โอกาส) ได้แก่สถานที่ทำการ เช่น บ้าน ถนน ตลาด เป็นต้น
4. อาวุธ (อาวุธ) ได้แก่เครื่องมือในการฆ่า
5. อิริยาบถ (อิริยาบถ) ได้แก่อิริยาบถของวัตถุ เช่น ยืน เดิน นอน เป็นต้น
6. กิริยาพิเศษ (กิริยาวิเสส) กิริยาที่ทำ เช่น ยิง แทะ ฟัน ถลกหนัง เป็นต้น

ในแต่ละอย่างมีอธิบายดังประกอบตัวอย่าง ดังนี้

1) วัตถุ หากภิกษุผู้รับคำสั่งทำวัตถุให้พลาดไป (หมายถึงฆ่าผิดคน) กลับไปฆ่าอีกคนหนึ่งจากบุคคลที่ถูกกระทำ หรือได้รับคำสั่งระบุอย่างชัดเจนมาว่า “ฆ่าให้ตายข้างหน้า” แต่กลับไปฆ่าเขาตายข้างหลัง หรือข้าง ๆ หรือที่อวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่ง ที่ไม่ใช่อวัยวะที่อยู่ส่วนหน้า อย่างนี้ ข้อผูกพัน์ทางกรรมย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้สั่ง มีเฉพาะผู้รับคำสั่งเท่านั้น

กรณีเดียวกัน ภิกษุผู้รับคำสั่งฆ่าไม่ผิดคน ข้อผูกพันทางกรรมย่อมมีแก่ทั้งสองรูป คือ ผู้สั่ง ต้องในขณะที่สั่ง ผู้รับคำสั่ง ต้องในขณะที่ทำการสำเร็จ คำว่า “ข้อผูกพันทางกรรม” หมายถึง ผลที่จะเกิดขึ้นหลังจากทำการนั้นลงไปแล้ว ในที่นี้หมายถึงการถูกกล่าวหาว่าเป็นฆาตกร และการถูกปรับอาบัติข้อโต้แย้ง

กรณีแรก ท่านกล่าวว่าข้อผูกพันทางกรรม (กมมพฺพโร) ย่อมมีเฉพาะผู้รับคำสั่งเท่านั้น ไม่มีข้อพิรุณ เพราะผู้รับคำสั่งถึงแม้จะทำการสำเร็จ แต่ก็ไม่ตรงกับคำสั่งที่ผู้สั่งได้สั่งไว้ และถึงแม้ผู้ตายจะเป็นคนที่ผู้สั่งระบุไว้ก็ตาม ความผิดจึงตกแก่ผู้รับคำสั่งเพียงผู้เดียว แต่ในกรณีต่อมา ท่านกล่าวว่า “ภิกษุผู้รับคำสั่งไม่ทำวัตถุนั้นให้พลาดไป ฆ่าผู้นั้นตายตามที่สั่งไว้ ข้อผูกพันทางกรรมย่อมมีแก่เธอทั้งสองรูป คือ ผู้สั่งในขณะที่สั่ง และผู้รับคำสั่งในขณะที่ประหาร” ประเด็นอยู่ที่ว่า “ผู้สั่งต้องอาบัติ (ปาราชิก) ในขณะที่สั่ง” จึงมีข้อสงสัยว่าผู้สั่งจะต้องอาบัติปาราชิกได้อย่างไร ในเมื่อผู้รับคำสั่งยังทำการไม่แล้วเสร็จ และถึงแม้ผู้รับคำสั่งจะรับปากเป็นมั่นเหมาะว่าจะทำให้ได้สำเร็จ แต่นั่นเป็นการคาดการณ์ในอนาคต ซึ่งอาจจะทำการสำเร็จก็ได้ ไม่สำเร็จก็ได้ ดังนั้น การที่อรรถกถาอธิบายว่า ผู้สั่งต้องอาบัติ (ปาราชิก) ในความเป็นจริงแล้ว ทั้งผู้สั่งและผู้รับคำสั่งจะต้องอาบัติ (ปาราชิก) ก็ต่อเมื่อผู้รับคำสั่งทำการได้สำเร็จ แต่ในขณะที่ออกคำสั่ง ผู้สั่งต้องอาบัติถุลลัจจัย ข้อนี้มีทางเป็นไปได้ อรรถกถาท่านอธิบายอย่างนี้ถือว่ายังไม่ชัดเจน และในความเป็นจริงแล้ว การที่จะปรับอาบัติให้ถึงที่สุดไว้ก่อนล่วงหน้านั้น ไม่มีธรรมเนียมปฏิบัติในพระวินัย

อย่างไรก็ดีแล้วแต่ ในตอนท้าย อรรถกถาอธิบายต่อไปว่า “เกี่ยวกับวัตถุนี้ ความแปลกกันแห่งกรรมและความแปลกกันแห่งอาบัติ ย่อมไม่มีเพราะความแปลกกันแห่งวัตถุ” ความหมายก็คือว่า หากวัตถุ (คือผู้ที่จะถูกฆ่า) แปรกกัน (คือไม่ตรงตามที่ผู้สั่งระบุ) กรรม และ อาบัติ ก็ย่อมต่างกัน ดังนั้น ในกรณีแรก ผู้สั่งจึงรอดตัว (ไม่มีข้อผูกพันทางกรรม, ไม่ต้องอาบัติ) ส่วนผู้รับคำสั่ง มีความผิด (มีข้อผูกพันทางกรรม, ต้องอาบัติ) กรณีที่สอง มีความผิดทั้งสองรูป แต่ต่างวาระกัน กล่าวคือ ผู้สั่งต้องในขณะที่ออกคำสั่ง ผู้รับคำสั่งต้องในขณะที่ทำการได้สำเร็จ

คำอธิบายข้อโต้แย้ง

กรณีหากจะมีข้อโต้แย้งดังกล่าวข้างต้น คือกรณีทีภิกษุผู้สั่ง ต้องอาบัติปาราชิกในขณะที่สั่ง ส่วนผู้รับคำสั่งต้องอาบัติปาราชิกในขณะที่ทำการสำเร็จ ซึ่งอาจจะเกิดข้อสงสัยว่า ผู้สั่งจะต้องอาบัติปาราชิกได้อย่างไร ในเมื่อผู้รับสั่งยังทำการไม่สำเร็จ อรรถกถาท่านได้อธิบายเพิ่มเติมว่า หากผู้ที่มีคำสั่งมาให้ถูกฆ่าานั้น จะต้องถูกฆ่าแน่นอน การที่ภิกษุผู้สั่งมั่นใจอย่างนี้ แสดงว่าเจตนา (วธกเจตนา) ของภิกษุนั้นซึ่งเป็นตัวบ่งถึงกรรม (การกระทำ) สำเร็จไปแล้ว จึงเท่ากับว่าการกระทำของภิกษุผู้สั่งนั้นสำเร็จแล้วด้วยเจตนา (ถึงแม้ผู้รับคำสั่งจะทำการยังสำเร็จก็ตาม) เมื่อภารกิจนั้นสำเร็จด้วยเจตนา ภิกษุผู้สั่งจึงต้องอาบัติปาราชิกในขณะที่ออกคำสั่งนั่นเอง

กรณีนี้ อรรถกถายกตัวอย่างประกอบว่า “อตฺถสาธกเจตนา มคฺคานนตรผลสทิสสา:เจตนาที่ ยั่งอรรถให้สำเร็จ ย่อมเป็นเช่นกับผลที่เกิดในลำดับแห่งมรรค” “เจตนาที่ยั่งอรรถให้สำเร็จ” หมายถึง เจตนาที่เป็นตัวบ่งชี้ว่า การกระทำนั้น ๆ ของตนสำเร็จได้ดังประสงค์แน่นอน เช่น ภิกษุ ก. สั่งให้ภิกษุ ข.ไปฆ่า ภิกษุ ค. และก็มีใจแน่นอนว่าภิกษุ ค.จะต้องตายแน่นอน อย่างนี้เรียกว่า เจตนาที่ยั่งอรรถ (สิ่งที่ประสงค์) ให้สำเร็จ กรณีนี้ภิกษุ ก.ต้องอาบัติปาราชิกในขณะที่สั่ง

“ย่อมเป็นเช่นกับผลที่เกิดในลำดับแห่งมรรค” ในตอนนี้ท่านนำมาเปรียบเทียบกับขั้นตอน ของมรรคจิต ระหว่างผลจิต และมรรคจิต ท่านพยายามแสดงให้เห็นว่าเกิดขึ้นลักษณะที่เกือบจะ พร้อมกัน มรรคจิตเป็นขั้นตอนของการกำจัดกิเลสที่มรรคนั้น ๆ พึงกำจัด และในขณะที่มรรคจิตกำจัด กิเลส นั้น ๆ ได้แล้ว ขณะนั้นผลจิตก็เป็นอันเกิดขึ้นในทันที หรือพูดให้เข้าใจง่าย ๆ ก็คือว่า ในช่วง พริบตาที่มรรคจิตกำจัดกิเลสได้ ผลจิตก็เกิดขึ้นทันทีเหมือนจะเป็นในขณะเดียวกัน

ดังนั้น ในกรณีที่ภิกษุสั่งฆ่าผู้อื่น “วธกเจตนา” ก็เหมือนกับ “มรรคจิต” “ผลสำเร็จ” ก็ เหมือนกับ “ผลจิต” ตัว “วธกเจตนา” และตัว “ผลสำเร็จ” จึงเหมือนเกิดขึ้นและสำเร็จใน ขณะเดียวกัน เหตุกับผลจึงเท่ากับสำเร็จแล้วไปในตัว ดังนั้น ภิกษุผู้สั่งจึงต้องอาบัติปาราชิกในขณะที่ สั่งนั่นเอง นี่คือเหตุผลที่ว่า ทำไมภิกษุผู้สั่งต้องอาบัติในขณะที่สั่ง กรณีเดียวกันนี้ อรรถกถายังอธิบาย เพิ่มเติมว่า หากแม้ภิกษุผู้รับคำสั่ง ฆ่าบุคคลนั้นได้เมื่อเวลาผ่านไปถึง 60 ปีก็ตาม หากแม้ว่าภิกษุผู้สั่ง จะมรณภาพ หรือสึกออกไปเสียก่อน จักเป็นผู้ไม่ใช่สมณะทำกาลกิริยา หรือสึกนั่นเอง

ความหมายก็คือว่า แม้ว่าใช้ระยะเวลาอีกนานต่อมา กว่าที่ภิกษุผู้รับสั่งจะฆ่าผู้นั้นได้ก็ตาม ภิกษุผู้สั่งฆ่า ต้องอาบัติในขณะที่สั่งนั่นเอง ดังนั้น ต่อจากนั้นเธอจึงไม่ใช่ภิกษุอีกต่อไป ถึงแม้จะตายใน ฟ้ากาสาวพัสตร์ ก็ไม่ชื่อว่าตายอย่างสมณะ หรือแม้จะลาสิกขาออกไป ก็ไม่ชื่อว่าลาสิกขา (เพราะขาด จากความเป็นภิกษุไปแล้วในขณะที่สั่งให้ฆ่า) กรณีเดียวกันนี้ อรรถกถาอธิบายเพิ่มเติมอีกว่า ถ้าผู้สั่ง เป็นฆราวาส สั่งให้ฆ่าบิดามารดา หรือพระอรหันต์ ต่อมาจึงบวช ผู้รับคำสั่งฆ่าผู้นั้นได้ในขณะที่ผู้สั่ง ออกบวชแล้ว ดังนั้น ผู้สั่งจึงเท่ากับฆ่าบิดามารดา ฆ่าพระอรหันต์ในขณะที่เป็นฆราวาส (เพราะออก คำสั่งในขณะที่ตนเองเป็นฆราวาส) การบรรพชา และอุปสมบทของเธอจึงใช้ไม่ได้

จากคำที่กล่าวนี้ ถือได้ว่า ผู้สั่งเท่ากับได้ฆ่าพ่อแม่ ฆ่าพระอรหันต์ในขณะที่เป็นฆราวาส ถึงแม้ว่าผู้รับคำสั่งจะทำการได้สำเร็จ ในขณะที่ผู้สั่งนั้นออกบวชแล้ว ดังนั้น เมื่อเขาฆ่าบิดามารดา ฆ่า พระอรหันต์ในขณะที่เป็นฆราวาส บุคคลนั้นจะบรรพชาอุปสมบทไม่ได้ เพราะจัดอยู่ในบุคคลประเภท วัตถุวิบัติที่ห้ามบรรพชาอุปสมบทอย่างเด็ดขาด

กรณีเดียวกันนี้ หากภิกษุผู้สั่ง สั่งให้ภิกษุฆ่าบุคคลที่จะถูกฆ่าซึ่งในขณะที่ยังเป็นปุถุชนอยู่ แต่ต่อมาบรรลุประอรหันต์ และผู้รับสั่งก็ฆ่าบุคคลนั้นตายในขณะที่ผู้นั้นเป็นพระอรหันต์ หรือบุคคล นั้นในขณะที่ได้รับความเป็นพระอรหันต์ อาศัยความศรัทธาเจริญวิปัสสนาจนบรรลุประอรหันต์ แล้วสิ้นชีพไป

พร้อมกับทุกขเวทนานั้น ผู้สั่งก็ได้ชื่อว่าฆ่าพระอรหันต์ในขณะที่สั่งนั่นเอง ส่วนภิกษุผู้รับคำสั่งต้องอาบัติปาราชิกในขณะที่ใช้ความพยายามทุกแห่ง

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เป็นคำอธิบายข้อโต้แย้ง กรณีที่ภิกษุต้องอาบัติปาราชิกในขณะที่ออกคำสั่งให้ฆ่าบุคคลอื่น

2. กาล อรรถกถาอธิบายเรื่องเวลาที่สั่งให้ฆ่า โดยยกตัวอย่างประกอบว่า ภิกษุใดได้รับคำสั่งว่า จงฆ่าให้ตายในเวลาเช้า แต่ไม่ระบุว่าเช้าวันนี้หรือเช้าวันไหน ภิกษุผู้รับคำสั่งนั้นฆ่าเขาตายในเวลาเช้า ณ เวลาเช้าของวันใดวันหนึ่ง ความผิดที่หมายย่อมไม่มี กรณีนี้เป็นการสั่งให้ฆ่าโดยระบุเวลาย่อย คือตอนเช้า แต่ไม่ระบุเวลาหลัก คือไม่ระบุว่าเช้าของวันไหน หรือเช้าของวัน เดือน ปี ที่เท่าไร การระบุว่าเวลาเช้า จึงเป็นเวลาเช้าแบบเปิดกว้าง ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้รับคำสั่งทำการได้สะดวกขึ้น ความผิดที่หมายของเวลาจึงเกิดขึ้นได้ยาก และแม้หากเวลาจะผ่านไปเป็นร้อยปี ผู้รับคำสั่งจะทำการได้สำเร็จ ณ เวลาเช้าของวันใดวันหนึ่ง ทั้งสองรูปย่อมต้องอาบัติในขณะเดียวกัน

กรณีเดียวกัน ภิกษุใดได้รับคำสั่งว่า จงฆ่าให้ตายในเวลาเช้าของวันนี้ แต่กลับฆ่าเขาตายในเวลาเที่ยงวัน เวลาเย็น หรือแม้กระทั่งเวลาเช้าของวันพรุ่งนี้ หรือแม้พยายามฆ่าให้ตายในเวลาเช้าแต่กลายเป็นเวลาอื่นไป อย่างนี้ถือว่าผิดที่หมายของเวลา ผู้สั่งไม่มีความผิด ผิดเฉพาะผู้รับคำสั่ง ดังนั้นเรื่องของเวลาที่สั่งให้ฆ่า ผู้สั่งจะระบุเวลาไหนก็ได้ และผู้รับคำสั่งก็ต้องปฏิบัติให้ตรงกับเวลาที่ระบุไว้

3. โอกาส สถานที่สั่งให้ฆ่า อรรถกถาได้อธิบายดังนี้

ภิกษุใด ได้รับคำสั่งว่า จงฆ่าผู้นั้นซึ่งยืนอยู่ในบ้าน ให้ตาย ภิกษุนั้นฆ่าผู้นั้นตายในที่ใดที่หนึ่ง ย่อมไม่ผิดที่หมาย ภิกษุใด ได้รับคำสั่งว่า จงฆ่าให้ตายภายในบ้านเท่านั้น แต่กลับฆ่าเขาตายในป่า ย่อมผิดที่หมาย ภิกษุใดได้รับคำสั่งว่า จงฆ่าให้ตายในป่า แต่กลับฆ่าเขาตายในบ้าน ย่อมผิดที่หมาย ได้รับคำสั่งว่า จงฆ่าให้ตายที่ประตูบ้าน แต่ฆ่าเขาตายกลางเรือน ย่อมผิดที่หมาย คำว่าผิดที่หมาย หมายถึง สถานที่ไม่ตรงกับคำสั่ง ดังนั้น ผู้สั่งจึงรอดตัว (ไม่ต้องปาราชิก) แต่ผู้รับคำสั่งไม่พ้นผิด (ต้องปาราชิก)

4. อาวุธ อรรถกถาอธิบาย อาวุธที่เจาะจงในการสั่งให้ฆ่า ดังนี้ ภิกษุได้รับคำสั่งว่า จงเอาอาวุธฆ่าให้ตาย แต่ผู้สั่งไม่ได้ระบุชนิดอาวุธ ภิกษุผู้รับสั่งนั้นเอาอาวุธชนิดใดชนิดหนึ่ง ฆ่าผู้นั้นถึงแก่ความตาย ย่อมไม่ผิดที่หมาย ในกรณีนี้เป็นการสั่งกว้าง ๆ ไม่ได้ระบุชนิดอาวุธ เพียงแค่ขอให้ปาราชิกเป็นอันใช้ได้ ทั้งสองรูป ย่อมต้องอาบัติ (ปาราชิก) ในเวลาที่ผู้รับคำสั่งทำการสำเร็จ

กรณีเดียวกัน ภิกษุใดได้รับคำสั่งว่า จงเอาดาบฆ่า แต่กลับอาวุธชนิดอื่น เช่น ลูกศร เป็นต้น ฆ่าให้ตาย ถูกสั่งระบุว่า จงใช้ดาบเล่มนี้ฆ่าให้ตาย แต่กลับใช้ดาบเล่มอื่นฆ่าให้ตาย หรือแม้กระทั่งสั่งว่า จงใช้คมดาบเล่มเดียวนี้เท่านั้น แต่กลับใช้คมดาบเล่มอื่น หรือใช้ด้ามดาบ ใช้ฝ่ามือ แม้กระทั่งใช้ฟันกัด อย่างนี้ถือว่าผิดที่หมาย การผิดที่หมายนี้ ผู้สั่งไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ผู้รับคำสั่งต้องปาราชิก

5. อิริยาบถ อิริยาบถ หมายถึงอิริยาบถของผู้ที่จะถูกฆ่า อรรถกถาอธิบายดังนี้ ภิกษุใดถูกสั่งว่า จงฆ่าบุคคลที่กำลังเดินอยู่ให้ตาย และได้ฆ่าบุคคลนั้นซึ่งกำลังเดินอยู่ตาย อย่างนี้ไม่ผิดที่หมาย

เมื่อผู้สั่ง สั่งว่าจงฆ่าบุคคลนั้นซึ่งกำลังเดินอยู่เท่านั้นให้ตาย แต่ได้ฆ่าบุคคลนั้นซึ่งกำลังนั่งอยู่ หรือถูกสั่งว่า จงฆ่าบุคคลนั้นซึ่งกำลังนั่งอยู่เท่านั้นให้ตาย แต่ได้ฆ่าบุคคลนั้นซึ่งกำลังเดินอยู่ตาย อย่างนี้ถือว่าผิดที่หมาย

6. กิริยาพิเศษ หมายถึงกิริยาที่ถูกกระทำให้ถึงแก่ชีวิต ถูกยิง ถูกแทง ถูกตี เป็นต้น อรรถกถาอธิบายกิริยาพิเศษ ไว้ดังนี้ ภิกษุรูปใด ได้รับคำสั่งว่า จงแทงให้ตาย แล้วแทงให้ตาย ย่อมไม่มีผิดที่หมาย ภิกษุรูปใด ได้รับคำสั่งว่า จงแทงให้ตาย แต่กลับไปตีให้ตาย ย่อมผิดที่หมาย

กิริยาพิเศษดังกล่าวนี้ ยังรวมถึงรูปพรรณสัณฐานของบุคคล คือ สูง ต่ำ ดำ ขาว ผอม อ้วน เป็นต้นด้วย ดังในอรรถกถาแยกตัวอย่างเปรียบเทียบว่า ภิกษุใดสั่งโดยไม่กำหนดเพศว่า จงฆ่าบุคคลที่มีลักษณะ สูง ต่ำ ดำ ขาว ผอม อ้วน ให้ตาย และภิกษุผู้รับคำสั่งฆ่าผู้ใดผู้หนึ่งที่มีลักษณะเช่นนั้นตาย ย่อมไม่ผิดที่หมาย เป็นปาราชิกด้วยกันทั้งสองรูป

กรณีเดียวกัน หากภิกษุผู้สั่ง สั่งเช่นนั้นแต่หมายถึงตนเอง และภิกษุผู้รับสั่งฆ่าภิกษุผู้สั่งนั้นตาย ภิกษุผู้สั่งเป็นอาบัติทุกกฏ ผู้ฆ่าเป็นปาราชิก ที่ว่าต้องอาบัติทุกกฏหมายถึงต้องในขณะที่สั่ง มิใช่ต้องในขณะที่ตนเองถูกฆ่า เพราะเมื่อตายไปแล้วทุกสิ่งเป็นอันจบสิ้น วินัยไม่สามารถตามไปยังปรโลกเพื่อปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้มรณภาพไปแล้วได้

กรณีเดียวกัน ภิกษุผู้สั่ง สั่งหมายเอาตัวเองเช่นกัน แต่ภิกษุผู้รับคำสั่ง ฆ่าผู้อื่นซึ่งมีลักษณะเช่นนั้นตาย ผู้สั่งย่อมพ้นจากอาบัติ แต่ผู้รับคำสั่งไม่พ้น ถามว่าเพราะเหตุไรจึงต้องอาบัติเพียงผู้เดียว ตอบว่าเพราะผู้สั่งไม่ได้กำหนดโอกาส (เช่นนั่ง หรือยืนอยู่ในที่นั้น ๆ) ไว้

กรณีเดียวกัน หากภิกษุผู้สั่ง สั่งหมายถึงตนเอง และกำหนดสถานที่ไว้ว่า จงฆ่าบุคคลนั้นซึ่งนั่งอยู่บนอาสนะให้ตาย แต่ในสถานที่นั้น กลับมีภิกษุรูปอื่นมานั่งอยู่แทน และภิกษุผู้รับคำสั่งก็ฆ่าภิกษุที่มานั่งอยู่แทนนั้นตาย ทั้งสองรูปย่อมไม่พ้นจากอาบัติ ถามว่าเพราะเหตุไร ตอบว่า เพราะได้กำหนดสถานที่ไว้ชัดเจน ถึงแม้ว่าที่นั้นจะมีภิกษุรูปอื่นมานั่งอยู่แทน และก็ถูกฆ่าตาย เท่ากับว่าได้ทำการตรงกับที่ผู้สั่ง ได้สั่งไว้ จึงต้องอาบัติทั้งสองรูป

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นการสอบสวนหลักฐานทางคดี 6 ประการ กรณีสั่งฆ่า ซึ่งเป็นการสอบสวนด้วยวิธีการทางพระวินัย ซึ่งท่านได้กล่าวเป็นตัวอย่างไว้ในคัมภีร์อรรถกถา หากจะตั้งคำถาม เหตุการณ์เหล่านี้เคยเกิดขึ้นในอดีตหรือ ตอบไม่ได้ว่าเคยเกิดขึ้นหรือไม่ แต่ก็ไม่ใช่ประเด็นสำคัญ แต่ความสำคัญอยู่ที่ว่า หากเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นในปัจจุบัน ก็จะเป็นบรรทัดฐานในการวินิจฉัยคดี

อีกประการหนึ่ง อาจจะมีข้อสงสัยว่าในกรณีการสั่งฆ่าที่อรรถกถายกมากล่าวเป็นตัวอย่างนั้น มีบางกรณีที่ผู้สั่งไม่ต้องอาบัติปาราชิก เพราะเหตุว่าผู้รับคำสั่งทำนอกเหนือคำสั่ง เป็นอาบัติเฉพาะผู้รับคำสั่งเท่านั้น เท่ากับว่าผู้ออกคำสั่งรอดตัวไม่มีความผิดอันใด อย่างนี้เรียกว่าวินัยไม่สามารถเอาผิดผู้สั่งได้ ซึ่งความเป็นจริงก็ควรเป็นเช่นนั้น เพราะอาบัติปาราชิกฐานฆ่าคน จะถึงที่สุดก็ต่อเมื่อตนเองหรือผู้รับคำสั่งทำการตามที่สั่งได้สำเร็จ และที่สำคัญคือเป็นไปตามที่สั่งการทุกประการ แต่หากเหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นในปัจจุบัน และหากนำวิธีการสอบสวนเช่นนี้มาใช้ ในบางกรณีวินัยไม่สามารถ

เอาผิดผู้สั่งฆ่าไม่ได้ นั่นคือไม่มีความผิดในทางพระวินัย แต่อย่าลืมนะว่าพระภิกษุก็อยู่ภายใต้กฎหมายของบ้านเมือง กล่าวง่าย ๆ ก็คือว่า ไม่มีความผิดในทางพระวินัยก็จริงอยู่ แต่ก็ไม่รอดพ้นเงื้อมมือกฎหมายในทางบ้านเมืองไปได้

4.3.8 เรื่องภิกษุกระโดดหน้าผาฆ่าตัวตาย

สมัยหนึ่ง ภิกษุรูปหนึ่งเกิดความเบื่อหน่ายจึงขึ้นภูเขาคิชฌกูฏแล้วกระโดดลงทางหน้าผาทับข้างसानคนหนึ่งตาย แล้วเกิดความกังวลใจว่า เราต้องอาบัติปาราชิกหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสว่า “ภิกษุ เธอคิดอย่างไร” “ข้าพระพุทธเจ้าไม่มีความประสงค์จะฆ่า พระพุทธเจ้าข้า” “ภิกษุเธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก อนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทำให้ตนเองตก ภิกษุใดทำให้ตก ต้องอาบัติทุกกฏ”

สมัยหนึ่ง ภิกษุฉัพพัคคีย์ขึ้นภูเขาคิชฌกูฏ กลิ้งศิลาเล่น ศีลาตกทับคนเลี้ยงโคคนหนึ่งตาย พวกท่านเกิดความกังวลใจว่า พวกเราต้องอาบัติปาราชิกหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก อนึ่ง ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงกลิ้งศิลาเล่น ภิกษุใดกลิ้ง ต้องอาบัติทุกกฏ

เรื่องทั้งสองนี้มีลักษณะคล้าย ๆ กัน เรื่องที่หนึ่ง อรรถกถาอธิบายเพิ่มเติมว่า ภิกษุนั้นเมื่อไม่สามารถกำจัดกามวิตกที่ฟุ้งขึ้นได้จึงมีความประสงค์จะลาสิกขา แต่ต่อมาเธอคิดว่า ตนเองจักตายตราบเท่าที่ศิลายังไม่ต่างพริ้ว วันหนึ่งจึงขึ้นไปบนภูเขาศรีสุทโธลจะกระโดดลงหน้าผา แต่เมื่อกระโดดลงมาตนเองไม่ตาย เพราะในขณะที่ตกลงมานั้นได้ทับข้างसानคนหนึ่งเสียชีวิต ภิกษุนั้นไม่ต้องอาบัติปาราชิก เพราะไม่มีเจตนาจะทำให้เขาตาย แต่พระพุทธเจ้าทรงปรับภิกษุนั้นเป็นอาบัติทุกกฏ มีคำถามว่า หากภิกษุนั้นตายด้วยการกระโดดหน้าผานั้น จะต้องอาบัติอะไร ตอบว่าไม่ต้องอาบัติอะไร ด้วยเหตุผลว่าเมื่อตายไปแล้วก็เป็นอันสิ้นสุดทุกอย่าง ด้วยว่าวินัยไม่สามารถตามไปปรับอาบัติภิกษุนั้นในปรโลกได้ ส่วนการปรับอาบัติทุกกฏนั้น พระพุทธเจ้าทรงปรับเพราะกิริยาที่เป็นกรฆ่าตัวตาย คือการกระโดดหน้าผาอันเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน หรือกิริยาอื่น ที่คล้ายกัน เช่น ภิกษุใช้เชือกผูกคอห้วงจะฆ่าตัวตาย แต่บังเอิญเชือกนั้นขาด และภิกษุนั้นร่วงลงมาทับบุคคลอื่นได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิต ลักษณะแบบนี้ทรงปรับอาบัติทุกกฏ เรื่องที่สอง เป็นลักษณะของการเล่นสนุก แต่เป็นการเล่นสนุกที่เป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ชีวิต กรณีนี้ก็ทรงปรับอาบัติทุกกฏเช่นกัน

สองกรณีนี้จึงสรุปได้ว่า การฆ่าตัวตาย แม้ตัวเองจะไม่ตาย หรือมีผู้เสียชีวิตเพราะการกระทำนั้นก็ตาม การฆ่าตัวตายด้วยวิธีการอื่น ๆ เช่น อดอาหาร เป็นต้นก็ตาม การเล่นสนุก และมีผู้เสียชีวิตเพราะความสนุกนั้น ก็ตาม วินัยปรับเป็นอาบัติทุกกฏ

มีบางกรณีที่อรรถกถาอธิบายว่า ภิกษุสามารถกระทำได้ด้วยวิธีการอดอาหาร กล่าวคือ ภิกษุใดอาพาธหนักเรื้อรังอยู่นาน สร้างความลำบากแก่ภิกษุผู้ดูแลเป็นอย่างมาก หากภิกษุผู้อาพาธนั้น คิด

ว่า ร่างกายนี้ แม้จะดูแลระดับประคองอย่างไรก็คงอยู่ได้ไม่นาน ทั้งสร้างความลำบากแก่ผู้อื่น แล้วอดอาหาร หารไม่รับประทานยา (เพื่อให้ตายไป) อย่างนี้เป็นกรณการกระทำที่เหมาะสม (คือไม่ต้องอาบัติ) ส่วนภิกษุใดคิดว่า โรคนี้อายุแข็งแรง อายุสังขารคงอยู่ได้ไม่นาน อีกทั้งการบรรลุคุณวิเศษเหมือนจะอยู่ในกำมือ ดังนี้แล้ว ตัดอาหาร อย่างนี้เป็นกรณการกระทำที่เหมาะสม ส่วนภิกษุใดแม้จะไม่อาพาธ แต่มุ่งจะปฏิบัติกัมมัญฐาน จึงงดอาหารด้วยคิดว่า ถ้ามีแต่หาอาหารอยู่ก็จะยิ่งชักช้า ต้องรีบปฏิบัติกัมมัญฐานเสียเดี๋ยวนี้ การอดอาหารอย่างนี้ก็เหมาะสม

จากที่กล่าวมาสองกรณีนี้ แสดงให้เห็นว่าการฆ่าตัวตายด้วยวิธีอดอาหาร เป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้โดยไม่ต้องอาบัติทุกกฎ แต่ต้องเป็นกรณีที่ ภิกษุผู้อาพาธนักพิจารณาเห็นว่าร่างกายของตน (แม้จะดูแลดีขนาดไหน) คงอยู่ได้ไม่นาน และไม่ต้องการให้เป็นภาระแก่ผู้อื่น และอีกกรณีหนึ่งคือ ภิกษุพิจารณาเห็นว่าอายุสังขารเหลือน้อย จึงตัดอาหารเร่งความเพียรเพื่อจะบรรลุธรรม ผู้ฆ่าตัวตายในลักษณะเช่นนี้ไม่ควรถูกตำหนิ

4.3.9 วิเคราะห์กรณีการฆ่าตัวตายของพระฉันทะ

อีกกรณีน่าสนใจ คือกรณีการฆ่าตัวตายของท่านพระฉันทะ หากจะถามว่าเพราะเหตุไร ท่านพระฉันทะจึงฆ่าตัวตาย อีกทั้งท่านยังไม่ถูกตำหนิจากพระพุทธเจ้า จากหลักฐานที่ปรากฏใน มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ สฬายตนวรรค ท่านพระฉันทะอาพาธหนัก ประสบทุกขเวทนาอยู่เป็น เวลานาน และอาการก็มีแต่จะหนักขึ้น ครั้งหนึ่งท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาจุนทะ เดินทางไป เยี่ยม ท่านพระฉันทะได้บอกแก่พระสารีบุตรว่า ตนเองไม่สบาย จะเป็นอยู่ไม่ได้ ทุกขเวทนามากำเริบหนักขึ้น ไม่ทุเลาลงเลย อาการกำเริบปรากฏ อาการทุเลาไม่ปรากฏ ท่านเปรียบทุกขเวทนาที่ประสบอยู่ว่า เหมือนคนแข็งแรงใช้เหล็กที่มแทงศีรษะ เหมือนคนแข็งแรงใช้เชือกหนังเหนียวขันที่ศีรษะ เหมือนคนฆ่าโคและลูกมือไขมีดแล่นเนื้อที่คมกริบกรีดเข้าที่ท้อง และเหมือนคนแข็งแรง 2 คน จับแขนคนละข้างอย่างบนหลุมถ่าน ตนเองไม่สบายหนัก จะเป็นอยู่ไม่ได้ ทุกขเวทนามากำเริบหนักขึ้น อาการกำเริบปรากฏ อาการทุเลาไม่ปรากฏ...แล้วบอกแก่ท่านพระสารีบุตรว่า “จักนำศีลธรรมมาเพื่อฆ่าตัวตาย”

ท่านพระสารีบุตรจึงห้ามท่านพระฉันทะมิให้กระทำอย่างนั้น บอกว่าให้พระฉันทะอยู่ต่อไป ให้พยายามรักษาตัวเอง และบอกว่าพระฉันทะจะจัดยา อาหารและคนดูแลมาให้ แต่ท่านพระฉันทะก็บอกว่า สิ่งเหล่านี้ของตนเองก็มีพร้อมทุกอย่าง ต่อจากนั้นท่านก็กล่าวแก่พระสารีบุตรว่า ตนเองนั้นได้ปรนนิบัติดูแลพระพุทธเจ้าด้วยความเต็มใจมาเป็นเวลานาน และสาวกอย่างตนจะนำศีลธรรมมาฆ่าตัวตายอย่างไม่ให้ใครติเตียนได้ ต่อจากนั้นท่านพระสารีบุตรก็ได้ถามปัญหาในวิญญูณ 6 แก่ท่านพระฉันทะ

ยกตัวอย่างคำถาม คำตอบ เฉพาะจักขุวิญญูณ ดังนี้

พระสารีบุตร : ท่านฉันทะ ท่านพิจารณาเห็นจักขุ จักขุวิญญูณ และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุวิญญูณว่า ‘นั่นของเรา เราเป็นนั่น นั่นเป็นอดีตของเรา’ หรือ

พระฉันทะ : ท่านสารีบุตร กระผมพิจารณาเห็นจักขุ จักขุวิญญาณ และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุวิญญาณว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

พระสารีบุตร : ท่านฉันทะ ท่านพิจารณาเห็นอะไร รู้อะไรในจักขุ ในจักขุวิญญาณ และในธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุวิญญาณ จึงพิจารณาเห็นจักขุ จักขุวิญญาณ และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุวิญญาณว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

พระฉันทะ : ท่านสารีบุตร กระผมพิจารณาเห็นความดับ รู้ความดับในจักขุ ในจักขุวิญญาณ และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุวิญญาณ จึงพิจารณาเห็นจักขุ จักขุวิญญาณ และธรรมที่พึงรู้แจ้งทางจักขุวิญญาณว่า ‘นั่นไม่ใช่ของเรา เราไม่เป็นนั่น นั่นไม่ใช่อัตตาของเรา’

จากคำตอบในเรื่องวิญญาณ 6 ของท่านพระฉันทะ แสดงให้เห็นว่าท่านหมดความยึดมั่นถือมั่นในวิญญาณ 6 โดยสิ้นเชิง การเกิดในภพนี้จึงเป็นสุดท้ายของท่าน และท่านก็คงมั่นใจในประเด็นนี้ ท่านจึงยืนยันกับท่านพระสารีบุตรว่า สาวกอย่างตนจะนำศีลธรรมมาฆ่าตัวตายอย่างไม่ให้ใครติเตียนได้ เมื่อท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาจุนทะเดินทางกลับ ท่านพระฉันทะจึงฆ่าตัวตาย ท่านพระสารีบุตรจึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาคว่า การที่พระฉันทะฆ่าตัวอาจเป็นเหตุให้ ญาติ ๆ ตระกูลอุปภูตภาค และคนรู้จักของพระฉันทะตำหนิได้ แต่ประเด็นที่น่าสนใจคือคือพระดำรัสที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่ท่านพระสารีบุตรว่า สารีบุตร ตระกูลที่ฉันทะเข้าไปอาศัยมีอยู่ก็จริง แต่เราไม่กล่าวว่า ‘ฉันทะมีตระกูลที่ตนพึงเข้าไปอาศัยด้วยเหตุเพียงเท่านี้’ ‘เรากล่าวภิกษุที่ละกายนี้เข้าถือกายอื่น ว่ามีตระกูลที่ตนพึงเข้าไปอาศัย’ ตระกูลนั้นไม่มีสำหรับฉันทะ ฉันทะนำศีลธรรมมาจึงไม่ควรถูกตำหนิ พระดำรัสที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “ตระกูลที่ตนพึงเข้าไปอาศัย” ในความหมายของพระดำรัสนี้ คือ ภพชาติ หรือ วัฏฏะสงสารนั่นเอง หากท่านพระฉันทะมรณภาพอย่างปุถุชนทั่วไป แน่نونท่านยังต้องมีตระกูลที่ตนต้องเข้าไปอาศัยคือ ภพชาติ อีก ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสต่อไปอีกว่า ‘เรากล่าวภิกษุที่ละกายนี้เข้าถือกายอื่น ว่ามีตระกูลที่ตนพึงเข้าไปอาศัย’ แต่เพราะท่านพระฉันทะไม่มีตระกูลที่จะต้องพึ่งอาศัย คือ ไม่มีภพชาติที่จะต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกแล้ว ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ตระกูลนั้นไม่มีสำหรับฉันทะภิกษุ ฉันทะภิกษุนำศีลธรรมมาจึงไม่ควรถูกตำหนิ

จากตัวอย่างของพระสูตรนี้ ทำให้เราได้ประจักษ์แจ้งถึงท่าทีของพระพุทธเจ้าที่มองว่า การฆ่าตัวตายของพระฉันทะนั้น ไม่ได้มีประเด็นใดเลยที่ถือว่าผิดธรรม ไม่ว่าจะนำเกณฑ์ที่ได้วิเคราะห์ในเบื้องต้นมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ เพราะว่าท่านใช้ปัญญาในการมองเห็นความเป็นจริงของสังขารแล้วแล้ว ไม่สามารถที่จะอยู่ได้ ในขณะที่เดียวกันก็พยายามอย่างยิ่งที่จะใช้ประโยชน์จากการพิจารณาถึงความไม่มีตัวตนที่แท้จริง และในที่สุดก็สามารถนำพาตัวเองเข้าถึงความสูงสุดในพระพุทธศาสนาได้

4.3.10 วิเคราะห์กรณีภิกษุฆ่ายักษ์

สมัยนั้น มีภิกษุหมอบีรูปหนึ่ง ฆ่ายักษ์ตาย ท่านเกิดความกังวลใจว่า เราต้องอาบัติปาราชิกหรือหนอ จึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระองค์ตรัสว่า ภิกษุเธอไม่ต้องอาบัติ

ปาราชิก แต่เธอต้องอาบัติอุลลัจจัย (วิ.มหา.2/218/289) จากเรื่องทีกล่าวในมหาวิภังค์นี้ แสดงให้เห็นว่า ผู้ประกอบอาชีพอหโมณีได้มีมาแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาล หรือก่อนสมัยพุทธกาลด้วยซ้ำไป ปัจจุบันแม้โลกจะก้าวไกลไปสู่ยุค 4.0 แล้ว แต่ความเชื่อเรื่องพ่อหมดหมอณีก็ยังมีแทบจะภูมิภาคของโลก และในประเทศไทยเรายังเห็นชัดเจน ดังนั้น จึงไม่แปลกที่เรื่องราวเหล่านี้มีปรากฏในพระไตรปิฎก

ในอรรถกถา ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า หมอณี (ภุมตเวชชกปาธกา) ต้องการที่จะช่วยเหลือคนที่ถูกยักษ์ เข้าสิง (ผีเข้า ยกขคหิตก) บังคับยักษ์ให้ออกมา ถ้ายักษ์ไม่ยอมออก ก็ใช้แป้งหรือดินเหนียวปั้นเป็นรูปหุ่นแล้วหักมือหรือเท้า อวัยวะใดถูกหักก็เท่ากับว่าอวัยวะส่วนนั้นของยักษ์ถูกหักไปด้วย เมื่อหักหุ่นนั้นที่ศีรษะ ยักษ์นั้นก็ตาย ภิกษุหมอณีได้ฆ่ายักษ์ด้วยวิธีการอย่างนี้ พระพุทธเจ้าทรงปรับอาบัติอุลลัจจัยแก่ภิกษุนั้น อรรถกถากล่าวเพิ่มเติมว่า ไม่เฉพาะแต่ฆ่ายักษ์อย่างเดียวเท่านั้นที่ต้องอาบัติอุลลัจจัย ภิกษุฆ่าท้าวสักกเทวราชถึงแก่ชีวิตก็ปรับเป็นอาบัติอุลลัจจัย เช่นกัน จากที่อรรถกถากล่าวไว้นี้ ยิ่งย้าให้เห็นชัดเจนว่า หมอณี และการช่วยเหลือคนถูกผีเข้า (บาลีใช้ศัพท์ว่า ยกขคหิตก คนถูกผีเข้า) เป็นสิ่งที่เคยเกิดขึ้นแล้ว และการช่วยเหลือคนถูกผีเข้าก็อาจมีหลายวิธี แต่วิธีหนึ่งคือการสร้างหุ่นแล้วหัก มือ เท้า หรือ ศีรษะของหุ่นนั้น เพื่อทรมานหรือฆ่ายักษ์นั้น และเป็นที่มาของการปรับอาบัติอุลลัจจัย เพราะฆ่ายักษ์ตาย

จากกรณีที่ภิกษุฆ่ายักษ์ตาย ปรับแค่อาบัติอุลลัจจัย เป็นอันได้ข้อสรุปว่า การที่ภิกษุจงใจทำให้ผู้อื่นถึงแก่ชีวิต “ผู้อื่น” นั้น หมายถึงเฉพาะชีวิตของมนุษย์เท่านั้น ถ้าภิกษุจงใจทำ “ผู้อื่น” อันเป็นอมมนุษย์ให้ถึงแก่ชีวิต พระวินัยข้อนี้ไม่สามารถปรับเป็นความผิดขั้นปาราชิกได้ หรือกล่าวง่าย ๆ ว่า พระวินัยข้อนี้คุ้มครองเฉพาะชีวิตของมนุษย์เท่านั้น มิได้ครอบคลุมไปถึงชีวิตของอมมนุษย์ ดังนั้น อกมนุษย์ถึงแม้จะมีศักดิ์เป็นท้าวสักกาก็ตาม หากว่าตายด้วยน้ำมือของภิกษุ ท่านก็ปรับแค่อาบัติอุลลัจจัยเท่านั้น กรณีนี้ผู้วิจัยมองว่า ชีวิต ที่หมายถึงเฉพาะชีวิตมนุษย์นั้น ก็เพราะมีความเกี่ยวข้องกับภิกษุโดยตรงในฐานะที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน แต่มิได้หมายความว่า พระวินัยมองชีวิตผู้อื่นอย่างไรค่า ในกรณีนี้จึงสามารถแยกชีวิตออกเป็น 3 ระดับ คือ ชีวิตมนุษย์ ชีวิตของเทพรวมทั้งภูตผีปีศาจ และชีวิตสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งอาจแสดงได้ดังนี้

ชีวิต	ระดับโทษ
ทำลายชีวิตมนุษย์	ปาราชิก
ทำลายชีวิต เทพ ภูตผี ปีศาจ ยักษ์	อุลลัจจัย
ทำลายชีวิตสัตว์เดรัจฉานทั่วไป	ปาจิตตีย์

ตารางที่ 4.3 : แสดงการทำลายชีวิตสัตว์และระดับโทษ

ปัจจุบันแนวความเชื่อเหล่านั้นได้เปลี่ยนไป จากการช่วยเหลือคนถูกผีเข้าด้วยการสร้างหุ่น แล้วทำห้ก่อวาระส่วนใดส่วนหนึ่งของหุ่นเพื่อให้ผี (ยักษ์) เจ็บปวดหรือถึงแก่ความตาย มาเป็นการสร้างหุ่นเพื่อทำร้าย หรือฆ่าผู้ใดผู้หนึ่ง กล่าวในบางภูมิภาคของประเทศไทยที่มีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องไสยศาสตร์ เช่น คนที่ต้องการให้อีกคนหนึ่งเจ็บปวดทรมาน หรือถึงแก่ชีวิต ก็ไปหาหมอไสยศาสตร์ หมอไสยศาสตร์ก็จะสร้างหุ่นสมมติให้เป็นบุคคลผู้นั้น แล้วประกอบพิธีกรรม ใช้เข็มทิ่มแทงไปที่อวัยวะของหุ่นนั้น บุคคลนั้นก็จะได้รับความเจ็บปวดทรมานโดยที่ไม่ทราบสาเหตุ อย่างนี้เป็นต้น

ในมหาวีรกรรมปรากฏเรื่องที่เกี่ยวข้องกับยักษ์ไว้อีก คือ เรื่องภิกษุส่งภิกษุไปยังวิหารที่มียักษ์ดุ และยักษ์ได้ฆ่าภิกษุนั้น เรื่องภิกษุถูกผีเข้า และถูกภิกษุอีกรูปหนึ่งทุบถึงแก่ภรรณา สาเหตุที่ท่านถูกทุบจนภรรณาพนี้ อรรถกถาอธิบายว่า เพราะเกิดจากการช่วยเหลือของเพื่อนภิกษุด้วยกันที่คิดจะฆ่ายักษ์ แต่ท่านลืมนึกไปว่ายักษ์นั้นสิงอยู่ในร่างของภิกษุ แต่เพราะท่านมิได้มีเจตนาที่จะฆ่า พระพุทธเจ้าจึงมิได้ปรับอาบัติ ดังนั้น เมื่อภิกษุถูกผีเข้าจึงไม่ควรใช้วิธีการทุบเพื่อขับไล่ผี แต่ควรสวดรัตนสูตร หรือหาด้ายพระปริตรมาผูกเท้า หรือผู้ข้อมือให้

จากกรณีดังกล่าวนี้ น่าจะเป็นที่มาของพิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการผู้ข้อมือ เพื่อป้องกันภูติผีปีศาจ เพื่อขับไล่เสนียดจัญไร หรือเพื่อเป็นสิริมงคล กรณีผีเข้าภิกษุนี้ ในวินัยถือว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญไม่น้อย เพราะจัดอยู่ในหนึ่งในอันตราย 10 อย่างที่เป็นเหตุให้สงฆ์งดปาติโมกข์ได้ ดังนั้น เมื่อภิกษุถูกผีเข้าสิงในขณะที่กำลังสวดปาติโมกข์อยู่ สงฆ์สามารถงดปาติโมกข์ได้เพื่อให้การช่วยเหลือภิกษุนั้น

4.4 จตุตถปาราชิก ว่าด้วยการอวดอุตริมนุสธรรม

เหตุการณ์อันเกี่ยวภัยพิบัติทางธรรมชาติบางอย่างเช่น อุทกภัย วาตภัย หรือโรคระบาด จนนำไปสู่ภาวะทุพภิกขภัย หรือวิกฤตการณ์ทางด้านอาหาร อันนำไปสู่ความทุกข์ยากของสังคม พระสงฆ์อันเป็นกลุ่มชนหนึ่งของสังคมก็หลีกเลี่ยงไม่พ้นผลกระทบนี้ การปรับตัวทางสังคมเพื่อให้ตนเองได้ดำรงอยู่ได้จึงเป็นเรื่องสำคัญ การปรับตัวของพระสงฆ์ก็เช่นกัน แต่การปรับตัวดังกล่าวของพระสงฆ์นี้นำมาซึ่งความเสียหายแก่คณะสงฆ์ จนเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติปาราชิกในสิกขาบทที่ 4

4.4.1 เหตุการณ์ก่อนบัญญัติสิกขาบท

เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในสมัยที่พระพุทธเจ้าเสด็จประทับอยู่ ณ ภูฏาคาร สาลาปามหาวัน เขตกรุงเวสาลี แคว้นวัชชี ภิกษุจำนวนมากอยู่จำพรรษาใกล้ฝั่งแม่น้ำคฤมุทา ครั้งนั้นแคว้นวัชชีเกิดข้าวยากหมากแพง (ทุพภิกขภัย) ประชาชนอดอยากอาหาร จนต้องใช้สลากในการซื้ออาหาร มีประชาชนจำนวนมากล้มตายจนกระดูกขาวเกลื่อนไปทั่วเมือง ความเดือดร้อนนี้ได้กระทบไปทั่วไม่

เว้นแต่พระสงฆ์ พระสงฆ์ส่วนหนึ่งท่านก็ยังดำรงชีพอยู่ได้ด้วยการปรับตัวให้สอดคล้องกับความเดือดร้อนนั้น แต่กลุ่มพระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาใกล้ฝั่งแม่น้ำวัดคุมุทากลับปรึกษาหาวิธีที่จะให้พวกตนอยู่อย่างสุขสบาย ไม่ลำบากด้วยอาหารบิณฑบาต และได้เสนอวิธีดังนี้

1. ให้ช่วยคฤหัสถ์ทำงาน ทำอย่างนี้ก็จะได้บิณฑบาตมาฉัน

อรรถกถาอธิบายว่า ช่วยงานทั้งในนาและสวนของพวกคฤหัสถ์ แต่มิได้หมายความว่าลงมือทำด้วยตนเอง เป็นแต่ให้คำแนะนำแก่พวกเขาว่า ทำอย่างนั้นทำอย่างนี้

2. ให้ช่วยคฤหัสถ์ทำหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าว ทำอย่างนี้ก็จะได้บิณฑบาตมาฉัน

3. กล่าวอวดคุณวิเศษของกันและกันให้ชาวบ้านฟัง พวกเขาเลื่อมใสแล้วจะถวายบิณฑบาต

ในที่สุดภิกษุเหล่านั้นก็ตัดสินใจเลือกวิธีการสุดท้ายเนื่องจากว่าไม่ต้องเหนื่อยแรงทำอะไร เพียงแค่กล่าวอวดคุณวิเศษของกันและกันให้ชาวบ้านฟัง แค่นี้ก็ได้อาหารมาฉันแล้ว จะเห็นได้ว่าทั้ง 3 ข้อนั้นมาลงที่อาหาร จึงไม่มีอะไรมากนอกจากเรื่องเห็นแก่ปากแก่ท้อง อีกประการหนึ่งจะเห็นได้ว่าไม่ว่ายุคใดสมัยใด หรือสภาพสังคมจะเป็นอย่างไร กลุ่มชนที่มีความเชื่อเรื่องผู้วิเศษและการบรรลุคุณวิเศษยังมีอยู่ทุกยุคสมัย บุคคลที่มีพฤติกรรมแปลก ๆ เช่น ไม่นุ่งห่มเสื้อผ้า หรือรับประทานของสกปรก (เช่น ชัมพุทชิวก) คนก็ยังเชื่อกันว่าเป็นอรหันต์ อย่างนี้เป็นต้น ดังนั้น จึงไม่แปลกเลยที่เมื่อภิกษุเหล่านั้นพากันอวดคุณวิเศษของกันและ ผลก็คือได้อาหารมาฉันกันอย่างไม่เดือดร้อน ร่างกายผุดผ่อง อ้วนพีกันไปตามกัน

เป็นธรรมเนียมปฏิบัติเมื่อออกพรรษาแล้ว ภิกษุที่จำพรรษายังถิ่นต่าง ๆ ก็เดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ภิกษุเหล่านั้นก็เช่นเดียวกัน เดินทางไปยังเมืองเวสาลี ผ่านป่ามหาวัน แล้วเข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าซึ่งทรงประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา เหล่าภิกษุที่มาจากทิศต่าง ๆ ล้วนแต่ชูบผอม หมองคล้ำ ซีด เหลือง เส้นเอ็นขึ้นสะพรั่ง แต่ภิกษุที่อยู่ฝั่งแม่น้ำวัดคุมุทา กลับมีน้ำมีนวล มีผิวพรรณผุดผ่อง (วิปสนนฉวีวณณา) ใบหน้าเอิบอิ่ม พระพุทธเจ้าทรงมีปฏิสันถารกับภิกษุทั้งหลายตามลำดับ จนถึงพวกภิกษุที่จำพรรษาใกล้ฝั่งแม่น้ำวัดคุมุทาก็ตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายยังสบายดีหรือ ยังพอเป็นอยู่ได้หรือ พวกเธอเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่ทะเลาะกัน อยู่จำพรรษาเป็นผาสุกหรือ และบิณฑบาตไม่ลำบากหรือ อรรถกถาอธิบายความตอนนี้ว่า การที่ทรงตรัสถามอย่างนี้ก็คือการถามถึงสารทุกข์สุกดิบนั่นเอง เพื่อให้เห็นความชัดเจนยิ่งขึ้นจึงขอยกบาลีมาแสดง ดังนี้ กิจจิ ตุมหากิ อิทํ จตฺตจฺจกฺกํ นวทวารํ สรียนตํ ขมนียํ สกกา ขมิตฺตํ สหิตฺตํ ปริหริตฺตํ น กิลฺลิจิ ทุกฺขํ อุปปาเทติ แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย สรียนตน์ของพวกเธอ ซึ่งมีจักร 4 ทวาร 9 ยังพอทนได้หรือ คือพวกเธอยังอาจเพื่ออดทน อดกลั้น เพื่อบริหารได้ละหรือ สรียนตน์ของพวกเธอ ไม่ก่อให้เกิดทุกข์อะไร ๆ ขึ้นบ้างหรือ

ร่างกายนี้ท่านเปรียบเสมือนเครื่องยนต์ และเจ้าเครื่องยนต์นี้จะขับเคลื่อนไปได้ก็ต้องอาศัยจักร (ล้อ) ทั้ง 4 คือ เท้าทั้งสองข้าง และขาทั้งสองข้าง และยนต์นี้ก็มีช่อง (ทวาร) 9 ช่องทำหน้าที่รับ

สิ่งต่าง ๆ เข้ามา และระบายออกไป ดังนั้น เครื่องยนต์นี้จึงต้องหมั่นได้รับการดูแลอย่างดี เพราะหากไม่ได้รับการดูแลที่ดีจะก่อให้เกิดโทษภัยโดยประการต่าง ๆ

ภิกษุเหล่านั้น ครั้นพระพุทธเจ้าตรัสถามอย่างนี้ ก็กราบทูลว่าพวกตนอยู่สบายดี ไม่ได้ทะเลาะเบาะแว้งกัน อาหารการฉันก็ไม่ลำบากแต่อย่างใด การตรัสถามอย่างนี้ถือว่าเป็นพุทธประเพณี พระพุทธเจ้าทั้งหลายไม่ทรงตรัสถามอะไรพร้าเพ้อ พระองค์ทรงทราบทุกเรื่อง แต่บางเรื่องก็นำมาตรัสถาม บางเรื่องก็ไม่ตรัสถาม ทั้งทรงทราบว่าเวลาไหนเหมาะที่จะตรัสถาม และจะตรัสถามเฉพาะเรื่องที่เป็นประโยชน์เท่านั้น ดังนั้น การที่พระองค์ตรัสถามอย่างนี้ มหาวิภังค์แสดงว่าทรงมีเหตุอยู่ 2 ประการ คือ 1) เพื่อที่จะทรงแสดงธรรม 2) เพื่อที่จะทรงบัญญัติสิกขาบท ภิกษุเหล่านั้นจึงกราบทูลว่า พวกตนอยู่กันสบายดีทุกประการ มิได้ลำบากแต่ประการใด พระพุทธเจ้าจึงตรัสถามต่อไปถึงเหตุที่อยู่กันสบายดี ภิกษุเหล่านั้นก็ได้กราบทูลถึงเรื่องที่พวกตนพากันกล่าวอวดคุณวิเศษของกันและกัน ทรงตรัสถามต่อไปว่า คุณวิเศษที่วานั้นมีอยู่จริงหรือ ภิกษุเหล่านั้นจึงกราบทูลว่า ไม่มีอยู่จริง

การที่พระพุทธเจ้าตรัสถาม และภิกษุเหล่านั้นก็กราบทูลตามความเป็นจริง แม้จะเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง แต่ภิกษุเหล่านั้นก็ไม่ปกปิดข้อมูล การไม่ปกปิดข้อมูลดูเหมือนเป็นธรรมดาของภิกษุในสมัยนั้น การที่กระทำความผิดแล้ว กล่าวที่จะเปิดเผย ไม่ปกปิดข้อมูลถือว่าเป็นสิ่งที่น่ายกย่อง แต่มิได้หมายถึงว่าพระพุทธเจ้าทรงยกย่องการทำความผิดแล้วมาเปิดเผยข้อมูลในภายหลัง

จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าตรัสถามภิกษุเหล่านั้น จนในที่สุดภิกษุเหล่านั้นกราบทูลให้ทรงทราบถึงการพูดลวงหลวงชาวบ้านของพวกตน เมื่อทุกอย่างปรากฏชัดเช่นนี้แล้ว พระพุทธเจ้าไม่ทรงปล่อยให้เรื่องราวหายไปกับสายลม การหามาตรการป้องกันเพื่อไม่ให้เกิดเหตุการณ์ในทำนองนี้ขึ้นอีกในอนาคต เป็นสิ่งที่จะต้องทำ ณ ขณะนั้น และนี่คือเหตุผลข้อที่ 2 ที่ตรัสถามภิกษุเหล่านั้น คือการบัญญัติสิกขาบท พระพุทธเจ้าทรงตำหนิภิกษุเหล่านั้นที่กล่าวอวดอุตริมนุสสรธรรมแก่ชาวบ้านเพราะเห็นแก่ปากแก่ท้อง โดยทรงเปรียบเทียบว่า การที่พวกภิกษุเหล่านั้นใช้มีดคว้านท้องยังดีเสียกว่าการกล่าวอวดอุตริมนุสสรธรรมแก่ชาวบ้าน เพราะการใช้มีดคว้านท้องอาจถึงแก่ความตาย หรือทุกข์ปางตาย หลังจากตายไปแล้วก็ไม่ต้องไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต หรือนรก ส่วนผู้ที่กล่าวอวดอุตริมนุสสรธรรมแก่ชาวบ้าน หลังจากตายไปแล้วจะต้องไปเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต หรือนรก

4.4.2 มหาโจร 5 จำพวก

หลังจากที่ทรงตำหนิภิกษุเหล่านั้นแล้ว เนื่องจากพฤติกรรมของภิกษุเหล่านั้นไม่ต่างจากพฤติกรรมของโจร จึงทรงแสดงว่าในโลกนี้มีมหาโจรอยู่ 5 จำพวก คือ

1. มหาโจรบางคนในโลกนี้ ปรารถนาให้ตนเองมีบริวารมากมาย สัญจรไปตามท้องถื่นต่าง ๆ ทำการปล้น ฆ่า เผาบ้านเรือนผู้คนไปทั่ว ต่อมาเมื่อมีบริวารมากอย่างนั้นได้ทำการปล้น ฆ่าอย่างที่ตั้งใจไว้ฉับใด ภิกษุชั่วบางรูปในธรรมวินัยก็ฉับนั้น หวังให้ตนเองมีภิกษุบริวารเป็นร้อยเป็นพันห้อมล้อม

แล้วสัญญาจะท่องเที่ยวไปในท้องถิ่นต่าง ๆ ต่อมาภิกษุผู้นั้นมีบริวารมากมายอย่างนั้นและได้ท่องเที่ยว สัญญาไป มีคนนับหน้าถือตามากมาย ได้เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร นี่คือนมหาโจรจำพวกที่ 1 ที่มีปรากฏอยู่ในโลก อรรถกถาอธิบายว่า มหาโจรจำพวกที่ 1 นี้ มิใช่แต่จะหลอกชาวบ้านเพียงคนสองคนเท่านั้น แต่ยังหลอกมหาชนแล้วรับปัจจัยสี่มา

2. มหาโจรจำพวกที่ 2 คือภิกษุชู้บางรูปเล่าเรียนธรรมวินัยที่พระองค์ประกาศ แล้วเที่ยวประกาศว่าเป็นของตน นี่คือนมหาโจรจำพวกที่ 2 ที่มีปรากฏอยู่ในโลก อรรถกถาอธิบายว่า ภิกษุได้มีความเชี่ยวชาญทางพระสูตร เชี่ยวชาญพระอภิธรรม ทรงพระวินัย ภิกษุนี้เมื่อถึงคราวข้าวยากหมากแพง ก็เที่ยวสัญจรไปตามถิ่นต่าง ๆ เนื่องจากมีความชำนาญทางด้านปริยัติ จึงบอกบาลี กล่าวอรรถกถา แสดงกิริยาทำทางน่าเลื่อมใส จนชาวบ้านเกิดศรัทธาเลื่อมใส สักการะ เคารพ บูชา นับถือ ให้ความยำเกรง ภิกษุเหล่านั้นก็ยังได้ชื่อว่า ผู้ทำพระศาสนาให้รุ่งเรือง แต่ก็ยังเป็นเพียงผู้สืบต่อแบบแผนและประเพณีเท่านั้น

ภิกษุเหล่านั้นเมื่อกล่าวเทียบเคียงเคียงบาลีกับอรรถกถาอยู่ในท่ามกลางประชาชน จนชาวบ้านเกิดความอัศจรรย์ใจในความรู้ และพากันสอบถามเพื่อต้องการรู้ว่าภิกษุเหล่านั้นเล่าเรียนมาจากสำนักไหน แต่ภิกษุเหล่านั้นพากันปกปิดอาจารย์ เพื่อประสงค์จะพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ด้วยพระสยัมภูญาณ ว่าเป็นของตน ภิกษุที่ขโมยธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญบารมีตลอดมาถึง 4 อสงไขยแสนกัปตรัสรู้ด้วยความยากลำบากนี้ จัดเป็นมหาโจรจำพวกที่ 2

3. มหาโจรจำพวกที่ 3 คือภิกษุชู้บางรูปในธรรมวินัยนี้ใส่ร้ายเพื่อนภิกษุผู้บริสุทธิ์ ประพฤติพรหมจรรย์ ให้ได้รับความเสียหาย นี่คือนมหาโจรจำพวกที่ 3 อรรถกถาอธิบายว่า หมายถึงภิกษุผู้เลวทราม กล่าวหา หรือโจมตีเพื่อนพรหมจรรย์ ตั้งแต่ปุถุชนผู้มีศีล ไปจนถึงพระอนาคามี ให้ได้รับความเดือดร้อน ด้วยอันติมวัตถุ อันไม่เป็นจริง ภิกษุที่หลบลูกคุณที่มีอยู่แล้วขโมยอริยคุณนี้ จัดเป็นมหาโจรจำพวกที่ 3

4. มหาโจรจำพวกที่ 4 ภิกษุชู้บางรูปในธรรมวินัยนี้ นำของครุภัณฑ์ของสงฆ์ สงเคราะห์ประจบประแจงคฤหัสถ์ นี่คือนมหาโจรจำพวกที่ 4 อรรถกถาอธิบายว่า ภิกษุผู้นำนครุภัณฑ์ ของสงฆ์ไม่ว่าจะเป็น อาราม อารามวัตถุ (ที่ตั้งอาราม) ครุภัณฑ์ที่เป็นไม้ ที่ดิน ออกไปจำหน่าย เพื่ออนุเคราะห์สงเคราะห์คฤหัสถ์ ครุภัณฑ์เหล่านี้เป็นของไม่ควรแจก ไม่ควรจำหน่าย แม้สงฆ์ก็ตาม คณะก็ตาม หรือบุคคลแม้จำหน่ายไป ก็ไม่เป็นการจำหน่าย ผู้ใดจำหน่าย ผู้นั้นต้องอาบัติอุลลัจจัย

ภิกษุเหล่านั้น ครั้นนำครุภัณฑ์ดังกล่าวนี้ออกจำหน่าย แล้วนำไปสงเคราะห์พวกคฤหัสถ์ เป็นผลให้คฤหัสถ์เหล่านั้นพูดถึง บ่นหาถึง คิดถึง เพราะเห็นว่าภิกษุผู้นั้นเป็นคนดี ภิกษุผู้ลักครุภัณฑ์ออกจำหน่ายเพื่อสงเคราะห์ชาวบ้านดังกล่าวนี้ จัดเป็นมหาโจรจำพวกที่ 4 ดังนั้น การนำครุภัณฑ์ของสงฆ์ออกจำหน่ายเพื่อสงเคราะห์ชาวบ้าน ย่อมต้องอาบัติที่เรียกว่า กุลทุสกทุกกฏ ควรถูกลง

ปัพพชาชนียกรรมด้วย เมื่อจำหน่ายเพราะถือตนว่าเป็นใหญ่ในสงฆ์ ต้องอาบัติอุลลัจจัย เมื่อนำออกจำหน่ายด้วยโดยจิต ฟังตีราคาแล้วปรับอาบัติ

5. มหาโจรจำพวกที่ 5 ภิกษุที่กล่าวอวดอุตตริมนุสสรธรรมอันไม่มีอยู่จริง จัดเป็นยอดมหาโจรในโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา มนุษย์ อรรถกถาอธิบายว่า ภิกษุที่ขโมยโลกุตตรธรรมอันสุขุมละเอียด เป็นสิ่งที่ไม่สามารถสัมผัสได้ด้วยอินทรีย์ทั้ง 5 จัดว่าเป็นโจรใหญ่ที่สุดในบรรดาโจรทั้งหลาย ขึ้นชื่อว่าโจรที่เชื่อกับภิกษุนี้ย่อมไม่มี

หากจะตั้งคำถามว่า โลกุตตรธรรมนี้ สามารถขโมยกันได้อย่างเช่นสิ่งของอื่น ๆ เช่น แก้วแหวน เงินทองได้หรือไม่ ตอบว่า ไม่สามารถขโมยกันได้ ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ภิกษุใดกล่าวอวดอุตตริมนุสสรธรรมที่ไม่มีอยู่จริง แท้จริงภิกษุนั้นกล่าวอวดอุตตริมนุสสรธรรมที่ไม่มีอยู่ในตนเพียงอย่างเดียวว่า ธรรมนี้มีอยู่ในตน แต่ก็ไม่สามารถจะทำให้อุตตริมนุสสรธรรมนั้นให้เคลื่อนจากที่ได้ หรือให้มีอยู่ในตนได้

ถามอีกว่า เพราะเหตุไรภิกษุนั้นท่านจึงเรียกว่า “เป็นโจร” ตอบว่า เพราะภิกษุนั้นกล่าวอวดอุตตริมนุสสรธรรมนั้นแล้ว ได้ปัจจัยที่เกิดขึ้นจากการพูดหลอกลวง เท่ากับว่าภิกษุนั้นใช้อุบายอันแยบยล ลักขโมยมาได้ เมื่อภิกษุนั้นได้อาหารเพราะการหลอกลวงและฉ้อฉลอาหารนั้น จึงเท่ากับฉ้อฉลด้วยอาการของขโมย

มหาโจรทั้ง 5 จำพวกนี้ จำพวกที่ 5 ทรงแสดงว่าเป็นยอดมหาโจร ไม่เฉพาะในโลกนี้เท่านั้น แต่ยังรวมถึงโลกอื่น ๆ อีกด้วย เพราะฉ้อฉลอาหารของชาวบ้านด้วยโดยจิต

ในอรรถกถาได้แสดง ศัพท์อันเป็นเครื่องบ่งบอกคุณสมบัติของภิกษุโจรไว้ ดังนี้

1. สกุกโต คือได้รับการสักการะ คำว่า สกุกโต มีความหมายว่า คนทั้งหลายตระเตรียมปัจจัย 4 ไว้อย่างประณีต แล้วถวายแก่ผู้ใด ผู้นั้นชื่อว่าอันเขาสักการะแล้ว คือได้รับการสักการะ
2. ครุกโต คือได้รับความเคารพ คำว่า ครุกโต มีความหมายว่า คนทั้งหลายมีความเคารพเป็นการเฉพาะผู้ใด แล้วนำสิ่งของไปถวายเฉพาะผู้นั้น ผู้นั้นชื่อว่าอันเขาเคารพแล้ว คือผู้ที่ได้รับความเคารพ
3. มานิตโต คือได้รับความนับถือ คำว่า มานิตโต มีความหมายว่า คนทั้งหลายมีน้ำใจรักใคร่ผู้ใดเป็นการส่วนตัว ผู้นั้นชื่อว่าอันเขานับถือ คือผู้ที่ได้รับความนับถือ
4. ปุชิตโต คือได้รับการบูชา คำว่า ปุชิตโต มีความหมายว่า คนทั้งหลายกระทำการสักการะทั้งหมดแก่ผู้ใด ผู้นั้นชื่อว่าอันเขาบูชา คือผู้ที่ได้รับการบูชา
5. อปจิตโต ได้รับความยำเกรง คำว่า อปจิตโต มีความหมายว่า คนทั้งหลายมีความนอบน้อมนบนอบต่อผู้ใดเป็นการพิเศษ เช่น กราบไหว้ ลูกรับ ประนมมือ เป็นต้น ผู้นั้นชื่อว่าอันเขายำเกรง คือผู้ที่คนอื่นให้ความเกรงใจ

ความปรารถนาทั้ง 5 ประการนี้ ย่อมมีเฉพาะแก่ภิกษุผู้เลวทราม ปรารถนาโลกามิส

4.4.3 ทรงบัญญัติสิกขาบท

พระพุทธเจ้าทรงตำหนิภิกษุชาวฝั่งแม่น้ำวัคคุมุทาแล้ว ได้ตรัสโทษแห่งความเป็นผู้เลี้ยงยาก บำรุงยาก ทรงบัญญัติสิกขาบทว่า

ก็ ภิกษุใด ไม่รู้อย่างนี้ กล่าวอวดอุตตริมนุสสรธรรมอันเป็นญาณที่ตนะ ที่ประเสริฐอันสามารถ ให้น้อมเข้ามาในตนว่า “ข้าพเจ้ารู้อย่างนี้ เห็นอย่างนี้” ครั้นสมัยต่อจากนั้น อันผู้ใดผู้หนึ่งโจทก์ตามไม่ โจทก์ตาม เธอผู้ต้องอาบัติแล้วหวังความบริสุทธิ์ ฟังกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้าไม่รู้อย่าง นั้น แต่กล่าวว่ารู้อ ข้าพเจ้าไม่เห็นอย่างนั้น แต่กล่าวว่าเห็น ข้าพเจ้ากล่าวคำไร้ประโยชน์ เป็นคำเท็จ แม้ ภิกษุนี้เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ทรงแปลดังนี้ อนึ่ง ภิกษุใด ไม่รู้เฉพาะ (คือไม่รู้จริง) กล่าวอวด อุตตริมนุสสรธรรม อันเป็นความเห็นอย่าประเสริฐ อย่างสามารถ น้อมเข้ามาในตนว่า ข้าพเจ้ารู้อย่างนี้ ข้าพเจ้าเห็นอย่างนี้ ครั้นสมัยอื่นแต่นั้น อันผู้ใดผู้หนึ่งถือเอาตามก็ตาม ไม่ถือเอาตามก็ตาม (คือเชื่อก็ ตาม ไม่เชื่อก็ตาม แต่ในบทบาทขณีย์คัมภีร์วิภังค์ แก่ความว่า ถูกซกก็ตาม ไม่ถูกซกก็ตาม) ก็เป็นอาบัติ แล้ว มุ่งความหมดจด (คือพ้นโทษ) จะฟังกล่าวอย่างนี้ว่า แน่ะท่านข้าพเจ้าไม่รู้ ได้กล่าวว่ารู้อ ไม่เห็น ได้กล่าวว่าเป็น ได้พูดพล่อย ๆ เป็นคำเท็จเปล่า ๆ เว้นไว้แต่ได้สำคัญว่าได้บรรลุ แม้ภิกษุนี้ก็เป็น ปาราชิก หาสังวาสมิได้

4.4.4 เรื่องภิกษุสำคัญว่าตนได้บรรลุ

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทได้ไม่นาน เรื่องอนุบัญญัติก็เกิดขึ้นอีก กล่าวคือ ภิกษุ กลุ่มหนึ่งเกิดความสำคัญผิดในเรื่องเกี่ยวกับมรรคผล คือเข้าใจมรรคผลที่ยังไม่ได้เห็นว่าได้เห็น ที่ยัง มิได้ถึงว่าได้ถึง ที่ยังมีได้บรรลุว่าได้บรรลุ ที่ยังมีได้ทำให้แจ้ง ว่าได้ทำให้แจ้ง แล้วพากันพยากรณ์มรรค ผลนั้นด้วยสำคัญว่าได้บรรลุ แต่ต่อมาสภาพจิตของภิกษุเหล่านี้ได้เป็นไปอย่างเช่นผู้หมดสิ้นกิเลส คือ ยังคงมีความกำหนัดบ้าง ความขัดเคืองบ้าง ความหลงบ้าง ก็เกิดความกังวลใจว่าพระผู้มีพระภาคได้ ทรงห้ามการพูดอวดอุตตริมนุสสรธรรมเอาไว้ พวกตนจะต้องอาบัติหรือไม่หนอ จึงนำเรื่องนั้นไปแจ้งแก่ พระอานนท์ พระอานนท์ก็กราบทูลเรื่องนั้นให้พระผู้มีพระภาคทรงทราบ พระองค์ตรัสว่า มีบ้าง เช่นกัน ที่บุคคลมักสำคัญผิดเช่นนี้ แต่กรณีนี้ไม่สามารถนำมากล่าวอ้างได้ (เป็นอัพโพหาริก)

ในตอนนี้อรรถกถาอธิบายว่า ภิกษุเหล่านั้นยังละกิเลสไม่ได้โดยสิ้นเชิง แต่กิเลสเหล่านั้นถูก ช่มไว้ด้วยกำลังของสมณะและวิปัสสนาจึงไม่แสดงตัวออกมา ภิกษุเหล่านั้นจึงสำคัญว่าตนเองได้บรรลุ อรหัตผลแล้ว แต่เมื่ออารมณ์อื่น ๆ ภายนอกเข้ามากระทบ กิเลสที่เคยถูกช่มไว้ก็กลับฟุ้งขึ้นมาอีก ภิกษุ เหล่านั้นจึงรู้ว่าตนเองยังไม่ได้เป็นพระอรหันต์ แต่การพยากรณ์พระอรหัตของภิกษุเหล่านั้น ยังเป็น อัพโพหาริก คือยังไม่เป็นเหตุให้ทรงบัญญัติอาบัติ หมายถึงว่าจะเรียกว่าเป็นอาบัตียังไม่ได้

อรรถกถาตั้งเป็นประเด็นคำถามว่า ความสำคัญว่าได้บรรลุนี้ เกิดขึ้นแก่ใครบ้าง ไม่เกิดขึ้นแก่ใครบ้าง ? ไม่เกิดแก่พระอริยสาวก ด้วยเหตุผลว่า บุคคลผู้เป็นพระอริยสาวกเมื่อใช้ญาณพิจารณา มรรคผล นิพพาน กิเลสที่ละได้แล้ว ที่ยังละไม่ได้ ย่อมเป็นผู้เกิดโสมนัส และหมดความสงสัยในอริยคุณ ดังนั้น มานะ (ความถือตัว) ว่าตนเองเป็นพระสกทาคามี จึงไม่เกิดขึ้นแก่พระโสดาบันบุคคล ไม่เกิดแก่บุคคลผู้ทุศีล ด้วยเหตุผลว่า คนทุศีลได้ชื่อว่าเป็นผู้หมดหวังในการบรรลุอริยคุณ เนื่องจากศีลเป็น พื้นฐานของการบรรลุคุณธรรมขั้นอื่น ที่สูงขึ้นไป ไม่เกิดแก่บุคคลผู้มีศีล ด้วยเหตุผลว่า คนมีศีลบางคน ก็ไม่หมั่นประกอบในกรรมฐาน เป็นคนเกียจคร้าน ยินดีในความหลับ

ความสำคัญว่าได้บรรลุนี้ จะเกิดขึ้นแก่ผู้ที่เริ่มปฏิบัติวิปัสสนา มีศีลบริสุทธิ์ หมั่นประกอบ กรรมฐาน ข้ามพ้นความสงสัยเพราะกำหนดนามรูปได้ แล้วยกขึ้นสู่ไตรลักษณ์พิจารณาสังขารทั้งหลาย ในขั้นตอนนี้ หากความสำคัญว่าได้บรรลุเกิดขึ้นแก่ผู้นั้น ความสำคัญนี้ก็จะพังกบุคคลผู้ได้สมณะล้วน ๆ หรือวิปัสสนาล้วน ๆ ไว้ กลางคัน ความหมายก็คือว่า เมื่อผู้นั้นไม่เห็นความฟุ้งของกิเลส (ที่ถูกข่มไว้ ด้วยสมณะ หรือวิปัสสนา) ช่วงระยะเวลาหนึ่ง อาจเป็น 10 ปี 20 ปี หรือ 30 ปี ก็จะเข้าใจผิดว่าตนเอง ได้เป็นพระโสดาบัน สกทาคามี หรืออนาคามี เมื่อความเข้าใจผิดอย่างนี้เกิดขึ้น ก็จะไม่พยายามที่จะ แสวงหาความก้าวหน้าอีกต่อไป จึงเป็นเสมือนหยุดพักบุคคลนั้นไว้ในขั้นตอนนี้ ๆ

ความสำคัญว่าได้บรรลุนี้ ย่อมทำบุคคลผู้ได้ทั้งสมณะและวิปัสสนาในอรหัตผลอย่างแน่นอน เพราะว่าผู้ได้ทั้งสมณะและวิปัสสนา สามารถใช้กำลังสมณะข่มกิเลสได้ และใช้วิปัสสนากำหนดสังขาร ทั้งหลายได้ เพราะฉะนั้นกิเลสจึงไม่ฟุ้งขึ้น อาจเป็นระยะเวลา 60 ปี 80 ปี หรือ 100 ปี ก็ได้ สภาวะจิต ของผู้นั้นไม่ต่างจากสภาวะจิตของพระอรหันต์ และผู้นั้นเมื่อไม่เห็นความฟุ้งขึ้นของกิเลสตลอด ระยะเวลาอันยาวนานติดต่อกัน จึงสำคัญว่า “ตนเป็นพระอรหันต์”

4.4.5 อุตตริมนุสสรธรรมคืออะไร

ในสิกขาบทวิภังค์แห่งจตุตถปาราชิก กล่าวว่า อุตตริมนุสสรธรรมนั้น ได้แก่ ฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ ญาณทัสสนะ มรรคภาวนา การทำผลให้แจ้ง การละกิเลส ภาวะจิตที่ปลอดจากกิเลส ความยินดีในเรือนว่าง

เพื่อความเข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้นจึงขอคำอธิบายในบทภาษณีย์มาเล่า เพื่อให้เห็นแต่ละอย่าง ช่างต้นนั้นประกอบด้วยอะไรบ้าง ดังนี้ ฌาน ได้แก่ ปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน วิโมกข์ ได้แก่ สุญญตวิโมกข์ อนิมิตวิโมกข์ อัปณิหิตวิโมกข์ สมาธิ ได้แก่ สุญญตสมาธิ อนิมิตสมาธิ อัปณิหิตสมาธิ สมาบัติ ได้แก่ สุญญตสมาบัติ อนิมิตสมาบัติ อัปณิหิตสมาบัติ ญาณ ได้แก่ วิชชา 3 (ปุพเพนิวาสานุส สติญาณ จุตูปปาตญาณ อาสวักขยญาณ) มรรคภาวนา ได้แก่ สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทริย์ 5 พละ 5 โภชณังค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8

การทำให้ผลให้แจ้ง ได้แก่ การทำไสดาปัตติผลให้แจ้ง การทำสกทาคามิผลให้แจ้ง การทำอนาคามิผลให้แจ้ง การทำอรัหัตตผลให้แจ้ง การละกิเลส ได้แก่ การละราคะ การละโทสะ การละโมหะ ภาวะที่จิตปลอดจากกิเลส ได้แก่ ภาวะที่จิตปลอดจากราคะ ภาวะที่จิตปลอดจากโทสะ ภาวะที่จิตปลอดจากโมหะ ความยินดีในเรือนว่าง ได้แก่ ความยินดีในเรือนว่างด้วยปฐมฌาน ความยินดีในเรือนว่างด้วยทุติยฌาน ความยินดีในเรือนว่างด้วยตติยฌาน ความยินดีในเรือนว่างด้วยจตุตถฌาน

อรรถกถาอธิบายคำว่า “อุตตริมนุสสรธรรม” ไว้ว่าหมายถึงธรรมของมนุษย์ผู้ยอดเยี่ยม คือท่านผู้ได้ฌาน และพระอริยเจ้าทั้งหลาย

จะเห็นได้ว่า คำว่า “อุตตริมนุสสรธรรมนี้” กินความกว้างมาก” การกล่าวอวดก็เป็นการบ่งแล้วว่ามิเจตนาไม่บริสุทธิ์ ดังนั้น ภิกษุใดกล่าวอวดเกี่ยวข้องกับที่บพภาชนียอธิบายไว้นี้ หากคุณนั้นไม่มีจริงก็ต้องอาบัติปาราชิก กิริยาที่แสดงว่าเป็นการอวดนั้นมี 2 ประการ คือ น้อมอุตตริมนุสสรธรรมนั้นมาในตน และน้อมตนเข้าไปหาอุตตริมนุสสรธรรมนั้น การอวดว่า ธรรมเหล่านี้ปรากฏในตน ชื่อว่า น้อมธรรมเข้ามาในตน แต่เมื่ออวดว่า ตนปรากฏในธรรมเหล่านั้น ชื่อว่าน้อมตนเข้าไปในธรรมเหล่านั้น

ในคัมภีร์มหาวิภังค์ ตอนสุทธีวารกถา ท่านแสดงลักษณะการอวดไว้โดยพิสดาร ยกตัวอย่าง ดังนี้

ภิกษุกล่าวเท็จทั้งที่รู้ว่า “ข้าพเจ้าเข้าปฐมฌานแล้ว ด้วยอาการ 3 อย่าง คือ (1) เบื้องต้นเธอรู้อ่า จักกล่าวเท็จ (2) กำลังกล่าว ก็รู้ว่ากำลังกล่าวเท็จ (3) ครั้นกล่าวแล้ว ก็รู้ว่ากล่าวเท็จแล้ว ต้องอาบัติปาราชิก

เมื่อภิกษุประสงค์จะกล่าวว่า ข้าพเจ้าเข้าปฐมฌานแล้ว แต่กล่าวเท็จทั้งที่รู้ว่า ข้าพเจ้าเข้าทุติยฌานแล้ว ด้วยอาการ 3 อย่าง....เมื่อผู้อื่นเข้าใจ ต้องอาบัติปาราชิก เมื่อไม่เข้าใจต้องอาบัติอุลลัจจัย เมื่อภิกษุกล่าวเท็จทั้งที่รู้ว่า ภิกษุรูปใดอยู่ในวิหารของท่าน ภิกษุรูปนั้นเข้าปฐมฌานแล้ว ... เข้าอยู่....เป็นผู้เข้าแล้ว....ภิกษุรูปนั้นเป็นผู้ได้ปฐมฌาน ...เป็นผู้ชำนาญ... ภิกษุรูปนั้นทำปฐมฌานให้แจ้งแล้ว ด้วยอาการ 3 อย่าง คือ ด้วยอาการ 3 อย่าง คือ (1) เบื้องต้นเธอรู้อ่า จักกล่าวเท็จ (2) กำลังกล่าว ก็รู้ว่ากำลังกล่าวเท็จ (3) ครั้นกล่าวแล้ว ก็รู้ว่ากล่าวเท็จแล้ว เมื่อผู้อื่นเข้าใจต้องอาบัติอุลลัจจัย เมื่อไม่เข้าใจต้องอาบัติทุกกฏ

การที่ตัวอย่างที่กล่าวมานี้ สรุปได้ว่า การอวดนั้นมีลักษณะคือ (1) อวดให้ตนเอง (2) อวดให้ผู้อื่น การอวดให้ตนเองนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 3 ประการ คือ (1) เบื้องต้นเธอรู้อ่า จักกล่าวเท็จ (2) กำลังกล่าว ก็รู้ว่ากำลังกล่าวเท็จ (3) ครั้นกล่าวแล้ว ก็รู้ว่ากล่าวเท็จแล้ว การอวดให้ตนนั้นประเด็นสำคัญอยู่ที่ผู้อื่นฟังแล้วเข้าใจว่าหมายถึงอะไร การจะเชื่อหรือไม่นั้นไม่ใช่ประเด็น ถ้าฟังเข้าใจแล้วเป็นอันต้องอาบัติปาราชิก ถ้าไม่เข้าใจก็ปรับแก้อาบัติอุลลัจจัย ส่วนการอวดให้ผู้อื่น เมื่อคนที่อวดให้ฟังเข้าใจ ปรับอาบัติอุลลัจจัย ถ้าไม่เข้าใจ ปรับอาบัติทุกกฏ

กรณีการพูดอวดนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า ฯ ได้ทรงประทานอธิบายว่า การกล่าวอวดน้อมเข้ามาในตนนั้น อวดจริง ๆ ว่า ข้าพเจ้าได้ ข้าพเจ้าถึงธรรมอย่างนั้นอย่างนี้ มาแต่ครั้งนั้นครั้งนี้ก็

ตาม เมื่อผู้ที่ภิกษุจงใจจะอวดเข้าใจความหมายแห่งคำพูดว่า ผู้พูด ๆ ด้วยประสงค์อย่างไร เป็นอาบัติปาราชิก พูดอวดไม่เจาะจง หรือจะฟังกล่าวว่าเจาะจงคนมาก คนเหล่านั้น แม้ผู้หนึ่งเข้าใจ เป็นปาราชิกเหมือนกัน เขาเชื่อหรือไม่เชื่อ ไม่เป็นประมาณ เขาไม่เข้าใจความแห่งคำพูด เช่น เป็นคนต่างภาษากัน พูดฟังกันไม่เข้าใจ เช่นนี้ เป็นอาบัติถุลลัจจัย

ภิกษุพูดอวดอุตริมนุสสรธรรมโดยอ้อม คือ อ้างลักษณะแห่งรูปพรรณก็ดี อ้างบริหาร คือ บาตรจีวรก็ดี อ้างที่อยู่อาศัยก็ดี อ้างอื่น ๆ อีกก็ดี กล่าวว่ภิกษุมีรูปร่างผิวพรรณเช่นนั้น ใช้บาตรจีวรเช่นนั้น อยู่ในตำบลชื่อนั้น สุดแต่จะนำความเข้าใจของเขามาในตนได้เพียงไร เมื่อเขาเข้าใจ เป็นอาบัติถุลลัจจัย เมื่อไม่เข้าใจ เป็นอาบัติทุกกฏ

4.4.6 วิเคราะห์กระบวนการสอบสวนเพื่อหาความน่าเชื่อถือ 6 ประการ

ดังได้กล่าวว่า การอวดนั้นประเด็นอยู่ที่ว่าผู้อื่นฟังแล้วเข้าใจว่าหมายถึงอะไร ส่วนการที่ใครจะเชื่อหรือไม่นั้นไม่ใช่ประเด็นสำคัญ ดังนั้น หากภิกษุกล่าวในทำนองว่าตนได้บรรลุมรรคผล ผู้ฟังก็อย่างเพิ่งเชื่อในทันที และก็ไม่ควรพูดปรักปรำว่าผู้นั้นพูดโกหก แต่ควรนำเข้าสู่กระบวนการสอบสวนตามขั้นตอนของพระวินัย ภิกษุนั้นจึงควรถูกสอบสวนตามกระบวนการพระวินัย เพื่อซักฟอกให้ชาวสะอาต ดังนั้น พระวินัยธรจำเป็นต้องสอบสวน เพื่อกลั่นกรองให้ได้ว่าคำพูดนั้นน่าเชื่อถือหรือไม่ การที่จะแสดงว่าคำพูดนั้นน่าเชื่อถือหรือไม่ จึงต้องมีชุดคำถาม 6 ข้อ เพื่อไต่สวนและสอบสวนภิกษุนั้น ดังนี้

1. ถามว่า ก็ เต อธิคตฺ (ท่านได้บรรลุอะไร)

เป็นคำถามถึงธรรมที่ได้บรรลุ เพื่อสอบสวนว่า ผู้นั้นได้บรรลุธรรมอะไรบ้าง เช่น ในบรรดาฌานทั้งหลาย หรือในบรรดาวิโมกข์ทั้งหลาย อย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้เพราะธรรมที่ผู้นั้นได้บรรลุจะปรากฏอย่างแจ่มชัดแก่ผู้นั้น เมื่อผู้นั้นถูกถามก็จะตอบได้ทันทีว่าธรรมชนิดนั้น ๆ

2. ถามว่า กินติ เต อธิคตฺ (ท่านได้บรรลุด้วยวิธีอะไร)

เมื่อภิกษุนั้นตอบชนิดธรรมที่ได้บรรลุแล้ว ก็ควรถามต่อไปว่า ท่านได้บรรลุด้วยวิธีการอะไร คำถามนี้เป็นคำถามถึงอุบายวิธี หรือวิธีพิจารณาหมวดธรรม เช่น กำหนดอนิจจลักษณะ แล้วจึงได้บรรลุ กำหนดทุกขลักษณะ หรือ อนัตตลักษณะ แล้วได้บรรลุ ฯลฯ เพราะว่าธรรมที่กำหนดย่อมปรากฏชัดแก่ผู้นั้น หากภิกษุนั้นกล่าวว่า ข้าพเจ้ากำหนดธรรมชนิดนี้ ได้บรรลุด้วยวิธีการอย่างนี้ ควรถามต่อไปว่า ท่านได้บรรลุเมื่อไร

3. ถามว่า กทา เต อธิคตฺ (ท่านได้บรรลุเมื่อไร)

คำถามนี้ เป็นคำถามถึงเวลาที่บรรลุ เช่น เช้า เที่ยง เย็น เป็นต้น ดังนั้น จึงควรซักถามภิกษุนั้นว่า ท่านได้บรรลุเวลาไหน เวลาเช้า หรือเวลาเที่ยง เพราะว่าเวลาที่บรรลุย่อมปรากฏแก่ภิกษุนั้นอย่างชัดเจน ดังนั้น เมื่อภิกษุยืนยันเวลาใดเวลาหนึ่ง ก็ควรถามต่อไปว่า ท่านได้บรรลุที่ไหน

4. ถามว่า กตถ เต อธิคตฺ (ท่านได้บรรลุที่ไหน)

คำถามนี้เป็นการถามถึงสถานที่ได้บรรลุ ดังนั้นจึงควรสอบถามว่า ท่านได้บรรลุ ณ สถานที่ ไหน เช่น ที่พักกลางวัน หรือที่พักกลางคืน โคนต้นไม้ หรือราวป่า เป็นต้น เพราะว่า สถานที่ที่ได้บรรลุ ย่อมปรากฏแก่ภิกษุณั้อย่างชัดเจน เมื่อภิกษุยืนยันสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง จึงควรสอบถามต่อไปอีกว่า ท่านละกิเลสประเภทไหนได้

5. กตเม เต กิเลสา ปหีนา (ท่านละกิเลสประเภทไหนได้)

คำถามนี้ ถามถึงกิเลสที่ภิกษุณั้อย่างชัดเจนแล้ว หมายถึงกิเลสประเภทไหน ที่มรรคชนิดไหน กำจัดได้ที่ตนละได้แล้ว ดังนั้น จึงควรสอบถามว่า ท่านละกิเลสชนิดไหนได้ คือ กิเลสประเภทที่โสดาปัตติมรรคกำจัดได้ หรือกิเลสประเภทที่สกทาคามีมรรคกำจัดได้ เพราะว่ากิเลสที่มรรคที่ตนได้บรรลุ ละได้แล้ว ย่อมปรากฏแก่บุคคลที่ละได้ทุกจำพวก ดังนั้น เมื่อภิกษุณั้อยืนยันว่า ข้าพเจ้าละกิเลส ชนิดนี้ได้ ควรสอบถามต่อไปว่า ท่านได้ธรรมประเภทไหน

6. กตเมสฺ ตวํ ธมฺมานํ ลากิ (ท่านได้ธรรมประเภทไหน)

คำถามนี้ ถามถึงธรรมที่ได้ (บรรลุ) คือควรสอบถามภิกษุณั้อย่างชัดเจนว่า ท่านได้บรรลุโสดาปัตติมรรค สกทาคามีมรรค อนาคามีมรรค เป็นต้น เพราะว่าธรรมที่ได้บรรลุย่อมจะปรากฏแก่ผู้ันั้อย่างชัดเจน และหากภิกษุณั้อยืนยันว่า ตนเองได้บรรลุธรรมชนิดนี้ แม้เพียงนี้ก็ไม่ควรเชื่อถือถ้อยคำของภิกษุณั้อยืนยัน

จะเห็นได้ว่าชุดคำถามทั้ง 6 ข้อนี้ ก็มีใช่เป็นเครื่องยืนยันว่า คำตอบที่ได้จากปากของภิกษุณั้อยืนยันว่า เชื่อถือ ถึงแม้ภิกษุณั้อยืนยันว่า จะตอบคำถามได้ทุกประเด็นก็ตาม ซึ่งหากพิจารณากันแล้วคำตอบในลักษณะนี้ก็มักจะเป็นการรับประกันความน่าเชื่อถือในระดับหนึ่ง แต่ก็มีใช่โดยสิ้นเชิง ดังนั้น เพื่อเป็นการยืนยันว่า คำตอบของภิกษุณั้อยืนยันว่า เชื่อถือได้อย่างสนิทใจหรือไม่ ท่านจึงมีวิธีการสอบสวนในอีกระดับหนึ่งซึ่งเรียกว่า “การสอบสวนในเชิงปฏิบัติ”

4.4.7 การสอบสวนเชิงปฏิบัติของผู้อ้างว่าได้บรรลุธรรม (อาคมนปฏิบัติ)

การสอบสวนในเชิงปฏิบัติคืออะไร คือการสอบสวนถึงข้อปฏิบัติที่เป็นเหตุให้ได้บรรลุ มรรคผล บาลีใช้คำว่า อาคมนปฏิบัติ เป็นขั้นตอนต่อเนื่องจาก กระบวนการสอบสวนเพื่อหาความน่าเชื่อถือ 6 ประการ ดังนั้น เมื่อได้คำตอบในกระบวนการสอบสวนด้วยชุดคำถามทั้ง 6 ข้อข้างต้นแล้ว พระวินัยธรผู้พหุสูตร ฉลาดในการเรียนและการสอบถาม จึงควรสอบสวนภิกษุณั้อยืนยันอีก ด้วยการสอบสวนถึงข้อปฏิบัติของภิกษุที่อ้างว่าได้บรรลุธรรมนั้น เมื่อสอบสวนแล้วเห็นว่า อาคมนปฏิบัติ (ข้อปฏิบัติอันเป็นเหตุมาของมรรค) ไม่บริสุทธ์ หมายถึงว่าผู้สอบสวนพิจารณาเทียบเคียงกันแล้วระหว่างคำตอบที่ได้ข้างต้น กับวิธีปฏิบัติของภิกษุณั้อยืนยันขัดกันโดยสิ้นเชิง กล่าวโดยทั่วไปก็คือว่าคำตอบในเชิงทฤษฎีน่าเชื่อถือ แต่รูปแบบจริงของการปฏิบัติไปอีกอย่างหนึ่ง อย่างนี้ก็ไม่น่าเชื่อถือ เมื่อออกมาในรูปแบบนี้ ผู้สอบสวนพึงบอกภิกษุณั้อยืนยันว่า โลกุตตรธรรม ท่านไม่สามารถบรรลุได้ ด้วยปฏิบัติแบบนี้ แต่หากสอบสวนแล้วพบว่า อาคมนปฏิบัติของภิกษุณั้อยืนยันบริสุทธ์ (น่าเชื่อถือ) และผู้สอบสวนก็

สามารถสังเกตได้ว่า ภิกษุหนึ่ง ภิกษุหนึ่งเป็นผู้ไม่ประมาทในไตรสิกขา ทั้งหมั่นประกอบความเพียรอยู่เสมอ ไม่ยึดติดในปัจจัย 4 มีจิตใจเสมอด้วยฝ่ามือในอากาศ คำพยากรณ์ของภิกษุหนึ่งสามารถนำมาเทียบเคียงกับข้อปฏิบัติได้โดยไม่ขัดกัน ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า แม่น้ำคงคงกับแม่น้ำยมุนาเทียบเคียงกันได้ เข้ากันได้ ฉันทใด ปฏิปทาที่เป็นเหตุให้ถึงพระนิพพาน ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติไว้ดีแล้วแก่สาวกทั้งหลาย ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ทั้งพระนิพพานและปฏิบัติเทียบเคียงกันได้

อย่างไร้แล้วแต่ เมื่อสอบสวนเชิงปฏิบัติอย่างนี้แล้ว และผลออกมาว่าเชื่อถือ อรรถกถากล่าวว่า ไม่ควรรีบด่วนเชื่อถือในทันที ด้วยเหตุผลว่า ภิกษุบุรุษบางรูปก็สามารถตกแต่งปฏิบัติ (ปฏิบัติเปลี่ยนแบบ) ของตนให้เหมือนข้อปฏิบัติของพระชีนาสพได้ เพราะฉะนั้นวิธีการสุดท้ายคือการทำให้ภิกษุหนึ่งหวาดสะดุ้งด้วยอุบายบางอย่าง อรรถกถากล่าวอย่างว่า ธรรมชาติโดยทั่วไปของพระอรหันต์ ย่อมไม่มีความหวาดกลัว หรือหวาดสะดุ้งต่ออันตรายใด ๆ แม้จะมีสายฟ้าฟาดลงมา ยังศีรษะก็ตาม แต่หากภิกษุหนึ่งมีความหวาดสะดุ้ง หรือความตกใจกลัวแม้แต่เพียงนิด ผู้สอบสวนพึงให้สติภิกษุหนึ่งว่า ท่านมิใช่พระอรหันต์ แล้วพึงนำภิกษุหนึ่งออกไป แต่ในทางกลับกัน หากภิกษุหนึ่งไม่มีความหวาดสะดุ้งตกใจกลัว มั่นคงอยู่ได้ ดังเช่นราชสีห์ การพยากรณ์ของภิกษุหนึ่งถือว่าน่าเชื่อถือ ภิกษุหนึ่งย่อมควรได้รับการสักการะบูชาในฐานะพระชีนาสพรูปหนึ่ง

กระบวนการสอบสวนทั้งหมดนี้ เป็นการพิสูจน์ความจริงเกี่ยวกับการที่เมื่อภิกษุบางรูปพยากรณ์ (ประกาศ) โลกุตตรธรรม ปัจจุบันอาจเทียบกันได้กับการไตสวนสาธารณะ แต่ในทางพระวินัยย่อมมีข้อละเอียดมากกว่าในทางคตโลก เช่นมีทั้งการสอบสวนในเชิงคำถามคำตอบ และการสอบสวนในเชิงพฤติกรรม หรือรูปแบบการปฏิบัติ หรือแม้กระทั่งใช้ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติมาเป็นเครื่องพิสูจน์ความน่าเชื่อถือ จะเป็นรูปแบบการสอบสวนด้วยวิธีการใดก็แล้วแต่ สุดท้ายก็เป็นการเตือนสติของผู้คนในปัจจุบันว่าอย่าเพิ่งเชื่ออะไรง่าย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกปัจจุบันเราจะเห็นได้ว่ามีผู้ประกาศตนเป็นผู้วิเศษอยู่ไม่เว้นแต่ละวัน ดังนั้น ก่อนที่จะตัดสินใจเชื่ออะไรลงไปนั้นควรต้องมีเหตุและผลประกอบพอสมควร

4.4.8 วิเคราะห์การกล่าวอวดอุตริมนุสสรธรรมในลักษณะต่าง ๆ

ในอรรถกถาพระวินัย (สมันตปาสาทิกา) เฉพาะในจตุตถปาราชิกนี้ นอกจากพระพุทธโฆสจารย์ท่านได้อธิบายการกล่าวอวดอุตริมนุสสรธรรมด้วยมติของท่านเองแล้ว ท่านได้ยังอ้างอรรถกถาต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่แล้วในเกาะลังกาก่อนที่ท่านจะเดินทางมาถึง มาประกอบอีกด้วย ซึ่งจะได้นำมาแสดงเพื่อให้เห็นว่าอรรถกถาต่าง ๆ นั้น ได้อธิบายการกล่าวอวดอุตริมนุสสรธรรมไว้อย่างไรบ้าง ดังนี้

จากหลักฐานที่ปรากฏอรรถกถาหาปัจจัย อธิบายการกล่าวอวดอุตริมนุสสรธรรมไว้ว่า เมื่อภิกษุกล่าวอวดระบุมงคลธรรมโดยรวมอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้ได้สติปัญญา หรือระบุมงคลธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งว่า ข้าพเจ้าได้กายานุสสนาสติปัญญา เป็นปาราชิกทีเดียว ก็หมายถึงว่าจะระบุมงคลธรรม

ธรรมโดยรวม หรือจะระบุแยกย่อยออกมาเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็เป็นอาบัติปาราชิกทั้งนั้น ท่านพระพุทโธศาจารย์เห็นด้วยกับการอธิบายของมหาปัจจรี เพราะเหตุที่กล่าวหมายถึงสติปัญญาที่เกิดขึ้นในขณะแห่งมรรค ส่วนการทำผลให้แจ้ง (การบรรลุผล) แม้ใครจะกล่าวอวดว่าข้าพเจ้าได้ โสตาปัตติผล ก็จัดว่าเป็นปาราชิกเช่นกัน ส่วนการละกิเลสไม่มีทางเกิดขึ้นได้ หากเว้นจากเสียจากมรรค (เพราะมรรคเป็นตัวละกิเลส) การละราคะและโทสะย่อมมีได้ด้วยมรรคที่ 3 (อนาคามิมรรค) ส่วนการละโมหะ ย่อมมีได้ด้วยมรรคที่ 4 (อรหัตตมรรค) ดังนั้น เมื่อภิกษุกล่าวว่า ข้าพเจ้าละราคะได้แล้ว จึงเป็นปาราชิกทีเดียว หรือเมื่อกล่าวว่า จิตของข้าพเจ้าปราศออกจากราคะ ก็จัดเป็นปาราชิกเหมือนกัน

มีข้อน่าสังเกตคือว่า ในมหาปัจจรีกล่าวว่า การกล่าวอวดว่า ตนเองยินดีในเรือนว่าง (สุญญาคาร อภิรมามิ) การกล่าวอวดด้วยคำอย่างนี้ยังไม่จัดว่าเป็นปาราชิก ด้วยเหตุว่ายังไม่มี การเกี่ยวเนื่องด้วยคุณธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่หากภิกษุใด กล่าวอวดโดยนำคุณธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น ข้าพเจ้ายินดีในสุญญาคาร ด้วยฉานชื่อนี้ อย่างนี้ถือว่าต้องปาราชิก ดังนั้น หากว่าตาม ที่ปรากฏในมหาปัจจรี การกล่าวอวดอุตริมนุสธรรมต้องมีการนำคุณธรรมเข้ามาเกี่ยวข้องเท่านั้น แต่หากเป็นการพูดไปลอย ๆ ก็ไม่สามารถปรับอาบัติปาราชิกได้

การกล่าวอวดเกี่ยวกับอริยสัจ 4

เมื่อภิกษุกล่าวอวดว่า ข้าพเจ้าแห่งตลอด (หมายถึงตรัสรู้) อริยสัจจะ 4 หรือ อริยสัจจะ 4 อันข้าพเจ้าแห่งตลอดแล้ว เป็นปาราชิกเหมือนกัน เพราะเหตุว่า คำว่า “แห่งตลอดสัจจะ” นี้ เป็นคำเรียกมรรคโดยอ้อม การพูดว่าแห่งตลอดอริยสัจจะ จึงเท่ากับอวดว่า ตนเองได้บรรลุมรรคนั่นเอง

การพูดอวดเกี่ยวกับปฏิสัมภทา

ในมหาวิงค์ กล่าวไว้ว่า ปฏิสัมภทา 3 ย่อมเกิดในจิตตูปบาทที่สัมปยุตด้วยญาณ ฝ่าย กามาวจร 4 ดวง ย่อมเกิดในจิตตูปบาทที่สัมปยุตด้วยญาณฝ่ายกิริยา 4 ดวง อตถปฏิสัมภทา ย่อมเกิดในจิตตูปบาทเหล่านั้นด้วย และใน มรรค 4 ผล 4 ด้วย ดังนั้นเมื่อภิกษุกล่าวว่า ข้าพเจ้าได้ธรรม ปฏิสัมภทา ก็ดี ข้าพเจ้ามีปกติได้นิรุตติปฏิสัมภทา ก็ดี ข้าพเจ้ามีปกติได้ปฏิภาณปฏิสัมภทา ก็ดี ข้าพเจ้ามีปกติได้โลกียอตถปฏิสัมภทา ก็ดี ยังไม่เป็นปาราชิก แต่เมื่อกล่าวโดยทั่วไปว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้มีปกติได้ปฏิสัมภทาทั้งหลาย อาบัติยังไม่ถึงที่สุด (คือยังไม่ต้องอาบัติปาราชิก) แต่เมื่อกล่าวว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้มีปกติได้ โลกุตตรอตถปฏิสัมภทา อย่างนี้ จัดเป็นปาราชิก

ในสังเขปอรรถกถากล่าวว่า เมื่อภิกษุกล่าวอวดรวมๆ ว่า ข้าพเจ้าได้บรรลุอตถปฏิสัมภทา เป็นปาราชิก อรรถกถากรุณที ก็กล่าวยืนยันเช่นนี้เหมือนกัน แต่ในมหาอรรถกถาแย้งว่า จะเรียกว่า เป็นปาราชิกด้วยเหตุเพียงนี้ยังไม่ได้ โดยได้ยกเหตุผลแย้งว่า แม้เมื่อภิกษุกล่าวว่า ข้าพเจ้าเข้านิโรธสมาบัติ หรือว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้มีปกติได้นิโรธสมาบัติ ก็ยังไม่จัดว่าเป็นปาราชิก ทั้งนี้เพราะ นิโรธสมาบัติไม่ใช่โลกียะ ทั้งไม่ใช่โลกุตระ

เหตุผลที่มหาอรรคธกถากล่าวว่า นิโรธสมาบัติไม่ใช่โลกียะ และไม่ใช่โลกุตตระ ไม่ใช่สมบัติของโลกียะ ทั้งไม่ใช่สมบัติของโลกุตตระ และผู้ที่เข้านิโรธสมาบัตินั้นได้ก็มีบุคคล 2 จำพวก คือ พระอรหันต์ และพระอนาคามีผู้ได้สมาบัติ 8

ในมหาปัจจุรี และในสังเขปอรรคธกา กล่าวว่า “หากภิกษุคิดว่า ‘พระอนาคามี หรือพระอรหันต์ ย่อมเข้านิโรธสมาบัติได้’ ดังนี้แล้วจึงคิดว่า ‘ชนจักรู้ว่าเราเป็นพระอนาคามี หรือเป็นพระชินาสพอย่างใดอย่างหนึ่ง และชนก็เข้าใจอย่างนั้น อย่างนี้เป็นปาราชิก’ ท่านพระพุทโธชาจารย์กล่าวว่า คำนี้ไม่น่าเชื่อถือ โดยท่านยกเหตุผลว่า เมื่อภิกษุกล่าวว่า ในภพก่อนตนเองเป็นพระโสดาบัน อย่างนี้ไม่จัดว่าเป็นปาราชิก การอ้างโดยยกชั้นธในอดีตกาลว่า อาบัติยังไม่ถึงที่สุด (คือไม่เป็นอาบัติ)

ในสังเขปอรรคธกา กล่าวโดยอ้างคำของอาจารย์อีกพวกหนึ่งมากกล่าวว่า เมื่อภิกษุกล่าวว่า ข้าพเจ้าได้สมาบัติ 8 ในอดีต ไม่เป็นอาบัติปาราชิก เพราะสมาบัติ 8 ในอดีตเป็นกุปกรรม แต่เมื่อกล่าวว่า ข้าพเจ้าได้สมาบัติ 8 ในภพนี้ อย่างนี้ถือว่าเป็นปาราชิก เพราะสมาบัติในภพนี้ เป็นอกุปกรรม แต่ต่อมาสังเขปอรรคธกาก็คัดค้านคำที่ตนเองกล่าวไว้

จากที่ยกคำวินิจฉัยที่ปรากฏในอรรคธกาต่าง ๆ มากว่านี้ เพื่อให้เห็นว่านกอรรคธกามีความเห็นในประเด็นการอวดอุตตริมนุสสรรมอย่างไรบ้าง แต่อย่างไรก็แล้วการอวดอุตตริมนุสสรรมนั้นตัดสินกันด้วยองค์แห่งมุสาวาท 3 ประการ คือ

1. ปุพเพสสุ โหติ คือในเบื้องต้น ผู้นั้นย่อมรู้ตัวว่า เราจักกล่าวเท็จ
2. ภณตสสุ โหติ คือ กำลังกล่าวอยู่ ก็รู้ตัวที่กำลังกล่าวเท็จ
3. ภนิตสสุ โหติ คือ ครั้นกล่าวเท็จไปแล้ว ก็รู้ตัวว่า ตนเองกล่าวเท็จไปแล้ว

ทั้ง 3 ประการนี้ จัดเป็นองค์แห่งมุสาวาท คือ ก่อนพูด กำลังพูด พูดไปแล้ว แต่อย่างไรก็ตาม องค์แห่งมุสาวาททั้ง 3 ประการนี้ ยังมีข้อให้สงสัยอีกว่า หากจะตั้งคำถามว่า ในตอนต้นภิกษุรู้ตัวว่า เราจักพูดมุสา แต่ภายหลังไม่รู้ตัวว่า เราได้พูดมุสาไปแล้ว เพราะว่าบุคคลบางคนอาจลืมคำพูดของตนก็ได้ กรณีอย่างนี้ ภิกษุนั้นจะเป็นอาบัติปาราชิกหรือไม่

เช่น ภิกษุ ก. กล่าวอวดอุตตริมนุสสรรม ภายหลังถูกเธอถูกปรับด้วยอาบัติปาราชิก แต่ภิกษุ ก.อ้างว่าจะปรับตนเองด้วยอาบัติปาราชิกไม่ได้ ตนเองยอมรับว่า ก่อนพูดรู้ตัวว่าจักกล่าวอวดกำลังกล่าว ก็รู้ตัวที่กำลังกล่าว แต่หลังจากกล่าวไปแล้วตนเองไม่รู้ว่าได้กล่าวอวดไปแล้ว ดังนั้นตนเองจึงไม่เป็นอาบัติปาราชิก เพราะไม่ครบองค์มุสาวาททั้งสามประการนี้

ต่อข้อสงสัยนี้ อรรคธกาก็กล่าวว่า ในขั้นต้นภิกษุคิดว่า เราจักพูดเท็จ และเมื่อพูดอยู่ก็รู้ตัวว่า กำลังพูดเท็จ ส่วนการที่จะไม่รู้ในภายหลังว่า เราได้พูดเท็จไปแล้ว เป็นไปไม่ได้ ถึงแม้จะเป็นไปได้ ก็เป็นปาราชิกเหมือนกัน เหตุผลก็เพราะว่า 2 ข้อข้างต้นนั้นสำคัญที่สุด ส่วนข้อ หลังมีหรือไม่มี ไม่ใช่ประเด็นสำคัญ

อีกกรณีหนึ่ง เช่น ในเบื้องต้น ภิกษุไม่ได้ผูกใจว่า เราจักกล่าวเท็จ แต่เมื่อกล่าวอยู่ ก็รู้ตัวว่า เรากล่าวเท็จ ครั้นผ่านไปแล้วก็รู้ตัวว่า เรากล่าวเท็จแล้ว ไม่ควรปรับอาบัติแก่ภิกษุนี้ เพราะส่วนเบื้องต้นสำคัญที่สุด เมื่อส่วนเบื้องต้นไม่มี คำพูดนั้นก็จัดเป็นคำพูดเล่น หรือพูดพล่อย ๆ ไป เมื่อเป็นคำพูดเล่นๆ ก็ปรับอาบัติปาราชิกไม่ได้

ในมงคลสูตร พระสิริมังคลาจารย์ก็ได้กล่าวไว้ในวจีกรรมตอนว่าด้วยมุสาวาท โดยอ้างคำกล่าวของพระอุบาลีเถระว่า วุตตถุเหตํ ปุพเพ วสส โหติ มุสา ภณิสสนฺติ ภณฺณตสฺส โหติ มุสา ภณฺมาตี ฯ เอตฺถนฺติ ทวํ อญฺญตํ อิตฺรณฺตํ โหตุ วา มา โหตุ อการณเมตํ :- จริจฺจอยู่ พระอุบาลีเถระกล่าวไว้ว่า ก่อน (แต่จะพูด) ภิกษุย่อมมีความรู้ตัวว่า เราจะพูดมุสา เมื่อกำลังพูด ย่อมมีความรู้ตัวว่า เราพูดมุสา อยู่ ดังนี้ ความรู้ตัวทั้ง 2 นี้แลเป็นองค์ ส่วนนอกนี้จะมีหรือไม่ก็ตาม ไม่เป็นเหตุ

ดังนั้น องค์แห่งมุสาวาทจะมี 3 ประการก็ตาม แต่สำคัญอยู่ที่ 2 ข้อข้างต้น คือ ก่อนพูดก็รู้ตัว กำลังพูดอยู่ก็รู้ตัว แค่นี้ก็สามารถปรับเป็นอาบัติปาราชิกแก่ภิกษุนั้นได้แล้ว

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ สรุปได้ว่า เหตุการณ์ทั้งหมดอันเกี่ยวเนื่องการกล่าวอวดอุตริมนุสสรรม มีสาเหตุมาจากการที่ภิกษุกลุ่มหนึ่งอาศัยสถานการณ์จากที่เมืองเวสาลีเกิดข้าวยากหมากแพง จนคนทั่วไปไม่สามารถดำรงชีพอยู่ได้ตามปกติ จนเกิดมีผู้คนล้มตาย แต่ภิกษุกลุ่มดังกล่าวนี้ สามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างไม่ผิดเคือง ด้วยวิธีการก็คือการกล่าวอวดอุตริมนุสสรรมให้แก่ชาวบ้าน จนชาวบ้านเกิดความเลื่อมใสพากันนำอาหารที่พอจะหาได้ในภาวะเช่นนั้น มาถวายแก่ภิกษุเหล่านั้น ภายหลังเมื่อพระพุทธรเจ้าทรงทราบ ก็ทรงตำหนิภิกษุเหล่านั้นอย่างรุนแรง โดยทรงเปรียบเทียบว่า ภิกษุเหล่านั้นไม่ต่างอะไรกันกับมหาราโจรที่เป็นชั้นยอดของพวกโจร เพราะขโมยคุณธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ไปหากิน ปรนเปรอปากท้องของตน

นอกจากนั้น ในบทนี้ยังกล่าวถึงวิธีการไต่สวนของพระวินัย กรณีที่มีภิกษุกล่าวอวดอุตริมนุสสรรม กล่าวคือ เมื่อมีผู้อวดอุตริมนุสสรรม โดยความรู้สึกรู้สึกของคนโดยทั่วไปก็มักสรุปว่า ผู้นั้นขาดจากความเป็นภิกษุไปแล้ว แต่นั่นมิใช่กระบวนการสอบสวน เราใช้ความรู้สึกเข้ามาตัดสินไม่ได้ ดังนั้นผู้กระทำความผิดในฐานะความผิดนี้ จึงต้องเข้าสู่ “กระบวนการซักฟอก” ในกระบวนการซักฟอกนั้นเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้แก้ต่างให้ตนเอง การที่จะแก้ต่างให้ตนเองได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับการตอบประเด็นคำถามในกระบวนการซักฟอกนั่นเอง กล่าวคือผู้นั้นจะถูกตั้งคำถาม เริ่มต้นตั้งแต่ว่า ท่านได้บรรลุธรรมอะไร วิธีการที่ได้บรรลุเป็นอย่างไร เรื่อยไปจนถึงว่า ท่านได้ธรรมประเภทไหน จะเห็นได้ว่าชุดคำถามทั้งหมดข้อนี้ ก็มีใช้เป็นการยืนยันว่า คำตอบที่ได้จากปากของภิกษุนั้นน่าเชื่อถือถึงแม้ภิกษุนั้นจะตอบคำถามได้ทุกประเด็นก็ตาม ซึ่งหากพิจารณากันแล้วคำตอบในลักษณะนี้ก็น่าจะเป็นการรับประกันความน่าเชื่อถือในระดับหนึ่ง แต่ก็มีใช้โดยสิ้นเชิง ดังนั้น เพื่อเป็นการยืนยันว่า คำตอบของภิกษุนั้นน่าเชื่อถือได้อย่างสนิทใจหรือไม่ ท่านจึงมีวิธีการสอบสวนในอีกระดับหนึ่งซึ่งเรียกว่า “การสอบสวนในเชิงปฏิบัติ”

การสอบสวนในเชิงปฏิบัติ เป็นกระบวนการซักฟอกอีกรูปแบบหนึ่ง แต่มิใช่เป็นการซักฟอกด้วยคำพูด กล่าวคือเป็นการซักฟอกด้วยการสังเกตจากข้อวัตรปฏิบัติ หรือการสังเกตจากพฤติกรรมบางอย่างว่าส่งผลทางจิตใจของผู้นั้นอย่างไรบ้าง อย่างเช่น หากผู้นั้นประสบเหตุการณ์วิกฤติบางอย่าง พฤติกรรมที่แสดงออกของผู้บรรลุธรรม กับผู้ไม่บรรลุธรรมย่อมแตกต่างกัน

เมื่อสอบสวนเชิงปฏิบัติอย่างนี้แล้ว และผลออกมาน่าเชื่อถือ อรรถกถาก็กล่าวว่า ไม่ควรรีบด่วนเชื่อถือในทันที ด้วยเหตุผลว่า ภิกษุปุถุชนบางรูปก็สามารถตกแต่งปฏิบัติ (ปฏิบัติเลียนแบบ) ของตนให้เหมือนข้อปฏิบัติของพระชีนาสพได้ เพราะฉะนั้นวิธีการสุดท้าย คือการทำให้ภิกษุนั้นหวาดสะดุ้งด้วยอุบายบางอย่าง อรรถกถายกตัวอย่างว่า ธรรมชาติโดยทั่วไปของพระอรหันต์ ย่อมไม่มีความหวาดกลัว หรือหวาดสะดุ้งต่ออันตรายใด ๆ แม้จะมีสายฟ้าฟาดลงมาอย่างศีรษะก็ตาม แต่หากภิกษุนั้นมีความหวาดสะดุ้ง หรือความตกใจกลัวแม้แต่เพียงนิด ผู้สอบสวนพึงให้สติภิกษุนั้นว่า ท่านมิใช่พระอรหันต์ แล้วจึงนำภิกษุนั้นออกไป แต่ในทางกลับกัน หากภิกษุนั้นไม่มีความหวาดสะดุ้งตกใจกลัว มันคงอยู่ได้ ดังเช่นราชสีห์ การพยากรณ์ของภิกษุนั้นถือว่าน่าเชื่อถือ ภิกษุนั้นย่อมควรได้รับการสักการบูชาในฐานะพระชีนาสพรูปหนึ่ง

4.5 การวิเคราะห์การตัดสินปาราชิก 4 ตามแนวสมันตปาสาทิกาเปรียบเทียบกับกฎหมายคณะสงฆ์ไทย (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505) ปัจจุบัน

4.5.1 คุณสมบัติของพระวินัยธร

ในสมัยพุทธกาล หากมีการละเมิดพระวินัยร้ายแรงเกิดขึ้นนั้น บางกรณีพระพุทธเจ้าทรงวินิจฉัยด้วยพระองค์เองว่าผิดหรือไม่ผิดอย่างไร ดังปรากฏในเหตุการณ์ตอนว่าด้วยวินิตวัตถุ คือเรื่องที่เกิดขึ้นแล้ว พระพุทธเจ้าทรงวินิจฉัยด้วยพระองค์เอง แต่หากกรณีที่เกิดขึ้นหลังจากนั้น เป็นหน้าที่ของพระวินัยธรที่จะต้องวินิจฉัยชี้ขาด พระวินัยธรจึงเป็นผู้ที่มีความสำคัญในฐานะเป็นผู้ตัดสินความผิดความถูก ดังนั้นในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา ท่านจึงได้กล่าวถึงลักษณะของพระภิกษุผู้ที่จะระงับอธิกรณ์ได้ว่าจะต้องประกอบด้วยลักษณะ 4 อย่าง คือ 1) ต้องฉลาดในวินัย 4 ประการ 2) ต้องถึงพร้อมด้วยลักษณะ 2 อย่าง 2) สามารถตรวจสอบฐาน 6 อย่างได้ แต่ละอย่างมีรายละเอียดดังนี้

(1) วินัย 4 ประการ คือ สุตร สุตตานุโลม อัจฉริยวาท อัตโนมติ

สุตร ในที่นี้หมายถึงบาลีในพระวินัยทั้งหมด หมายถึงว่า การที่จะต้องวินิจฉัยอธิกรณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับการกระทำผิดวินัย พระวินัยธรจะต้องเป็นผู้ทรงจำบาลีในพระวินัยได้เป็นอย่างดี สามารถยกมาอ้างอิงให้เห็นเป็นหลักฐานได้ ให้ทั้งฝ่ายโจทก์และจำเลยยอมรับได้

สุตตานุโลม ได้แก่มหาปเทศ 4 คือข้ออ้างใหญ่ ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้ เพื่อเป็นข้อตัดสิน ในกรณีที่เกิดเหตุการณนั้น ๆ มิได้มีปรากฏอยู่ในพระวินัย แต่เมื่อนำมาเทียบเคียงกับวินัย 4 ประการนี้ก็สามารถนำมาอ้างอิงให้เห็นได้ว่า ควร หรือไม่ควรอย่างไร คือ

- ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเรามีได้ห้ามไว้ว่า สิ่งนี้ไม่ควร ถ้าสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่เป็นกบปียะ(ควร) ขัดกับสิ่งที่เป็นกบปียะ(ควร) สิ่งนั้นไม่ควรแก่เธอทั้งหลาย

- ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเรามีได้ห้ามไว้ว่า สิ่งนี้ไม่ควร ถ้าสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่เป็นกบปียะ(ควร) ขัดกับสิ่งที่เป็นกบปียะ(ไม่ควร) สิ่งนั้นควรแก่เธอทั้งหลาย

- ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเรามีได้อนุญาตไว้ว่า สิ่งนี้ควร ถ้าสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่เป็นกบปียะ(ไม่ควร) ขัดกับสิ่งที่เป็นกบปียะ(ควร) สิ่งนั้นไม่ควรแก่เธอทั้งหลาย

- ภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดเรามีได้อนุญาตไว้ว่า สิ่งนี้ควร ถ้าสิ่งนั้นเข้ากับสิ่งที่เป็นกบปียะ(ควร) ขัดกับสิ่งที่เป็นกบปียะ(ไม่ควร) สิ่งนั้นควรแก่เธอทั้งหลาย (วิ.มหาวิ.อ. (ไทย) 1/726)

จะเห็นได้ว่า มหาปเทศ ทั้ง 4 ประการนี้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งต่อพระวินัยธร เหตุผลก็เพราะว่า ยิ่งโลกเจริญมากขึ้นเท่าไร การละเมิดพระวินัยก็มีความแยบยลมากขึ้นเท่านั้น ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี บางครั้งก็เป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกให้มีการละเมิดพระวินัยได้แยบยลขึ้น การกระทำผิดบางอย่างที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเมื่อนำไปตรวจสอบกับพระวินัยแล้วบางครั้งก็ไม่สามารถนำไปตรวจสอบได้ เพราะต่างยุคต่างสมัยกัน แต่เมื่อพระวินัยธรมีหลักเกณฑ์ทั้ง 4 ประการนี้เป็นเครื่องมือในการวินิจฉัยอภิศรณต่าง ๆ ก็สามารถวินิจฉัยได้อย่างถูกต้อง

อาจารย์วาท ความหมายโดยศัพท์หมายถึง คำพูดของอาจารย์ แต่โดยความหมายทั่วไปหมายถึง ระเบียบแบบแผน ซึ่งพระอรธรรคกถาจารย์ได้วางไว้ มีความจำเป็นเช่นกัน ในการวินิจฉัย บางครั้งจำเป็นต้องอ้างอิงระเบียบแบบแผนที่ครูอาจารย์ได้เคยวินิจฉัยไว้แล้ว

อัตโนมติ หมายถึง ความรู้ความสามารถของตน คือการที่พระวินัยธรใช้ความรู้ของตนที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาในการวินิจฉัยอภิศรณต่าง ๆ แต่การที่จะใช้อัตโนมตินั้นต้องอิงที่มาสำคัญคือ อาจารย์วาท สูตร และสุตตานุโลม ซึ่งในที่สุดแล้ว การวินิจฉัยอภิศรณจะให้ถูกต้องสิ้นเชิง จะต้องอ้างอิงไปถึงสูตรทีเดียว

(2) ลักษณะ 2 ประการที่พึงมีของพระวินัยธร คือ 1) การอ้างสูตร หมายถึง การอ้างหลักฐานที่มาประกอบการวินิจฉัยนั้นจะต้อง ถูกต้องตามพุทธพจน์ 2) พระวินัยธรนั้นจะต้องเป็นผู้มั่นคงในพระวินัย ไม่อ่อนแอจนคลอนแคลน 2) สามารถอ้างลำดับครูอาจารย์ได้ถูกต้อง

ทั้ง 2 ประการนี้ มีอธิบายเพิ่มเติมดังนี้

1) สูตร เป็นผู้แตกฉานในพระวินัย สูตร ในที่นี้หมายถึงพระวินัย 2) มีความคล่องแคล่ว (สุปฏิปัตติ) หมายถึงมีความชำนาญ 2) การวินิจฉัยไม่แหวกแนวออกจากพระวินัย (สุวินิจฉิต์ สูตรโต อนุพยณชนโส) หมายถึงมีการวินิจฉัยอย่างละเอียด 4) เป็นผู้มั่นคงในพระวินัย (วินเย โข ปน จโต โหติ)

หมายถึงผิดก็ว่าไปตามผิด ถูกก็ว่าไปตามถูก ไม่ทำถูกให้ผิด ไม่ทำผิดให้ถูก 5) ไม่อ่อนแอ (อัสหิโร) หมายถึง ในขณะที่วินิจฉัยอธิกรณ์อยู่นั้น หากมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถามเพื่อให้เบี่ยงประเด็นออกไป ก็ไม่คล้อยตามวาทะของผู้นั้นเป็นผู้มั่นคงอยู่ในหลักการแห่งพระวินัย 6) สามารถลำดับสายของอาจารย์ได้อย่างแม่นยำ (อาจริยปรมปรา โข ปนสส สุกคหิตา โหติ) หมายความว่า บางครั้งก็จำเป็นต้องอ้างครูบาอาจารย์ประกอบการวินิจฉัย 7) ทำให้ชื่นใจ (สุมนสิกตา) หมายถึง วิธีการวินิจฉัยถูกต้อง ชัดเจน 8) ใคร่ครวญถูกต้อง (สุปหาริตา) หมายถึงสามารถอ้างเหตุผลให้จ้านนได้

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เป็นคุณสมบัติของพระวินัยธร นอกจากนั้น ในสมันตปาสาทิกา ยังอธิบายกิจเบื้องต้นก่อนที่จะวินิจฉัยอธิกรณ์นั้น ๆ ว่า ควรตรวจสอบฐานะ 6 อย่างก่อน ดังปรากฏข้อความว่า พระวินัยธรเมื่อจะประชุมสงฆ์เพื่อวินิจฉัยเรื่อง เรื่องถูกนำเข้าสู่ที่ประชุม โจทก์และจำเลยก็ให้การแล้ว อย่าเพิ่งด่วนตัดสินในทันที ควรตรวจสอบฐานะ 6 เสียก่อน ดังนี้

(2) การตรวจสอบฐานะ 6 ประการ 1) ตรวจสอบเรื่อง 2) ตรวจสอบมาติกา 2) ตรวจสอบทบทวน 4) ตรวจสอบตักปริเฉท 5) ตรวจสอบอันตราบัติ 6) ตรวจสอบอนาบัติ (วิ.มหาวิ.อ. (ไทย) 1/724)

การตรวจสอบเรื่อง หมายถึงการตรวจสอบเรื่องที่เกิดขึ้นนั้น ๆ ให้ชัดเจน การตรวจสอบเรื่องให้ชัดเจน เปรียบเสมือนการที่หมอวินิจฉัยโรคเบื้องต้น อันจะนำไปสู่การรักษาที่ถูกต้องได้ พระวินัยธรก็เช่นเดียวกัน สามารถแยกแยะได้ว่าเป็นอาบัติประเภทใด และจะแนะนำเบื้องต้นได้ว่าควรปฏิบัติอย่างไร

การตรวจสอบมาติกา การตรวจสอบมาติกา จะทำให้สามารถแยกแยะได้ว่าเป็นอาบัติชนิดใด เช่น ถ้าเป็นอาบัติปาจิตตีย์ ก็สามารถแยกแยะได้ว่าใน 92 ลีขาบทนั้น เป็นปาจิตตีย์ประเภทใด เป็นต้น

การตรวจสอบทบทวน (บทอธิบาย) จะทำให้สามารถแยกแยะได้ว่า ขั้นตอนใดควรปรับอาบัติปาราชิก ถุลล์จัจย เช่น ภิกษุเสพเมถุนในสรีระ(ซาก)ที่สัตว์ยังมีได้กัดกิน ต้องอาบัติปาราชิก เสพเมถุนในสรีระที่สัตว์กัดกินแล้วโดยมาก ต้องอาบัติถุลล์จัจย ดังนี้ เป็นต้น

การตรวจสอบตักปริเฉท คืออาบัติข้อเดียวแต่มีการปรับอาบัติเป็น 2 ระดับ เรียกว่าตักปริเฉท การกำหนดตักปริเฉท จะสามารถวินิจฉัยอาบัตินั้นๆ ได้ว่า เป็นตักสังฆาภิเสส ตักปาจิตตีย์ ตักทุกกฏ

การตรวจสอบอันตราบัติ จะทำให้สามารถวินิจฉัยได้ว่า เป็นอาบัติที่ต้องในขณะที่อยู่ประพฤติ ฐานวิธีหรือไม่

การตรวจสอบอนาบัติ จะทำให้สามารถแยกแยะได้ว่า ลักษณะเช่นไรไม่สามารถปรับอาบัติแก่ผู้ละเมิดได้ เช่น ไม่เป็นอาบัติแก่ภิกษุผู้ไม่ยินดี (ในการเสพเมถุน) ไม่มีโถยจิต (จิตคิดจะขโมย) ไม่มี ความประสงค์จะให้ตาย(กรณีการทำลายชีวิต) ไม่ประสงค์จะอวด (กรณีอวดอุตริมนุสสรรม) ไม่แก้งไม่รู้ ไม่ตั้งใจ ไม่มีสติ

กล่าวโดยสรุปจะเห็นได้ว่า ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นคุณสมบัติของพระวินัยธร ในการที่จะวินิจฉัยอธิกรณ์ได้อย่างไม่ผิดพลาด เป็นกระบวนการทางพระวินัยล้วน ๆ ไม่เกี่ยวข้องกับด้วย

กระบวนการทางกฎหมายในทางโลก การวินิจฉัยอธิกรณ์หรือคดีความต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแก่พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา จึงต้องอาศัยกระบวนการเหล่านี้เป็นสำคัญ ในสมันตปาสาทิกาจึงกล่าวสรุปในตอนท้ายว่า ภิกษุใด ฉลาดในวินัย 4 ประการ สมบูรณ์ด้วยลักษณะ 2 อย่าง ได้ตรวจดูฐานะ 6 อย่างแล้ว จักระงับอธิกรณ์ได้ การวินิจฉัยอธิกรณ์ของภิกษุนั้น ใครๆ จะคัดค้านมิได้ ไม่ต่างจากอธิกรณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงวินิจฉัยด้วยพระองค์เอง

ดังนั้น กระบวนการทั้งหมดที่กล่าวมาแล้ว จะต้องนำไปใช้ในการวินิจฉัยอธิกรณ์ทั้งหมด ข้อสังเกตก็คือว่า กระบวนการชำระอธิกรณ์ของพระสงฆ์นั้น ได้ดำเนินไปตามขั้นตอนเหล่านี้หรือไม่ และยิ่งหากอธิกรณ์นั้น ถูกมองว่าเป็นความเสียหายร้ายแรง หรือถูกวินิจฉัยว่าเข้าข่ายเป็นความผิดอาญา ซึ่งจะต้องถูกดำเนินการตามกระบวนการกฎหมายบ้านเมือง กระบวนการทางพระวินัยมักจะถูกมองข้ามไม่เห็นความสำคัญ และคณะสงฆ์เองก็พยายามที่จะเอนเอียงเข้าทางกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง เมื่อว่ากันโดยความเป็นจริงแล้ว กฎหมายในทางโลกก็ตาม กฎหมายของพระสงฆ์หรือที่เรียกกันว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ก็ตาม มีไว้เพื่อสนับสนุนพระวินัยให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น

4.5.2 วิเคราะห์กระบวนการวินิจฉัยกรณีภิกษุเสพเมถุน

ในการวิเคราะห์กรณีเสพเมถุนนั้น ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ วิธีการทางพระวินัย และวิธีการลงนิคหกรรม อันเป็นกระบวนการทางกฎหมายคือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ดังนี้

(1) วิธีการทางพระวินัย

ดังได้กล่าวแล้วว่า พระวินัยธรจะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติหลายประการข้างต้น จึงจะสามารถวินิจฉัยอธิกรณ์(หรือคดีความ) ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ในอรรถกถาสมันตปาสาทิกาได้กล่าวว่า หากมีภิกษุบางรูป ผู้ละเมิดปฐมปาราชิกเข้าไปหาภิกษุผู้ฉลาดในการวินิจฉัย พึงถามถึงข้อรังเกียจสงสัยของตนไซ้(วิ.มหาวิ.อ. (ไทย) 1/726) และเมื่อไต่สวนแล้วพระวินัยธรจัดการทุกอย่างด้วยความรอบคอบ กล่าวคือ ถ้าเป็นอาบัติ ก็บอกว่าเป็นอาบัติ ไม่เป็นอาบัติ ก็บอกว่าเป็นอาบัติ หากเป็นอาบัติประเภทเทศนาคามินี(ออกได้ด้วยการแสดงอาบัติ) ก็บอกว่าเป็นเทศนาคามินี ถ้าเป็นประเวทฎฐานวิธี (ออกได้ด้วยการอยู่กรรมประเวทฎฐานวิธี) ก็บอกว่าเป็นวุฎฐานคามินี แต่หากเมื่อสอบสวนแล้ว เข้าข่ายเป็นอาบัติปาราชิก พระวินัยธรไม่ควรบอกว่าเป็นอาบัติปาราชิก โดยอรรถกถาให้เหตุผลว่า ความผิดเกี่ยวกับเมถุน และความผิดเกี่ยวกับการอวดอุตริมนุสสรธรรม เป็นของหายาบคาย แต่ผู้ที่จะทำความผิดในสองกรณีนี้กระทำด้วยอาการแยบยล(สุขุม) และปกปิดไว้ด้วยอาการแยบยลเช่นกัน ดังนั้น พระวินัยธรอย่างเพิ่งบอกว่า เป็นอาบัติ อรรถกถาแนะวิธีปฏิบัติไว้ว่า หากอาจารย์ของพระวินัยธรมีชีวิตอยู่ ก็แนะนำให้ภิกษุนั้นไปสอบถามจากอาจารย์ หากภิกษุนั้นไปสอบถามถามแล้ว ได้รับคำตอบว่า ยังพอแก้ไขได้ (สเทกัจฉา) ก็ให้ทำตามคำแนะนำของอาจารย์นั้น แต่เพื่อความมั่นคงยิ่งขึ้น พระวินัยธรควรส่งภิกษุนั้นไปสอบถามจากภิกษุอื่น ๆ อีกหลายรูป แม้หากยังได้รับคำตอบว่า ยัง

พอแก้ไขได้ก็ตาม ก็ไม่ควรยุติแค่นั้น พระวินัยธรนั้นควรส่งภิกษุนั้นไปสอบถามจากลูกศิษย์ของตน หากภิกษุนั้นสอบสวนแล้วปรากฏว่าเข้าข่ายปาราชิก ก็ไม่ควรบอกว่าเป็นอาบัติปาราชิก

จากข้อความข้างต้นที่กล่าวว่า “หากมีภิกษุบางรูป ผู้ละเมิดปฐมปาราชิกเข้าไปหาภิกษุผู้ฉลาดในการวินิจฉัย พึงถามถึงข้อรังเกียจสงสัยของตนไซ้” แสดงให้เห็นว่ากระบวนการทางพระวินัยเปิดโอกาสให้ภิกษุผู้มีความสงสัยในตนเองว่าละเมิดสิกขาบทข้อนี้หรือไม่ ได้หาวิธีการที่พิสูจน์ตนเองว่าถูกผิดอย่างไร โดยที่ไม่ต้องรอให้ใครมาฟ้องร้อง เป็นกระบวนการทางพระวินัยแบบบริสุทธิ์จริง ๆ แต่ปัจจุบันวิธีการนี้อาจถูกมองว่าใช้ไม่ได้ด้วยเหตุผลว่า เป็นธรรมชาติของผู้กระทำความผิดที่ย่อมจะต้องปกปิดความผิดของตนไว้มิแพรงพรายให้ใครรู้ อีกทั้งหากขาดหลักฐานเชิงประจักษ์ก็ยากที่ผู้กระทำความผิดจะยอมรับได้ หรือแม้หากมีหลักฐานปรากฏชัดเจนก็ต้องสอบสวนกันโดยละเอียดว่าหลักฐานนั้นสามารถนำมาใช้เป็นเครื่องตัดสินว่าผู้นั้นกระทำความผิดจริงหรือไม่ เพราะหลักฐานอาจถูกสร้างขึ้นมาก็ได้ อีกประการหนึ่ง ผู้กระทำผิด หรือสงสัยว่าตนเองกระทำผิด แล้วยอมตนเข้าสู่กระบวนการสอบสวนก็ยากที่มี ผู้วิจัยจึงมองว่ากระบวนการสอบสวนทางพระวินัยเพียงอย่างเดียว บางครั้งก็ไม่สามารถลงโทษผู้กระทำผิดทางพระวินัยได้ จึงอาจต้องอาศัยกระบวนการทางกฎหมายที่จะต้องใช้ความเด็ดขาดอย่างไรอย่างหนึ่งมาใช้เพื่อการลงโทษที่ฉับไว

เพราะเหตุไร อรรถกถาจึงกล่าวว่า แม้หากฉายา(เงา) แห่งปาราชิกปรากฏ ก็ไม่ควรบอกว่าเป็นปาราชิก กรณีนี้ผู้วิจัยมองว่า การตัดสินด้วยบุคคลเพียงคนเดียว อาจจะมีความผิดพลาดได้ ดังนั้นจึงต้องอาศัยสติปัญญาของบุคคลหลายฝ่ายเข้าตัดสิน ถึงแม้หลายเสียงจะกล่าวตรงกันว่า อาบัตินั้นยังเป็นประเภทเสติกิจฉากก็ตาม แต่มิใช่การยืนยันแน่ชัดว่าภิกษุนั้นเป็นผู้บริสุทธิ์ ความบริสุทธิ์ไม่บริสุทธิ์ จึงเป็นของจำเพาะตน ดังนั้น อรรถกถาสมนตปาสาทิกาจึงใช้วิธีการตัดสินเชิงอัตนัย คือให้ผู้นั้นเป็นผู้พิสูจน์ด้วยตนเอง ด้วยการวัดสภาพทางจิตโดยมีการปฏิบัติกรรมฐานเป็นแนวทาง

(2) การตัดสินด้วยการปฏิบัติกรรมฐาน

อย่างที่กล่าวแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่า กระบวนการดังกล่าวเป็นการสอบสวนด้วยการใช้บุคคลหลาย ๆ คน เป็นผู้ให้คำตอบ เพื่อหาเสียงข้างมากกว่าใครจะวินิจฉัยอย่างไร ถึงแม้หลายเสียงจะบอกว่าย่างแก้ไขได้ก็ตาม หากมีผู้ใดผู้หนึ่งในจำนวนเหล่านั้นวินิจฉัยว่าเข้าข่ายปาราชิกก็ตาม ก็มีใช้กิจธุระของผู้นั้นที่จะบอกว่าเป็นปาราชิก รวมทั้งไม่ใช่หน้าที่ของพระวินัยธรที่จะตัดสินว่าถูกผิดอย่างไร

อรรถกถาสมนตปาสาทิกาได้แนะทางออกว่า สุดท้ายแล้วผู้ละเมิดนั้นแหละคือผู้ที่จะตัดสินว่าตนเองผิดถูกอย่างไร โดยอาศัยกระบวนการทางกรรมฐานเป็นเครื่องพิสูจน์ กล่าวคือ พระวินัยธรควรแนะนำภิกษุนั้นให้ปฏิบัติกรรมฐานแล้วสอบถามอารมณ์ในภายหลัง ภิกษุที่มีศีลบริบูรณ์ไม่ต่างพร้อย การปฏิบัติกรรมฐานย่อมก้าวหน้า จิตเป็นสมาธิได้เร็ว สภาวธรรมทั้งหลายปรากฏชัดเจน แม้จะเข้าสมาธิเป็นวัน ๆ ก็ไม่ทราบวันหนึ่งผ่านไป แล้วเมื่อพระวินัยธรได้สอบถามอารมณ์จากภิกษุนั้น ควรแนะนำว่า บรรพชาตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความบริสุทธิ์ทางจิต รีบบำเพ็ญสมณธรรมต่อไป หาก

ภิกษุใดมีศีลขาด แม้จะปฏิบัติกรรมฐานอย่างหนัก กรรมฐานย่อมไม่เกิด ข้าจิตใจก็มีแต่ความปั่นป่วน เหมือนถูกไฟสุ่มอยู่ภายใน และไม่สามารถนั่งกำหนดกรรมฐานได้นาน ดังนั้นเมื่อพระวินัยได้สอบอารมณ์จากภิกษุนั้นแล้ว ควรแนะนำภิกษุนั้นให้หาความปลอดภัยแก่ตนเอง

การปฏิบัติกรรมฐานจึงเป็นกระบวนการที่จะให้ภิกษุผู้ละเมียดปฐุมปาราชิกได้สอบสวนตนเอง และตัดสินใจด้วยตนเองว่าควรทำอย่างไร หน้าที่ของพระวินัยธรนอกจากจะดำเนินการสอบสวนตามขั้นตอนพระวินัยดังกล่าวข้างต้นแล้ว ขั้นตอนสุดท้ายคือแนะนำให้ภิกษุผู้ละเมียดพระวินัยข้อนี้ กำจัดตนเองออกไปจากพระศาสนา หากเห็นว่าหมดหนทางที่จะแก้ไขแล้ว หรือผู้สงสัยว่าตนเองได้ละเมียดพระวินัยข้อนี้หรือไม่ หรือผู้ถูกกล่าวหาหากผลการวินิจฉัยออกมาเป็นเช่นไร ก็ให้ปฏิบัติตามเช่นนั้น

4.5.3 วิเคราะห์วิธีตัดสินอธิกรณ์กรณีลักขโมย

สมันตปาสาทิกาได้แสดงการขโมย (อวหาร) 5 ลักษณะ โดยจัดประเภทตามวัตถุ 5 อย่าง รวมเป็น อวหาร 25 ลักษณะ ดังนี้

1. นานาภณฑปัญจะ หมายถึงลักษณะการขโมยสิ่งของต่าง ๆ 5 อย่าง
2. เอกภณฑปัญจะ หมายถึงลักษณะการขโมยสิ่งของอย่างเดียว 5 อย่าง
2. สาหตถิกปัญจะ หมายถึงการถือเอาด้วยมือของตน 5 อย่าง
4. ปุพพโยคปัญจะ หมายถึงการลงมือทำก่อน 5 อย่าง
5. เถยยาวหารปัญจะ หมายถึง การลักเอาด้วยการขโมย 5 อย่าง

ประเภทวัตถุ	ลักษณะของอวหาร				
นานาภณฑ (ว่าด้วยสิ่งของต่าง ๆ)	อาทียะย (ตุ)	หเรย (ลัก)	อวหเรย (ฉ้อ)	อริยาปลั วิโกเปย (ทำให้ขยับ)	ฐานา จาเวย (ให้เคลื่อนจากที่)
เอกภณฑ (ว่าด้วยสิ่งของอย่างเดียว)	อาทียะย (ตุ)	หเรย (ลัก)	อวหเรย (ฉ้อ)	อริยาปลั วิโกเปย (ทำให้ขยับ)	ฐานา จาเวย (ให้เคลื่อนจากที่)
สาหตถิก (ว่าด้วยการลักด้วยมือของตน)	สาหตถิก (หยิบด้วยมือของตน)	อาณตถิก (สั่งบังคับ)	นิสสคคิย (โยนออกไป)	อตถสาธก (ทำให้สำเร็จประโยชน์)	จุนิกุเขป (เจ้าของทอดธุระ)
ปุพพโยค (ลงมือก่อน)	ปุพพโยค (ลงมือทำก่อน)	สหโยค (ลงมือพร้อมกัน)	สัวิธวหาร (ชักชวนกันลัก)	สงเกตกมม (นัดหมาย)	นิमितกมม (ทำสัญญาลักษณะ)

ถ้อยอาหาร (ถือเอาด้วยกิริยาหลัก)	ถ้อยอาหาร (ลักเอา ด้วยกิริยา ขโมย)	ปลยอาหาร (ลักด้วยใช้ อำนาจกดขี่)	ปรักปาว หาร (ลักเอา ตามที่ กำหนดไว้)	ปฏิฉวนหาร (ลักเอาด้วยกิริยา ปกปิด)	กุสาวหาร (ลักเอาด้วย เปลี่ยนสลาก)

ตารางที่ 4.4 : แสดงอาหารประเภทต่าง ๆ

ที่แสดงในตารางนี้ แสดงให้เห็นว่า กิริยาที่เรียกว่าการลักนั้นมีหลายลักษณะด้วยกัน โดยสรุปแล้วการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ด้วยวิธีการที่มีชอบด้วยวิธีการใดก็ตามแล้วแต่ วิธีการนั้นเรียกว่าอาหาร หรือการขโมย ทรัพย์สินของที่ได้นั้น เป็นสิ่งที่ได้มาด้วยการขโมย ดังนั้น เมื่อเกิดอธิกรณ์กรณีเช่นนี้ขึ้น การที่พระวินัยธรวินิจฉัยชี้ขาดในทันทีไม่ใช่วิธีการที่ถูกต้อง แม้จะมีผู้ถูกฟ้องร้องว่าขโมยและผู้ถูกฟ้องร้องจะรับเป็นสัตว์ว่าได้กระทำจริง ก็อย่าด่วนรีบร้อนตัดสิน

อรรถกถาอธิบายว่า ก่อนที่จะตัดสินนั้นจะต้องตรวจสอบดูฐานะอีก 5 ประการ คือ 1) วัตถุ 2) กาล 3) เทส 4) ราคา และ 5) การใช้สอย

วิธีการดังกล่าวนี้ไม่ต่าง จากวิธีการวินิจฉัยปาราชิกซึ่งเป็นวิธีการทางพระวินัยบริสุทธิ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ขั้นตอนการสอบสวนไต่สวนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ในอรรถกถาสมันตปาสาทิกา อธิบายถึงวิธีการตัดสินอธิกรณ์ในกรณีทุติยปาราชิกนี้ว่า หากมีภิกษุละเมิดสิกขาบทนี้ พระวินัยธรไม่ควรตัดสินในทันที แต่พึงสอบสวนรายละเอียดหลักทางหลักฐาน 5 ประการ คือ 1) วัตถุ 2) กาล 3) สถานที่ 4) ราคา 5) การใช้สอย

(1) การสอบสวนรายละเอียดทางหลักฐาน

1. วัตถุ (วัตถุ) หรือสิ่งของ พระวินัยธรควรสอบสวนให้ละเอียด เมื่อผู้ขโมยรับเป็นสัตย์ว่าได้ขโมยมาจริง ก็อย่าเพิ่งยกอาบัติขึ้นปรับ ควรสอบสวนขึ้นไปอีกว่า สิ่งของนั้นมีเจ้าของหรือไม่ และหากว่าสิ่งของนั้นมีเจ้าของ ก็ควรสอบสวนว่าเจ้าของยังหวงแหนหรือไม่ หากว่าภิกษุขโมยมาในเวลาที่ยังหวงแหน ก็ควรตีราคาแล้วปรับอาบัติ แต่หากเจ้าของหมดความหวงแหนแล้วก็ไม่ควรปรับอาบัติ (ปาราชิก) แต่กระนั้น หากเจ้าของให้นำมาคืนก็พึงคืนให้ไป

เกี่ยวกับวัตถุที่ขโมยนี้ จะเห็นได้ว่าท่านให้สอบสวนไปถึงรายละเอียดที่ว่าวัตถุนั้นเจ้าของยังหวงแหนหรือไม่หวงแหนแล้ว หากผู้ขโมย ขโมยวัตถุสิ่งของที่เจ้าของไม่มีความอาลัยใยดี พระวินัยธรไม่ควรปรับเป็นอาบัติปาราชิก เป็นการแสดงความรอบคอบในการวินิจฉัยอธิกรณ์ของพระวินัยธร และเป็นการเป็นการเปิดโอกาสให้ภิกษุนั้นยังมีพื้นที่ในพระธรรมวินัย

ต่อกรณีนี้ อรรถกถาท่านได้ยกตัวอย่างประกอบดังนี้ ในรัชสมัยของพระเจ้ากาติยราช ภิกษุรูปหนึ่งพาดผ้าสีเหลืองยาว 7 ศอกไว้บนบ่า แล้วเข้าไปยังลานพระเจดีย์จากทิศทักษิณ เพื่อไหว้พระ

เจดีย์ และในขณะนั้นพระเจ้าภคินทรราชก็ได้เสด็จมาเพื่อไหว้พระเจดีย์ด้วย ขณะที่เจ้าพนักงานกำลังไล่ต้อนฝูงเพื่อไม่ให้เบียดเสียดแออัดอยู่ในลานพระเจดีย์ ฝูงชนก็อลหม่านแตกตื่น ภิกษุรูปนั้นถูกฝูงชนเบียดเสียด ผ้าที่พาดไหล่ก็หล่นไปโดยไม่รู้ตัว เมื่อออกไปจากที่นั้นก็ได้ทราบในภายหลังว่าผ้านั้นหล่นหายไปแล้ว จึงคิดว่าตนเองคงจะหาผ้าผืนนั้นไม่ได้แล้ว เพราะผู้คนพลุกพล่าน จึงได้ตัดใจว่าผ้านั้นไม่เป็นของตนเองแล้ว ต่อมาภิกษุอีกรูปหนึ่ง เข้าไปยังลานพระเจดีย์และได้พบผ้านั้นเข้า จึงได้ถือเอาด้วยไถยจิต (จิตคิดจะขโมย) ต่อมาภิกษุนั้นจึงเกิดความเดือดร้อนจิตว่า ตนเองขาดจากความเป็นภิกษุแล้ว (เพราะขโมยผ้า) จึงประสงค์จะสึก แต่ก็คิดว่าควรจะสอบถามพระวินัยธรรก่อน เพื่อต้องการรู้ให้แน่ชัดว่าเป็นอย่างไร

ในสมัยนั้น มีพระเถระรูปหนึ่งนามว่า สุมนเถระ ทรงปริยัติ อีกทั้งยังเป็นปาโมกขอาจารย์ทางพระวินัย คือเป็นอาจารย์ผู้ทรงพระวินัย (วินยาจกรียปาโมกโข) ภิกษุนั้นได้เข้าไปหาพระเถระนั้น เล่าเหตุการณ์ให้ฟัง พร้อมกับสอบถามถึงความสงสัยของตน เมื่อฟังแล้วพระเถระก็ทราบว่ภิกษุนั้นเก็บผ้านั้นได้ในเวลาที่ฝูงชนแยกย้ายกันไป กรณีนี้ถือว่าย่างพอช่วยเหลือภิกษุนี้ได้ จึงบอกแก่ภิกษุนั้นว่า ถ้าสามารถนำตัวภิกษุ (เจ้าของผ้า) นั้นมาได้ ตนเองสามารถจะให้การช่วยเหลือได้ ภิกษุรูปนั้นจึงใช้ความพยายามจนสามารถนำภิกษุนั้นมาหาพระเถระได้ เมื่อภิกษุรูปนั้นมาแล้ว พระเถระก็สอบถามจนได้ความทั้งหมด คือถามเจ้าของ ถามสถานที่ตก และได้ทราบการทอดธุระ (ตัดใจ) ของภิกษุนั้น พระเถระจึงกล่าวต่อภิกษุผู้เก็บผ้านั้นได้ว่า หากเก็บผ้านั้นด้วยจิตบริสุทธิ์ ก็จะต้องอาบัติอะไรเลย แต่เพราะถือเอาด้วยไถยจิต จึงเป็นแค่อาบัติทุกกฏ และบอกให้ภิกษุนั้นแสดงอาบัติทุกกฏ พร้อมกับแนะนำว่าให้อธิษฐานผ้านั้นเป็นของตนเอง แล้วถวายคืนกลับไปแก่ภิกษุผู้เป็นเจ้าของเดิม ภิกษุรูปนั้นได้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ประหนึ่งว่าได้รับด้วยน้ำอมฤต

เรื่องที่ท่านกล่าวเป็นตัวอย่างนี้ แสดงให้เห็นถึงความละเอียดละออของพระวินัยธรร ซึ่งมีใช้เพียงแต่ทำหน้าที่ตัดสินในทางวินัยเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นที่พึ่งของเหล่าภิกษุผู้มีความสงสัยอีกด้วย ตรงกันข้าม หากพระวินัยธรรไม่ได้ใช้ความละเอียดในการตัดสินอธิกรณ์ หรือตัดสินด้วยอคติลำเอียงเพราะไม่พอใจกันเป็นการส่วนตัว เพียงเห็นว่าภิกษุนั้นเก็บผ้านั้นด้วยไถยจิตก็ตัดสินว่าต้องอาบัติปาราชิก ก็เสมือนมีตราบาปติดตัวภิกษุนั้นไปตลอดชีวิต ตัวอย่างที่ท่านแสดงไว้นี้จึงสามารถนำมาบรรทัดฐานในการตัดสินอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เกี่ยวกับวัตถุ นี้แสดงในรูปตารางดังนี้

ประเภทสิ่งของ	วิธีการ	หมายเหตุ
วัตถุสิ่งของ	ควรสอบถามว่ามีเจ้าของหรือไม่	
ของมีเจ้าของ	ควรสอบถามว่าเจ้าของยังมีเยื่อใยอยู่หรือไม่	
กรณียังมีเยื่อใย	ควรตีราแล้วจึงปรับอาบัติ	

กรณีเจ้าของหมดเยื่อใย	ไม่ควรปรับอาบัติ	หากเจ้าของเรียกคืนก็ควรคืนกลับไป
ถือเอาด้วยจิตบริสุทธิ์		ไม่เป็นอาบัติ
ถือเอาด้วยจิตขโมย		ปรับอาบัติทุกกฎ

ตารางที่ 4.5: แสดงการถือเอาวัตถุสิ่งของต่าง ๆ และการสอบสวน

2. กาล (กาล) หรือระยะเวลา หมายถึงระยะเวลาที่ขโมย ที่ต้องพิจารณาถึงเรื่องเวลา ก็เพราะว่าสิ่งของบางอย่าง บางเวลาก็มีราคาแพง บางเวลาก็มีราคาลดลง พระวินัยธรพึงปรับอาบัติตามราคาของ ณ ขณะเวลาที่ภิกษุขโมยมา เช่น ภิกษุ ก.ขโมยทองคำหนักหนึ่งบาท ในเดือน มกราคม ปี พ.ศ.2555 แต่ปรากฏว่าในเดือนมกราคมนี้ทองคำมีราคาลดลงมาก ทองคำน้ำหนักหนึ่งบาทมีราคาไม่ถึงห้ามาสก (หนึ่งบาท) อย่างนี้ไม่ควรปรับอาบัติปาราชิก แต่หากในเดือนต่อมา ราคาทองคำน้ำหนักหนึ่งบาท ราคาเพิ่มสูงขึ้นกว่าห้ามาสก (หนึ่งบาท) กรณีนี้จะต้องปรับอาบัติปาราชิก แก่ภิกษุ ก. หากขโมยทองคำในเดือนกุมภาพันธ์ ยกตัวอย่างกรณีการขโมยทองคำแสดงในรูปตาราง ดังนี้

ทองคำตามเทศกาล	วิธีการ
ราคาถูกหนึ่งบาทไม่ถึงห้ามาสก (หนึ่งบาท)	ไม่ควรปรับอาบัติปาราชิก
ราคาแพงบาทละห้ามาสก(หนึ่งบาท) หรือเกินกว่าห้ามาสก	ปรับอาบัติปาราชิก
ขโมยในเวลาที่มีราคาไม่ถึงห้ามาสก ต่อมาถูกจับได้ในเวลาที่มีราคาเพิ่มขึ้นถึงห้ามาสก หรือเกินกว่าห้ามาสก	ควรปรับอาบัติตามเวลาเดิมที่ขโมย

ตารางที่ 4.6 : แสดงราคาทองคำตามระยะเวลา

2. ประเทศ (เทศ) หมายถึงสถานที่ ๆ ขโมย ภิกษุขโมยสิ่งของนั้นมาจากสถานที่ใด พระวินัยธรก็พึงปรับอาบัติตามราคาของในสถานที่นั้น ด้วยเหตุผลว่า ของอย่างเดียวกันในสถานที่หนึ่งอาจมีราคาพอสมควร แต่ในอีกสถานที่หนึ่ง อาจมีราคาแพงขึ้น หรือในสถานที่หนึ่งมีราคาแพง แต่ในอีกสถานที่หนึ่งอาจมีราคาถูกลง ในอรรถกถายกตัวอย่างประกอบดังนี้

ในประเทศแถบฝั่งทะเล ภิกษุรูปหนึ่งได้กะลามาพร้อมรูปรางสวยงาม จึงได้ให้ช่างกลึงเป็นโถใส่น้ำมีรูปทรงสวยงาม แล้วเก็บไว้ในวิหาร ต่อจากนั้นจึงได้เดินทางไปยังเจตีย์วิหาร ต่อมาภิกษุอีกรูปหนึ่งเดินทางไปพักยังวิหารเห็นโถน้ำนั้นจึงได้ถือเอาด้วยใจจิต แล้วก็เดินทางมายังเจตีย์วิหารนั้นเช่นเดียวกัน ขณะที่ภิกษุ (ผู้ขโมย) กำลังฉันอาหารอยู่ในเจตีย์วิหารนั้น ภิกษุเจ้าของโถน้ำได้พบเข้า แล้วสอบถามว่าภิกษุนั้นว่า ได้โถน้ำนั้นมาจากไหน ภิกษุรูปนั้นก็ตอบว่านำมาจากประเทศแถบฝั่งทะเล ภิกษุเจ้าของโถนั้นกล่าวว่า โถน้ำนี้ไม่ใช่ของท่าน ท่านขโมยมา ว่าดังนั้นแล้วก็ผิด

คร่าภิกษุ นั้นมายังท่ามกลางสงฆ์ในเจตีย์คีรีวิหารนั้น ภิกษุทั้งหลายในเจตีย์คีรีวิหารนั้นก็ไม่สามารถชี้ขาดได้ จึงพากันเดินทางมายังมหาวิหาร แล้วให้ป่าวประกาศให้สงฆ์ประชุมกันในมหาวิหาร ในครั้งนั้นพระเถระผู้ฉลาดในวินัยนามว่า อาภิธรรมิกโคทัตตเถระได้ประชุมอยู่ที่นั่นด้วย ท่านรับหน้าที่ในการวินิจฉัย และสอบถามในที่ประชุมว่า ภิกษุนี้ขโมยโอ้นี้มาจากที่ไหน ได้รับคำตอบว่า จากประเทศคาบฝั่งทะเล ท่านถามต่อไปว่า ประเทศนั้น โอ้นี้มีราคาเท่าไร ได้รับคำตอบว่า ไม่มีราคาค่างวดใด ๆ พระเถระกล่าวว่า โดยทั่วไปแล้ว ในประเทศนั้น ชาวบ้านกินเนื้อมะพร้าวแล้วก็ทิ้งกะลา กะลามะพร้าวนั้นอย่างดีก็แค่นำมาทำฟืนเท่านั้น ต่อจากนั้นท่านจึงถามอีกว่า หัตถกรรม (ค่าฝีมือ) มีค่าเท่าไร ได้รับคำตอบว่า หนึ่งมาสก หรือต่ำกว่าหนึ่งมาสก เมื่อได้รับคำตอบเช่นนั้น พระเถระก็กล่าวในที่ประชุมว่ามีที่ไหนบ้าง ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติปาราชิกว่า (เป็นปาราชิก) เพราะทรัพย์หนึ่งมาสก หรือ หย่อนกว่าหนึ่งมาสก (หมายความว่าทรงบัญญัติชี้ชัดลงไปเลยว่า ห้ามมาสก หรือเกินห้ามมาสก หรือมีราคาเท่ากับห้ามมาสก) เมื่อพระเถระกล่าวอย่างนี้ ภิกษุทั้งหลายก็เปล่งสาธุการพร้อมกันว่า พระเถระวินิจฉัยได้ถูกต้องแล้ว เรื่องราวการตัดสินอธิกรณ์นี้ ได้ทราบไปถึงพระเจ้าภคิยราช พระองค์รับสั่งให้ป่าวประกาศว่า ในรัชสมัยของพระองค์ อธิกรณ์ที่เกิดขึ้นแก่ภิกษุสงฆ์ ภิกษุณีสงฆ์ หรือแก่คฤหัสถ์ ที่พระเถระตัดสินแล้ว ให้ถือเป็นเด็ดขาด พระองค์จะลงพระราชอาชญาแก่ผู้ไม่ยอมรับการตัดสินนั้น

จากตัวอย่างประกอบนี้ จะเห็นได้ว่ากะลามะพร้าวในประเทศแถบฝั่งมหาสมุทรไม่ได้มีราคาแต่ประการใด แต่หากจะนำมาแปรรูปเป็นของใช้ เช่นโอ้น้ำเป็นต้น และเมื่อถูกนำมาอยู่อีกสถานที่หนึ่ง ก็อาจจะมามีราคาขึ้นมาบ้างเป็นค่าหัตถกรรม คือค่าฝีมือ ซึ่งมีราคาหนึ่งมาสก หรือหย่อนกว่าหนึ่งมาสก ดังนั้น ในกรณีเช่นนี้พระวินัยธรพึงปรับตามราคาสิ่งของที่เป็นต้นกำเนิดของสิ่งของนั้น ๆ ในกรณีนี้โอ้น้ำนั้น มีราคาหนึ่งมาสก หรือต่ำกว่าหนึ่งมาสก ซึ่งจะนำมาเป็นมาตรฐานในการปรับเป็นอาบัติปาราชิกไม่ได้ เพราะสิกขาบทระบุชัดเจนว่า ปรับอาบัติปาราชิก เพราะขโมยทรัพย์ราคาห้ามมาสก

กรณีนี้จึงสรุปง่าย ๆ สิ่งของชนิดเดียวกันเกิดอยู่ในสถานที่ใด ๆ พึงปรับอาบัติตามราคาสิ่งของที่เกิดในสถานที่นั้น ๆ แต่หากสิ่งของนั้นเปลี่ยนไปอยู่ในอีกสถานที่หนึ่ง ซึ่งอาจจะมามีราคาเพิ่มสูงขึ้นก็ได้ ก็ไม่พึงปรับอาบัติตามราคาสิ่งของ ของสถานที่ ๆ เปลี่ยนไปนั้น แสดงตามตารางดังนี้

กระบวนทำด้วยกะลามะพร้าว	วิธีการปฏิบัติ	หมายเหตุ
ในจังหวัดหนึ่งไม่มีราคา	ไม่ ควรปรับอาบัติปาราชิก	
ในอีกจังหวัดหนึ่ง มีราคาหนึ่งมาสก หรือต่ำกว่าหนึ่งมาสก	ไม่ ควรปรับอาบัติปาราชิก	วินัยไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์แบบนี้

ตารางที่ 4.7 : ตัวอย่าง กรณีขโมยกระบวนที่ทำด้วยกะลามะพร้าว

4. ราคา (อคฺขิ) หมายถึงราคาของ ของใหม่ ๆ ย่อมมีราคาแพงกว่าของเก่า ๆ พระวินัยธรไม่พึงตีราคาของด้วยราคาเดิมเสมอไป ยกตัวอย่างเช่น บาตร ซ้อมาใหม่ ๆ ยังไม่ได้ใช้ก็ย่อมมีราคาแพง และหากเป็นบาตรที่ทำด้วยวัสดุอย่างดี ก็ยิ่งแพงขึ้นไปอีก แต่เมื่อบาตรนั้นเปลี่ยนแปลงไป เช่น หล่นลงจนเสียรูปทรง มีรูทะลุ หรือขึ้นสนิมไปบ้าง ราคา ก็ย่อมลดลง ดังนั้นจะปรับอบัติตามราคาเดิมคงไม่ได้

5. การใช้สอย (ปริโภค) หมายถึงการใช้สอย สิ่งของเครื่องใช้ทุกอย่างย่อมมีราคาลดลง เพราะผ่านการใช้สอย พระวินัยธรไม่พึงปรับอบัติตามราคาเดิม แต่ควรสอบถามให้ละเอียดว่าสิ่งของนั้นผ่านการใช้มากน้อยแค่ไหน กรณีนี้ท่านยกตัวอย่างภิกษุขโมยมีดของผู้หนึ่งมา ทั้งเจ้าของมีดและผู้ขโมย พระวินัยธรพึงถามเจ้าของมีดว่า ซื้อมีดมาด้วยราคาเท่าไร เจ้าของมีดตอบว่า บาทหนึ่ง (ห้ามาสก) ถามต่อไปว่าซื้อมาแล้วเก็บไว้ หรือนำไปใช้ เจ้าของมีดตอบว่า นำไปใช้งานหลายอย่าง เมื่อมันไม่คมก็นำไปลับ พระวินัยธรกล่าวว่า ราคาเดิมของมีดนั้นตกไปแล้ว

สิ่งของอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน หากผ่านการใช้สอย ราคาเดิมของมันก็ย่อมลดลง เพราะฉะนั้นสิ่งของชนิดใดชนิดหนึ่ง ที่มีราคาถึงบาท แต่เจ้าของทำให้มีราคาลดลงเพราะการใช้สอย พระวินัยธรก็ไม่พึงปรับภิกษุผู้ลักสิ่งของนั้นถึงปาราชิก ข้อที่ 4 และ 5 นี้ แสดงในรูปตารางเดียวกันดังนี้

สิ่งของ	ราคา	วิธีการปฏิบัติ
ใหม่ยังไม่ผ่านการใช้	ราคาห้ามาสก หรือเกินห้ามาสก	ควรปรับอบัติตามราคา
ใหม่ผ่านการใช้	ราคายังเกินห้ามาสก	ควรปรับอบัติตามราคา
เก่าผ่านการใช้มีรอยแตกร้าว	ราคาลดลงจากราคาเดิม	ไม่ควรปรับอบัติตามราคาเดิม
ของเก่า	ราคาห้ามาสก หรือเกินห้ามาสก	ควรปรับอบัติตามราคา
ของใหม่	ราคาไม่ถึงห้ามาสก	ควรปรับอบัติตามราคา

ตารางที่ 4.8 : แสดงลักษณะสิ่งของที่ผ่านการใช้สอยและการตีราคา

หมายเหตุ: เทียบราคาห้ามาสกเป็นเกณฑ์มาตรฐาน

การสอบสวนฐานะทั้ง 5 ประการนี้ แสดงให้เห็นความละเอียดของการวินิจฉัยกรณีการขโมย การให้โอกาสแก่ผู้ถูกกล่าวหาได้พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเอง มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการที่จะมุ่งรักษาหลักการคือพระวินัย เพราะในที่สุดแล้วหลักการก็เป็นสิ่งพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของบุคคล และบุคคลก็เป็นสิ่งยืนยันความเที่ยงตรงของหลักการ

นอกจากกระบวนการสอบสวนห้าขั้นตอนดังกล่าวมาแล้วนี้ สมันตปาสาทิกายังได้แสดงอาการ 6 อย่าง ที่ภิกษุนำของผู้อื่นมาแล้วสามารถวินิจฉัยได้ว่าต้องอบัติปาราชิก คือ 1) ถือเอาโดย

มิใช่มีความสำคัญว่าเป็นของตนเอง 2) มิใช่ถือเอาด้วยวิสาสะ(คุ่นเคย) 3) มิใช่เป็นของยืม 4) ของนั้นเป็นครุภัณฑ์ 5) มิใช่โดยจิต 6) ทำให้เคลื่อนจากฐาน

1) ถือเอาโดยมิใช่มีความสำคัญว่าเป็นของตน การถือเอาโดยไม่ได้สำคัญผิดว่าเป็นของตน ย่อมส่อเจตนาชัดเจนว่าการถือเอานั้นเป็นการมิชอบ หากของนั้นมีราคาห้ามาสก หรือเกินกว่าห้ามาสก อย่างนี้ปรับเป็นอาบัติปาราชิก แต่หากสำคัญว่าเป็นของ ๆ ตน อย่างนี้ไม่เป็นอาบัติ ควรคืนสิ่งของนั้นให้เจ้าของไป หากเจ้าของทวง แต่ไม่ยอมคืน อย่างนี้ปรับอาบัติปาราชิกในขณะที่เจ้าของหมดหวังที่จะได้คืน

2) มิใช่ถือเอาด้วยวิสาสะ(คุ่นเคย) โดยความหมายก็คือ โดยมารยาททั่วไปแล้วการที่บุคคลใดจะนำสิ่งของ ของผู้อื่นมาอย่างน้อยก็ต้องรู้จักคุ่นเคยกับบุคคลนั้นมาก่อน การที่ภิกษุนำสิ่งของของผู้ที่ตนไม่คุ่นเคยกัน จึงไม่ต่างอะไรจากการขโมย ท่านจึงปรับเป็นอาบัติปาราชิก หากสิ่งของนั้นมีราคาห้ามาสกขึ้นไป แต่หากถือเอาด้วยคุ่นเคยกัน อย่างนี้ไม่ควรปรับเป็นอาบัติปาราชิก แต่มิใช่ว่าภิกษุจะถือเอาของใครก็ได้ที่คุ่นเคยกัน ดังนั้น สมันตปาสาทิกา จึงได้แสดงลักษณะของวิสาสะว่าจะต้องประกอบด้วยองค์เหล่านี้ คือ

- (1) เคยรู้จักมักคุ้นกันมาก่อน ผู้นั้นยังมีชีวิตอยู่ รู้ว่าเมื่อถือเอา เขาพอใจ
- (2) เป็นเพื่อนสนิทกัน ผู้นั้นยังมีชีวิตอยู่ รู้ว่าเมื่อถือเอา เขาพอใจ
- (3) เคยออกปากกันไว้ ผู้นั้นยังมีชีวิตอยู่ รู้ว่าเมื่อถือเอา เขาพอใจ

การถือเอาด้วยวิสาสะถึงแม้จะประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญทั้งสามนี้แล้ว มิได้หมายความว่าใช้ได้เสมอไป เพราะสุดท้ายแล้วทั้งสามขั้นตอนไปสิ้นสุดที่ตอนสุดท้าย คือ “เขาพอใจ” เพราะฉะนั้นหากเพื่อนผู้คุ่นเคยผู้ใด ยังมีชีวิตอยู่ แต่เมื่อถือเอาแล้ว ไม่พอใจ สิ่งของนั้นแม้ถือเอาด้วยวิสาสะก็ควรคืนแก่เจ้าของ และหากสิ่งของนั้นเป็นทรัพย์มรดกจะต้องคืนแก่ทายาทของผู้ นั้น จะเป็นบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ก็ตาม แสดงตามตาราง ดังนี้

วิสาสะ	องค์ประกอบ ที่ 1	องค์ประกอบ ที่ 2	องค์ประกอบ ที่ 2	เกณฑ์ตัดสิน
รู้จักมักคุ้นกันมาก่อน	ยังมีชีวิตอยู่	รู้ว่าเมื่อถือเอา	พอใจ	ไม่เป็นอาบัติ
เป็นเพื่อนสนิทกัน	ยังมีชีวิตอยู่	รู้ว่าเมื่อถือเอา	พอใจ	ไม่เป็นอาบัติ
เคยออกปากกันไว้	ยังมีชีวิตอยู่	รู้ว่าเมื่อถือเอา	พอใจ	ไม่เป็นอาบัติ
คุ่นเคยกัน	ยังมีชีวิตอยู่	รู้ว่าเมื่อถือเอา	ไม่พอใจ	คืนเจ้าของ/ทายาท
คุ่นเคยกัน	ยังมีชีวิตอยู่	รู้ว่าเมื่อถือเอา	พอใจ	ไม่ครุคืน
คุ่นเคยกัน	ยังมีชีวิตอยู่	ไม่ประสงค์จะให้	ไม่บอกให้รู้	ไม่ควรคืน
คุ่นเคยกัน	ยังมีชีวิตอยู่	นำสิ่งของไปใช้	แต่ของนั้นเขาไว้ใช้	ควรนำมาคืน

ตารางที่ 4.9 : แสดงลักษณะของวิสาสะ

ทั้งหมดนี้ เป็นองค์ประกอบของวิสาสะ เป็นเกราะป้องกันภิกษุผู้ที่อาจจะฟ้องร้องได้ การถือวิสาสะตามตารางที่แสดงนี้ แสดงให้เห็นว่า วินัยให้มีความสำคัญ และการคุ้มครองทรัพย์สินของบุคคล อีกประการหนึ่งการวิสาสะนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงเจตจำนงของเจ้าของทรัพย์สิน เช่น ในเบื้องต้นแสดงเจตจำนงว่าเต็มใจจะให้ แต่ภายหลังกลับเปลี่ยนใจ เมื่อนำของไปแล้วก็ไม่ควรนำมาคืน เพราะกำหนดเจตจำนงเบื้องต้นเป็นสำคัญ ดังนั้น กรณีที่เมื่อภิกษุนำสิ่งของ ของผู้อื่นมา การที่ใครก็ตามจะฟ้องร้องภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ด้วยข้อหาว่าขโมยสามารถทำได้ง่าย แต่กระบวนการทางพระวินัยมีความละเอียดพอสมควร เพราะต้องอาศัยวิธีการดังกล่าวนี้เป็นเครื่องตัดสิน

4) มิใช่เป็นของยืม การยืมนั้นคู่กับการกำหนดคืน แม้จะเป็นเวลานาน แต่หากผู้ยืมไปยังมีความตั้งใจที่จะคืนก็ไม่ควรปรับอาบัติ การยืมนั้นมีสองลักษณะ คือ ยืมของบุคคล หรือยืมของคณะ เมื่อบุคคลหรือคณะอนุญาตให้ยืมก็ไม่มีปัญหา แต่หากไม่อนุญาต เมื่อถูกทวงก็ควรนำมาคืน

5) ของนั้นเป็นครุภัณฑ์

6) มีไถยจิต (จิตคิดจะขโมย)

7) ทำให้เคลื่อนจากฐาน คือการทำให้สิ่งของนั้นเคลื่อนออกไปจากที่ตั้งเดิม ข้อนี้สามารถตีความให้เข้ากับยุคสมัยได้ เช่น การทำให้เงินจากบัญชีหนึ่งย้ายไปสู่อีกบัญชีหนึ่งโดยเจตนาที่ชอบ ก็ถือว่าอยู่ในข่ายการทำให้เคลื่อนจากฐาน

(2) กิริยาแห่งการลัก 6 อย่าง

สมันตปาสาทิกาได้อธิบายลักษณะของการลัก หรือการขโมยไว้ 6 ประการอย่างนี้

1. ตู (อาทียะย) ภิกษุตูเอาที่สวน ต้องอาบัติทุกกฏ ทำความสงสัยให้เกิดแก่เจ้าของสวน ต้องอาบัติอุลลัจจัย เจ้าของทอตรูระว่า สวนนั้นไม่เป็นของตนเองแล้ว ต้องอาบัติปาราชิก

การตูเอาทรัพย์สินของผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นสิ่งของชนิดใดก็แล้วแต่ จะปรับเป็นอาบัติปาราชิกได้ก็ต่อเมื่อเจ้าของทอตรูระ หรือตัดใจว่าสิ่งของนั้นมิใช่เป็นของตนเองแล้ว แต่ก่อนหน้านั้น ภิกษุนั้นย่อมต้องอาบัติอื่น ๆ ด้วย คือ ทุกกฏและอุลลัจจัย การที่ภิกษุตูเอาทรัพย์สินของผู้อื่นมาเป็นของตนอย่างด้าน ๆ เป็นอาบัติทุกกฏ เมื่อความสงสัยเกิดแก่เจ้าของทรัพย์สิน เช่น เขาอาจสงสัยว่าทรัพย์สินนี้เป็นของตนเองหรือของภิกษุนี้ ทั้งที่ทรัพย์สินนั้นเป็นของตนเองแท้ ๆ อย่างนี้ต้องอาบัติอุลลัจจัย หรืออาจมีการฟ้องร้องกันเกิดขึ้น ภิกษุนั้นต้องอาบัติอุลลัจจัย และหากสุดท้ายศาลพิพากษาให้ทรัพย์สินนั้นตกเป็นของภิกษุผู้ตู ภิกษุนั้นต้องอาบัติปาราชิก แต่ในกรณีนี้ตัดสินกันที่ว่าเจ้าของทรัพย์สินตัดใจจากทรัพย์สินนั้นเมื่อไร เมื่อนั้นผู้ตูต้องปาราชิก

2. ลัก (หเรยย) ภิกษุมิไถยจิต นำทรัพย์สินของผู้อื่นไป ลูบลำภาระบนศิระชะ ต้องอาบัติทุกกฏ ทำให้ไหว ต้องอาบัติอุลลัจจัย ปลงลงมาสู่คู ต้องอาบัติปาราชิก กิริยาลักนั้นคือ นำทรัพย์สินของผู้อื่นไป มีการปรับอาบัติ 2 ชั้นตอน คือ

- 1) หากทรัพย์นั้นอยู่บนศีรษะของเจ้าของทรัพย์ ภิกษุเอามือจับต้อง เป็นอาบัติทุกกฏ
- 2) ทำให้เคลื่อนไหว เป็นอาบัติถุลลัจจัย
- 2) ทำทรัพย์นั้นให้ลงมาอยู่ที่คอ ต้องอาบัติปาราชิก

กิริยาหลักนี้ กำหนดกิริยาที่ทำทรัพย์นั้นให้ย้ายจากที่หนึ่งมาอยู่อีกที่หนึ่ง ถึงแม้ทรัพย์นั้นจะยังติดอยู่กับตัวเจ้าของทรัพย์ก็ตาม เช่น ย้ายจากศีรษะมาลงมาอยู่ที่คอ อย่างนี้ถือว่าเข้าข่ายลัก

2. ฉ้อ (อหฺเวรยฺย) เมื่อเจ้าของทวงของเขานำมาฝากไว้ว่า จงคืนทรัพย์ให้แก่ตนเอง ภิกษุผู้รับฝากปฏิเสธว่า ตนเองไม่ได้รับไว้ ต้องอาบัติทุกกฏ ทำความสงสัยแก่เจ้าของทรัพย์ ต้องอาบัติถุลลัจจัย เจ้าของทอตรูระว่า ภิกษุนี้จักไม่คืนแล้ว ต้องอาบัติปาราชิก การรับฝากสิ่งของไว้แล้วกล่าวปฏิเสธว่าไม่ได้รับฝากไว้เพื่อยึดสิ่งของนั้นเป็นของตน อย่างนี้เรียกว่าฉ้อ ปรับอาบัติสามชั้นตอนคือ

- 1) การปฏิเสธว่าไม่ได้รับฝากไว้ ต้องอาบัติทุกกฏ
- 2) เจ้าของเกิดความสงสัย (ว่าตนฝากไว้หรือไม่ได้ฝากไว้) ต้องอาบัติถุลลัจจัย
- 2) สุดท้ายเจ้าของทอตรูระคือตัดใจว่า ผู้รับฝากจักไม่คืนแน่นอน ต้องอาบัติปาราชิก

4. ทำอิริยาบถให้กำเริบ (อิริยาปถํ วิโกเปยฺย) ภิกษุคิดว่า ตนเองจะนำของไปพร้อมทั้งคนที่นำไปด้วย ให้ก้าวเท้าแรก ต้องอาบัติถุลลัจจัย ให้ก้าวเท้าที่สอง ต้องอาบัติปาราชิก

การทำอิริยาบถให้กำเริบหมายถึง ทำให้เปลี่ยนจากอิริยาบถหนึ่ง ไปสู่อีกอิริยาบถหนึ่ง เช่น จากยืน เป็นเดิน เป็นต้น แต่ทุกอิริยาบถต้องนำไปสู่การเดินเป็นที่สุด อิริยาบถมี 4 คือ ยืน เดิน นั่ง นอน กล่าวคือเมื่อภิกษุคิดจะนำทรัพย์สินของผู้หนึ่งไป แต่บังเอิญว่าทรัพย์นั้นติดอยู่กับตัวของผู้นั้น จึงคิดจะนำทรัพย์นั้นไปพร้อมกับนำคนไปด้วย อาบัติจะถึงที่สุดเ็นเมื่อผู้นั้นก้าวเท้าที่สองไป ดังนั้นกรณีนี้จึงมีการปรับอาบัติ สองชั้นตอน คือ

- 1) ก้าวเท้าแรก ต้องอาบัติถุลลัจจัย
- 2) ก้าวเท้าที่สอง ต้องอาบัติปาราชิก

หรือในอิริยาบถอื่น เช่น หากผู้นั้นนั่งอยู่ ภิกษุคิดจะนำทรัพย์สินพร้อมทั้งเจ้าของไปด้วย แล้วให้ผู้นั้นลุกขึ้นเดินไป อย่างนี้เรียกว่าทำอิริยาบถให้กำเริบ อิริยาบถอื่นก็พึงเปรียบเทียบอย่างนี้

อนึ่ง อิริยาบถนี้จะใช้ได้เฉพาะกับคนและสัตว์เท่านั้น เพราะอิริยาบถ ยืน เดิน นั่ง นอน ใช้ได้กับคนและสัตว์ หากทรัพย์นั้นติดอยู่กับสิ่งอื่นถึงแม้จะเคลื่อนไหวได้ เช่น ยานพาหนะ เป็นต้น การเคลื่อนไหว่นั้นก็ไม่เรียกว่าอิริยาบถ ทรัพย์ที่ติดอยู่กับยานพาหนะจึงต้องไปปรับใช้ในกรณีอื่น

5. การให้เคลื่อนจากที่ (จํานา จาเวยฺย) ภิกษุมิไถยจิต ลูบคลำของที่อยู่บนบก ต้องอาบัติทุกกฏ ทำให้ไหว ต้องอาบัติถุลลัจจัย ให้เคลื่อนจากที่ ต้องอาบัติปาราชิก

การทำให้เคลื่อนจากฐาน หมายถึงการทำให้เคลื่อนจากที่ ที่ของนั้นตั้งอยู่ กรณีนี้จึงต้องพิจารณาในสองส่วนคือ สิ่งของ และ ฐานที่ ๆ ของนั้นสัมผัสอยู่ เช่น สิ่งของที่วางอยู่บนพื้นดิน จึงมีสองส่วนคือ สิ่งของ และ ฐานคือพื้นดิน หากภิกษุเอามือจับต้องอาบัติทุกกฏ ทำให้เคลื่อนไหว ต้อง

อาบัติอุลลัจจัย ยกขึ้นให้เลยจากพื้นดิน ต้องอาบัติปาราชิก หรือสิ่งของที่มีน้ำหนักมากไม่สามารถยกขึ้นได้ แต่สามารถทำให้เคลื่อนไหวได้ เอามือจับ ต้องอาบัติทุกกฏ ทำให้ไหว ต้องอาบัติอุลลัจจัย ทำให้เคลื่อนเลยไปจากฐานที่สิ่งของนั้นสัมผัสอยู่แม้เพียงเส้นผม ต้องอาบัติปาราชิก ดังนั้น ในกรณีนี้ จึงมีการปรับอาบัติเป็นสามขั้นตอน คือ

- 1) เอามือจับ ต้องอาบัติทุกกฏ
- 2) ทำให้ไหว ต้องอาบัติอุลลัจจัย
- 2) ทำให้เคลื่อนจากที่ ต้องอาบัติปาราชิก

6. การให้เลยจากที่กำหนด (สงเกต วิดีนาเมยย) ภิกษุยังเท่าที่หนึ่งให้ก้าวล่วง เลยที่กำหนดไว้ ต้องอาบัติอุลลัจจัย ให้เท่าที่สองก้าวล่วงไป ต้องอาบัติปาราชิก อีกประการหนึ่ง ยังเท่าแรกให้ก้าวล่วงด้านภาชี ต้องอาบัติอุลลัจจัย ยังเท่าที่สองให้ก้าวล่วงไป ต้องอาบัติปาราชิก

การให้ล่วงที่กำหนดไว้นี้ หมายถึงด้านภาชี ในข้อที่ผ่านมาั้นระบุดังทรัพย์สินสิ่งของอันเป็นของผู้อื่น แต่ในข้อนี้หมายถึงทรัพย์สินของตนเอง ทรัพย์สินของตนเองก็เป็นเหตุให้ถูกปรับเป็นอาบัติปาราชิกได้เช่นเดียวกัน เช่น ในกรณีที่ภิกษุจงใจหลบหลีกด้านภาชี หากสิ่งของนั้นจะต้องเสียค่าภาชีมีราคาห้ามาสกขึ้นไป ต้องปาราชิก ในกรณีมีการปรับอาบัติสองขั้นตอน คือ

- 1) ก้าวเท่าแรกให้เลยด้านภาชี ต้องอาบัติอุลลัจจัย
- 2) ก้าวเท่าที่สอง ต้องอาบัติปาราชิก

ในกรณีนี้มีข้อที่ภิกษุพึงระมัดระวัง เพราะในปัจจุบันมีพระภิกษุที่เดินทางไปต่างประเทศเป็นจำนวนมาก และหากนำสิ่งของที่จะต้องเสียภาชี ก็จำเป็นต้องดำเนินการให้ถูกต้อง มิฉะนั้นแล้วอาจตกเป็นผู้ระบัตภาชี ต้องอาบัติปาราชิกโดยไม่รู้ตัว การเสียภาชีจึงเป็นสิ่งที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติไม่ยกเว้นแม้แต่ผู้นั้นจะเป็นพระภิกษุ ยกเว้นแต่ว่าด้านบางด้านจะมีด้านปลอดภาชี แต่สินค้าที่จะนำผ่านเข้ามาจะต้องอยู่ในจำนวนที่เขากำหนดเท่านั้น เกี่ยวกับด้านภาชีนี้ อรรถกถาอธิบายเพิ่มเติม กรณีที่ภิกษุได้ข้ออ้างไม่ต้องเสียภาชี ดังนี้

1. ได้รับการอนุญาตจากเจ้าหน้าที่
2. เจ้าหน้าที่ไม่อยู่ ณ ที่นั้น และภิกษุก็ออกปากเรียก ก็ไม่มีใครออกมา
2. ภิกษุถึงด้านภาชีแล้ว เกิดเหตุร้าย ต้องรีบออกไปจากที่นั้นโดยเร็ว

เกี่ยวกับด้านภาชีนี้ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ประทานอธิบายเพิ่มเติมว่า ภิกษุนำของควรแก่ค่าภาชีมา จะผ่านที่เก็บภาชี ซ่อนของเหล่านั้นเสีย หรือของมาก ซ่อนให้เห็นน้อย ดังนี้ ต้องอาบัติถึงที่สุดขณะนำของนั้นล่วงพ้นเขตภาชี เพื่อจำง่าย ควรเรียกว่าระบัต อวหารบทนี้ แปลกกว่าบทอื่นทั้งนั้น บทอื่นเพ่งเอาทรัพย์สินของผู้อื่น ภิกษุเอามาเป็นของตน บทนี้เพ่งทรัพย์สินอันเป็นของตน แต่จะต้องเสียให้แก่ผู้ปกครองบ้านเมืองที่ตนนำของผ่านเข้าไป กิริยา

เช่นนี้ เป็นความเสียหายแก่คนสามัญมาแล้ว จึงได้จัดเข้าไว้ในพวกอหวน ในคัมภีร์วิภังค์เรียกชื่อว่า สูงฆาตะ (ตระบัดภาซี)

อนึ่ง มีข้อสังเกตว่า กิริยาหลักทั้ง 6 ประการนี้ สมันตปาสาทิกากล่าวว่า ข้อที่หนึ่งหมายถึง การต่อสู้ ข้อที่สองตรัสหมายถึงภิกษุที่นำทรัพย์ผู้อื่นไป ข้อที่สาม ตรัสหมายถึงทรัพย์ที่เขาฝากไว้ ข้อที่สี่ ตรัสหมายถึงทรัพย์ที่มีวิญญาณ ข้อที่ห้า ตรัสหมายถึงทรัพย์ที่อยู่บนบก ข้อที่หก ตรัสหมายถึง ด่านภาซี ดังแสดงในตาราง

ประเภทแห่งการลัก	ประเภททรัพย์
ยกยก (อาทียะย)	ทรัพย์โดยทั่วไป
ลัก (หะเรย)	ทรัพย์ของผู้อื่น
ฉ้อ (อหะเรย)	ทรัพย์ที่เขาฝากไว้
ทำอิริยาบถให้กำเริบ (อิริยาบถ วิโกลเปย)	สวิญญาณทรัพย์
การให้เคลื่อนจากที่ (ธานา จาเวย)	อวิญญาณทรัพย์
การให้เลยจากที่กำหนด (สงเกต วิตินาเมย)	ด่านภาซี

ตารางที่ 4.10 : แสดงประเภทแห่งการลัก

4.5.4 วิเคราะห์ปาณาติบาต

ตอนนี้จะได้วิเคราะห์ถึงการทำปาณาติบาต หรือการฆ่าสัตว์ ปาณาติบาตในงานวิจัยนี้จะมุ่งเฉพาะการทำลายชีวิตมนุษย์เท่านั้น ในสมันตปาสาทิกาได้กล่าวถึงประโยคคือวิธีการฆ่าไว้หกวิธีด้วยกัน ซึ่งจะกล่าว ดังนี้

(1) ประโยคแห่งการฆ่า 6 อย่าง

วิธีการฆ่า(ประโยค,ประโยค) ที่ถูกกล่าวถึงในสมันตปาสาทิกามีหลายรูปแบบด้วยกัน ซึ่งไม่ต่างจากวิธีการฆ่าในปัจจุบันเท่าไรนัก บางอย่างก็มีรูปแบบที่สอดคล้องกับความเชื่อของคนบางกลุ่ม เช่นการฆ่าด้วยเวทมนต์คาถา หรือการฆ่าให้ตายด้วยฤทธิ์ เป็นต้น รูปแบบที่กล่าวถึงคือ 1) สาทตลิกประโยค 2) อาณตลิกประโยค 2) นิสสัคคียประโยค 4) การรประโยค 5) วิชชามยประโยค 6) อิทธิมยประโยค

(1) สาทตลิกประโยค คือการฆ่าโดยใช้วิธีต่าง ๆ เช่น ฆัด ฆ่า เป็นต้น หรือใช้ของที่เนื่องด้วยกาย เช่น มีด ไม้ อวรุขป็น เป็นต้น

(2) อาณตลิกประโยค คือสั่งฆ่า

(2) นิสสัคคียประโยค คือใช้อาวุธ ชัด พุ่ง ขว้าง แผลง ใสทำให้ตาย เช่น ใช้ลูกศร เป็นต้น

(4) การรประโยค คือการฆ่าโดยใช้เครื่องมือที่ไม่เคลื่อนที่ เช่น ดักบ่วง ขุดหลุมพราง หรือวางยาพิษ

- (5) วิชชามยประโยชน์ คือการฆ่าโดยใช้เวทมนต์คาถา
- (6) อิทธิมยประโยชน์ คือการฆ่าให้ตายโดยใช้ฤทธิ์ดลบันดาล
- (2) การตรวจสอบหลักฐานทางคดี กรณีสั่งฆ่า

ในสมันตปาสาทิกา กล่าวถึงการตรวจสอบหลักฐานทางคดีหากเกิดกรณีการสั่งฆ่า การตรวจสอบนี้เป็นหน้าที่ของพระวินัยธร การที่จะวินิจฉัยว่าการสั่งฆ่านั้นสำเร็จ ต้องพิจารณาหลักฐานทางคดี 6 ประการ คือ วัตถุ กาล โอกาส อาวุธ อิริยาบถ และกิริยาพิเศษอย่างละเอียดและรอบคอบ ดังปรากฏข้อความว่า

ผู้พิจารณาที่ฉลาด พึงสอบสวนฐานะ 5 ประการ คือ วัตถุ กาล โอกาส อาวุธ และอิริยาบถ พิเศษ แล้วพึงทรงหวั้ซึ่งอรรถคดี

(สมันตปาสาทิกา, 276)

ดังนั้น หากเกิดกรณีภิกษุสั่งฆ่า เป็นหน้าที่ของพระวินัยธรที่จะต้องพิจารณาคดีนั้นอย่างรอบคอบ การฆ่ามนุษย์นั้นเป็นความผิดทางอาญา ผู้กระทำผิด หรือถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดนอกจากถูกดำเนินการตามขั้นตอนพระวินัยแล้ว ยังต้องถูกดำเนินคดีตามกฎหมายบ้านเมืองอีกด้วย มีอะไรที่จะต้องตรวจสอบ คือ

1. วัตถุ (วัตถุ) ได้แก่ผู้ที่จะพึงถูกฆ่า
2. กาล (กาล) ได้แก่เวลาที่ทำการ เช่น เช้า เย็น เป็นต้น และรวมถึงช่วงระยะเวลาของวัยด้วย
2. โอกาส (โอกาส) ได้แก่สถานที่ทำการ เช่น บ้าน ถนน ตลาด เป็นต้น
4. อาวุธ (อาวุธ) ได้แก่เครื่องมือในการฆ่า
5. อิริยาบถ (อิริยาบถ) ได้แก่อิริยาบถของวัตถุ เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน เป็นต้น
6. กิริยาพิเศษ (กิริยาพิเศษ) กิริยาที่ทำ เช่น รัศคอค ถลกหนังศีรษะ ถ่วงน้ำ เป็นต้น

(วิ.มหาวิ.อ. (ไทย) 2/276)

ในแต่ละอย่างมีอธิบายดังประกอบตัวอย่าง ดังนี้

1) วัตถุ หากภิกษุผู้รับคำสั่งทำวัตถุให้พลาดไป (หมายถึงฆ่าผิดคน) กลับไปฆ่าอีกคนหนึ่ง จากบุคคลที่ถูกกระบุมา หรือได้รับคำสั่งระบุอย่างชัดเจนมาว่า “ฆ่าให้ตายข้างหน้า” แต่กลับไปฆ่าเขาตายข้างหลัง หรือข้าง ๆ หรือที่อวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่ง ที่ไม่ใช่อวัยวะที่อยู่ส่วนหน้า อย่างนี้ ข้อผูกพันทางกรรมย่อมไม่มีแก่ภิกษุผู้สั่ง มีเฉพาะผู้รับคำสั่งเท่านั้น กรณีเดียวกัน ภิกษุผู้รับคำสั่งฆ่าไม่ผิดคน ข้อผูกพันทางกรรมย่อมมีแก่ทั้งสองรูป คือ ผู้สั่งต้องอาบัติในขณะที่สั่ง ผู้รับคำสั่ง ต้องในขณะที่ทำการสำเร็จ คำว่า “ข้อผูกพันทางกรรม” หมายถึง ผลที่จะเกิดขึ้นหลังจากทำการนั้นลงไปแล้ว ในที่นี้หมายถึงการถูกกล่าวหาว่าเป็นฆาตรกร และการถูกปรับอาบัติ

- (3) วิเคราะห์ ข้อโต้แย้ง

กรณีแรก ท่านกล่าวว่าข้อผูกพันทางกรรม (กมมพฺนโธ) ย่อมมีเฉพาะผู้รับคำสั่งเท่านั้น ข้อนี้ไม่มีข้อพิรุติ เพราะเป็นผู้รับคำสั่งถึงแม้จะทำการสำเร็จ แต่ก็ทำการไม่ตรงกับคำสั่งที่ผู้สั่งได้สั่งไว้ และถึงแม้ผู้ตายจะเป็นคนที่ผู้สั่งระบุไว้ก็ตาม ความผิดจึงตกแก่ผู้รับคำสั่งเพียงผู้เดียว แต่ในกรณีต่อมา ท่านกล่าวว่า “ภิกษุผู้รับคำสั่งไม่ทำวัตถุนั้นให้พลาดไป ฆ่าผู้นั้นตายตามที่สั่งไว้ ข้อผูกพันทางกรรม ย่อมมีแก่เธอทั้งสองรูป คือ ผู้สั่งในขณะที่สั่ง และผู้รับคำสั่งในขณะที่ประหาร” ประเด็นอยู่ที่ว่า “ผู้สั่งต้องอาบัติ (ปาราชิก) ในขณะที่สั่ง” จึงมีข้อสงสัยว่าผู้สั่งจะต้องอาบัติปาราชิกได้อย่างไร ในเมื่อผู้รับคำสั่งยังทำการไม่แล้วเสร็จ และถึงแม้ผู้รับคำสั่งจะรับปากเป็นมั่นเหมาะว่าจะทำให้ได้สำเร็จ แต่นั่นเป็นการคาดการณ์ในอนาคต ซึ่งอาจจะทำการสำเร็จก็ได้ ไม่สำเร็จก็ได้ ดังนั้น การที่อรรถกถาอธิบายว่า ผู้สั่งต้องอาบัติ (ปาราชิก) ในความเป็นจริงแล้ว ทั้งผู้สั่งและผู้รับคำสั่งจะต้องอาบัติ (ปาราชิก) ต่อเมื่อผู้รับคำสั่งทำการได้สำเร็จ แต่ในขณะที่ออกคำสั่ง ผู้สั่งต้องอาบัติถุลลัจจัย ข้อนี้มีทางเป็นไปได้ อรรถกถาท่านอธิบายอย่างนี้ถือว่ายังไม่ชัดเจน และในความเป็นจริงแล้ว การที่จะปรับอาบัติให้ถึงที่สุดไว้ก่อนล่วงหน้านั้น ไม่มีธรรมเนียมปฏิบัติในพระวินัย

อย่างไรก็แล้วแต่ ในตอนท้าย อรรถกถาอธิบายต่อไปว่า “เกี่ยวกับวัตถุนี้ ความแปลกกันแห่งกรรมและความแปลกกันแห่งอาบัติ ย่อมไม่มีเพราะความแปลกกันแห่งวัตถุ” ความหมายก็คือว่า หากวัตถุ (คือผู้ที่จะถูกฆ่า) แปรกกัน (คือไม่ตรงตามที่ผู้สั่งระบุ) กรรม และ อาบัติ ก็ย่อมต่างกัน

ดังนั้น ในกรณีแรก ผู้สั่งจึงรอดตัว (ไม่มีข้อผูกพันทางกรรม, ไม่ต้องอาบัติ) ส่วนผู้รับคำสั่ง มีความผิด (มีข้อผูกพันทางกรรม, ต้องอาบัติ) กรณีที่สอง มีความผิดทั้งสองรูป แต่ต่างวาระกัน กล่าวคือ ผู้สั่งต้องในขณะที่ออกคำสั่ง ผู้รับคำสั่งต้องในขณะที่ทำการได้สำเร็จ

(4) คำอธิบายข้อโต้แย้ง

กรณีหากจะมีข้อโต้แย้งดังกล่าวข้างต้น คือกรณีที่ภิกษุผู้สั่ง ต้องอาบัติปาราชิกในขณะที่สั่ง ส่วนผู้รับคำสั่งต้องอาบัติปาราชิกในขณะที่ทำการสำเร็จ ซึ่งอาจจะเกิดข้อสงสัยว่า ผู้สั่งจะต้องอาบัติปาราชิกได้อย่างไร ในเมื่อผู้รับสั่งยังทำการไม่สำเร็จ อรรถกถาท่านได้อธิบายเพิ่มเติมว่า หากผู้ที่มีคำสั่งมาให้ถูกฆ่านั้น จะต้องถูกฆ่าแน่นอน การที่ภิกษุผู้สั่งมั่นใจอย่างนี้ แสดงว่าเจตนา (วธกเจตนา) ของภิกษุนั้นซึ่งเป็นตัวบ่งถึงกรรม (การกระทำ) สำเร็จไปแล้ว จึงเท่ากับว่าการกระทำของภิกษุผู้สั่งนั้น สำเร็จแล้วด้วยเจตนา (ถึงแม้ผู้รับคำสั่งจะทำการยังสำเร็จก็ตาม) เมื่อภารกิจนั้นสำเร็จด้วยเจตนา ภิกษุผู้สั่งจึงต้องอาบัติปาราชิกในขณะที่ออกคำสั่งนั่นเอง

กรณีนี้ อรรถกถายกตัวอย่างประกอบว่า “อตุลสาธกเจตนา มคฺคานนฺตรผลสทิสสา: เจตนาที่ยังอรรถให้สำเร็จ ย่อมเป็นเช่นกับผลที่เกิดในลำดับแห่งมรรค”

“เจตนาที่ยังอรรถให้สำเร็จ” หมายถึงเจตนาที่เป็นตัวบ่งชี้ว่า การกระทำนั้น ๆ ของตน สำเร็จได้ดังประสงค์แน่นอน เช่น ภิกษุ ก. สั่งให้ภิกษุ ข. ไปฆ่า ภิกษุ ค. และก็มั่นใจแน่นอนว่าภิกษุ

ค.จะต้องตายแน่นอน อย่างนี้เรียกว่า เจตนาที่ยังอรรถ (สิ่งที่ประสงค์) ให้สำเร็จ กรณีนี้ภิกษุ ก.ต้องอาบัติปาราชิกในขณะที่สั่ง

“ยอมเป็นเช่นกับผลที่เกิดในลำดับแห่งมรรค” ในตอนนี้ท่านนำมาเปรียบเทียบกับขั้นตอนของมรรคจิต ระหว่างผลจิต และมรรคจิต ท่านพยายามแสดงให้เห็นว่าเกิดขึ้นลักษณะที่เกือบจะพร้อมกัน มรรคจิตเป็นขั้นตอนของการกำจัดกิเลสที่มรรคนั้น ๆ พึงกำจัด และในขณะที่มรรคจิตกำจัดกิเลส นั้น ๆ ได้แล้ว ขณะนั้นผลจิตก็เป็นอันเกิดขึ้นในทันที หรือพูดให้เข้าใจง่าย ๆ ก็คือว่า ในช่วงเวลาที่มรรคจิตกำจัดกิเลสได้ ผลจิตก็เกิดขึ้นทันทีเหมือนจะเป็นในขณะเดียวกัน

ดังนั้น ในกรณีที่ภิกษุสั่งฆ่าผู้อื่น “วรกเจตนา” ก็เหมือนกับ “มรรคจิต” “ผลสำเร็จ” ก็เหมือนกับ “ผลจิต” ตัว “วรกเจตนา” และตัว “ผลสำเร็จ” จึงเหมือนเกิดขึ้นและสำเร็จในขณะเดียวกัน เหตุกับผลจึงเท่ากับสำเร็จแล้วไปในตัว ดังนั้น ภิกษุผู้สั่งจึงต้องอาบัติปาราชิกในขณะที่สั่งนั่นเอง นี่คือเหตุผลที่ว่า ทำไมภิกษุผู้สั่งต้องอาบัติในขณะที่สั่ง

กรณีเดียวกันนี้ อรรถกถายังอธิบายเพิ่มเติมว่า หากแม้ภิกษุผู้รับคำสั่ง ฆ่าบุคคลนั้นได้เมื่อเวลาผ่านไปถึง 60 ปีก็ตาม หากแม้ว่าภิกษุผู้สั่งจะมรณภาพ หรือสึกออกไปเสียก่อน จักเป็นผู้ไม่ใช่สมณะทำกาลกิริยา หรือสึกนั่นเอง

ความหมายก็คือว่า แม้ว่าใช้ระยะเวลาอีกนานต่อมา กว่าที่ภิกษุผู้รับคำสั่งจะฆ่าผู้นั้นได้ก็ตาม ภิกษุผู้สั่งฆ่า ต้องอาบัติในขณะที่สั่งนั่นเอง ดังนั้น ต่อจากนั้นเธอจึงไม่ใช่ภิกษุอีกต่อไป ถึงแม้จะตายในผ้ากาสาวพัสตร์ ก็ไม่ชื่อว่าตายอย่างสมณะ หรือแม้จะลาสิกขาออกไป ก็ไม่ชื่อว่าลาสิกขา (เพราะขาดจากความเป็นภิกษุไปแล้วในขณะที่สั่งให้ฆ่า)

กรณีเดียวกันนี้ อรรถกถาอธิบายเพิ่มเติมอีกว่า ถ้าผู้สั่งเป็นฆราวาส สั่งให้ฆ่าบิดามารดา หรือพระอรหันต์ ต่อมาจึงบวช ผู้รับคำสั่งฆ่าผู้นั้นได้ในขณะที่ผู้สั่งออกบวชแล้ว ดังนั้น ผู้สั่งจึงเท่ากับฆ่าบิดามารดา ฆ่าพระอรหันต์ในขณะที่เป็นฆราวาส (เพราะออกคำสั่งในขณะที่ตนเองเป็นฆราวาส) การบรรพชา และอุปสมบทของเธอจึงใช้ไม่ได้

จากคำที่กล่าวนี้ ถือได้ว่า ผู้สั่งเท่ากับได้ฆ่าพ่อแม่ ฆ่าพระอรหันต์ในขณะที่เป็นฆราวาส ถึงแม้ว่าผู้รับคำสั่งจะทำการได้สำเร็จ ในขณะที่ผู้สั่งนั้นออกบวชแล้ว ดังนั้น เมื่อเขาฆ่าบิดามารดา ฆ่าพระอรหันต์ในขณะที่เป็นฆราวาส บุคคลนั้นจะบรรพชาอุปสมบทไม่ได้ เพราะจัดอยู่ในบุคคลประเภทวัตรปฏิบัติที่ห้ามบรรพชาอุปสมบทอย่างเด็ดขาด

กรณีเดียวกันนี้ หากภิกษุผู้สั่ง สั่งให้ภิกษุฆ่าบุคคลที่จะถูกฆ่าซึ่งในขณะที่ยังเป็นปุถุชนอยู่ แต่ต่อมาบรรลุประอรหันต์ และผู้รับสั่งก็ฆ่าบุคคลนั้นตายในขณะที่ผู้นั้นเป็นพระอรหันต์ หรือบุคคลนั้นในขณะที่ได้รับความเจ็บปวด อาศัยความศรัทธาเจริญวิปัสสนาจนบรรลุประอรหันต์ แล้วสิ้นชีพไปพร้อมกับทุกขเวทนานั้น ผู้สั่งก็ได้ชื่อว่าฆ่าพระอรหันต์ในขณะที่สั่งนั่นเอง ส่วนภิกษุผู้รับคำสั่งต้องอาบัติปาราชิกในขณะที่ใช้ความพยายามทุกแห่ง

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ เป็นคำอธิบายข้อโต้แย้ง กรณีที่ภิกษุต้องอาบัติปาราชิกในขณะที่ออกคำสั่งให้ฆ่าบุคคลอื่น

2. กาล อรรถกถาอธิบายเรื่องเวลาที่สั่งให้ฆ่า โดยยกตัวอย่างประกอบว่า ภิกษุใดได้รับคำสั่งว่า จงฆ่าให้ตายในเวลาเช้า แต่ไม่ระบุว่าเช้าวันนี้หรือเช้าวันไหน ภิกษุผู้รับคำสั่งนั้นฆ่าเขาตายในเวลาเช้า ณ เวลาเช้าของวันใดวันหนึ่ง ความผิดที่หมายย่อมไม่มี

กรณีนี้เป็นการสั่งให้ฆ่าโดยระบุเวลาย่อย คือตอนเช้า แต่ไม่ระบุเวลาหลัก คือไม่ระบุว่าเช้าของวันไหน หรือเช้าของวัน เดือน ปี ที่เท่าไร การระบุเวลาเช้า จึงเป็นเวลาเช้าแบบเปิดกว้าง ซึ่งเปิดโอกาสให้ผู้รับคำสั่งทำการได้สะดวกขึ้น ความผิดที่หมายของเวลาจึงเกิดขึ้นได้ยาก และแม้หากเวลาจะผ่านไปเป็นร้อยปี ผู้รับคำสั่งจะทำการได้สำเร็จ ณ เวลาเช้าของวันใดวันหนึ่ง ทั้งสองรูปย่อมต้องอาบัติในขณะเดียวกัน

กรณีเดียวกัน ภิกษุใดได้รับคำสั่งว่า จงฆ่าให้ตายในเวลาเช้าของวันนี้ แต่กลับฆ่าเขาตายในเวลาเที่ยงวัน เวลาเย็น หรือแม้กระทั่งเวลาเช้าของวันพรุ่งนี้ หรือแม้พยายามฆ่าให้ตายในเวลาเช้าแต่กลายเป็นเวลาอื่นไป อย่างนี้ถือว่าผิดที่หมายของเวลา ผู้สั่งไม่มีความผิด ผิดเฉพาะผู้รับคำสั่ง

ดังนั้น เรื่องของเวลาที่สั่งให้ฆ่า ผู้สั่งจะระบุเวลาไหนก็ได้ และผู้รับคำสั่งก็ต้องปฏิบัติให้ตรงกับเวลาที่ระบุไว้

2. โอกาส สถานที่สั่งให้ฆ่า อรรถกถาได้อธิบายดังนี้

ภิกษุใด ได้รับคำสั่งว่า จงฆ่าผู้นั้นซึ่งยืนอยู่ในบ้าน ให้ตาย ภิกษุนั้นฆ่าผู้นั้นตายในที่ใดที่หนึ่ง ย่อมไม่ผิดที่หมาย ภิกษุใด ได้รับคำสั่งว่า จงฆ่าให้ตายภายในบ้านเท่านั้น แต่กลับฆ่าเขาตายในป่า ย่อมผิดที่หมาย ภิกษุใดได้รับคำสั่งว่า จงฆ่าให้ตายในป่า แต่กลับฆ่าเขาตายในบ้าน ย่อมผิดที่หมาย ได้รับคำสั่งว่า จงฆ่าให้ตายที่ประตูบ้าน แต่ฆ่าเขาตายกลางเรือน ย่อมผิดที่หมาย

คำว่าผิดที่หมาย หมายถึง สถานที่ไม่ตรงกับคำสั่ง ดังนั้น ผู้สั่งจึงรอดตัว (ไม่ต้องปาราชิก) แต่ผู้รับคำสั่งไม่พ้นผิด (ต้องปาราชิก)

4. อาวุธ อรรถกถาอธิบาย อาวุธที่เจาะจงในการสั่งให้ฆ่า ดังนี้ ภิกษุได้รับคำสั่งว่า จงเอาอาวุธฆ่าให้ตาย แต่ผู้สั่งไม่ได้ระบุชนิดอาวุธ ภิกษุผู้รับสั่งนั้นเอาอาวุธชนิดใดชนิดหนึ่ง ฆ่าผู้นั้นถึงแก่ความตาย ย่อมไม่ผิดที่หมาย ในกรณีนี้เป็นการสั่งกว้าง ๆ ไม่ได้ระบุชนิดอาวุธ เพียงแค่ขอให้ปาราชิกเป็นอันใช้ได้ ทั้งสองรูป ย่อมต้องอาบัติ (ปาราชิก) ในเวลาที่ผู้รับคำสั่งทำการสำเร็จ

กรณีเดียวกัน ภิกษุใดได้รับคำสั่งว่า จงเอาดาบฆ่า แต่กลับอาวุธชนิดอื่น เช่น ลูกศร เป็นต้น ฆ่าให้ตาย ถูกสั่งระบุว่า จงใช้ดาบเล่มนี้ฆ่าให้ตาย แต่กลับใช้ดาบเล่มอื่นฆ่าให้ตาย หรือแม้กระทั่งสั่งว่า จงใช้คมดาบเล่มเดียวนี้เท่านั้น แต่กลับใช้คมดาบเล่มอื่น หรือใช้ด้ามดาบ ใช้ฝ่ามือ แม้กระทั่งใช้ฟันกัด อย่างนี้ถือว่าผิดที่หมาย การผิดที่หมายนี้ ผู้สั่งไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ผู้รับคำสั่งต้องปาราชิก

5. อิริยาบถ อิริยาบถ หมายถึงอิริยาบถของผู้ที่จะถูกฆ่า อรรถกถาอธิบายดังนี้ ภิกษุใดถูกสั่งว่า จงฆ่าบุคคลที่กำลังเดินอยู่ให้ตาย และได้ฆ่าบุคคลนั้นซึ่งกำลังเดินอยู่ตาย อย่างนี้ไม่ผิดที่หมาย เมื่อผู้สั่ง สั่งว่าจงฆ่าบุคคลนั้นซึ่งกำลังเดินอยู่เท่านั้นให้ตาย แต่ได้ฆ่าบุคคลนั้นซึ่งกำลังนั่งอยู่ หรือถูกสั่งว่า จงฆ่าบุคคลนั้นซึ่งกำลังนั่งอยู่เท่านั้นให้ตาย แต่ได้ฆ่าบุคคลนั้นซึ่งกำลังเดินอยู่ตาย อย่างนี้ถือว่าผิดที่หมาย

6. กิริยาพิเศษ หมายถึงกิริยาที่ถูกกระทำให้ถึงแก่ชีวิต ถูกยิง ถูกแทง ถูกตี เป็นต้น อรรถกถาอธิบายกิริยาพิเศษ ไว้ดังนี้ ภิกษุรูปใด ได้รับคำสั่งว่า จงแทงให้ตาย แล้วแทงให้ตาย ย่อมไม่มีผิดที่หมาย ภิกษุรูปใด ได้รับคำสั่งว่า จงแทงให้ตาย แต่กลับไปตีให้ตาย ย่อมผิดที่หมาย กิริยาพิเศษดังกล่าวนี้ ยังรวมถึงรูปพรรณสัณฐานของบุคคล คือ สูง ต่ำ ดำ ขาว ผอม อ้วน เป็นต้นด้วย ดังในอรรถกถายกตัวอย่างเปรียบเทียบว่า ภิกษุใดสั่งโดยไม่กำหนดเพศว่า จงฆ่าบุคคลที่มีลักษณะ สูง ต่ำ ดำ ขาว ผอม อ้วน ให้ตาย และภิกษุผู้รับคำสั่งฆ่าผู้ใดผู้หนึ่งที่มีลักษณะเช่นนั้นตาย ย่อมไม่ผิดที่หมาย เป็นปาราชิกด้วยกันทั้งสองรูป

กรณีเดียวกัน หากภิกษุผู้สั่ง สั่งเช่นนั้นแต่หมายถึงตนเอง และภิกษุผู้รับสั่งฆ่าภิกษุผู้สั่งนั้นตาย ภิกษุผู้สั่งเป็นอาบัติทุกกฏ ผู้ฆ่าเป็นปาราชิก ที่ว่าต้องอาบัติทุกกฏหมายถึงต้องในขณะที่สั่ง มิใช่ต้องในขณะที่ตนเองถูกฆ่า เพราะเมื่อตายไปแล้วทุกสิ่งเป็นอันจบสิ้น วินัยไม่สามารถตามไปยังปรโลกเพื่อปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้มรณภาพไปแล้วได้

กรณีเดียวกัน ภิกษุผู้สั่ง สั่งหมายเอาตัวเองเช่นกัน แต่ภิกษุผู้รับคำสั่ง ฆ่าผู้อื่นซึ่งมีลักษณะเช่นนั้นตาย ผู้สั่งย่อมพ้นจากอาบัติ แต่ผู้รับคำสั่งไม่พ้น ถ้ามว่าเพราะเหตุไรจึงต้องอาบัติเพียงผู้เดียวตอบว่าเพราะผู้สั่งไม่ได้กำหนดโอกาส (เช่นนั่ง หรือยืนอยู่ในที่นั้น ๆ) ไว้

กรณีเดียวกัน หากภิกษุผู้สั่ง สั่งหมายถึงตนเอง และกำหนดสถานที่ไว้ว่า จงฆ่าบุคคลนั้น ซึ่งนั่งอยู่บนอาสนะให้ตาย แต่ในสถานที่นั้น กลับมีภิกษุรูปอื่นมานั่งอยู่แทน และภิกษุผู้รับคำสั่งก็ฆ่าภิกษุที่มานั่งอยู่แทนนั้นตาย ทั้งสองรูปย่อมไม่พ้นจากอาบัติ ถ้ามว่าเพราะเหตุไร ตอบว่า เพราะได้กำหนดสถานที่ไว้ชัดเจน ถึงแม้ว่าที่นั้นจะมีภิกษุรูปอื่นมานั่งอยู่แทน และก็ถูกฆ่าตาย เท่ากับว่าได้ทำการตรงกับที่ผู้สั่ง ได้สั่งไว้ จึงต้องอาบัติทั้งสองรูป

สรุป ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นการสอบสวนหลักฐานทางคดี 6 ประการ กรณีสั่งฆ่า ซึ่งเป็นการสอบสวนด้วยวิธีการทางพระวินัย ซึ่งท่านได้กล่าวเป็นตัวอย่างไว้ในคัมภีร์อรรถกถา หากจะตั้งคำถามเหตุการณ์เหล่านี้เคยเกิดขึ้นในอดีตหรือ ตอบไม่ได้ว่าเคยเกิดขึ้นหรือไม่ แต่ก็ไม่ใช่ประเด็นสำคัญ แต่ความสำคัญอยู่ที่ว่า หากเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นในปัจจุบัน ก็จะเป็นบรรทัดฐานในการวินิจฉัยคดี

อีกประการหนึ่ง อาจจะมีข้อสงสัยว่าในกรณีการสั่งฆ่าที่อรรถกถายกมากล่าวเป็นตัวอย่างนั้น มีบางกรณีและผู้สั่งไม่ต้องอาบัติปาราชิก เพราะเหตุว่าผู้รับคำสั่งทำนอกเหนือคำสั่ง เป็นอาบัติเฉพาะผู้รับคำสั่งเท่านั้น เท่ากับว่าผู้ออกคำสั่งรอดตัวไม่มีความผิดอันใด อย่างนี้เรียกว่าวินัยไม่สามารถเอาผิด

ผู้นั้นได้ ซึ่งความเป็นจริงก็ควรเป็นเช่นนั้น เพราะอาบัติปาราชิกฐานสังฆาคน จะถึงที่สุดก็ต่อเมื่อตนเอง หรือผู้ที่รับคำสั่งทำการตามที่สั่งได้สำเร็จ และที่สำคัญคือเป็นไปตามที่สั่งการทุกประการ แต่หากเหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นในปัจจุบัน และหากนำวิธีการสอบสวนเช่นนี้มาใช้ ในบางกรณีวินัยไม่สามารถเอาผิดผู้สั่งฆาไม่ได้ นั่นคือไม่มีความผิดในทางพระวินัย แต่อย่าลืมน่าว่าพระภิกษุก็อยู่ภายใต้กฎหมายของบ้านเมือง กล่าวง่าย ๆ ก็คือว่า ไม่มีความผิดในทางพระวินัยก็จริงอยู่ แต่ก็ไม่รอดพ้นเงื้อมมือกฎหมายในทางบ้านเมืองไปได้

4.5.5 วิเคราะห์การตัดสินกรณีการอวดอุตริมนุสธรรม

ในสมันตปาสาทิกา ตอนว่าด้วยการอธิบายบท(บทภาษณีย์) ได้กล่าวว่าสิ่งที่เรียกว่า อุตริมนุสธรรม นั้นได้แก่ธรรมะเหล่านี้ คือ ฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ ญาณ มรรคภาวนา การทำให้แจ้งซึ่งผล การละกิเลส การละกิเลส ความเปิดจิต การยินดีในเรือนว่าง

เพื่อความเข้าใจที่ดียิ่งขึ้นขอแสดงในรูปตาราง พร้อมทั้งรายละเอียดของแต่ละอย่าง ดังนี้

อุตริมนุสธรรม	รายละเอียด
ฌาน	ปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน
วิโมกข์	สุญญตวิโมกข์ อนิมิตตวิโมกข์ อัปปณิหิตวิโมกข์
สมาธิ	สุญญตสมาธิ อนิมิตตสมาธิ อัปปณิหิตวิโมกข์
สมาบัติ	สุญญตสมาบัติ อนิมิตตสมาบัติ อัปปณิหิตสมาบัติ
ญาณ	วิชา 2 ปุพเพนิวาสานุสติญาณ จุตูปปาตญาณ อาสวักขยญาณ
มรรคภาวนา	สติปัฏฐาน 4 สัมมัปปธาน 4 อิทธิบาท 4 อินทรีย์ 5 โภขณงค์ 7 อริยมรรค 8
การทำให้แจ้งซึ่งผล	โสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล อรหัตผล
การละกิเลส	ราคะ โทสะ โมหะ
ความเปิดจิต	ออกจากราคะ โทสะ โมหะ
การยินดีในเรือนว่าง	การที่จิตยินดีในเรือนว่าง ด้วยปฐมฌาน ทุตติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน

ตารางที่ 4.11 : แสดงอุตริมนุสธรรม

และเพื่อแสดงให้เห็นอาการที่เรียกว่าการอวดคุณวิเศษดังกล่าวแล้วข้างต้น เป็นเหตุให้ต้องอาบัติปาราชิกนั้น ประกอบด้วยขั้นตอนอะไรบ้าง สมันตปาสาทิกาได้แสดงลักษณะการพุดอวดด้วยอาการ 2 อย่าง จนถึง 7 อย่าง แต่อย่างไรล้วนแต่ต้องอาบัติปาราชิกทั้งสิ้น ยกตัวอย่างการพุดอวดปฐมฌาน แสดงในรูปตารางดังนี้

1	เบื้องต้นรู้ว่าจักกล่าวเท็จ	ต้องอาบัติปาราชิก
2	กำลังกล่าวก็รู้ว่ากล่าวเท็จ	
2	ครั้นกล่าวแล้ว ก็รู้ว่ากล่าวเท็จแล้ว	

ตารางที่ 4.12 : แสดงการกล่าวอวดประมุขานด้วยอาการ 2 อย่าง

1	เบื้องต้นรู้ว่าจักกล่าวเท็จ	ต้องอาบัติปาราชิก
2	กำลังกล่าวก็รู้ว่ากล่าวเท็จ	
2	ครั้นกล่าวแล้ว ก็รู้ว่ากล่าวเท็จแล้ว	
4	อำพรางความเห็น	

ตารางที่ 4.13 : แสดงกล่าวอวดประมุขานด้วยอาการ 4 อย่าง

1	เบื้องต้นรู้ว่าจักกล่าวเท็จ	ต้องอาบัติปาราชิก
2	กำลังกล่าวก็รู้ว่ากล่าวเท็จ	
2	ครั้นกล่าวแล้ว ก็รู้ว่ากล่าวเท็จแล้ว	
4	อำพรางความเห็น	
5	อำพรางความถูกต้อง	

ตารางที่ 4.14 : แสดงกล่าวอวดประมุขานด้วยอาการ 5 อย่าง

1	เบื้องต้นรู้ว่าจักกล่าวเท็จ	ต้องอาบัติปาราชิก
2	กำลังกล่าวก็รู้ว่ากล่าวเท็จ	
2	ครั้นกล่าวแล้ว ก็รู้ว่ากล่าวเท็จแล้ว	
4	อำพรางความเห็น	
5	อำพรางความถูกต้อง	
6	อำพรางความชอบใจ	

ตารางที่ 4.15 : แสดงกล่าวอวดประมุขานด้วยอาการ 6 อย่าง

1	เบื้องต้นรู้ว่า จักกล่าวเท็จ	ต้องอาบัติปาราชิก
2	กำลังกล่าว ก็รู้ว่ากล่าวเท็จ	
2	ครั้นกล่าวแล้ว ก็รู้ว่ากล่าวเท็จแล้ว	
4	อำพรางความเห็น	
5	อำพรางความถูกต้อง	
6	อำพรางความชอบใจ	
7	อำพรางความจริง	

ตารางที่ 4.16 : แสดงกล่าวอวดปลอมฉ้อด้วยอาการ 7 อย่าง

4.5.6 การสอบสวนเพื่อหาความน่าเชื่อถือ 6 ประการ

การอวดคุณวิเศษนั้นประเด็นอยู่ที่ว่าผู้อื่นฟังแล้วเข้าใจว่าหมายถึงอะไร ส่วนการที่ใครจะเชื่อหรือไม่นั้นไม่ใช่ประเด็นสำคัญ ดังนั้น หากภิกษุกล่าวในทำนองว่าตนได้บรรลุมรรคผล ผู้ฟังก็อย่าเพิ่งเชื่อในทันที และก็ไม่ควรพูดปรักปรำว่าผู้นั้นพูดโกหก แต่ควรนำเข้าสู่กระบวนการสอบสวนตามขั้นตอนของพระวินัย ภิกษุนั้นจึงควรถูกสอบสวนตามกระบวนการพระวินัย เพื่อซักฟอกให้ชาวสวดาด ดังนั้น พระวินัยธรจำเป็นต้องสอบสวน เพื่อกลั่นกรองให้ได้ว่าคำพูดนั้นน่าเชื่อถือหรือไม่ การที่จะแสดงว่าคำพูดนั้นน่าเชื่อถือหรือไม่ จึงต้องมีชุดคำถาม 6 ข้อ เพื่อไต่สวนและสอบสวนภิกษุนั้น ดังนี้

1. ถามว่า ก็ เต อธิคตฺ (ท่านได้บรรลุอะไร)

เป็นคำถามถึงธรรมที่ได้บรรลุ เพื่อสอบสวนว่า ผู้นั้นได้บรรลุธรรมอะไรบ้าง เช่น ในบรรดา ฌานทั้งหลาย หรือในบรรดาวิโมกข์ทั้งหลาย อย่างใดอย่างหนึ่ง ทั้งนี้เพราะธรรมที่ผู้นั้นได้บรรลุ จะปรากฏอย่างแจ่มชัดแก่ผู้นั้น เมื่อผู้นั้นถูกถามก็จะตอบได้ทันทีว่าธรรมชนิดนั้น ๆ

2. ถามว่า กิณติ เต อธิคตฺ (ท่านได้บรรลุด้วยวิธีอะไร)

เมื่อภิกษุนั้นตอบชนิดธรรมที่ได้บรรลุแล้ว ก็ควรถามต่อไปว่า ท่านได้บรรลุด้วยวิธีการอะไร คำถามนี้เป็นคำถามถึงอุบายวิธี หรือวิธีพิจารณาหมวดธรรม เช่น กำหนดอนิจจลักษณะ แล้วจึงได้บรรลุ กำหนดทุกขลักษณะ หรือ อนัตตลักษณะ แล้วได้บรรลุ ฯลฯ เพราะว่าธรรมที่กำหนดย่อมปรากฏชัดแก่ผู้นั้น หากภิกษุนั้นกล่าวว่า ข้าพเจ้ากำหนดธรรมชนิดนี้ ได้บรรลุด้วยวิธีการอย่างนี้ ควรถามต่อไปว่า ท่านได้บรรลุเมื่อไร

2. ถามว่า กทา เต อธิคตฺ (ท่านได้บรรลุเมื่อไร)

คำถามนี้ เป็นคำถามถึงเวลาที่บรรลุ เช่น เช้า เที่ยง เย็น เป็นต้น ดังนั้น จึงควรซักถามภิกษุนั้นว่า ท่านได้บรรลุเวลาไหน เวลาเช้า หรือเวลาเที่ยง เพราะว่าเวลาที่บรรลุย่อมปรากฏแก่ภิกษุนั้นอย่างชัดเจน ดังนั้น เมื่อภิกษุยืนยันเวลาใดเวลาหนึ่ง ก็ควรถามต่อไปว่า ท่านได้บรรลุที่ไหน

4. ถามว่า กตถ เต อธิคตฺ (ท่านได้บรรลุที่ไหน)

คำถามนี้เป็นการถามถึงสถานที่ได้บรรลุ ดังนั้นจึงควรสอบถามว่า ท่านได้บรรลุ ณ สถานที่ไหน เช่น ที่พักกลางวัน หรือที่พักกลางคืน โคนต้นไม้ หรือราวป่า เป็นต้น เพราะว่า สถานที่ที่ได้บรรลุย่อมปรากฏแก่ภิกษุอื่นอย่างชัดเจน เมื่อภิกษุอื่นยืนยันสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง จึงควรสอบถามต่อไปอีกว่า ท่านละกิเลสประเภทไหนได้

5. กตเม เต กิเลสา ปหีนา (ท่านละกิเลสประเภทไหนได้)

คำถามนี้ ถามถึงกิเลสที่ภิกษุอื่นได้แล้ว หมายถึงกิเลสประเภทไหน ที่มรรคชนิดไหน กำจัดได้ที่ตนละได้แล้ว ดังนั้น จึงควรสอบถามว่า ท่านละกิเลสชนิดไหนได้ คือ กิเลสประเภทที่โสดาปัตติมรรคกำจัดได้ หรือกิเลสประเภทที่สกทาคามมรรคกำจัดได้ เพราะว่ากิเลสที่มรรคที่ตนได้บรรลุละได้แล้ว ย่อมปรากฏแก่บุคคลที่ละได้ทุกจำพวก ดังนั้น เมื่อภิกษุอื่นกล่าวยืนยันว่า ข้าพเจ้าละกิเลสชนิดนี้ได้ ควรสอบถามต่อไปว่า ท่านได้ธรรมประเภทไหน

6. กตเมสฺ ตวํ ฐมมานํ ลากิ (ท่านได้ธรรมประเภทไหน)

คำถามนี้ ถามถึงธรรมที่ได้ (บรรลุ) คือควรสอบถามภิกษุอื่นว่า ท่านได้บรรลุโสดาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค เป็นต้น เพราะว่าธรรมที่ได้บรรลุย่อมจะปรากฏแก่ผู้อื่นอย่างชัดเจน และหากภิกษุอื่นยืนยันว่า ตนเองได้บรรลุธรรมชนิดนี้ แม้เพียงนี้ก็ไม่ควรเชื่อถือถ้อยคำของภิกษุอื่น

สรุป จะเห็นได้ว่าชุดคำถามทั้ง 6 ข้อนี้ ก็มีใช่เป็นเครื่องยืนยันว่า คำตอบที่ได้จากปากของภิกษุอื่นน่าเชื่อถือ ถึงแม้ภิกษุอื่นจะตอบคำถามได้ทุกประเด็นก็ตาม ซึ่งหากพิจารณากันแล้วคำตอบในลักษณะนี้ก็น่าจะเป็นการรับประกันความน่าเชื่อถือในระดับหนึ่ง แต่ก็มีข้อโต้แย้ง ดังนี้ เพื่อเป็นการยืนยันว่า คำตอบของภิกษุอื่นน่าเชื่อถือได้อย่างสนิทใจหรือไม่ ท่านจึงมีวิธีการสอบสวนในอีกระดับหนึ่งซึ่งเรียกว่า “การสอบสวนในเชิงปฏิบัติ”

4.5.7 การสอบสวนเชิงปฏิบัติของผู้อ้างว่าได้บรรลุธรรม (อาคมนปฏิบัติ)

การสอบสวนในเชิงปฏิบัติคืออะไร คือการสอบสวนถึงข้อปฏิบัติที่เป็นเหตุให้ได้บรรลุมรรคผล บาลีใช้คำว่า อาคมนปฏิบัติ เป็นขั้นตอนต่อเนื่องจาก กระบวนการสอบสวนเพื่อหาความน่าเชื่อถือ 6 ประการ ดังนั้น เมื่อได้คำตอบในกระบวนการสอบสวนด้วยชุดคำถามทั้ง 6 ข้อข้างต้นแล้ว พระวินัยธรผู้หุสูตร ฉลาดในการเรียนและการสอบถาม จึงควรสอบสวนภิกษุอื่นอีก ด้วยการสอบสวนดูถึงข้อปฏิบัติของภิกษุที่อ้างว่าได้บรรลุธรรมนั้น เมื่อสอบสวนแล้วเห็นว่า อาคมนปฏิบัติ (ข้อปฏิบัติอันเป็นเหตุมาของมรรค) ไม่บริสุทธิ์ หมายถึงว่าผู้สอบสวนพิจารณาเทียบเคียงกันแล้ว ระหว่างคำตอบที่ได้ข้างต้น กับวิธีปฏิบัติของภิกษุอื่นขัดกันโดยสิ้นเชิง กล่าวโดยทั่วไปก็คือว่า คำตอบในเชิงทฤษฎีน่าเชื่อถือ แต่รูปแบบจริงของการปฏิบัติไปอีกอย่างหนึ่ง อย่างนี้ก็ไม่น่าเชื่อถือ เมื่อออกมา

ในรูปแบบนี้ ผู้สอบสวนพึงบอกภิกษุนั้นว่า โลกุตตรธรรม ท่านไม่สามารถบรรลุได้ ด้วยปฏิบัติแบบ
 นี้ แต่หากสอบสวนแล้วพบว่า อาคมนปฏิบัติของภิกษุนั้นบริสุทธิ์ (น่าเชื่อถือ) และผู้สอบสวนก็
 สามารถสังเกตได้ว่า ภิกษุนั้น ภิกษุนั้นเป็นผู้ไม่ประมาทในไตรสิกขา ทั้งหมั่นประกอบความเพียรอยู่
 สม่าเสมอ ไม่ยึดติดในปัจจัย 4 มีจิตใจเสมอด้วยฝ่ามือในอากาศ คำพยากรณ์ของภิกษุนั้นสามารถ
 นำมาเทียบเคียงกับข้อปฏิบัติได้โดยไม่ขัดกัน ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า แม่น้ำคงคากับแม่น้ำยมุนา
 เทียบเคียงกันได้ เข้ากันได้ ฉันทใด ปฏิบัติที่เป็นเหตุให้ถึงพระนิพพาน ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
 บัญญัติไว้ดีแล้วแก่สาวกทั้งหลาย ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ทั้งพระนิพพานและปฏิบัติก็เทียบเคียงกันได้

อย่างไรก็ตามแล้วแต่ เมื่อสอบสวนเชิงปฏิบัติอย่างนี้แล้ว และผลออกมาว่าเชื่อถือ อรรถกถาก็
 กล่าวว่า ไม่ควรริบดวงเชื่อถือในทันที ด้วยเหตุผลว่า ภิกษุบุคคลบางรูปก็สามารถถกแต่งปฏิบัติ
 (ปฏิบัติเลียนแบบ) ของตนให้เหมือนข้อปฏิบัติของพระชินาสพได้ เพราะฉะนั้นวิธีการสุดท้าย คือ
 การทำให้ภิกษุนั้นหวาดสะดุ้งด้วยอุบายบางอย่าง อรรถกถายกตัวอย่างว่า ธรรมชาติโดยทั่วไปของพระ
 อรหันต์ ย่อมไม่มีความหวาดกลัว หรือหวาดสะดุ้งต่ออันตรายใด ๆ แม้จะมีสายฟ้าฟาดลงมาอย่างศีรษะก็
 ตาม แต่หากภิกษุนั้นมีความหวาดสะดุ้ง หรือความตกใจกลัวแม้แต่เพียงนิด ผู้สอบสวนพึงให้สติภิกษุ
 นั้นว่า ท่านมิใช่พระอรหันต์ แล้วพื่อนำภิกษุนั้นออกไป แต่ในทางกลับกัน หากภิกษุนั้นไม่มีความหวาด
 สะดุ้งตกใจกลัว มั่นคงอยู่ได้ ดังเช่นราชสีห์ การพยากรณ์ของภิกษุนั้นถือว่าน่าเชื่อถือ ภิกษุนั้นย่อมควร
 ได้รับการสักการบูชาในฐานะพระชินาสพรูปหนึ่ง

สรุป กระบวนการสอบสวนทั้งหมดนี้ เป็นการพิสูจน์ความจริงเกี่ยวกับการที่เมื่อภิกษุบาง
 รูปพยากรณ์ (ประกาศ) โลกุตตรธรรม ปัจจุบันอาจเทียบกันได้กับการไต่สวนสาธารณะ แต่ในทางพระ
 วินัยย่อมมีข้อละเอียดมากกว่าในทางคดีโลก เช่นมีทั้งการสอบสวนในเชิงคำถามคำตอบ และการ
 สอบสวนในเชิงพฤติกรรม หรือรูปแบบการปฏิบัติ หรือแม้กระทั่งใช้ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติมาเป็น
 เครื่องพิสูจน์ความน่าเชื่อถือ จะเป็นรูปแบบการสอบสวนด้วยวิธีการใดก็ตามแล้วแต่ สุดท้ายก็เป็นการ
 เตือนสติของผู้คนในปัจจุบันว่าอย่าเพิ่งเชื่ออะไรง่าย ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกปัจจุบันเราจะเห็นได้
 ว่ามีผู้ประกาศตนเป็นผู้วิเศษอยู่ไม่เว้นแต่ละวัน ดังนั้น ก่อนที่จะตัดสินใจเชื่ออะไรลงไปนั้นควรต้อง
 มีเหตุและผลประกอบพอสมควร

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้แสดงให้เห็นขั้นตอนการสอบสวนทางพระวินัย กรณีพระภิกษุละเมิด
 พระวินัยร้ายแรง 4 ข้อ เป็นกระบวนการทางพระวินัยล้วน ๆ ซึ่งอาจถูกมองว่ากระบวนการทางพระ
 วินัยเหล่านี้ไม่สามารถใช้ได้ในโลกปัจจุบัน ดังนั้น จึงต้องมีกระบวนการทางกฎหมายบ้านเมืองเข้ามา
 สนับสนุน ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการทางพระวินัยมีความมั่นคงยิ่งขึ้น

4.6 กระบวนการทางกฎหมายคณะสงฆ์ไทย

4.6.1 นิคหกรรม

คำว่า “นิคหกรรม” หรือ “นิคคหกรรม” ไม่มีปรากฏโดยตรงในพระวินัยปิฎก แต่คำว่า “นิคคห” มีปรากฏในวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ของการบัญญัติสิกขาบทว่า “ทุมมงฺกฺนํ ปุคฺคฺลาณํ นิคคฺหาเย” แปลว่า เพื่อข่มบุคคลผู้เกื้อยาก และปรากฏใน เทศกถุณชาดก ว่า

สยํ อายํ วยํ ชณฺญา สยํ ชณฺญา กตาคตํ

นิคคฺคณฺเห นิคคฺคหารหํ ปคคฺคณฺเห ปคคฺคหารหํ ฯ

แปลว่า พระราชาควรทราบรายได้รายจ่ายด้วยพระองค์เอง ควรทราบกิจที่ทำแล้วและยังมีได้ทำด้วยพระองค์เอง ควรข่มคนที่ควรข่ม ควรยกย่องคนที่ควรยกย่อง (ขุ.ชา.61/2428/479)

โดยความหมายคำว่า ข่ม ก็คือการลงโทษนั่นเอง คู่กับคำว่า ปคคคณฺเห คือการยกย่อง คำว่า “นิคคห” ถูกนำมาปรับใช้ในรูปศัพท์ว่า “นิคหกรรม” ในความหมายว่าการลงโทษตามพระธรรมวินัย ซึ่งมีรูปแบบการลงโทษหลายประการ ดังจะได้กล่าวเป็นลำดับไป

นิคหกรรม คือ วิถีลงโทษแก่ภิกษุที่ละเมิดพระธรรมวินัย กล่าวคือเมื่อมีภิกษุละเมิดพระธรรมวินัยนอกจะถูกลงโทษด้วยการปรับอาบัติแล้ว ยังต้องถูกลงโทษอีกชั้นหนึ่งตามเหมาะสม เรียกการลงโทษดังกล่าวว่า การลงนิคหกรรม เป็นมาตรการอีกอย่างหนึ่งเพื่อข่มให้เข็ดหลาบ มีปรากฏอยู่ในข้อ 61 แห่งกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 ว่าด้วยการลงนิคหกรรมความว่า เมื่อจำเลยรูปใดต้องคำวินิจฉัยให้รับนิคหกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งถึงที่สุดแล้ว ให้คณะผู้พิจารณาซึ่งอ่านคำวินิจฉัย แจ้งผลคำวินิจฉัยแก่ผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดของจำเลยรูปนั้นทราบ เพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยนั้น (สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2562: 225) การลงนิคหกรรมนั้นจะต้องมี อธิกรณ หรือ มีคดีหรือ ปัญหาข้อพิพาทที่เกิดขึ้นแก่พระภิกษุสงฆ์ก่อน อันเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นอันจะนำไปสู่กระบวนการระงับอธิกรณ และการลงนิคหกรรมปรากฏใน พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 24 ระบุไว้ชัดเจนว่า พระภิกษุจะต้องรับนิคหกรรมก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย นิคหกรรมที่จะลงนั้นต้องเป็นนิคหกรรมตามพระวินัยเท่านั้น (สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2562: 19) และในกฎหมายมหาเถรสมาคม (ฉบับที่ 11) พ.ศ. 2521 ที่ออกตามความในมาตรา 24 แห่ง พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ข้อ (2) ที่ให้คำนิยามว่า “ความผิด” หมายถึง การล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และข้อ (2) ที่ระบุว่า “นิคหกรรมหมายถึง การลงโทษตามพระธรรมวินัย” (สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2562: 216) จากบทนิยามดังกล่าวจะเห็นได้ว่า กฎหมายมหาเถรสมาคมได้กล่าวแต่เพียงสั้น ๆ ว่า นิคหกรรม หมายถึง การลงโทษตามพระธรรมวินัย แต่หากจะดูในพระวินัยปิฎกจริง ๆ ก็จะได้เห็นได้ ท่านระบุประเภทนิคหกรรมไว้ชัดเจน

ดังนั้น วิธีการลงนิคหกรรมจึงต้องสอดคล้องกับพระธรรมวินัย โดยมากปัญหาที่จะนำเข้ามาสู่การพิจารณาตามกฎหมายอากรสมาคมาว่าด้วยการลงนิคหกรรมนั้น จะมีเฉพาะปัญหาการล่วงละเมิดที่เป็นอาบัติหนักคือ อาบัติปาราชิกเท่านั้น ส่วนปัญหาการละเมิดอาบัติเบา ไม่ค่อยปรากฏว่าได้มีการนำวิธีการของการลงนิคหกรรมตามกฎหมายอากรสมาคมาบังคับใช้เท่าใดนัก แต่ปรากฏว่า ใน พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กลับมีการระบุถึงลักษณะความผิด ที่จะต้องลงนิคหกรรมไว้อย่างครบถ้วน ทั้งนิคหกรรมให้สึกถ้าต้องอาบัติหนัก และนิคหกรรมไม่ถึงให้สึก ถ้าต้องอาบัติเบา กฎหมายอากรสมาคมาว่าด้วยการลงนิคหกรรม จึงไม่ใช่วิธีการของพระธรรมวินัยโดยตรงแต่เป็นการแก้ไขปัญหาโดยใช้วิธีการทางกฎหมายตามขบวนการพิจารณาคดีของรัฐ ดังนั้นโครงสร้าง รูปแบบและกระบวนการจึงไม่ใช่โครงสร้างของอภิศรณะวิธี ที่เป็นการแก้ไขหรือระงับปัญหาอภิศรณะตามพระธรรมวินัย แต่มีกรอบในการใช้อำนาจที่มาจากรัฐ สาเหตุเพราะคณะสงฆ์และพระวินัยไม่มีอำนาจลงโทษพระภิกษุผู้กระทำความผิดพระวินัยขั้นร้ายแรงและไม่ยอมสละสมณะเพศได้ ด้วยเหตุนี้ คณะสงฆ์จึงมีความจำเป็นต้องพึ่งพารัฐเพื่อเป็นการสร้าง ความศักดิ์สิทธิ์แก่พระธรรมวินัย (อริเทพ ผาธา, 2549: 154) การดำเนินการทางด้านวินัยของพระภิกษุสงฆ์ ที่กระทำผิดวินัยตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ร.บ. คณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2525 ในส่วนของการดำเนินการทางด้านวินัยตามกฎหมายอากรสมาค ฉบับที่ 11 ว่าด้วย การลงนิคหกรรมนั้นมีปัญหาและอุปสรรคในวิธีการและข้อปฏิบัติอยู่มากมาย และมีปัญหาวิธีการปฏิบัติไม่มีความสอดคล้องกับการดำเนินการทางด้านวินัยในอดีตสมัยพระพุทธกาล ทำให้ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม ปี พ.ศ. 2525

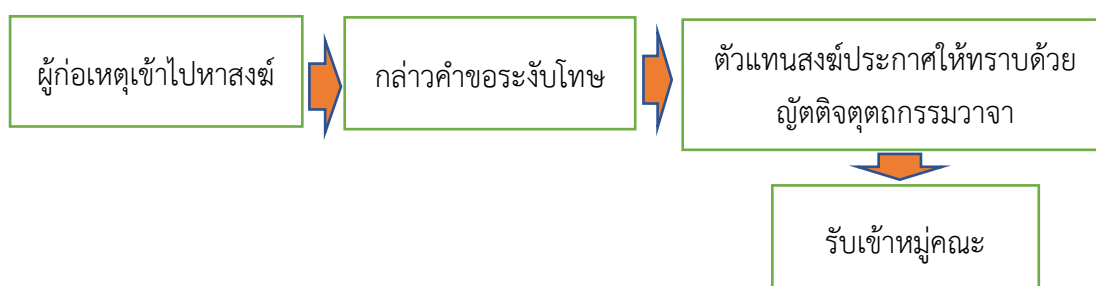
4.6.2 วิธีการลงนิคหกรรม

วิธีการลงนิคหกรรมปรากฏในพระวินัยปิฎก พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สงฆ์ลงนิคหกรรมแต่ละประการตามฐานของความผิด โดยมีระเบียบปฏิบัติในการลงนิคหกรรมไว้ คือสงฆ์ต้องดำเนินการโจทพระภิกษุผู้ประพฤตินั้นไม่เหมาะสมที่เป็นเหตุให้ต้องลงนิคหกรรม แล้วดำเนินการให้พระภิกษุรูปนั้นให้การแล้วปรับอาบัติตามฐานความผิดนั้น ๆ ต่อจากพระภิกษุผู้สามารถจึงประกาศให้สงฆ์รับทราบด้วยอภิศรณะอย่างใดอย่างหนึ่ง นิคหกรรมที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกมี 6 ประเภท คือ ตัชฌนียกรรม นิสกกรรม ปัพพชฌนียกรรม ปฏิสารณียกรรม อุกเขปนียกรรม ตัสสปายิสีกากรรม ส่วนนิคหกรรมของมหาเถรสมาค มีปรากฏอยู่ในข้อ 61 และ ข้อ 62 แห่งกฎหมายอากรสมาค ฉบับที่ 11 ระบุไว้ 2 ประเภท คือ นิคหกรรมให้สึก และนิคหกรรมไม่ถึงให้สึก (สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาค, 2562: 225) ดังนั้นจะเห็นได้ว่า วิธีการลงนิคหกรรมนั้นเป็นอำนาจโดยตรงของสงฆ์มิใช่การของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เช่น หากมีภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก่ออภิศรณะขึ้นในสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงดำเนินการ ตามขั้นตอนดังนี้

ตารางที่ 4.17 : แสดงขั้นตอนการลงนิคกรรมตามพระวินัย

ในระหว่างที่ผู้ก่อเหตุถูกลงโทษอยู่นั้นจะถูกตัดสิทธิ์บางอย่างทั้งนี้เพื่อกระหนาบให้เข็ดหลาบ หากเมื่อผู้ถูกลงโทษรู้สึกสำนึกตัว ปรับตัวใหม่ได้แล้ว การถูกลงโทษนั้นก็เป็นการระงับโทษ และก็เป็นหน้าที่ของสงฆ์อีกเช่นกันที่จะประกาศการระงับโทษนั้นให้ทราบโดยทั่วกัน โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ตารางที่ 4.18 : แสดงขั้นตอนการรับเข้าหมู่คณะ

การลงนิคกรรมทั้ง 6 ประการนี้ใช้ลงแก่ภิกษุที่ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ไม่เกี่ยวกับฝ่ายบ้านเมือง ฆราวาสจึงไม่สิทธิที่จะเข้าร่วมลงนิคกรรม การที่จะลงนิคกรรมประเภทใดแก่ภิกษุรูปใดจึงต้องผ่านมติของสงฆ์โดยการสวดประกาศออกมาในรูปของญัตติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง มิใช่จะทำได้โดยพลการอย่างไรก็ได้ นิคกรรมทั้งหมด แสดงในรูปตาราง ดังนี้

นิคกรรม	ลักษณะเหตุ	ลักษณะโทษ
ตฺชชนียกรรม (ต่าหนีโทษ)	ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะวิวาท ก่อความอื้อฉาว	ห้ามให้อุปสมบท ห้ามให้นิสสัย ห้ามมีสามเณรรับใช้ ห้ามสอนภิกษุณี ไม่รับตำแหน่งใด ๆ ฯลฯ
นียสกรรม (ให้ถือนิสสัยใหม่)	เป็นพาล โง่ มีอาบัติมาก มรยาททราม คลุกคลีกับคฤหัสถ์ ชักเข้าหา	ห้ามให้อุปสมบท ห้ามให้นิสสัย ห้ามมีสามเณรรับใช้ ห้ามสอนภิกษุณี ไม่รับตำแหน่งใด ๆ ฯลฯ

	อาบัติเดิมขณะอยู่ปริวาส มานัต อัมภาน	
ปัพพชาณียกรรม (ขับไล่)	ประพฤตินาจารประเภทต่าง ๆ เช่น ขับร้อง ฟ้อนรำ เต้นรำ เล่นดนตรี นั่งนอน ในที่เดียวกันกับผู้หญิง ฯลฯ	ห้ามให้อุปสมบท ห้ามให้นิสัย ห้ามมีสามเณรรับใช้ ห้ามสอนภิกษุณี ไม่รับตำแหน่งใด ๆ ฯลฯ ขับไล่ออกจากพื้นที่
ปฎิสารณียกรรม (ให้ขอขมา)	ทำลายศรัทธาชาวบ้าน	ห้ามให้อุปสมบท ห้ามให้นิสัย ห้ามมีสามเณรรับใช้ ห้ามสอนภิกษุณี ไม่รับตำแหน่งใด ๆ ฯลฯ
อุกเขปนียกรรม (ห้ามคบกับสงฆ์)	ต้องอาบัติแล้วไม่แสดงคืน	ห้ามให้อุปสมบท ห้ามให้นิสัย ห้ามมีสามเณรรับใช้ ห้ามสอนภิกษุณี ไม่รับตำแหน่งใด ๆ ฯลฯ
ตัสสปาปิยสิกากรรม		ห้ามให้อุปสมบท ห้ามให้นิสัย ห้ามมีสามเณรรับใช้ ห้ามสอนภิกษุณี ไม่รับตำแหน่งใด ๆ ฯลฯ
ปกาสณียกรรม (ประกาศข้อเท็จจริงให้ชาวบ้านรับทราบ)	กรณีพระเทวทัตมักใหญ่ใฝ่สูงคิดจะปกครองคณะสงฆ์	ประกาศให้ทราบถึงความประพฤตินั้นเป็นส่วนตัวของผู้นั้นไม่เกี่ยวข้องกับคณะสงฆ์

ตารางที่ 4.19 : แสดงนิกกรรม ลักษณะและโทษ

4.6.3 คุณสมบัติตามพระธรรมวินัยของพระวินัยธร

ผู้มีบทบาทสำคัญในการวินิจฉัยความผิดทางพระวินัย เรียกว่าพระวินัยธร หมายถึงภิกษุผู้ทรงวินัย เป็นผู้มีความแตกฉานในพระวินัย พระวินัยธรจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการวินิจฉัยความผิดในทางพระวินัย ในที่นี้จะได้กล่าวคุณสมบัติของพระวินัยธรในแง่มุมต่าง ๆ ดังนี้

หมวดที่ 1 ต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ 7 ประการ คือ 1) รู้จักอาบัติ คือ รู้อาบัติที่ท่านแสดงไว้ในสิกขาบทและสิกขาบทวิภังค์ 2) รู้จักอนาบัติ คือ สามารถวินิจฉัยได้ว่าลักษณะเช่นใดไม่เป็นอาบัติ 2) รู้จักลหุกาบัติ คือรู้ว่าอาบัติ 5 อย่าง คือ ฤลลัจฉัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฎ ทุพภาสิต จะพ้นได้ด้วยการแสดงอาบัติ 4) รู้จักครุกาบัติ คือรู้ว่าสังฆาติเสสจะพ้นได้ด้วยวุฒฐานวิธี ปาราชิกไม่สามารถพ้นได้ด้วยวินัยกรรมใด ๆ 5) มีศีลสำรวมด้วยปาฏิโมกขสังวร เพียบพร้อมด้วยอาจารย์ คือการ

ไม่ละเมิดทางกาย วาจา ไม่เลียงชีพผิดด้วยวิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงรังเกียจ 6) ได้มาน 4 มีจิตใจเข้ม
 ขึ้นอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน 7) ทำให้แจ่มเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันไม่มีอาสวะ

หมวดที่ 2 ได้แก่ประกอบด้วยคุณสมบัติ 7 ประการเช่นกัน ต่างกันแต่คุณสมบัติข้อที่ 5
 และ 6 คือ ข้อที่ 5 สามารถระลึกชาติได้หลายชาติ ข้อที่ 6 สามารถเห็นหมู่สัตว์ผู้กำลังจติ กำลังอุบัติ
 ทั้งชั้นต่ำ ชั้นสูง งามและไม่งาม เกิดดีและเกิดไม่ดี ด้วยจักขุทิพย์ นอกจากนี้แล้ว ภิกษุผู้ทำหน้าที่
 วินิจฉัยหรือตัดสินคดีความทางพระวินัย ให้เป็นที่ยอมรับจากโจทและจำเลยและวิญญูชนทั่วไป
 จะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติที่สำคัญ ๆ อีก 9 ประการ คือ

1. มีศีลไม่ต่างพร้อย มีมรรยาทเรียบร้อย มีความประพฤติที่จำเลยหรือโจทจะตำหนิไม่ได้
 โดยธรรม

2. มีศีลบริสุทธิ์ กล่าวหาญ มีคำพูดฉะฉาน

3. เข้าสู่ที่ประชุมด้วยความเชื่อมั่น ไม่ตกประหม่า และพูดจา มีเหตุผล

4. แม้ถูกซักถามในที่ประชุมก็ไม่นิ่งอึ้ง ไม่เก้อเขิน รู้จักพูด รู้จักเคารพผู้มีพรรษามากกว่า
 และสามารถตอบข้อซักถามได้ดี เป็นที่ชื่นชมของวิญญูชน

5. มีความเชื่อมั่นในอาจริยวาท สามารถพูดวิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างคล่องแคล่ว สามารถ
 จับประเด็นข้อผิดพลาดของจำเลยหรือโจทได้ โดยจำเลยหรือโจทให้การยอมรับและมหาชนก็ชื่นชม

6. ไม่ลบล้างความเชื่อในอาจริยวาท สามารถแก้ปัญหา ทำงานทุตและกิจการของสงฆ์ให้
 สำเร็จลุล่วงด้วยดี

7. เมื่อถูกส่งไปเจรจาก็ไม่หะงนงตนว่าทำได้ จะต้องรู้ว่าภิกษุต้องอาบัติเพราะวัตถุมีประมาณ
 เท่าใด และจะออกจากอาบัติด้วยวิธีใด สามารถอธิบายสิกขาบทของภิกษุและภิกษุณีได้ชัดเจน และ
 ฉลาดในวิธีที่จะให้ออกจากอาบัติ

8. มีความเข้าใจว่า ภิกษุทำกรรมอย่างใดจึงจะถูกขับออก และเข้าใจวิธีการรับภิกษุ
 เหล่านั้นผู้ประพฤติวัตรแล้วเข้าหมู่

9. มีความเป็นบัณฑิต และมุ่งทำประโยชน์แก่มหาชนในโลกอย่างแท้จริง

คุณสมบัติอีกอย่างหนึ่งของพระวินัยธร

หมวดที่ 1 คือ (1) กำหนดที่สุดแห่งถ้อยคำของตน (2) กำหนดที่สุดแห่งถ้อยคำของผู้อื่น
 (2) กำหนดที่สุดถ้อยคำของตนและที่สุดแห่งถ้อยคำของผู้อื่นแล้วปรับอาบัติ (4) ปรับอาบัติตามธรรม
 (5) ปรับอาบัติตามปฎิญา

หมวดที่ 2 คือ (1) รู้อาบัติ (2) รู้มูลของอาบัติ (2) รู้เหตุเกิดของอาบัติ (4) รู้การระงับอาบัติ
 (5) รู้ข้อปฏิบัติอันให้ถึงการระงับอาบัติ

หมวดที่ 2 คือ (1) รู้อธิกรณ์ (2) รู้มูลของอธิกรณ์ (2) รู้เหตุเกิดอธิกรณ์ (4) รู้การระงับ
 อธิกรณ์ (5) รู้ข้อปฏิบัติอันให้ถึงการระงับอธิกรณ์

หมวดที่ 4 คือ (1) รู้วัตถุ (2) รู้เหตุอันเป็นเค้ามูล (2) รู้บัญญัติ (4) รู้อนุบัญญัติ (5) รู้ถ้อยคำแห่งอนุสนธิ

หมวดที่ 5 คือ (1) รู้ผู้ตติ (2) รู้การตั้งผู้ตติ (2) ฉลาดในเบื้องต้น (4) ฉลาดในเบื้องปลาย (5) รู้กาล

หมวดที่ 6 (1) รู้อาบัติและอนาบัติ (2) รู้ลหุกาบัติและครุกาบัติ (2) รู้อาบัติมีส่วนเหลือและไม่มีส่วนเหลือ (4) รู้อาบัติชั่วหยาบและอาบัติไม่ชั่วหยาบ (5) ยึดถือใส่ใจ ใคร่ครวญถ้อยคำที่สืบต่อจากอาจารย์ได้ดี

หมวดที่ 7 คือ (1) รู้อาบัติและอนาบัติ (2) รู้ลหุกาบัติและครุกาบัติ (2) รู้อาบัติมีส่วนเหลือและไม่มีส่วนเหลือ (4) รู้อาบัติชั่วหยาบและอาบัติไม่ชั่วหยาบ (5) จำปาติโมกข์ทั้ง 2 โดยพิสดารได้ดี จำแนกได้ดี คล่องแคล่วดี วินิจฉัยโดยสุตตะ โดยอนุพยัญชนะได้ดี

หมวดที่ 8 คือ (1) รู้อาบัติและอนาบัติ (2) รู้ลหุกาบัติและครุกาบัติ (2) รู้อาบัติมีส่วนเหลือและไม่มีส่วนเหลือ (4) รู้อาบัติชั่วหยาบและอาบัติไม่ชั่วหยาบ (5) ฉลาดในการวินิจฉัยอธิกรณ์ ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า ผู้ที่จะเป็นพระวินัยธรนั้นต้องประกอบด้วยคุณสมบัติหลายประการ มิใช่ใครจะเป็นได้ง่าย ๆ การวินิจฉัยตัดสินอธิกรณ์ต่าง ๆ จึงต้องอาศัยความความละเอียดรอบคอบเพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดทางพระวินัย ท่านจึงวางคุณสมบัติหลายประการสำหรับพระวินัยธรเพื่อเป็นกรอบปฏิบัติของสงฆ์ เพื่อกำจัดมลทินในพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องตามพุทธประสงค์

4.7 ความแตกต่างระหว่างการลงนิกกรรมตามพระวินัยและการลงนิกกรรมของมหาเถรสมาคม

การลงนิกกรรมของมหาเถรสมาคม ปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 25 ความว่า ภายใต้บังคับมาตรา 24 มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายมหาเถรสมาคม กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติ เพื่อให้การลงนิกกรรมเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม และให้ถือว่าเป็นการชอบด้วยกฎหมายที่มหาเถรสมาคม จะกำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม ให้มหาเถรสมาคมหรือหรือพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ตำแหน่งใดเป็นผู้มีอำนาจลงนิกกรรมแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย กับทั้งการกำหนดให้การวินิจฉัยการลงนิกกรรมให้เป็นอันยุติในชั้นนั้น ๆ ด้วย” (สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2562: 20)

มีข้อที่น่าสังเกตก็คือว่าการลงนิกกรรมตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ดำเนินการโดยบุคคล หรือ คณะบุคคล ซึ่งต่างจากการดำเนินการตามพระวินัยซึ่งเน้นสงฆ์เป็นสำคัญ มหาเถรสมาคมกำหนดให้เป็นอำนาจของพิจารณา และคณะผู้พิจารณาดำเนินการในการลงนิกกรรมตามฐานของความผิด โดยในชั้นต้น กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของภิกษุผู้มีอำนาจลงนิกกรรมแต่เพียงรูปเดียว วิธีนี้เรียกว่า ผู้พิจารณา ซึ่งแบ่งเป็นผู้พิจารณาเจ้าสังกัด และผู้พิจารณาเจ้าของเขต ส่วนชั้นสูงขึ้นไป เป็นอำนาจของเจ้าคณะผู้ปกครองจำนวน 2 รูป เรียกว่า คณะผู้พิจารณา ซึ่งแบ่งเป็นคณะผู้พิจารณาเจ้า

สังกัดและคณะผู้พิจารณาเจ้าของเขต เป็นผู้มีอำนาจในการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยลง
 นิคหกรรม คณะผู้พิจารณาแบ่งออกเป็น 2 ชั้น คือคณะผู้พิจารณาชั้นต้น คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์
 คณะผู้พิจารณาชั้นฎีกา ซึ่งถ้าพิจารณารูปแบบคณะของผู้พิจารณาแล้วมีรูปแบบเดียวกันกับองค์คณะ
 ผู้พิพากษาในทางบ้านเมือง การพิจารณาในแต่ละชั้นอาจต้องใช้เวลานาน ซึ่งอาจจะเป็นข้อเสีย ด้วย
 เหตุผลว่าความผิดฐานละเมิดพระวินัยร้ายแรงจำเป็นต้องอาศัยการตัดสินที่รวดเร็วและถูกต้อง หาก
 ปล่อยไว้นานหรืออาศัยการพิจารณาที่ยืดเยื้อหลายขั้นตอน ก็อาจเกิดความเสียหายแก่พระศาสนา
 โดยรวมได้ ซึ่งหากจะย้อนดูในสมัยพุทธกาลหากเกิดกรณีภิกษุละเมิดพระวินัยร้ายแรง เช่น ภิกษุถูก
 กล่าวหาว่าละเมิดปาราชิก พระพุทธองค์ทรงสอบสวนด้วยพระองค์เอง ได้รับความเป็นอย่างไรก็ทรง
 ตัดสินไปตามนั้น และภิกษุนั้นก็ยอมรับข้อตัดสินนั้นแต่โดยดี

4.7.1 ผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมตามกฎหมายคณะสงฆ์

การลงนิคหกรรมตามกฎหมายคณะสงฆ์ ซึ่งถูกตราไว้ในกฎหมายอาญาฉบับที่ 11 (พ.ศ.
 2521) ว่าด้วยการลงนิคหกรรมดังกล่าวแล้วข้างต้น โดยผู้มีอำนาจลงนิคหกรรม เรียกว่า พระภิกษุผู้
 พิจารณาและคณะผู้พิจารณา (สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2562: 218) ซึ่งหากดูตามคำนิยามนี้ก็
 จะต่างกันโดยชัดเจนระหว่างการปฏิบัติหน้าที่ในนามคณะสงฆ์ของพระวินัยธร

ในกฎหมายอาญาฉบับนี้ได้กำหนดให้มีพระวินัยธรไว้ในข้อใด เพียงแค่กำหนดให้มีพระภิกษุผู้
 มีอำนาจลงนิคหกรรม ดังนั้น ผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมจึงอาจเรียกได้ว่าเป็นพระวินัยธรโดยอนุโลม ดัง
 ปรากฏอยู่ในลักษณะที่ 2 ว่าด้วยผู้มีอำนาจลงนิคหกรรม (สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2562:
 218) ซึ่งแตกต่างกันไปตามอำนาจหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบ คุณสมบัติของพระวินัยธรตามที่ปรากฏใน
 กฎหมายอาญานั้นคือจะต้องเป็นพระภิกษุมีตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่เจ้าอาวาสขึ้นไป
 ซึ่งต่างจากคุณสมบัติของพระวินัยธรที่กำหนดไว้ในพระวินัยที่มีได้มุ่งที่ตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์
 ทั้งนี้เพราะคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาลยังมิได้กำหนดรูปแบบการปกครองแบบในปัจจุบัน พระภิกษุผู้มี
 อำนาจลงนิคหกรรมอันมีตำแหน่งหน้าที่ต่างกัน แยกออกเป็นผู้พิจารณา และคณะผู้พิจารณา ดังนี้

1. **ผู้พิจารณา** ได้แก่ พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์เพียงรูปเดียว เป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการ
 ตามวิธีปฏิบัติเบื้องต้นแห่งกฎหมายอาญาฉบับที่ 11 ว่าด้วยการลงนิคหกรรม มีอำนาจหน้าที่
 ดำเนินการตามวิธีปฏิบัติเบื้องต้นในการพิจารณารับฟ้อง คำบอกกล่าว หรือคำแจ้งความผิด และเรียก
 ภิกษุผู้ถูกกล่าวหามาสอบสวนเบื้องต้น ถ้าภิกษุนั้นยอมรับสารภาพ ก็ให้เป็นอำนาจของภิกษุผู้ปกครอง
 สูงกว่าภิกษุผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด ซึ่งอาจจะเป็นเจ้าสังกัด หรือเจ้าของเขตเพียงรูปเดียวเป็นผู้
 พิจารณาลงนิคหกรรม ทั้งนี้เพื่อให้เรื่องยุติโดยเร็ว แต่หากจำเลยหรือผู้ถูกกล่าวหาให้การปฏิเสธ ก็เป็น
 อำนาจหน้าที่ ๆ จะต้องดำเนินการไต่สวนมูลฟ้องต่อไป ถ้าไม่มีมูลก็ยุติฟ้อง ถ้ามีมูลก็ต้อง

ดำเนินการพิจารณาวินิจฉัยลงนิคหกรรมเพื่อความถูกต้องและเป็นธรรม การไต่สวนมูลฟ้องและการพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมกำหนดให้เป็นอำนาจของคณะผู้พิจารณาต่อไป

อนึ่ง เนื่องด้วยภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดอยู่ในหลายสถานะ กฎมหาเถรสมาคม จึงได้กำหนดผู้พิจารณาไว้ถึง 7 ชั้น เรียบตามลำดับ ดังนี้ เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ สมเด็จพระสังฆราช ผู้พิจารณาทั้งหมดนี้เมื่อจำแนกตามที่กำหนดไว้ในกฎมหาเถรสมาคม ได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

(1) ผู้พิจารณาเจ้าสังกัด ได้แก่ พระภิกษุผู้ปกครองชั้นเจ้าอาวาส เจ้าคณะผู้ปกครอง ตั้งแต่ตำบลขึ้นไป ซึ่งเป็นเจ้าสังกัด มีอำนาจลงนิคหกรรมแก่ภิกษุผู้กระทำความผิดในเขตจังหวัดที่สังกัดอยู่ หมายความว่า ภิกษุนั้นกระทำความผิดในเขตปกครองใด เจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์ในเขตปกครองนั้นเป็นผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมแก่ภิกษุผู้กระทำความผิดนั้น

(2) ผู้พิจารณาเจ้าของเขต ได้แก่ เจ้าคณะผู้ปกครองตั้งแต่ตำบลขึ้นไป ซึ่งเป็นเจ้าคณะเขต เป็นผู้ที่มีอำนาจลงนิคหกรรมแก่ภิกษุผู้กระทำความผิดในเขตจังหวัดที่มีได้สังกัดอยู่

จะเห็นได้ว่าผู้พิจารณามีหลายชั้น มีลักษณะสอดคล้องกับผู้กระทำความผิด ผู้พิจารณาตามลักษณะของผู้กระทำความผิด สามารถสรุปได้ ดังนี้

(1) พระภิกษุที่มีใช้ผู้ปกครองสงฆ์ หมายถึงพระภิกษุทั่วไป และพระภิกษุผู้ดำรงสมณศักดิ์ต่ำกว่าชั้นพระราชาคณะ ในกรณีพระภิกษุผู้มีใช้ปกครองสงฆ์รูปเดียวหรือหลายรูป สังกัดในวัดเดียวกันกระทำความผิด (สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2562: 218) หากความผิดนั้นเกิดขึ้นในจังหวัดที่ภิกษุผู้กระทำความผิดสังกัดอยู่ ให้เป็นอำนาจของเจ้าอาวาสเจ้าสังกัด ซึ่งเรียกว่า ผู้พิจารณาเจ้าสังกัด (ในข้อ (12) แต่หากความผิดนั้นเกิดในเขตจังหวัดที่ภิกษุผู้กระทำความผิดมิได้สังกัดอยู่ ให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะตำบลเจ้าของเขต ซึ่งเรียกว่า ผู้พิจารณาเจ้าของเขต (ในข้อ (12)

(2) พระภิกษุซึ่งเป็นผู้ปกครองสงฆ์ อันหมายถึงพระภิกษุผู้เป็นพระสังฆาธิการดำรงตำแหน่ง 7 อันดับ คือ 1) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสหรือรองเจ้าอาวาส 2) เจ้าอาวาสหรือรองเจ้าคณะตำบล 2) เจ้าคณะตำบลหรือรองเจ้าคณะอำเภอ 4) เจ้าคณะอำเภอ หรือรองเจ้าคณะจังหวัด 5) เจ้าคณะจังหวัด หรือรองเจ้าคณะภาค 6) เจ้าคณะภาค 7) เจ้าคณะใหญ่หรือกรรมการมหาเถรสมาคม รวมถึงพระภิกษุผู้กิตติมศักดิ์ ผู้ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาเจ้าคณะ ผู้ดำรงตำแหน่งเทียบพระสังฆาธิการ และผู้ดำรงสมณศักดิ์พระราชาคณะขึ้นไป

เมื่อพระภิกษุเจ้าคณะผู้ปกครองดังกล่าวกระทำความผิด ให้ถือตำแหน่งขณะถูกฟ้องหรือถูกกล่าวหา หากดำรงตำแหน่งหลายตำแหน่งให้ถือตำแหน่งสูงสุดเป็นหลัก ลักษณะการดำเนินการลงนิคหกรรมแสดงในรูปตารางดังนี้

ตำแหน่งการปกครอง	ผู้มีอำนาจพิจารณา
ผู้ช่วย จอ.หรือรอง จอ.	ความผิดเกิดในเขตจังหวัดที่ตนมิได้สังกัดอยู่ เจ้าอาวาสเจ้าสังกัดเป็นผู้มีอำนาจพิจารณา หากเกิดในเขตจังหวัดที่ตนมิได้สังกัดอยู่ คณะตำบลเจ้าของเขตเป็นผู้มีอำนาจพิจารณา
จอ. หรือรอง จต.	หากความผิดเกิดในเขตจังหวัดที่ตนมิได้สังกัดอยู่ เจ้าคณะตำบลเจ้าสังกัดมีอำนาจพิจารณา หากเกิดในเขตจังหวัดที่ตนมิได้สังกัดอยู่ เจ้าคณะตำบลเจ้าของเขตมีอำนาจพิจารณา
จต. หรือ รอง จอ.	หากความผิดเกิดในเขตจังหวัดที่ตนมิได้สังกัดอยู่ เจ้าคณะอำเภอเจ้าสังกัดมีอำนาจพิจารณา หากเกิดในเขตจังหวัดที่ตนมิได้สังกัดอยู่ เจ้าคณะจังหวัดเจ้าของเขตมีอำนาจพิจารณา
จอ. หรือ รอง จจ.	หากความผิดเกิดในเขตจังหวัดที่ตนมิได้สังกัดอยู่ เจ้าคณะจังหวัดเจ้าสังกัดมีอำนาจพิจารณา หากเกิดในเขตจังหวัดที่ตนมิได้สังกัดอยู่ เจ้าคณะจังหวัดเจ้าของเขตมีอำนาจพิจารณา
จจ. หรือ รอง จภ.	หากความผิดเกิดในเขตจังหวัดที่ตนมิได้สังกัดอยู่ เป็นอำนาจของเจ้าคณะภาคเจ้าสังกัดเป็นผู้พิจารณา หากเกิดในเขตจังหวัดที่ตนมิได้สังกัดอยู่ เป็นอำนาจของเจ้าคณะภาคเจ้าของเขตเป็นผู้พิจารณา
เจ้าคณะภาค	เมื่อกระทำความผิดให้เป็นอำนาจของเจ้าคณะใหญ่ในเขตปกครองเป็นผู้พิจารณา
จญ. หรือ กก.มส.	เมื่อกระทำความผิดให้เป็นอำนาจของสมเด็จพระสังฆราช เป็นผู้พิจารณา

ตารางที่ 4.20 : แสดงลักษณะการดำเนินการลงโทษกรรม

(3) พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งพิเศษ คือพระภิกษุผู้ปรากฏตามความในข้อ 8 แห่งกฎหมายธรรมนูญฉบับที่ 11 มี 2 จำพวก คือ พระภิกษุผู้เป็นกิตติมศักดิ์ พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาเจ้าคณะ และพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งเทียบพระสังฆาธิการ ในกรณีที่พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวกระทำความผิด กำหนดให้นำความข้อ 7 มาบังคับใช้โดยอนุโลมตามเหมาะแก่ตำแหน่งที่พระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งพิเศษรูปนั้นดำรงอยู่ในขณะนั้น ส่วนผู้มีอำนาจในการไต่สวนมูลฟ้องวินิจฉัยการลงโทษกรรมก็ให้นำความในข้อ 7 มาใช้โดยอนุโลมเช่นกัน

การกระทำความผิดของพระภิกษุผู้ทรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะ กำหนดข้อปฏิบัติไว้ในข้อ 9 แห่งกฎหมายธรรมนูญฉบับที่ 11 ให้แยกพิจารณาเป็น 3 ระดับ ดังนี้

(1) พระราชาคณะสามัญหรือชั้นราชซึ่งดำรงตำแหน่งต่ำกว่าเจ้าคณะจังหวัด หรือมิใช่ผู้ปกครองสงฆ์ ให้นำความในข้อ 7 (4) มาใช้บังคับโดยอนุโลม

(2) พระราชาคณะชั้นเทพ ซึ่งดำรงตำแหน่งต่ำกว่าเจ้าคณะภาค หรือมิใช่ผู้ปกครองสงฆ์ ให้นำความในข้อ 7 (5) มาใช้บังคับโดยอนุโลม

(3) พระราชาคณะชั้นธรรมขึ้นไป ซึ่งดำรงตำแหน่งปกครองสงฆ์หรือมิใช่ผู้ปกครองสงฆ์ ให้นำความในข้อ 7 (7) มาใช้บังคับโดยอนุโลม (สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2562: 221)

ทั้ง 3 กรณีนี้ แสดงในรูปของตาราง ดังนี้

พระราชาคณะชั้น	ผู้มีอำนาจพิจารณา
สามัญหรือชั้นราชซึ่งดำรงตำแหน่งต่ำกว่าเจ้าคณะจังหวัด หรือมิใช่ผู้ปกครองสงฆ์	หากความผิดเกิดในเขตจังหวัดที่ตนสังกัดอยู่ เจ้าคณะจังหวัดเจ้าสังกัดมีอำนาจพิจารณา หากเกิดในเขตจังหวัดที่ตนมิได้สังกัดอยู่ เจ้าคณะจังหวัดเจ้าของเขตมีอำนาจพิจารณา
ชั้นเทพ ดำรงตำแหน่งต่ำกว่าเจ้าคณะภาค หรือมิใช่ผู้ปกครองสงฆ์	หากความผิดเกิดในเขตภาคที่ตนสังกัดอยู่ เจ้าคณะภาคเจ้าสังกัดมีอำนาจพิจารณา หากเกิดในเขตภาคที่ตนมิได้สังกัดอยู่ เจ้าคณะภาคของเขตมีอำนาจพิจารณา
ชั้นธรรมขึ้นไป ที่ดำรงตำแหน่งปกครองสงฆ์ หรือมิใช่ผู้ปกครองสงฆ์	สมเด็จพระสังฆราชเป็นผู้มีอำนาจพิจารณา

ตารางที่ 4.21 : แสดงผู้มีอำนาจพิจารณา

มีข้อสังเกตว่า ในกรณีดังกล่าวนี้ หากพระราชาคณะรูปนั้นดำรงตำแหน่งรองเจ้าอาวาสหรือผู้ช่วยเจ้าอาวาสอยู่ด้วย ให้เจ้าอาวาสเจ้าสังกัดเข้าร่วมปฏิบัติหน้าที่เพิ่มขึ้นอีกรูปหนึ่ง เฉพาะในกรณีไต่สวนมูลฟ้อง และพิจารณาวินิจฉัยลงนิคหกรรม

(4) กรณีที่พระภิกษุประเภทที่ 1-4 กระทำความผิดร่วมกัน ในกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 ได้กล่าวถึงลักษณะการตัดสินเกี่ยวกับความผิดร่วมกันของพระภิกษุในข้อ 10 คือ ในระหว่างพระภิกษุดังกล่าวในข้อ 5 หรือข้อ 6 กับพระภิกษุในข้อ 7 หรือ ข้อ 8 และหรือ ข้อ 9 และในระหว่างพระภิกษุดังกล่าวในข้อ 7 หรือข้อ 8 หรือข้อ 9 ลักษณะการตัดสินเกี่ยวกับความผิดร่วมกันของพระภิกษุดังกล่าวนี้ ให้นำความในข้อ 7 ข้อ 8 หรือข้อ 9 แห่งกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 11 มาบังคับใช้โดยอนุโลมแล้วแต่กรณี ซึ่งสามารถแยกพิจารณาแยกได้เป็น 2 กรณี ดังนี้

(1) กรณีทำความผิดร่วมกันระหว่างพระภิกษุในข้อ 5 หรือข้อ 6 กับพระภิกษุในข้อ 7 หรือข้อ 8 และหรือข้อ 9 ให้ถือเอาตำแหน่งปกครองสงฆ์เป็นหลักในการดำเนินการตามสมควรแก่

ตำแหน่งที่ดำรงอยู่ คือ ให้เป็นอำนาจของผู้พิจารณาเจ้าสังกัดหรือผู้พิจารณาเจ้าของเขตตามสมควร แก่กรณี

(2) กรณีกระทำความผิดร่วมกันระหว่างพระภิกษุในข้อ 7 หรือข้อ 8 และหรือข้อ 9 ให้ถือเอาตำแหน่งผู้ปกครองสงฆ์ที่มีตำแหน่งสูงหรือสมณศักดิ์สูงเป็นหลักในการดำเนินการ กล่าวคือ เมื่อพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ตำแหน่งใด ๆ กระทำความผิดร่วมกัน ก็ให้เป็นอำนาจของผู้พิจารณาเจ้าสังกัดหรือผู้พิจารณาเจ้าของเขตตามสมควรแก่กรณี

(5) พระภิกษุที่กระทำความผิดนอกราชอาณาจักร เมื่อกลับเข้ามาในราชอาณาจักร ถ้ากลับเข้ามาสำนักอยู่ในเขตที่พระภิกษุผู้กระทำความผิดสังกัดอยู่ ให้เป็นอำนาจของพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์เจ้าสังกัดเป็นผู้พิจารณา แต่ถ้ากลับมาสักนิกายอยู่ในเขตที่พระภิกษุผู้กระทำความผิดนั้นมาพำนักอยู่เป็นผู้พิจารณา

2. คณะผู้พิจารณา ได้แก่มหาเถรสมาคม และคณะผู้พิจารณาที่มีผู้ดำรงตำแหน่งสูงเป็นหัวหน้า มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการตามวิธีไต่สวนมูลฟ้องและวิธีพิจารณาวินัยการลงนิคหกรรม กำหนดคณะผู้พิจารณาเป็น 3 ระดับ คือ

(1) คณะผู้พิจารณาชั้นต้น ได้แก่ คณะผู้พิจารณาตามความในข้อ 24 ประกอบด้วย อันดับ 7 อันดับ ตามความในข้อ 7 มีอำนาจดำเนินการตามวิธีไต่สวนมูลฟ้อง มูลที่บอกกล่าว มูลแจ้งความผิดว่ามีมูลหรือไม่ มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการตามวิธีพิจารณาวินัยการลงนิคหกรรมชั้นต้น เพราะเหตุที่ผู้กระทำความผิดอยู่ในหลายสถานะ หลายตำแหน่ง จึงได้กำหนดคณะผู้พิจารณาชั้นต้นไว้ถึง 7 อันดับด้วยกัน ดังนี้

อันดับที่ 1 ประกอบด้วยพระภิกษุจำนวน 2 รูป เพื่อไต่สวนมูลฟ้อง และพิจารณาการลงนิคหกรรมชั้นต้นสำหรับพระภิกษุที่ไม่ได้เป็นผู้ปกครองสงฆ์ และพระภิกษุที่เป็นผู้ปกครองสงฆ์ระดับผู้ช่วยเจ้าอาวาส หรือเจ้าอาวาสกระทำความผิด แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ คณะผู้พิจารณาชั้นต้นเจ้าสังกัด ประกอบด้วย เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสเจ้าสังกัด คณะผู้พิจารณาเจ้าของเขตประกอบด้วย เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบลเจ้าของเขต ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นเข้าร่วมอีก 1 รูป เว้นแต่อำเภอที่มีเพียงตำบลเดียว

อันดับที่ 2 ประกอบด้วยพระภิกษุจำนวน 2 รูป เพื่อไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาการลงนิคหกรรมชั้นต้นสำหรับพระภิกษุที่เป็นเจ้าอาวาส หรือรองเจ้าคณะตำบลกระทำความผิด แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ คณะผู้พิจารณาชั้นต้นเจ้าสังกัด ประกอบด้วยเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบลเจ้าสังกัด ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอ ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นเข้าร่วมอีก 1 รูป เว้นแต่อำเภอที่มีเพียงตำบลเดียว และคณะผู้พิจารณาชั้นต้นเจ้าของเขตประกอบด้วยเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ และเจ้าคณะตำบลเจ้าของเขต ถ้าไม่มีเจ้ารองเจ้า

คณะอำเภอ ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นเข้าร่วมอีก 1 รูป เว้นแต่อำเภอที่มีเพียงตำบลเดียว

อันดับที่ 3 ประกอบด้วย พระภิกษุจำนวน 2 รูป เพื่อไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาลงนิคมกรรมชั้นต้นสำหรับพระภิกษุที่เป็นเจ้าคณะตำบลหรือรองเจ้าคณะอำเภอกระทำความผิด แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ คณะผู้พิจารณาชั้นต้นเจ้าสังกัด ประกอบด้วยเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเจ้าคณะอำเภอเจ้าสังกัดอีก 1 รูป และคณะผู้พิจารณาชั้นต้นเจ้าของเขต ประกอบด้วยเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด และเจ้าคณะอำเภอเจ้าของเขต ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะจังหวัดให้เจ้าคณะจังหวัดเลือกเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดนั้นเข้าร่วมอีก 1 รูป

อันดับที่ 4 ประกอบด้วยพระภิกษุจำนวน 2 รูป เพื่อไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาลงนิคมกรรมชั้นต้นสำหรับพระภิกษุที่เป็นเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะจังหวัด หรือพระราชาคณะชั้นสามัญซึ่งดำรงตำแหน่งต่ำกว่าเจ้าคณะกระทำความผิด แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ คณะผู้พิจารณาชั้นต้นเจ้าสังกัด ประกอบด้วยเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะจังหวัดเจ้าสังกัด ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะภาคให้เจ้าคณะภาคเลือกเจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นเข้าร่วมอีก 1 รูป และคณะผู้พิจารณาชั้นต้นเจ้าของเขต ประกอบด้วยเจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค และเจ้าคณะจังหวัดเจ้าของเขต ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะภาค ให้เจ้าคณะภาคเลือกเจ้าคณะจังหวัดในภาคนั้นเข้าร่วมอีก 1 รูป

อันดับที่ 5 ประกอบด้วยพระภิกษุจำนวน 2 รูป เพื่อไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาลงนิคมกรรมชั้นต้นสำหรับพระภิกษุที่เป็นเจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะภาค หรือพระราชาคณะชั้นเทพซึ่งดำรงตำแหน่งต่ำกว่าเจ้าคณะภาคกระทำความผิด แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ คณะผู้พิจารณาชั้นต้นเจ้าสังกัด ประกอบด้วยเจ้าคณะใหญ่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ เจ้าคณะภาคเจ้าสังกัด และเจ้าคณะภาคซึ่งเจ้าคณะใหญ่เลือกจากภาคนั้นในหนนั้น และคณะผู้พิจารณาชั้นต้นเจ้าของเขต ประกอบด้วยเจ้าคณะใหญ่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ เจ้าคณะภาคเจ้าของเขต และเจ้าคณะภาคซึ่งเจ้าคณะใหญ่เลือกจากเจ้าคณะภาคในหนนั้น

อันดับที่ 6 มหาเถรสมาคม เพื่อไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาลงนิคมกรรมชั้นต้นสำหรับพระภิกษุที่เป็นเจ้าคณะใหญ่ กรรมการมหาเถรสมาคม หรือพระราชาคณะชั้นธรรมขึ้นไปกระทำความผิด

(2) คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ ได้แก่ คณะผู้พิจารณาตามความในข้อ 25 ประกอบด้วย อันดับ 4 อันดับ เป็นผู้มิอำนาจลงนิคมกรรมตามวิธีไต่สวนมูลฟ้อง และวิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคมกรรมชั้นอุทธรณ์ ประกอบด้วย 4 อันดับ ดังนี้

อันดับที่ 1 ประกอบด้วยเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด และรองเจ้าคณะจังหวัดเจ้าสังกัด ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะจังหวัด ให้เจ้าคณะภาคพิจารณาเลือกเจ้าจังหวัดในภาคเดียวกันเข้าร่วมอีก 1 รูป มีอำนาจพิจารณาคำสั่งหรือคำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ซึ่งมีเจ้าคณะอำเภอเป็นหัวหน้า

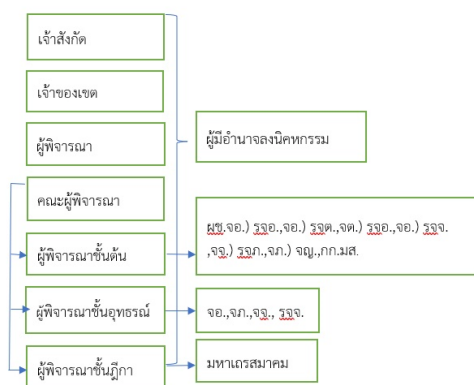
อันดับที่ 2 ประกอบด้วยเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค และรองเจ้าคณะภาคเจ้าสังกัด ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะภาคให้เจ้าคณะใหญ่พิจารณาเลือกเจ้าคณะภาคในหนเดียวกันเข้าร่วมอีก 1 รูป มีอำนาจพิจารณาคำสั่งหรือคำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ซึ่งมีเจ้าคณะจังหวัดเป็นหัวหน้า

อันดับที่ 3 ประกอบด้วยเจ้าคณะใหญ่ และเจ้าคณะภาคในหนนั้นที่มีได้เข้าร่วมในการพิจารณาชั้นต้น ซึ่งเจ้าคณะใหญ่พิจารณาเลือกอีก 2 รูป มีอำนาจหน้าที่พิจารณาคำสั่งหรือคำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นต้นที่มีเจ้าคณะภาคเป็นหัวหน้า

อันดับที่ 4 ได้แก่มหาเถรสมาคม มีอำนาจหน้าที่พิจารณาคำสั่งหรือคำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นต้นที่มีเจ้าคณะใหญ่เป็นหัวหน้า

(3) คณะผู้พิจารณาชั้นฎีกา ได้แก่ มหาเถรสมาคม ซึ่งเป็นคณะผู้พิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นสูงสุดตามความในข้อ 26 และ 27 เป็นผู้ที่มีอำนาจลงนิคหกรรม ตามวิธีไต่สวนมูลฟ้อง และวิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นฎีกา ซึ่งคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกานั้น ประกอบด้วยพระภิกษุ ดังที่กำหนดในมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ความว่า มหาเถรสมาคม ประกอบด้วยสมเด็จพระสังฆราชซึ่งทรงดำรงตำแหน่งประธานกรรมการมหาเถรสมาคมโดยตำแหน่ง สมเด็จพระราชาคณะทุกรูปเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และพระราชาคณะซึ่งสมเด็จพระสังฆราชทรงแต่งตั้งมีจำนวนไม่ต่ำกว่าสี่รูปและไม่เกินสิบสองรูปเป็นกรรมการ (สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2562: 17)

อีกทั้งในกฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 11 (พ.ศ.2521) ยังได้ให้คำนิยามพระภิกษุผู้พิจารณาคณะผู้พิจารณาไว้อีกหลายระดับ ดังนี้ (12) เจ้าสังกัด หมายถึง พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ชั้นเจ้าอาวาส เจ้าคณะ เจ้าสังกัด ซึ่งมีอำนาจลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้กระทำความผิดในเขตจังหวัดที่สังกัดอยู่ (12) เจ้าของเขต หมายถึง พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ชั้นเจ้าคณะซึ่งเป็นเจ้าของเขตซึ่งมีอำนาจลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุผู้กระทำความผิดในเขตจังหวัดที่มีได้สังกัดอยู่ (14) ผู้พิจารณา หมายถึง เจ้าสังกัดหรือเจ้าของเขตแล้วแต่กรณี ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการตามวิธีปฏิบัติเบื้องต้น (15) คณะผู้พิจารณา หมายถึง มหาเถรสมาคม และคณะผู้พิจารณาซึ่งมีผู้ดำรงตำแหน่งสูงเป็นหัวหน้า มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการตามวิธีไต่สวนมูลฟ้องและวิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรม (16) คณะผู้พิจารณาชั้นต้น หมายถึง คณะผู้พิจารณาตามความในข้อ 24 ประกอบด้วยอันดับ 7 อันดับ ตามข้อ 7 มีอำนาจลงนิคหกรรม ตามวิธีไต่สวนมูลฟ้อง และวิธีพิจารณาวินิจฉัยและการลงนิคหกรรมชั้นต้น (17) คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ หมายถึง คณะผู้พิจารณาตามความในข้อ 25 ประกอบด้วย อันดับ 4 อันดับ มีอำนาจลงนิคหกรรมตามวิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นอุทธรณ์ (18) คณะผู้พิจารณาชั้นฎีกา หมายถึง คณะผู้พิจารณาตามความในข้อ 25 ซึ่งเป็นชั้นอันดับสูงสุด ตามข้อ 26 มีอำนาจลงนิคหกรรมตามวิธีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมชั้นฎีกา (สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2562: 218) ทั้งหมดแสดงในรูปแผนผัง ดังนี้

ตารางที่ 4.22 : แสดงระดับของผู้มีอำนาจลงมติกรรม

หากพิจารณาคุณสมบัติของผู้มีอำนาจพิจารณา ไม่ว่าจะเป็น เจ้าสังกัด เจ้าของเขต ผู้พิจารณา คณะผู้พิจารณา คณะผู้พิจารณาชั้นต้น คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ คณะผู้พิจารณาชั้นฎีกา ล้วนแต่เป็นผู้ปกครอง หรือผู้มีตำแหน่งทางการปกครองทั้งสิ้น มีรูปแบบไม่ต่างจากหลักนิติธรรม ในทางบ้านเมือง ซึ่งต่างจากคุณสมบัติของพระวินัยธรรมที่ระบุในพระวินัยโดยสิ้นเชิง การเป็นผู้ปกครอง หรือมีตำแหน่งทางการปกครองเป็นไปได้ว่า ในการพิจารณาได้สวนมูลฟ้องในแต่ละชั้น อาจจะมีการใช้อำนาจของตนเข้าไปพัวพัน ซึ่งจะส่งผลให้การพิจารณาเกิดความไม่ยุติธรรมต่อผู้ถูกกล่าวหา ข้อเสียอีกประการหนึ่งก็คือว่า การมีขั้นตอนหลาย ๆ ขั้นตอนอาจทำให้ทำให้เกิดความล่าช้า ทั้งนี้ ความเสียหายที่เกิดจากการละเมิดพระวินัยร้ายแรง หรือการละเมิดพระวินัยร้ายแรงและเข้าข่ายเป็นคดีอาญา หากปล่อยให้ยืดเยื้อ ก่อให้เกิดความเสื่อมเสียแก่พระศาสนา จึงต้องใช้เวลาที่รวดเร็วในการตัดสิน แต่ก็มีข้อดีก็คือว่า การพิจารณาได้สวนโดยผ่านหลายขั้นตอนเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ถูกกล่าวหาพิสูจน์ตนเองในหลายขั้นตอน หากเห็นว่าตนเองไม่ได้รับความเป็นธรรม

ตามที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าการลงมติกรรมมีระเบียบปฏิบัติหลายขั้นตอนค่อนข้างยุ่งยากพอสมควร ซึ่งแตกต่างจากขั้นตอนปฏิบัติที่กำหนดในพระวินัยและในคัมภีร์อรรถกถาสมันตปาสาทิกาโดยสิ้นเชิง โดยในพระวินัยนั้นการลงมติกรรมมีความรวดเร็ว อธิกรณ์เกิดในที่ใดก็ถูกระงับในที่นั้น อีกทั้งการลงมติกรรมเป็นเรื่องของสงฆ์ล้วน ๆ ไม่มีกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง ส่วนรูปแบบการลงมติกรรมที่ถูกกำหนดในกฎหมายคณะสงฆ์ในปัจจุบัน คือกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลงมติกรรม ถึงแม้จะดำเนินการโดยพระภิกษุก็จริงอยู่ แต่พระภิกษุนั้นก็ได้หมายถึง “สงฆ์” อย่างเช่นที่ปรากฏในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา ดังนั้น พระภิกษุที่เป็นผู้มีอำนาจพิจารณาลงมติกรรมจึงเป็นผู้มีอำนาจที่มาจากกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง จึงไม่ต่างเจ้าพนักงานที่ถูกแต่งตั้งมาจากฝ่ายบ้านเมืองให้มาดำเนินการกิจการฝ่ายคณะสงฆ์ ซึ่งก็ไม่ใช่เรื่องแปลกแต่ประการใด เพราะหากย้อนไปในอดีตในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

พระองค์ก็ทรงออกกฎหมายที่เรียกว่า “กฎพระสงฆ์” ไว้ในกฎหมายตราสามดวง นำมาใช้ควบคุมความประพฤติของพระสงฆ์ ปัจจุบันกฎหมายพระสงฆ์ดังกล่าวก็ถูกยกเลิก จนในที่สุดก็มีการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในฉบับปัจจุบันมาใช้บังคับคณะสงฆ์

การลงนิคหกรรมถึงแม้จะมีรูปแบบที่ซับซ้อนขึ้น แต่ก็สามารถสรุปแนวทางปฏิบัติคือ หากความผิดเกิดในเขตใด ก็ให้เป็นอำนาจของพระภิกษุผู้ปกครองในเขตนั้นเป็นผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมเขตพื้นที่ ๆ ความผิดเกิดขึ้นสามารถแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ พื้นที่ ๆ พระภิกษุผู้กระทำความผิดสังกัดอยู่ ผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมเรียกว่า เจ้าสังกัด ส่วนพื้นที่ ๆ พระภิกษุผู้กระทำความผิดมิได้สังกัดอยู่ ผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมเรียกว่า เจ้าของเขต ทั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในมาตรา 25 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แต่ยังมีปัญหาในเชิงปฏิบัติอีกว่าการลงนิคหกรรมนั้นถูกกำหนดให้เป็นอำนาจพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์รูปเดียวหรือรวมกันเป็นคณะ ดังนั้น ในกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 11 ว่าด้วยการลงนิคหกรรม จึงกำหนดการปฏิบัติออกเป็นสามขั้นด้วยกัน คือ ขั้นต้นเป็นอำนาจของผู้มีอำนาจพิจารณาลงนิคหกรรมเพียงรูปเดียวเรียกว่า ผู้พิจารณา ส่วนขั้นสูงให้เป็นอำนาจของพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ไม่น้อยกว่าสามรูปรวมกันเรียกว่า คณะผู้พิจารณา ตำแหน่งผู้พิจารณาและตำแหน่งคณะผู้พิจารณาจึงเทียบได้กับการทำหน้าที่พระวินัยธรมตามที่ปรากฏในพระวินัยหรือในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา ต่างกันแต่ว่าการลงนิคหกรรมในพระวินัยเป็นเรื่องของสงฆ์ ส่วนการลงนิคหกรรมตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 11 เป็นไปโดยอำนาจกฎหมายคณะสงฆ์ซึ่งออกโดยฝ่ายบ้านเมือง

เมื่อนำวิธีการตัดสินปาราชิก 4 ตามแนวสมันตปาสาทิกามาเป็นตัวตั้ง จะเห็นได้ว่า การละเมิดปาราชิกทั้ง 4 นั้น จัดเป็นปัญหาในทางพระวินัยที่เรียกว่า อธิกรณ์ การละเมิดปาราชิกข้อใดข้อหนึ่ง หรืออาบัติประเภทอื่น ๆ จัดอยู่ในประเภทอนุวาทาธิกรณ์ คือการโจทก์กันด้วยอาบัติ ซึ่งในทางพระวินัยพระสงฆ์มีรูปแบบในการจัดการอยู่แล้ว แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไป คณะสงฆ์มีรูปแบบการปกครองที่ต่างไปจากสมัยพุทธกาล คณะสงฆ์นอกจากมีพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญหลักในการปกครองแล้ว ฝ่ายบ้านเมืองก็มีออกกฎหมายควบคุมคณะสงฆ์ ซึ่งเรียกว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ โดยผ่านองค์กรสูงสุดคือมหาเถรสมาคม ดังนั้น เมื่อมีพระภิกษุถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดพระวินัยร้ายแรง หรือละเมิดพระวินัยข้ออื่น ๆ เป็นหน้าที่ของคณะสงฆ์ที่จะต้องจัดการให้เรียบร้อย และนอกจากนั้นแล้ว ฝ่ายบ้านเมืองยังให้อำนาจทางกฎหมายแก่มหาเถรสมาคมในการลงโทษแก่ภิกษุผู้ก่ออธิกรณ์นั้นให้เรียบร้อย อำนาจทางกฎหมายที่ว่านี้ก็คือ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2525 การลงโทษนั้นเรียกว่า “การลงนิคหกรรม” ปรากฏในหมวดที่ 4 ว่าด้วยนิคหกรรมและการสละสมณเพศ มาตรา 24 ระบุว่า พระภิกษุต้องรับนิคหกรรม ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และนิคหกรรมที่จะลงแก่พระภิกษุก็ต้องเป็นนิคหกรรมตามพระธรรมวินัย และมาตรา 25 ที่ระบุว่า ภายใต้บังคับมาตรา 24 มหาเถรสมาคมมีอำนาจตรากฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้การลง

นิคหกรรมเป็นไปโดยถูกต้อง สะดวก รวดเร็วและเป็นธรรม และให้ถือว่าเป็นการชอบด้วยกฎหมายที่ มหาเถรสมาคมจะกำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคมให้มหาเถรสมาคมหรือพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ ตำแหน่งใดเป็นผู้มีอำนาจลงนิกหกรรมแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย กับทั้งการกำหนดให้ การวินิจฉัยการลงนิกหกรรมให้เป็นอันยุติในชั้นใด ๆ นั้นด้วย (สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม, 2562: 19-20) จาก 2 มาตราดังกล่าวนี้จึงนำไปสู่การตรากฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลงนิกหกรรมขึ้นมา

4.7.2 ปัญหาของการใช้กฏนิกหกรรม

ในส่วนของการการลงนิกหกรรม พบว่ามีปัญหาด้านการปฏิบัติมากมาย ไม่มีความ สอดคล้องกับการดำเนินการทางด้านพระวินัยสมัยพุทธกาล ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

1. ปัญหาที่เกิดจากเจ้าอาวาส

โดยอำนาจแล้วเจ้าอาวาสในฐานะผู้ปกครองสามารถดำเนินการลงนิกหกรรมแก่พระภิกษุ ผู้กระทำผิดพระธรรมวินัยตามกฎหมายมหาเถรสมาคมได้ แต่จากการศึกษาพบปัญหาในเชิงปฏิบัติดังนี้

(1) ขาดความรู้ด้านพระวินัย และความรู้ด้านการบังคับใช้กฏนิกหกรรมที่ดีพอ ทำให้ การแก้ปัญหาล่าช้า เกิดปัญหาซ้ำซ้อน

(2) ความใกล้ชิดกันระหว่างศิษย์กับอาจารย์ ทำให้เกิดความลำเอียงในการปฏิบัติ ซึ่งใน ที่สุดแล้วอธิกรณ์ก็ไม่ได้รับการแก้ไข ความยุติธรรมในการใช้กฎหมายก็เกิดไม่ได้

(2) ปัญหาเรื่องของสมณศักดิ์และอาวุโส เช่นพระภิกษุผู้ก่ออธิกรณ์มีสมณศักดิ์และ อาวุโสสูงกว่าเจ้าอาวาส ลักษณะเช่นนี้ก็อาจก่อให้เกิดปัญหาในการลงนิกหกรรม เพราะอาจเกิดความ เกรงใจในการปฏิบัติได้

(4) เจ้าอาวาสอยู่ในสถานะที่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ด้วยตนเอง เช่น ชราภาพ หรือ อพาพหนัก ทำให้อธิกรณ์ที่เกิดขึ้นถูกปล่อยปละละเลย

2. ปัญหาที่เกิดจากกฏนิกหกรรม

ลักษณะสำคัญของกฏนิกหกรรม ตามกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) เป็น ระเบียบที่ออกโดยมหาเถรสมาคมเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาอธิกรณ์ซึ่งมีรูปแบบที่เหมาะสมกับการ ปกครองคณะสงฆ์ภายใต้กรอบพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2525 สามารถแก้ปัญหาในการปกครองคณะสงฆ์ได้ในระดับหนึ่ง สามารถสรุปประเด็นปัญหาได้ ดังนี้

(1) กฏนิกหกรรมเป็นวิธีการแก้ปัญหาอธิกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระธรรมวินัยโดยรวม ซึ่งต่าง จากการลงนิกหกรรมตามพระวินัยที่เมื่อเกิดอธิกรณ์ประเภทใด ก็ใช้การลงนิกหกรรมตามประเภทของ อธิกรณ์นั้น ๆ

(2) กฎนิคหกรรมไม่ใช่วิธีการของพระธรรมวินัยโดยตรง แต่เป็นมาตรการการแก้ปัญหา ตามกระบวนการทางกฎหมายของรัฐ จึงเป็นวิธีการที่รัฐเข้าไปควบคุมคณะสงฆ์โดยตรง ทั้ง ๆ ที่ในพระวินัยมีการแก้ปัญหาอธิกรณ์อยู่แล้วคืออธิกรณ์สมณะ

(3) การลงนิคหกรรมยังไม่มีวิธีการปฏิบัติที่ดีพอต่อพระภิกษุที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดพระวินัยร้ายแรง และเข้าข่ายเป็นคดีอาญา ในระยะที่คดียังไม่สิ้นสุดพระภิกษุเหล่านั้นถูกควบคุมตัวในเรือนจำทำให้เกิดภาพที่สะเทือนใจต่อพุทธศาสนิกชน

(4) การนำกฎนิคหกรรมมาใช้ ทำให้คณะสงฆ์อิงอำนาจของรัฐมากเกินไป ไม่ให้ความสำคัญต่อการลงนิคหกรรมตามกระบวนการพระธรรมวินัย

(5) การนำกฎนิคหกรรมมาใช้มีความยุ่งยากซับซ้อน ไม่เหมาะกับการแก้ปัญหาที่เกิดจากการละเมิดพระธรรมวินัยซึ่งต้องอาศัยการแก้ปัญหาที่รวดเร็ว ถูกต้อง

(6) กฎนิคหกรรมยังไม่ครอบคลุมถึงกรณีที่พระภิกษุผู้กระทำความผิดภายในประเทศ แล้วหลบหนีออกนอกประเทศ

3. ปัญหาที่เกิดจากผู้ใช้อุทเทสิกนิคหกรรม

(1) ผู้ใช้อุทเทสิกนิคหกรรมไม่มีคุณสมบัติตามที่พระวินัยกำหนด อีกทั้งขาดความชำนาญด้านกฎหมาย ส่งผลให้การนำกฎนิคหกรรมมาใช้ไม่เป็นตามที่ควรจะเป็น

(2) การมีอคติเป็นการส่วนตัว ระหว่างผู้ใช้อุทเทสิกนิคหกรรมกับผู้ถูกกล่าวหา ทำให้เกิดความลำเอียงในการปฏิบัติ

(3) การมีสัมพันธ์เป็นการส่วนตัว ระหว่างผู้ใช้อุทเทสิกนิคหกรรมกับผู้ถูกกล่าวหา อาจมีการวิ่งเต้นทำให้เกิดความลำเอียงในการปฏิบัติ

(4) ในการบังคับใช้อุทเทสิกนิคหกรรมไม่ได้ระบุความผิดของพระภิกษุผู้ดำรงตำแหน่งปกครองสงฆ์ กรณีที่ไม่ให้การช่วยเหลือ อำนาจความสะดวกในกรณีไต่สวนมูลฟ้อง และในกรณีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมที่ได้รับการร้องขอ หรือคำสั่งให้ปฏิบัติภารกิจใด ๆ จากผู้พิจารณาหรือคณะผู้พิจารณา

(5) ในการบังคับใช้อุทเทสิกนิคหกรรมไม่ได้ระบุให้ชัดเจน กรณีพระภิกษุผู้ถูกลงนิคหกรรมไม่ถึงให้ลาสิกขาว่าควรปฏิบัติตนเช่นไร ซึ่งต่างจากการลงนิคหกรรมตามพระวินัยที่ระบุชัดเจนว่าผู้ถูกลงนิคหกรรมไม่ถึงลาสิกขาจะต้องปฏิบัติอย่างไร

(6) ในการบังคับใช้อุทเทสิกนิคหกรรมไม่ได้ระบุมาตรการเยียวยา กรณีที่พระภิกษุถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดพระวินัยร้ายแรง และถูกนำเข้าสู่วาระการลงนิคหกรรม สามารถพิสูจน์ตนเองได้ว่าบริสุทธิ์

(7) ในการบังคับใช้อุทเทสิกนิคหกรรมไม่ได้ระบุมาตรการปฏิบัติ (เช่น คืนตำแหน่งทางการปกครอง/คืนสมณศักดิ์) กรณีที่พระภิกษุถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดพระวินัยร้ายแรง หรือถูก

กล่าวหาว่ากระทำความผิดกฎหมายอาญา เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ หรือเป็นผู้ทรงสมณศักดิ์ ในขณะที่เข้าสู่กระบวนการนิคหกรรม หรือกระบวนการควบคุมตัวตามกฎหมายอาญา ถูกถอดจากตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ หรือถูกถอดถอนสมณศักดิ์ ภายหลังสามารถพิสูจน์ตนเองได้ว่าบริสุทธิ์

4.8 บทสรุป

ในพระวินัยกำหนดปาราชิกทั้ง 4 ให้เป็นอาบัติที่มีโทษร้ายแรง การละเมิดปาราชิกทั้ง 4 ข้อใดข้อหนึ่ง ทำให้เกิดโทษเสียหายร้ายแรงไม่สามารถเยียวยาได้ (อเทกิจฉา) การที่ภิกษุถูกโทษว่าต้องโทษร้ายแรงฐานละเมิดอาบัติดังกล่าวจึงเป็นอธิกรณ์ที่คณะสงฆ์จะนิ่งเฉยมิได้ จำต้องสอบสวนไปตามกระบวนการของพระวินัย การวินิจฉัยไต่สวนเป็นหน้าที่ของพระวินัยธรผู้มีความแตกฉานเชี่ยวชาญในพระวินัยตลอดจนถึงคุณสมบัติอื่น ๆ จึงมีใช้กิจที่ใครจะทำก็ได้ จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าการวินิจฉัยเป็นหน้าที่ของพระวินัยธรก็จริงอยู่แต่ท่านก็ทำหน้าที่ในนามของสงฆ์ กล่าวง่าย ๆ ว่า อธิกรณ์เป็นเรื่องของสงฆ์ และผู้ที่จะระงับอธิกรณ์นั้นก็เป็นกิจของสงฆ์ มิใช่กิจของคฤหัสถ์ที่จะกระทำ ในพระวินัยจึงมีวิธีการสอบสวนเป็นการเฉพาะในปาราชิกแต่ละข้อ ตลอดจนถึงการลงนิคหกรรมแก่พระภิกษุที่ละเมิดพระวินัยก็เป็นเรื่องของสงฆ์มิใช่เรื่องของฝ่ายบ้านเมืองที่จะเข้ามาเกี่ยวข้อง แต่เมื่อรัฐออกกฎหมายคณะสงฆ์ซึ่งเรียกว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2525 ในกฎหมายฉบับนี้จึงมีการออกกฎหมายลูก เรียกว่า กฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ลักษณะสำคัญของกฏนิคหกรรม เป็นระเบียบที่ออกโดยมหาเถรสมาคมเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาอธิกรณ์ซึ่งมีรูปแบบที่เหมาะสมกับการปกครองคณะสงฆ์ภายใต้กรอบการปกครองที่มีรูปแบบเปลี่ยนแปลงไป สามารถแก้ปัญหาในการปกครองคณะสงฆ์ได้ในระดับหนึ่ง จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า ผู้มีอำนาจในการลงนิคหกรรมทุกระดับชั้น ตามที่กำหนดในกฎมหาเถรสมาคมฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ล้วนแต่เป็นผู้มีอำนาจตามที่กฎหมายกำหนดทั้งสิ้น การลงนิคหกรรมจึงมีรูปแบบที่เปลี่ยนไปจากรูปแบบเดิม กล่าวคือ ผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมต้องมีคุณสมบัติตามที่พระวินัยกำหนด มาเป็นผู้มีอำนาจตามที่กฎหมายกำหนด แต่ก็มีข้อดี กล่าวคือ ช่วยให้การลงนิคหกรรมตามขั้นตอนพระวินัยซึ่งอาจดูมองว่าล่าช้า ไม่เหมาะกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง มีความรวดเร็ว เด็ดขาด เพราะดำเนินไปภายใต้กรอบกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง

การลงนิคหกรรมที่มีรูปแบบแตกต่างออกไปจากที่ปรากฏในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา หรือที่ปรากฏในพระวินัย เป็นเพราะรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ที่เปลี่ยนไปจากเดิม โดยมีรูปแบบการปกครองที่ซับซ้อนขึ้นสรุป จะเห็นได้ว่า ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นคุณสมบัติของพระวินัยธร ในการที่จะวินิจฉัยอธิกรณ์ได้อย่างไม่ผิดพลาด เป็นกระบวนการทางพระวินัยล้วน ๆ ไม่เกี่ยวข้องด้วยกระบวนการทางกฎหมายในทางโลก การวินิจฉัยอธิกรณ์หรือคดีความต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแก่พระสงฆ์ใน

พระพุทธศาสนา จึงต้องอาศัยกระบวนการเหล่านี้เป็นสำคัญ ในสมันตปาสาทิกาจึงกล่าวสรุปในตอนท้ายว่า ภิกษุใด ฉลาดในวินัย 4 ประการ สมบูรณ์ด้วยลักษณะ 2 อย่าง ได้ตรวจดูฐานะ 6 อย่างแล้ว จักระงับอธิกรณ์ได้ การวินิจฉัยอธิกรณ์ของภิกษุนั้น ใคร ๆ จะคัดค้านมิได้ ไม่ต่างจากอธิกรณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงวินิจฉัยด้วยพระองค์เอง

ดังนั้น กระบวนการทั้งหมดที่กล่าวมาแล้ว จะต้องนำไปใช้ในการวินิจฉัยอธิกรณ์ทั้งหมด ข้อสังเกตก็คือว่า กระบวนการชำระอธิกรณ์ของพระสงฆ์นั้น ได้ดำเนินไปตามขั้นตอนเหล่านี้หรือไม่ และยิ่งหากอธิกรณ์นั้น ถูกมองว่าเป็นความเสียหายร้ายแรง หรือถูกวินิจฉัยว่าเข้าข่ายเป็นความผิดอาญา ซึ่งจะต้องถูกดำเนินการตามกระบวนการกฎหมายบ้านเมือง กระบวนการทางพระวินัยมักจะถูกมองข้ามไม่เห็นความสำคัญ และคณะสงฆ์เองก็พยายามที่จะเอนเอียงเข้าทางกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง เมื่อว่ากันโดยความเป็นจริงแล้ว กฎหมายในทางโลกก็ตาม กฎหมายของพระสงฆ์หรือที่เรียกกันว่าพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ก็ตาม มีไว้เพื่อสนับสนุนพระวินัยให้มีความมั่นคงยิ่งขึ้น

มีข้อที่น่าสังเกตก็คือว่าการลงนิคหกรรมตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ดำเนินการโดยบุคคล หรือคณะบุคคล ซึ่งต่างจากการดำเนินการตามพระวินัยซึ่งเน้นสงฆ์เป็นสำคัญ มหาเถรสมาคมกำหนดให้เป็นอำนาจของพิจารณา และคณะผู้พิจารณาดำเนินการในการลงนิคหกรรมตามฐานของความผิด โดยในขั้นต้นกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของภิกษุผู้มีอำนาจลงนิคหกรรมแต่เพียงรูปเดียว วิธีนี้เรียกว่าผู้พิจารณา ซึ่งแบ่งเป็นผู้พิจารณาเจ้าสังกัด และผู้พิจารณาเจ้าของเขต ส่วนชั้นสูงขึ้นไป เป็นอำนาจของเจ้าคณะผู้ปกครองจำนวน 2 รูป เรียกว่า คณะผู้พิจารณา ซึ่งแบ่งเป็นคณะผู้พิจารณาเจ้าสังกัด และคณะผู้พิจารณาเจ้าของเขต เป็นผู้มีอำนาจในการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยลงนิคหกรรม คณะผู้พิจารณาแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือคณะผู้พิจารณาชั้นต้น คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ คณะผู้พิจารณาชั้นฎีกา ซึ่งถ้าพิจารณารูปแบบคณะของผู้พิจารณาแล้วมีรูปแบบเดียวกันกับองค์คณะผู้พิพากษาในทางบ้านเมือง การพิจารณาในแต่ละชั้นอาจต้องใช้เวลาานาน ซึ่งอาจจะเป็นข้อเสีย ด้วยเหตุผลว่าความผิดฐานละเมิดพระวินัยร้ายแรงจำเป็นต้องอาศัยการตัดสินที่รวดเร็วและถูกต้อง หากปล่อยไว้นานหรืออาศัยการพิจารณาที่ยืดเยื้อหลายขั้นตอน ก็อาจเกิดความเสียหายแก่พระศาสนาโดยรวมได้ ซึ่งหากจะย้อนดูในสมัยพุทธกาลหากเกิดกรณีภิกษุละเมิดพระวินัยร้ายแรง เช่น ภิกษุถูกกล่าวหาว่าละเมิดปาราชิก พระพุทธองค์ทรงสอบสวนด้วยพระองค์เอง ได้ความเป็นอย่างไรก็ทรงตัดสินไปตามนั้น และภิกษุนั้นยอมรับข้อตัดสินนั้นแต่โดยดี

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ปาราชิก 4 ในสมันตปาสาทิกาตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทย ปัจจุบัน มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อนำเสนอประวัติและพัฒนาการของคัมภีร์สมันตปาสาทิกา 2) เพื่อวิเคราะห์การตัดสินปาราชิก 4 ตามแนวสมันตปาสาทิกา 3) เพื่อวิเคราะห์การตัดสินปาราชิก 4 ตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน

ในการวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนในการศึกษา คือ ศึกษาอรรถกถาพระวินัยปิฎก หรือที่เรียกว่า คัมภีร์สมันตปาสาทิกา ด้านประวัติและพัฒนาการ วิเคราะห์การการวินิจฉัยตัดสินปาราชิกทั้ง 4 ข้อ โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่าง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 หมวดที่ 4 ซึ่งว่าด้วยการลงโทษ(นิคหกรรม) และกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลงนิคหกรรมเพื่อให้เห็นความแตกต่างระหว่างเกณฑ์การตัดสินปาราชิกทั้ง 4 ลักษณะกับรูปแบบการตัดสินตามกฎหมายคณะสงฆ์ นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์แล้วเสนอด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ต่อจากนั้น จึงเสนอผลการวิจัย ซึ่งสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ปาราชิก 4 ในสมันตปาสาทิกาตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน” ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

5.1.1 ด้านประวัติและพัฒนาการของคัมภีร์สมันตปาสาทิกา

จากการศึกษาประวัติและพัฒนาการของคัมภีร์สมันตปาสาทิกา พบว่า คัมภีร์สมันตปาสาทิกาเป็นคัมภีร์ชั้นอรรถกถา ทำหน้าที่อธิบายพระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ภิกขุณีวิภังค์ มหาวรรค จุลวรรค และปริวาร ผลงานของพระเถระชาวชมพูทวีป ชื่อพุทธโฆษาจารย์ รจนาขึ้นโดยอาศัยเค้าโครงอรรถกถาเดิม คือมทอรรถกถา มหาปัจจรี และกฐนที่เป็นหลัก แสดงให้เห็นว่าผู้แต่งมิได้แต่งโดยใช้ความรู้ของตนเท่านั้น แต่อาศัยการค้นคว้าข้อมูลจากคัมภีร์ที่มีอยู่ก่อนแล้วมาประกอบในการเขียนงานของตน การเขียนในลักษณะเช่นนี้จึงมีลักษณะเป็นงานวิจัย เมื่อมีลักษณะเป็นงานวิจัย จึงเป็นสิทธิของผู้เขียนที่จะเห็นด้วย หรือคัดค้านแนวคิดที่มีอยู่ในคัมภีร์เดิมก็ได้ จะเห็นได้ว่า ท่านพระพุทธโฆษาจารย์ มิทั้งเห็นด้วย และคัดค้านแนวคิดในคัมภีร์เดิม สิ่งใดที่ท่านเห็นด้วย ก็นำมาสนับสนุนในงานเขียนของท่าน ที่ไม่เห็นด้วย ท่านก็นำมาแสดงในงานของท่าน และท่านก็ชี้ให้เห็นว่า ไม่เห็นด้วยอย่างไร หรือไม่

ก็แสดงให้เห็นว่าความเห็นเหล่านั้นไม่ถูกต้องอย่างไร ดังนั้น ด้วยเหตุผลดังกล่าวมานี้สมันตปาสาทิกา จึงมีลักษณะเป็นงานวิจัย สมันตปาสาทิกานั้นแบ่งออกเป็น 3 ภาค คือ ภาคที่ 1 อธิบายเนื้อหาใน คัมภีร์วิภังค์ โดยเริ่มตั้งแต่พาหิรนิทาน เวิร์ณชกัณฑ์ และปาราชิกตามลำดับ ส่วนภาคที่ 2 อธิบาย เนื้อหาในส่วนของมหาวิภังค์ เริ่มตั้งแต่สังฆาติเสส ถึงเสขียวัตตร และในภิกขุณีวิภังค์ ภาคที่ 3 อธิบาย เนื้อหาในส่วนของ มหาวรรค จุลวรรค และสุดท้ายคือปรีวาร

จากความสำคัญดังกล่าวนี้ คณะสงฆ์ไทยได้กำหนดใช้สมันตปาสาทิกาทั้ง 3 ภาคนี้ เป็น คู่มือในการศึกษาบาลีในระดับเปรียญโทและเปรียญเอก กล่าวคือ กำหนดให้ ภาค 1-2 เป็นหลักสูตร การศึกษาประโยค ป.ธ.7 วิชาแปลมคธเป็นไทย และใช้เป็นหลักสูตรศึกษาประโยค ป.ธ.8 วิชาแปล ไทยเป็นมคธ ส่วนภาคที่ 3 นั้นกำหนดเป็นหลักสูตรประโยค ป.ธ. 6 วิชาแปลมคธเป็นไทย สาเหตุที่ได้ ชื่อว่าสมันตปาสาทิกานั้นเพราะเป็นคัมภีร์ที่ก่อให้เกิดความน่าเลื่อมใสโดยรอบ

5.1.2 ด้านวิเคราะห์การตัดสินปาราชิก 4 ตามแนวคัมภีร์สมันตปาสาทิกา

5.1.2.1 ด้านปฐมปาราชิก

พบว่า หากมีภิกษุล่วงละเมิดสิกขาบทเข้าไปหาพระวินัยธรและสอบถามถึงความรังเกียจ สงสัยของตน พระวินัยธรนั้นควรกำหนดให้ละเอียดว่า เป็นอาบัติอย่างไร ก็บอกไปตามนั้น หรือไม่เป็น อาบัติก็บอกว่าไม่เป็นอาบัติ แต่หากสอบสวนแล้ว ความผิดนั้นเข้าข่ายปาราชิก (อรรถกถาใช้คำว่า ฉายาแห่งปาราชิกปรากฏ) ก็อย่าเพิ่งบอกว่าเป็นอาบัติปาราชิก แต่ท่านมีวิธีปฏิบัติ คือให้ส่งภิกษุนั้นไป สอบถามจากภิกษุผู้ทรงวินัยหลาย รูปช่วยกันวินิจฉัย การที่พระวินัยธรส่งไปภิกษุผู้ต้องอาบัตินั้นไป หาบุคคลหลายๆ คน ก็เพื่อให้ท่านเหล่านั้นได้ช่วยกันวินิจฉัย เป็นการกลั่นกรองโดยบุคคลหลาย ๆ คน ก็จะทำให้การวินิจฉัยไม่ผิดพลาด ในกรณีเช่นนี้ พระวินัยธรท่านก็คงทราบโดยแน่ชัดแล้วว่าภิกษุนั้น ต้องปาราชิกหรือไม่ ดังนั้น หากท่านทราบโดยแน่ชัดแล้วว่าภิกษุนั้นต้องปาราชิกอย่างแน่นอน ท่านก็มี วิธีปฏิบัติเพื่อให้ภิกษุผู้ต้องอาบัตินั้นสำนึกได้ด้วยตนเอง โดยที่ผู้วินิจฉัยไม่จำเป็นต้องบอก อีกวิธีการ หนึ่งที่น่ามาใช้ คือ แนะนำให้ภิกษุนั้นไปนั่งกำหนดกัมมัฏฐาน แล้วสอบอารมณ์ ผู้ที่ยังมีศีลบริสุทธิ์ กัมมัฏฐานย่อมปรากฏชัด และหากภิกษุนั้นสามารถกำหนดกัมมัฏฐานได้อย่างแน่วแน่ จิตเป็นสมาธิ แสดงว่าศีลของเธอยังหมดจด แต่หากนั่งกำหนดกัมมัฏฐานแล้ว จิตไม่สงบ มีแต่ความฟุ้งซ่าน กระทบ กระทบวาย แสดงว่าศีลของเธอไม่บริสุทธิ์แล้ว (ต้องปาราชิก) ก็ควรบอกภิกษุนั้นให้จัดการตนเองตามที่ ควรจะเป็น

5.1.2.2 ด้านทุติยปาราชิก

พบว่า หากมีภิกษุละเมิดสิกขาบทนี้ พระวินัยธรไม่ควรตัดสินในทันที แต่ควรสอบสวน รายละเอียดหลักฐาน 5 ประการ คือ 1) วัตถุ 2) กาล 3) สถานที่ 4) ราคา 5) การใช้สอย

1. ตรวจสอบวัตถุ หรือสิ่งของที่อุกขโมย พระวินัยธรตรวจสอบสวนให้ละเอียด เมื่อผู้ขโมยรับเป็นสัจย์ว่าได้ขโมยมาจริง ก็อย่าเพิ่งยกอาบัติขึ้นปรับ ตรวจสอบขึ้นไปอีกว่า สิ่งของนั้นมีเจ้าของหรือไม่ และหากว่าสิ่งของนั้นมีเจ้าของ ก็ตรวจสอบสวนว่าเจ้าของยังหวงแหนหรือไม่ หากว่าภิกษุขโมยมาในเวลาที่เจ้าของยังหวงแหน ก็ควรตีราคาแล้วปรับอาบัติ แต่หากเจ้าของหมดความหวงแหนแล้วก็ไม่ควรปรับอาบัติ (ปาราชิก) แต่กระนั้น หากเจ้าของให้นำมาคืนก็พึงคืนให้ไป เป็นการแสดงความรอบคอบในการวินิจฉัยอิทธิกรรมของพระวินัยธร และเป็นการเป็นการเปิดโอกาสให้ภิกษุนั้นยังมีพื้นที่ในพระธรรมวินัย

2. ตรวจสอบเวลา คือระยะเวลาที่ขโมย ที่ต้องพิจารณาถึงเรื่องเวลา ก็เพราะว่าสิ่งของบางอย่าง บางเวลาก็มีราคาแพง บางเวลาก็มีราคาลดลง พระวินัยธรพึงปรับอาบัติตามราคาของ ณ ขณะเวลาที่ภิกษุขโมยมา เช่น ภิกษุ ก.ขโมยทองคำหนักหนึ่งสลึง ราคา 5 มาสก (หนึ่งบาท) ในปี พ.ศ.2555 ต่อมาในปี 2556 ทองคำนั้นมีราคาลดลงเหลือแค่สลึงละ 4 มาสก กรณีนี้จะต้องปรับอาบัติปาราชิก แก่ภิกษุ ก. ตามช่วงเวลาที่ทองคำมีราคา 5 มาสก เพราะเป็นช่วงเวลาขโมย จะตัดสินว่าไม่ต้องปาราชิก เพราะทองคำมีราคาลดลงเหลือแค่ 4 มาสก ซึ่งราคาไม่ครบบาทไม่ได้

3. ตรวจสอบสถานที่ หมายถึงสถานที่ ๆ ขโมย ภิกษุขโมยสิ่งของนั้นมาจากสถานที่ใด พระวินัยธรก็พึงปรับอาบัติตามราคาของในสถานที่นั้น ด้วยเหตุผลว่า ของอย่างเดียวกันในสถานที่หนึ่งอาจมีราคาพอสมควร แต่ในอีกสถานที่หนึ่ง อาจมีราคาแพงขึ้น หรือในสถานที่หนึ่งมีราคาแพง แต่ในอีกสถานที่หนึ่งอาจมีราคาถูกลง สิ่งของชนิดเดียวกันเกิดอยู่ในสถานที่ใด ๆ พึงปรับอาบัติตามราคาสิ่งของที่เกิดในสถานที่นั้น ๆ แต่หากสิ่งของนั้นเปลี่ยนไปอยู่ในอีกสถานที่หนึ่ง ซึ่งอาจจะมีราคาเพิ่มสูงขึ้นก็ได้ ก็ไม่พึงปรับอาบัติตามราคาสิ่งของ ของสถานที่ ๆ เปลี่ยนไปนั้น

4. ตรวจสอบราคาส่งของ หมายถึงราคาของ ของใหม่ ๆ ย่อมมีราคาแพงกว่าของเก่า พระวินัยธรไม่พึงตีราคาของด้วยราคาเดิมเสมอไป ยกตัวอย่างเช่น บาตร ซ้อมาใหม่ ๆ ยังไม่ได้ใช้ก็ย่อมมีราคาแพง และหากเป็นบาตรที่ทำด้วยวัสดุอย่างดี ก็ยิ่งแพงขึ้นไปอีก แต่เมื่อบาตรนั้นเปลี่ยนแปลงไปเช่น หล่นลงจนเสียรูปทรง มีรูทะลุ หรือขึ้นสนิมไปบ้าง ราคาก็ย่อมลดลง ดังนั้นจึงปรับอาบัติตามราคาเดิมคงไม่ได้

5. ตรวจสอบการใช้สอย หมายถึงการใช้สอย สิ่งของเครื่องใช้ทุกอย่างย่อมมีราคาลดลงเพราะผ่านการใช้สอย พระวินัยธรไม่พึงปรับอาบัติตามราคาเดิม แต่ควรสอบถามให้ละเอียดว่า สิ่งของนั้นผ่านการใช้มากน้อยแค่ไหน

5.1.2.3 ด้านตติยปาราชิก

พบว่า หากเกิดกรณีการสังฆา เป็นหน้าที่ของพระวินัยธรที่จะวินิจฉัยว่า การสังฆานั้นสำเร็จ ต้องพิจารณาหลักฐานทางคดี 6 ประการ คือ วัตถุ กาล โอกาส อาวุธ อิริยาบถ และกิริยาพิเศษ

ทั้งหมดจะต้องตรงตามกับผู้สั่งระบุเท่านั้น หากทำนอกเหนือจากคำสั่ง ความผิดตกแก่ผู้กระทำ ผู้สั่งไม่มีความผิด หากทำตามคำสั่งทุกประการ ความผิดตกแก่ผู้สั่งและผู้รับคำสั่งในขณะที่ทำการสำเร็จ

5.1.2.4 ด้านจตุตถปาราชิก

พบว่า หากมีภิกษุกล่าวว่าได้บรรลุมรรคผล มีกระบวนการสอบสวนตามพระวินัยเพื่อซักฟอกหรือหาความน่าเชื่อถือ ด้วยชุดคำถาม 6 ข้อ เพื่อไต่สวนและสอบสวนภิกษุนั้น คือ 1) ถามว่าได้บรรลุอะไร เป็นคำถามถึงธรรมที่ได้บรรลุ เพื่อสอบสวนว่า ผู้นั้นได้บรรลุธรรมอะไรบ้าง 2) ถามว่าได้บรรลุด้วยวิธีอะไร เพื่อสอบถามถึงอุบายวิธี หรือวิธีพิจารณาหมวดธรรม 3) ถามว่าได้บรรลุเมื่อไร เป็นคำถามถึงเวลาที่บรรลุ เช่น เช้า เที่ยง เย็น เป็นต้น 4) ถามว่าได้บรรลุที่ไหน เป็นการถามถึงสถานที่บรรลุ ที่พักกลางวัน หรือที่พักกลางคืน โคนต้นไม้ หรือราวป่า เป็นต้น 5) ถามว่า ละกิเลสประเภทไหนได้ เป็นคำถามถึงกิเลสที่ภิกษุนั้นละได้แล้ว เช่น กิเลสที่โสดาปัตติมรรคสามารถกำจัดได้ หรือกิเลสประเภทที่สกทาคามรรคกำจัดได้ 6) ถามว่าได้ธรรมประเภทไหน เช่น บรรลุโสดาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค เป็นต้น จะเห็นได้ว่าชุดคำถามทั้ง 6 ข้อนี้ ก็มีใช่เป็นเครื่องยืนยันว่า คำตอบที่ได้จากปากของภิกษุนั้นน่าเชื่อถือ ถึงแม้ภิกษุนั้นจะตอบคำถามได้ทุกประเด็นก็ตาม ซึ่งหากพิจารณากันแล้วคำตอบในลักษณะนี้ก็น่าจะเป็นการรับประกันความน่าเชื่อถือในระดับหนึ่ง แต่ก็มีใช่โดยสิ้นเชิง ดังนั้น เพื่อเป็นการยืนยันว่า คำตอบของภิกษุนั้นน่าเชื่อถือได้อย่างสนิทใจหรือไม่ ท่านจึงมีวิธีการสอบสวนในอีกระดับหนึ่งซึ่งเรียกว่า “การสอบสวนในเชิงปฏิบัติ”

5.1.3 ด้านการวิเคราะห์การตัดสินปาราชิก 4 ตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน

พบว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ในกฎหมายมาตราฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลงนิกหกรรม ไม่ได้แยกเกณฑ์การตัดสินปาราชิกทั้ง 4 ออกเป็นข้อ ๆ อย่างเช่นในสมันตปาสาทิกา แต่เป็นการตัดสินโดยรวมโดยการนำกฏนิกหกรรมมาใช้ ลักษณะสำคัญของกฏนิกหกรรม เป็นระเบียบที่ออกโดยมหาเถรสมาคมเพื่อนำมาใช้แก้ปัญหาอธิกรณ์ซึ่งมีรูปแบบที่เหมาะสมกับการปกครองคณะสงฆ์ภายใต้กรอบการปกครองที่มีรูปแบบเปลี่ยนแปลง การลงนิกหกรรมจึงมีรูปแบบที่เปลี่ยนไปจากแบบเดิม กล่าวคือ ผู้มีอำนาจลงนิกหกรรมต้องมีคุณสมบัติตามที่พระวินัยกำหนด มาเป็นผู้มีอำนาจตามที่กฎหมายกำหนด แต่ก็มีข้อดี กล่าวคือช่วยให้การลงนิกหกรรมตามขั้นตอนพระวินัยซึ่งอาจถูกมองว่าล้าช้า ไม่เหมาะกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลง มีความรวดเร็วเด็ดขาดเพราะดำเนินไปภายใต้กรอบกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง การลงนิกหกรรมตามกฎหมายมาตราฉบับที่ 11 ดำเนินการโดยบุคคล หรือคณะบุคคล ซึ่งต่างจากการดำเนินการตามพระวินัยซึ่งเน้นสงฆ์เป็นสำคัญ มหาเถรสมาคมกำหนดให้เป็นอำนาจของพิจารณา และคณะผู้พิจารณาดำเนินการในการลงนิกหกรรมตามฐานของความผิด โดยในขั้นต้นกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของภิกษุผู้มีอำนาจลงนิกหกรรมแต่เพียงรูปเดียว วิธีนี้เรียกว่า ผู้พิจารณา ซึ่งแบ่งเป็นผู้พิจารณาเจ้าสังกัด และผู้

พิจารณาเจ้าของเขต ส่วนชั้นสูงขึ้นไป เป็นอำนาจของเจ้าคณะผู้ปกครองจำนวน 3 รูป เรียกว่า คณะผู้พิจารณา ซึ่งแบ่งเป็นคณะผู้พิจารณาเจ้าสังกัดและคณะผู้พิจารณาเจ้าของเขต เป็นผู้มีอำนาจในการไต่สวนมูลฟ้องและพิจารณาวินิจฉัยลงนิกกรรม คณะผู้พิจารณาแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือคณะผู้พิจารณาชั้นต้น คณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์ คณะผู้พิจารณาชั้นฎีกา ซึ่งถ้าพิจารณารูปแบบคณะของผู้พิจารณาแล้วมีรูปแบบเดียวกันกับองค์คณะผู้พิพากษาในทางบ้านเมือง ข้อเสียของการลงนิกกรรมตามกฎหมายมหาเถรสมาคมฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ก็คือส่งผลให้พระวินัยถูกมองว่ามีความสำคัญลดลง ทั้งนี้เพราะผู้พิจารณา หรือคณะผู้พิจารณาไปอิงแอบอำนาจทางกฎหมายเป็นสำคัญ อีกทั้งการลงนิกกรรมที่มีความซับซ้อนหลายขั้นตอนอาจส่งผลให้เกิดความไม่เข้าใจในการปฏิบัติ ผู้ถูกกล่าวหาอาจได้รับความไม่เป็นธรรม หรือระหว่างผู้ถูกกล่าวหากับผู้ที่มีอำนาจลงนิกกรรมมีความสัมพันธ์เป็นการส่วนตัว ส่งผลให้เกิดความลำเอียงในการปฏิบัติ

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาด้านประวัติและพัฒนาการของคัมภีร์สมันตปาสาทิกา พบว่าคัมภีร์สมันตปาสาทิกา หรือที่เข้าใจกันโดยทั่วไป คืออรรถกถาพระวินัย ผลงานของพระพุทธโฆษาจารย์ชาวอินเดียแต่ดั้งเดิมโดยอาศัยคัมภีร์อรรถกถาพระวินัยเก่าซึ่งมีอยู่ก่อนแล้วในเกาะลังกา จนกลายเป็นผลงานที่มีทรงคุณค่าในวงการพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะในประเทศไทย คณะสงฆ์ได้กำหนดให้คัมภีร์สมันตปาสาทิกานี้ เป็นหลักสูตรในการเรียนบาลีตั้งแต่ ป.ศ. ๖ จนถึง ป.ศ. ๘ กล่าวได้ว่าผู้ได้ศึกษาคัมภีร์สมันตปาสาทิกานี้ย่อมมีความเข้าใจกระจ่างชัดในพระวินัยปิฎกได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะผู้แต่งได้อธิบายพระวินัยปิฎกไว้อย่างแจ่มแจ้ง อีกทั้งยังได้สอดแทรกหลักคตินิยมคำสอนสำหรับพุทธศาสนิกชนไว้อย่างครบถ้วน ดังที่ ฐัมมตอการ กล่าวไว้ว่า คัมภีร์สมันตปาสาทิกา นับว่าเป็นวรรณคดีบาลีที่ทรงคุณค่าอย่างแท้จริง เพราะอุดมไปด้วยความรู้ทางพระวินัยอันเป็นข้อปฏิบัติของพระภิกษุสามารถเนรมิตรักษาพระธรรมวินัยและสืบทอดพระศาสนา และมีหลักธรรม คติธรรมสำหรับคฤหัสถ์เพื่อนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันอีกด้วย (ฐัมมตอการ, 2547 : 138)

ด้านวิเคราะห์การตัดสินปาราชิก 4 ที่ปรากฏในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา พบว่า ในการตัดสินว่าภิกษุรูปใดถูกกล่าวหาว่าประพฤติล่วงปาราชิก 4 ข้อใดข้อหนึ่งนั้น การกล่าวหาว่าไม่ถือเป็นสิ้นสุดว่าผู้ถูกกล่าวหาจะขาดจากความเป็นภิกษุ ดังนั้น เมื่อมีภิกษุถูกกล่าวหา หรือมีภิกษุสงสัยในตนเองว่าละเมิดปาราชิกข้อใดข้อหนึ่ง จึงต้องนำเข้าสู่กระบวนการสืบสวนทางพระวินัยเรียกว่ากระบวนการทางพระวินัยธร การสอบสวนจะมีวิธีการที่แตกต่างกัน ตามฐานความผิดของปาราชิกแต่ละข้อ การสอบสวนจึงต้องมีความละเอียดมากที่สุด พระวินัยธรต้องเป็นผู้ฉลาดแตกฉานในพระวินัยเป็นอย่างดี เมื่อเกิดเหตุการณ์ในลักษณะเช่นนี้ในปัจจุบัน พระวินัยธรจึงต้องศึกษาให้ละเอียดถึงการอธิบายศัพท์เพิ่มเติมจากพระวินัยปิฎกที่เรียกว่า “บทภาชนีย์” หรือเรื่องราวที่เคยเกิดขึ้นแล้ว ที่เรียกว่า “วินิตวตถุ”

มาประกอบการวินัย อย่างที่ รัช มั่นต่อการได้กล่าวไว้ว่า พระพุทธโฆษาจารย์นำพระบาลีมาอธิบายขยายเพิ่มเติม จากพุทธพจน์โดยตั้งชื่อว่า บทภาชนีย์ หมายถึง การจำแนกเนื้อความที่มีข้ออธิบายความต่างจากพระบาลีคือพุทธพจน์เดิม หรือ วินิตวัตถุ หมายถึง นิทานที่ยกมาเป็นตัวอย่างในการตัดสินอาบัติปาราชิกแต่ละข้อ (รัช มั่นต่อการ, 2547 : 34-35)

ด้านการวิเคราะห์การตัดสินปาราชิก 4 ตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน พบว่าการบังคับใช้กฎหมายคณะสงฆ์ หรือที่เรียกว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 สะท้อนให้เห็นการใช้อำนาจทางการปกครองของพระธรรมวินัยโดยมีขอบเขต 4 ประการ ดังที่ คทาฐ คเวสธมโม ได้กล่าวว่า การใช้อำนาจทางการปกครองพระธรรมวินัยมีขอบเขต 4 ประการ คือ 1) วิวาทาธิกรณ คือการถกเถียงหรือโต้แย้งกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัย 2) อนุกาธาธิกรณ คือการโจทก์หรือกล่าวหากันด้วยอาบัติต่าง ๆ 3) อาปัตตาธิกรณ คือ การตั้งอาบัติ และ 4) กิจจาธิกรณ คือ กิจธุระที่สงฆ์จะต้องทำเมื่อเกิดมื่อธิกรณขึ้น เมื่อมีข้อพิพาททางการปกครองของคณะสงฆ์ ตามพระธรรมวินัยอันถือเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะสงฆ์จะต้องวินิจฉัยตามหลักอธิกรณสมถะ 7 อีกทั้งหลักการดังกล่าวนี้ยังได้ปรากฏอยู่ในเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 มาตรา 24, มาตรา 25 ประกอบกับกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) ว่าด้วยการลงนิกหกรรม ทำหน้าที่เสมือนเป็นศาล คือ ชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ และชั้นฎีกา (คทาฐ คเวสธมโม (เพ็งที), 2564 : 321) อีกทั้ง กระบวนการตัดสินตามพระธรรมวินัย และกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง สะท้อนให้เห็นปัญหาสำคัญคือการขาดความรู้ความเข้าใจในกระบวนการทางพระวินัยที่ถูกต้อง ส่งผลให้เกิดความเสียหายพระสงฆ์ ดังที่ พระครูวินัยธรสุริยา และคณะ ได้กล่าวว่า การตัดสินคดีของพระภิกษุสงฆ์ ควรมีการดำเนินคดีในแบบพระวินัยสงฆ์และมหาเถรสมาคม และควรมีการทบทวนข้อบัญญัติ พ.ร.บ.คณะสงฆ์เกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยกระบวนการไต่สวน สืบสวน พิจารณาคดีที่ใช้ต่อพระภิกษุในการใช้อำนาจศาล คือการถามคำให้การของจำเลย สิทธิในการมีทนายของจำเลย และสิทธิในการตรวจสอบพยานหลักฐาน ตลอดจนจนถึงควรระบุสิทธิความชอบธรรมที่พระสงฆ์ควรได้รับตั้งแต่การโดนกล่าวหา ระหว่างการดำเนินการ และเมื่อคดีสิ้นสุด หากไม่ได้รับความชอบธรรม ควรให้มีระบบอุทธรณ์ในศาลพระสงฆ์ (พระครูวินัยธรสุริยา และคณะ, 2564 : 156)

5.3 ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง วิเคราะห์ปาราชิก 4 ในสมันตปาสาทิกาตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

(1) ควรต้องมีแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) เฉพาะส่วนที่ว่าด้วยการลงนิคหกรรม

(2) ควรต้องมีการแก้ไขคุณสมบัติของผู้มีอำนาจลงนิคหกรรม จากคุณสมบัติตามที่กำหนดในกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2521) โดยให้เพิ่มคุณสมบัติตามที่พระวินัยกำหนด

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

(1) กฎนิคหกรรม: การลงโทษตามพระวินัยหรือพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2505 ส่งเสริมหรือทำลายพระวินัย

(2) กฎนิคหกรรม : มาตรการทางพระวินัย มาตรการทางกฎหมาย ส่งเสริมหรือขัดแย้ง

(3) สมันตปาสาทิกา : แนวทางการตัดสินกรณีการละเมิดพระวินัยร้ายแรงการร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์และฆราวาส

(4) สมันตปาสาทิกา : การยกระดับการละเมิดพระวินัยร้ายแรงให้เป็นความผิดทางอาญา

(5) พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 : การยกเลิกกฎนิคหกรรมแนวโน้มความเป็นไปได้ในอนาคต

บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2544). *วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์เล่ม 3*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรมศิลปากรจัดพิมพ์เผยแพร่. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ดอกเบญจ.
- กรมศิลปากร. (2550). *คัมภีร์มิลินทปัญหา ไทย-บาลี*. พิมพ์ครั้งที่ 9. โดยเสด็จพระราชกุศลในการออกพระเมรุพระราชทานเพลิงศพ พระพุทธิวงศ์มุนี (บุญมา ทีปธมโม ป.ธ.6) ณ เมรุวัดจักรวรรดิราชาวาส วรมหาวิหาร กรุงเทพมหานคร ณ มิถุนายน 2550. กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรวงศ์พรินติ้ง จำกัด.
- คทาภูธ คเวสภธมโม (เพ็งที). (2564). *ปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505*. นิติศาสตร์ดุสิตบัณฑิต. คณะนิติศาสตร์: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
- ณัฐภาพร จินดาสวัสดิ์. (2558). *การปกครองคณะสงฆ์ในประเทศไทย กรณีศึกษา : มหาเถรสมาคม*. (รัฐศาสตร์มหาบัณฑิต การบริหารจัดการสาธารณสุข). คณะรัฐศาสตร์: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- दनัย เพิ่มปรีชาประสิทธิ์. (2558). *การวิเคราะห์ข้อเด่นข้อด้อยขององค์การและกระบวนการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาของประเทศไทยในเชิงประสิทธิภาพด้านคุณค่าต่อพระพุทธศาสนา*. รายงานการวิจัย. ศูนย์พุทธศาสนศึกษา: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธวัช หนูคำ. (2541). *ปัญหาการดำเนินคดีอาญากับพระภิกษุสงฆ์ไทย*. (ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระครูปริยัติสุวัฒนาภรณ์ (ประภาส จนทวนโณ). (2564). *ปัญหาการกระทำผิดพระวินัยว่าด้วยกรณีเสพเมถุนของพระภิกษุ เปรียบเทียบกับความผิดทางอาญาเกี่ยวกับเพศ ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 266*. (สารนิพนธ์ นิติศาสตร์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูธรรมธร เจตยาภิบาล. (2016). พระวินัย : กฎหมายพระสงฆ์. *JOURNAL OF NAKHONRATCHASIMA COLLEGE* 10(1).339-345.
- พระครูวินัยธรสุริยา และคณะ. (2564). ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการสละสมณเพศเนื่องจากการกระทำผิดอาญา. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6(2), 143-159.
- คณะสงฆ์ธรรมยุต มูลนิธิมหามกุฏราชวิทยาลัย. (2546). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล พระวินัยปิฎกมหาวิภังค์ ภาค 1 เล่ม 1*. ฉบับฉลองพระชนมายุ 90 พรรษา สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (สุวฑฒนมหาเถระ) พุทธศักราช 2546. นครปฐม : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

_____. (2546). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล พระวินัยปิฎกจลวรรค ภาค 1 เล่มที่ 2*. ฉบับฉลองพระชนมายุ 90 พรรษา สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (สุวฑฒนมहाเถระ) พุทธศักราช 2546. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

_____. (2546). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล พระวินัยปิฎกจลวรรค ภาค 1*. ฉบับฉลองพระชนมายุ 90 พรรษา สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (สุวฑฒนมहाเถระ) พุทธศักราช 2546. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

_____. (2546). *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก ภาค 1*. เล่ม 6 ฉบับฉลองพระชนมายุ 90 พรรษา สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (สุวฑฒนมहाเถระ) พุทธศักราช 2546. นครปฐม : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาส ภิกขุ). (2554). *พจนานุกรมธรรม ฉบับพุทธทาส*. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.

พระปัญญาสามิ. (2540). *ศาสนวงศ์หรือประวัติศาสตร์*. แสง มนวิฑูร, ศ., เปรียญ แปล. พิมพ์ครั้งที่ 2. พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ พระราชธรรมสุนทร ณ ฌานปนสถานวัดพิชัยญาติการาม. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพุทท์ตเถระ. (2554). *อภิธรรมวาทาร*. พระธัมมานันทมหาเถระ อัครมหาบัณฑิต ตรวจชำระ. พระคันธสาราภิวังศ์ แปลและอธิบาย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์.

พระมหาเสาร์ ธมมธีโร (ใสแก้ว). (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการลงโทษพระสงฆ์กับกระบวนการยุติธรรมคณะสงฆ์ไทย. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 3(5), 235-248.

พระมหาอุดม สารเมธี(สารบรรณ). (2546). *การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีนิติกรรมในพระวินัยปิฎกกับกฏนิติกรรมของมหาเถรสมาคม*. (ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). สาขาวิชาพระพุทธศาสนา.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอัครวิงสเถระ. (2546). *สังกัณฐิปปมาลา คัมภีร์หลักมหาไวยากรณ์*. พระมหานิมิต ธรรมสารโร, จำรูญ ธรรมดา, แปล. กรุงเทพมหานคร : พิทักษ์อักษร.

พัฒน์ เฟื่องผลา. (2535). *ประวัติวรรณคดีบาลี*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

พีรพจน์ ปิ่นทองดี, นิรันต์ ทรงนิรันต์, ศิริลักษณ์ ประสันแพงศรี, ชาตชาย วิริยะเจริญกิจ, ปรีชาวัชรเศวตภัทรไพศาล. (2565). การกำหนดความรับผิดชอบทางอาญาต่อพระสงฆ์ที่อาบัติปาราชิกกรณีอวดอุตริมนุสธรรม. *วารสารศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ*, 9(2), 143-162.

- มหาวิทยาลัย. (2556). *ปฐมสมันตปาสาทิกาแปล เล่ม 1*. พิมพ์ครั้งที่ 11/2556. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย.
- _____. (2554). *ปฐมสมันตปาสาทิกาแปล เล่ม 2*. พิมพ์ครั้งที่ 9/2554. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย.
- _____. (2552). *มงคลตถทีปนี (ไทย, ปฐโม ภาค, เล่ม 2)*. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย.
- _____. (2552). *มงคลตถทีปนี (บาลี, ปฐโม ภาค)*. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัย.
- วรชัย แสนสีระ. (2552). พ.ร.บ.คณะสงฆ์ฯ กับการปกป้องพระพุทธศาสนาในสถานการณ์ปัจจุบัน. *จุลนิติ*, 6(4), 131-138.
- วัลทนา แสงไพศรร์ค. (2559). *การปกครองคณะสงฆ์ภายใต้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2565 : ศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางแก้ไข*. (รัฐศาสตรมหาบัณฑิต การเมืองการปกครอง). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สมชาย บุญคงมาก และ ภูภณัช รัตนชัย. (2561). ปัญหาการสละสมณเพศของพระภิกษุตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 : ศึกษากรณี การใช้อำนาจดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ของของรัฐ ในกระบวนการยุติธรรม, *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์นายเรืออากาศ*, (6), 11-24.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2503). *เรื่องประดิษฐ์พระสงฆ์สยามวงศ์ในลังกาทวีป*. คณะสงฆ์พิมพ์ ในงานพระเมรุพระศพ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ). (2546). แปลและเรียบเรียง. *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. 100 ปี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) 8 พฤศจิกายน 2446-2546. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร : ประยูรวงศ์ พรินต์ติ้ง จำกัด.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต). (2561). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. พิมพ์ครั้งที่ 31. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2536). *พระไตรปิฎกคืออะไร*. ในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. 100 ปี มหาวิทยาลัย 2436 – 2536. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพงษ์ สิทธิกร. (2562). *กระบวนการการดำเนินคดีพระสงฆ์ที่พึงประสงค์ในสังคมไทยยุคปัจจุบัน*. ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาสันติศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- สำนักเลขาธิการมหาเถรสมาคม. (2562). *คู่มือพระสังฆาธิการ (พ.ศ.2562)*. โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- อดุลย์ นุแสงถา. (2009). การดำเนินการทางวินัยกับพระสงฆ์ที่กระทำผิดพระวินัย: พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.2505. *Naresuan University Journal 2009*, 17(3), 286-292.
- อติเทพ ผาธา. (2549). *การศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาในพุทธศาสนา เถรวาท: ศึกษาเฉพาะกรณี อธิกรณ์ สมณะ 6 และกฎนิคกรรมของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535*. (วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตร์ดุขฎีบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อติราช มณีนาค. (2546). *การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระวินัยปิฎกกับกระบวนการยุติธรรมของกฎหมายไทย*. (ปริญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ทองย้อย แสงสินชัย. นาวาอากาศเอก. (2564). *ปราชญ์ชาวพุทธ ซึ่พระทำผิดหรือถูกต้องยึดหลักพระธรรมวินัย อย่าใช้ความเข้าใจส่วนตัวตัดสิน*. สืบค้นเมื่อ 10 เมษายน 2566. เข้าถึงได้จาก <https://www.thaipost.net/main/detail/119085>
- Ilaw. (2564). *เปิดเกณฑ์การ “สึกพระ” ตามพ.ร.บ.คณะสงฆ์-กฎหมายมหาเถรสมาคม*. สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2566. เข้าถึงได้จาก <https://ilaw.or.th/node/5848>
- Mcleod, J. (2011). *Qualitative research in counselling and psychotherapy*. Sage.
- Scott, J. (2006). *Documentary research*. London: Sage.

ภาคผนวก

ที่ จว. ๓๒๓/๒๕๖๖

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑. ชื่อโครงการวิจัย

ชื่อเรื่อง : การวิเคราะห์ปราชิก 4 ในสมันตปาสาทิกาตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน

TITLE : AN ANALYSIS OF THE FOUR PARACHIKHAS IN SAMANTHA PASATHIKA ACCORDING TO THE CURRENT THAI SANGHA LAW

๒. ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย

พระมหาชนบ สหายปญโญ

๓. ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน

คณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่ ๕/๒๕๖๖ วันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ มติที่ ๔๖๕/๒๕๖๖ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า โครงการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามหลักการของจริยธรรมการทำวิจัยในคน โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรี ในความเป็นมนุษย์ ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิ และไม่ก่อให้เกิดภัยอันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง และผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยในขอบข่ายของโครงการวิจัยที่เสนอได้ ตั้งแต่วันที่ออกเอกสารรับรองผลการพิจารณาการทำวิจัยในคนฉบับนี้ จนถึงวันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๗

ออกให้ ณ วันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

ลงนาม

(พระมหาชวินทร์ ปุริยุดตโม, ผศ.ดร.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
Journal of Dhamma for Life

มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา
วัดบูรณศิริมัตยาราม เลขที่ ๕
ถนนอัมรินทร์ แขวงศาลเจ้าพ่อเสือ
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐

ที่ วธช. ๐๐๕๖/๒๕๖๖

๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๖

เรื่อง รับรองการลงบทความตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารธรรมเพื่อชีวิต

บทความเรื่อง: วิเคราะห์ปาราชิก ๔ ในสมันตปาสาทิกาตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน

ผู้แต่ง: พระมหาชนบ สหายปัญโญ, ดร., พระมหาสรราช ญาณโสภโณ, พระจาตุรงค์ อาจารย์สุโก, ดร.

เรียน พระมหาชนบ สหายปัญโญ, ดร., พระมหาสรราช ญาณโสภโณ, พระจาตุรงค์ อาจารย์สุโก, ดร.

ตามที่ผู้เขียนพระมหาชนบ สหายปัญโญ, ดร., พระมหาสรราช ญาณโสภโณ, พระจาตุรงค์ อาจารย์สุโก, ดร. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ส่งบทความวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ปาราชิก ๔ ในสมันตปาสาทิกาตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน” มายังกองบรรณาธิการวารสารธรรมเพื่อชีวิต นั้น กองบรรณาธิการได้รับบทความไว้พิจารณาตั้งแต่วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๖ ซึ่งบทความได้ดำเนินการกลั่นกรองตรวจสอบเบื้องต้นตามกระบวนการแล้ว จึงขอแจ้งว่าวารสารได้รับบทความของท่านเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารธรรมเพื่อชีวิต เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

ดังนั้น กองบรรณาธิการวารสารธรรมเพื่อชีวิต จึงขอรับรองและแจ้งให้ทราบว่าบทความของท่านได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารธรรมเพื่อชีวิต ปีที่ ๒๙ ฉบับที่ ๔ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๖๖) ISSN (Online) : ๒๕๒๒-๐๔๘๙ ในฐานข้อมูลวารสารไทย TCI กลุ่ม ๒ และมีการประเมินคุณภาพบทความโดยผู้ประเมิน ๓ ท่าน ด้วยระบบ Double blind review ปกปิดรายชื่อผู้เขียนบทความและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบ

ขอแสดงความนับถือ

(พระสุทธิสารเมธี, ผศ.ดร.)

บรรณาธิการบริหาร วารสารธรรมเพื่อชีวิต

กองงานบรรณาธิการวารสารธรรมเพื่อชีวิต

ประสานงาน : พระมหาจักรพล อาจารย์สุโก, ดร.

โทร. ๐ ๘๓๔ ๘๕๕ ๒๖๗

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ พระมหาชนบ สหายปญโญ (เข้ทอง)

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2561 พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- พ.ศ. 2551 พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (บาลี) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- พ.ศ. 2543 เปรียญธรรม 9 ประโยค กระทรวงศึกษาธิการ

ประวัติการทำงาน

- พ.ศ. 2563 – ปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

- หัวหน้า สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

ผลงานทางวิชาการ

พระมหาชนบ สหายปญโญ, พระมหาสราวุธ ญาณโสภโณ, พระจาตุรงค์ อาจารย์สุโก. (2566). วิเคราะห์ปาราชิก 4 ใน สมันตปาสาทิกาตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน. *Journal of Dhamma for Life*, 29(4), 100-111. (TCI tier 2)

<https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/article/view/2552/2013>

จันทิมา แสงแพร, พระมหาจักรพล อาจารย์สุโก,ดร, พระมหาชนบ สหายปญโญ,ดร. (2566).

Expectations of Prison Students towards a Bachelor of Arts Program Branch of Buddhism: A Case Study of the Central Prison of Rayong. *วารสารธรรมเพื่อชีวิต*, 29(2), 73-88. (TCI tier 2) <https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/article/view/2024>.

พระศรีรัชฆมงคลบัณฑิต, พระมหาชนบ สหายปญโญ, พระมหาสมศักดิ์ ธรรมโชติโก, พระเจริญพงษ์ ธรรมทีโป. (2565). การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้วยการเล่านิทานธรรมบทแก่เยาวชนในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม, *วารสารปรัชญาปริทรรศน์*, 27(1), 67-76. (TCI tier 2) <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/phiv/article/view/257080>

พระมหาชนบ สหายปญโญ. (2564). ศิลข้อที่สาม : *เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมของชายไทย*. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 3 (น.202-217). คณะศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย นครปฐม.

https://drive.google.com/file/d/1md_HliyzrCwoKbzkwF1X0svjTaX7E3I/view

พระเจริญพงษ์ ทีปธมโม, พระมหาชนบ สหายปญโญ. (2564). *พุทธวิถีการปรับตัวเพื่อความรอดบน
มรรคาแห่งชีวิตวิถีใหม่*. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 3 (น.751-
760). คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย นครปฐม.

https://drive.google.com/file/d/1LH62coDclQOemPHbocwzn4qxS3j7Dm_s/view

พระมหาชนบ สหายปญโญ, พระมหาสราวุธ ญาณโสภโณ. (2565). *ประทุษวาจา วาทกรรมสร้างความ
เกลียดชัง : กรณีศึกษาพระเจ้าวิฑูทกะ*. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่
ที่ 4 (น. 251-262). คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย นครปฐม.

<https://philo.mbu.ac.th>

พระมหาชนบ สหายปญโญ, พระมหาสราวุธ ญาณโสภโณ, สิริพร ครองชีพ, พระจาดูรงค์ อาจารย์สุโก.
(2566). *สถานภาพทางพระวินัยของพระเทวทัต: กรณีบงการฆ่าพระเจ้าพิมพิสาร*. รายงานสืบ
เนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติครั้งที่ 5 (น.94-108). คณะศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย นครปฐม. <https://philo.mbu.ac.th>

ผลงานการวิจัย

- เป็นผู้ร่วมวิจัยในงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมด้วยการเล่านิทานธรรม
บทแก่เยาวชนในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม” ทุนตามแผนการดำเนินงานโครงการพัฒนา
นักวิจัย คณะศาสนาและปรัชญา สถาบันวิจัยญาณสังวร ประจำปีงบประมาณ 2563

- เป็นผู้ร่วมวิจัยในงานวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างสุขภาวะจิตด้วยหลักพุทธธรรมแก่สมาชิก
ชมรมผู้สูงอายุในจังหวัดนครปฐม” ทุนตามแผนการดำเนินงานโครงการพัฒนานักวิจัย คณะศาสนาและ
ปรัชญา สถาบันวิจัยญาณสังวร ประจำปีงบประมาณ 2563

- เป็นผู้ร่วมวิจัยในงานวิจัยเรื่อง “ความคาดหวังของนักศึกษาในเรือนจำที่มีต่อการเรียน
หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาเรือนจำกลางระยอง” ทุนตาม
แผนการดำเนินงานโครงการพัฒนานักวิจัย คณะศาสนาและปรัชญา สถาบันวิจัยญาณสังวร ประจำปี
งบประมาณ 2564

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ถนนศาลายา-นครชัยศรี
ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ พระมหาสราวุธ ญาณโสภโณ, ป.ธ.9

ตำแหน่ง อาจารย์

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2562 ศศ.ม. (พุทธศาสนศึกษา) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พ.ศ. 2556 เปรียญธรรม 9 ประโยค การศึกษาคณะสงฆ์ไทย

ประวัติการทำงาน

- พ.ศ. 2565 – ปัจจุบัน อาจารย์ประจำคณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย นครปฐม

ผลงานทางวิชาการ

พระมหาชนบ สหายปโย, พระมหาสราวุธ ญาณโสภโณ, พระจาตุรงค์ อาจารย์สุภ. (2566). วิเคราะห์ปาราชิก 4 ใน สมันตปาสาทิกาตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน. *Journal of Dhamma for Life*, 29(4), 100-111. (TCI tier 2)

<https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/article/view/2552/2013>

พระมหาสราวุธ โพธิ์ศรีขาม, พระจาตุรงค์ ชูศรี, พระครูใบฎีกาทวีศักดิ์ ใต้ศรีโคตร. (2566). คัมภีร์วิมลเกียรติคุณเทสสุตร: จากสุญญตารธรรมสู่ความว่างของพุทธทาสภิกขุ. *พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(1), 26-34. (TCI 2). <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmb/article/view/261662>

พระครูใบฎีกาทวีศักดิ์ ใต้ศรีโคตร, พระมหาประพันธ์ ไทยใหญ่, พระมหาสราวุธ โพธิ์ศรีขาม, พิทยพล กองพงษ์, พวงเพชร พลวิเศษ. (2565). สิทธิของพระภิกษุทางกฎหมายอาญา. *มหาจุฬานวการทรรศน์*, 9(2), 92-108. (TCI 2). <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/258837>

พระมหาสราวุธ ญาณโสภโณ, พระจาตุรงค์ ชูศรี ดร. (2565). ความหลากหลายด้านสถาปัตยกรรมในยุคสุโขทัย: เจดีย์ระฆังและพุ่มข้าวบิณฑ์. *ธรรมธारा*, 8(14), 157-212. (TCI 1), <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/dhammadhara/article/view/249475>

ผลงานการวิจัย -

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ถนนศาลายา-นครชัยศรี ต.ศาลายา อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ พระจาดุรงค์ อาจารย์สุโก (ชูศรี)

ตำแหน่ง อาจารย์ประจำภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2557 พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. 2552 พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (ปรัชญา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- พ.ศ. 2550 พุทธศาสตรบัณฑิต (สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติการทำงาน

- เป็นครูสอนโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา

- เป็นวิทยากรอบรมคุณธรรมค่ายวัยใส ส่วนวางแผนและพัฒนาการอบรม สถาบันวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

- พ.ศ. 2552 อาจารย์ประจำโครงการขยายห้องเรียนคณะพุทธศาสตร์ มจร วัดพิบูลทอง

- พ.ศ. 2565 อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา ศาสนาและวัฒนธรรม คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย นครปฐม

- พ.ศ. 2567 - ปัจจุบัน อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาศาสนา ภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนกลาง

ผลงานทางวิชาการ

พระมหาชนบ สหายปญโญ, พระมหาสรารุช ญาณโสภโณ, พระจาดุรงค์ อาจารย์สุโก. (2566). วิเคราะห์ปาราชิก 4 ใน สมันตปาสาทิกาตามแนวกฎหมายคณะสงฆ์ไทยปัจจุบัน. *Journal of Dhamma for Life*, 29(4), 100-111. (TCI tier 2)

<https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dharmmalife/article/view/2552/2013>

พระมหาชนบ สหายปญโญ, พระมหาสรารุช ญาณโสภโณ, สิริพร ครองชีพ, พระจาดุรงค์ อาจารย์สุโก. (2566). สถานภาพทางพระวินัยของพระเทวทัต: กรณีบงการฆ่าพระเจ้าพิมพิสาร. รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการ ในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5 พ.ศ. 2566. จัดโดยคณะศาสนาและปรัชญา. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย. นครปฐม.

- พระจาดรงค์ ชูศรี. (2562). การทำความเข้าใจความทุกข์โดยการทำความเข้าใจธรรมชาติของมนุษย์. วารสารพุทธมคค์. ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม, 4(2), 20-30.. (TCI tier 2) <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/bdm/article/view/233569>
- _____. (2562). เรื่องไร้สาระในคัมภีร์พระพุทธศาสนา. วารสารวิจัยธรรมศึกษา. ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม, 2(2), 1-7. (TCI tier 2) <https://www.awut.org/ojs/index.php/dsr/article/view/7>
- _____. (2562). การอ้างสิทธิในการฆ่าตัวตายกับหลักกรรมในพระพุทธศาสนา. วารสารชัยภูมิปริทรรศน์. (2)2,16-29. (TCI tier 2) <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jcr/article/view/246259>
- _____. (2562). การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้มีเมตตาโดยการคบคนดี. วารสารพุทธมคค์. ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม, 4(1), 27-37. (TCI tier 2) <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/bdm/article/view/187402>
- _____. (2562). ข้อยืนยันสาระสำคัญของอภิปรัชญาเซน. วารสารวิจัยธรรมศึกษา. ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม, 2(1), 1-8. (TCI tier 2) <https://www.awut.org/ojs/index.php/dsr/article/view/17>
- _____. (2563). วิเคราะห์ปรากฏการณ์วิทยาของฮุสเซอร์ล. วารสารวิจัยธรรมศึกษา. ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกสิตาราม, 3(1), 1-9. (TCI tier 2) <https://www.awut.org/ojs/index.php/dsr/article/view/22>

ผลงานการวิจัย

พระมหาดวงเด่น จิตถาโณ, พระจาดรงค์ อาจารย์สุโก, พระถนิต วฑฒโน, สุมาลัย กาญจนะ. (2561). ปรัชญาความขัดแย้ง. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

ภาควิชาศาสนาและปรัชญา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ต.ลำไทร อ.วังน้อย จ.พระนครศรีอยุธยา 10200 โทร. 092-739 1727 E-mail : rong2553@yahoo.com